KNUT HAMSUN

Misterijos

KLASIKA

TYTO ALBA

KNUT HAMSUN

Misterijos

ROMANAS

Iš norvegų kalbos vertė
Eglė Išganaitytė

VILNIUS 2009

UDK 839.6-3
Ha224

Knut HAMSUN
MYSTERIER
Gyldendal Norsk Forlag, 1955

This translation has been published with the financial support of NORLA

Knyga išleista Lietuvos Respublikos kultūros rėmimo fondui parėmus

ISBN 978-9986-16-709-9

I

Pernai vidurvasarį mažą Norvegijos pajūrio miestelį sujudino itin neįprasti įvykiai. Ten netikėtai pasirodė vienas prašalaitis, toks Nagelis, keistas ir saviškas šarlatanas, prikrėtė visokių keistybių ir dingo taip pat staiga, kaip atsiradęs. Tą žmogų netgi aplankė jauna paslaptinga dama, kuri atvyko į miestelį dievažin kokiu reikalu ir vėl išvažiavo, neišdrįsusi paviešėti daugiau nei porą valandų. Bet ne nuo to viskas prasidėjo...

Prasidėjo nuo to, kad apie šeštą valandą vakaro prieplaukoje prisišvartavo garlaivis ir ant denio išniro dvejetas trejetas keleivių, tarp jų – vyras ryškiai geltonais drabužiais ir didele aksomine kepure. Buvo birželio dvyliktoji; tą dieną miestelis pasipuošė vėliavomis panelės Chelan sužadėtuvių proga, o apie jas paskelbta būtent birželio dvyliktąją. Viešbučio *Central* pasiuntinukas iškart įlipo į laivą, ir vyriškis geltona eilute perleido jam savo mantą; jis taip pat nedelsdamas atidavė savo bilietą vienam iš šturmanų; bet paskui, užuot lipęs į krantą, ėmė vaikštinėti po denį. Atrodė apimtas didelio jaudulio. Kai garlaivis sušvilpė trečią kartą, dar net nebuvo apmokėjęs restorano sąskaitos.

Jau siekė piniginės, bet ūmiai sustingo pamatęs, kad laivas išplaukia. Akimirką sutriko, paskui pamojavo ant kranto stovinčiam viešbučio pasiuntinukui ir pasakė jam persilenkęs per turėklus:

– Tiek to, vis tiek nugabenkite mano daiktus į viešbutį ir paruoškite kambarį.

Sulig tais žodžiais laivas nuplukdė jį fiordu tolyn.

Tas žmogus buvo vardu Juhanas Nilsenas Nagelis.

Viešbučio pasiuntinukas nusivežė jo mantą dviračiu vežimėliu: tebuvo du nedideli lagaminai ir kailiniai, – taip, kailiniai per patį vidurvasarį, – be to, portfelis ir smuiko dėklas. Niekas nepažymėta.

Kitą dieną apie pietus Juhanas Nagelis važiuotas atkako į viešbutį, atidardėjo kaimo keliu dvikinke karieta. Taip pat puikiai, netgi kur kas patogiau, būtų galėjęs atplaukti laivu, tačiau atvažiavo važiuotas. Atsigabeno dar kiek mantos: ant priekinės sėdynės stovėjo lagaminas, o šalia riogsojo kelioninis krepšys, apsiaustas ir kelioninis apklotas su keletu daiktų. Ant pledo karoliukais buvo išsiuvinėti inicialai *J. N. N.*

Dar neišlipęs iš karietos jis pasiteiravo šeimininko, ar paruoštas jam kambarys, o nuvestas į antrą aukštą įniko tyrinėti sienas, kokio jos storio ir ar nieko negirdėti iš gretimų kambarių. Paskui staiga paklausė kambarinę:

– Kuo jūs vardu?

– Sara.

– Sara, – ir tuoj pat išbėrė: – Ar galiu gauti pavalgyti? Vadinasi, jūs vardu Sara? Klausykite, – paklausė, – ar šiame pastate kada nors buvo vaistinė?

Nustebusi Sara atsakė:

– Taip. Bet prieš daug metų.

– Štai kaip, prieš daug metų? Aha, iškart supratau, vos įžengęs į vestibiulį. Pajutau ne iš kvapo, tiesiog apėmė tokia nuojauta. Taigi.

Nulipęs žemyn pavalgyti jis per visus pietus neištarė nė žodžio. Jo bendrakelioniai, išvakarėse atplaukę garlaiviu, tuodu galustalėje sėdintys ponai, jam įėjus reikšmingai susižvelgė, netgi gan akivaizdžiai pasišaipė iš vakarykštės jo nesėkmės, tačiau jis viską nuleido negirdomis. Greitai pavalgė, papurtęs galvą atsisakė deserto ir ūmiai atsistojo, atbulom nušliuoždamas nuo taburetės. Tada bemat užsirūkė cigarą ir nužingsniavo gatve.

Parsirado jau gerokai po pusiaunakčio; jam parėjus laikrodis netrukus išmušė tris. Kur jis buvo? Vėliau paaiškėjo, kad grįžo į kaimyninį miestelį, sukorė pėsčiomis visą tą ilgą kelią, kurį priešpiet įveikė važiuotas. Matyt, prispyrė itin svarbus reikalas. Kai Sara atidarė duris, jis buvo permirkęs prakaitu; tačiau keletą kartų nusišypsojo kambarinei ir atrodė kuo puikiausiai nusiteikęs.

– Vajetau, koks dailus jūsų sprandas, mergyt! – šūktelėjo. – Ar man neatnešė pašto, kol buvau išvykęs? Nageliui, Juhanui Nageliui. Oho, net trys telegramos! Ir dar: padarykite man paslaugą, išboginkite tą paveikslą nuo sienos, gerai? Kad nekabėtų man po akių. Mirsiu iš nuobodulio, jei gulėdamas lovoje visą laiką turėsiu į jį žiūrėti. Beje, Napoleono Trečiojo barzda nebuvo tokia žalia. Labai ačiū.

Kai Sara išėjo, Nagelis sustojo vidur kambario. Stovėjo nekrutėdamas. Įsistebeilijo į vieną tašką sienoje kažkur nuklydęs mintimis ir sustingo, tik galva vis labiau sviro į vieną šoną. Ilgai taip prastyrojo.

Jis buvo žemesnio nei vidutinio ūgio, įrudusio veido su neįprastai tamsiomis akimis ir dailiomis moteriškomis lūpomis. Ant vieno piršto mūvėjo kuklų švino ar geležies žiedelį. Buvo itin plačių pečių ir atrodė dvidešimt aštuonerių–trisdešimties metų, šiaip ar taip, ne daugiau kaip trisdešimties. Paausiuose turėjo žilstelėjusių plaukų.

Jis pabudo iš susimąstymo smarkiai krūptelėdamas, taip smarkiai, jog krūptelėjimas galėjo būti ir apsimestinis, tarsi jis būtų ilgai tam rengęsis, nors kambaryje buvo vienas. Tada iš kelnių kišenės išsitraukė keletą raktų, saujelę palaidų smulkių pinigų ir kažką panašaus į skęstančiųjų gelbėjimo medalį su gerokai nušiurusia juostele; visus tuos daiktus pasidėjo ant stalelio prie savo lovos. Paskui pasikišo piniginę po pagalve ir iš liemenės kišenės išsitraukė laikrodį ir buteliuką, mažą medicininį buteliuką su nuodų ženklu. Prieš padėdamas laikrodį kiek palaikė jį delne, o buteliuką tuoj pat vėl paslėpė kišenėje. Tuomet nusimovė žiedą ir nusiprausė; pirštais subraukė plaukus į viršų; į veidrodį nė nedirstelėjo.

Jau gulėjo lovoje, kai staiga pasigedo žiedo, kurį paliko ant praustuvės stovo, ir nepatingėjo atsikelti, kad vėl jį užsimautų, tarsi negalėtų išsiskirti su tuo varganu gelžgalėliu. Galiausiai atplėšė visas tris telegramas, tačiau net neperskaitęs pirmosios tyliai sukikeno. Gulėjo ir juokėsi pats sau vienas; jo dantys buvo nepaprastai dailūs. Paskui jo veidas vėl surimtėjo, ir netrukus jis visiškai abejingai nubloškė telegramas šalin. Tačiau jose, regis, buvo aptariamas svarbus reikalas; buvo kalbama apie šešiasdešimt du tūkstančius kronų už žemės valdą, netgi siūloma visą sumą sumokėti grynaisiais, jei sandoris įvyks nedelsiant. Tai buvo sausos, trumpos verslo telegramos, nė trupučio nejuokingos; tačiau jų niekas nebuvo pasirašęs. Po kelių

minučių Nagelis jau miegojo. Dvi ant stalo degančios žvakės, kurias jis pamiršo užpūsti, apšvietė jo glotniai nuskustą veidą, krūtinę ir metė ramią šviesą ant telegramų, kurios atplėštos voliojosi ant stalo...

Kitą rytą Juhanas Nagelis nusiuntė pasiuntinuką į paštą ir gavo pluoštą laikraščių, taip pat porą užsieninių, bet laiško – nė vieno. Savo smuiko dėklą jis padėjo ant kėdės vidury kambario, lyg būtų išstatęs parodai; tačiau jo neatidarė ir prie instrumento neprisilietė.

Iki pusiaudienio jis nieko daugiau nenuveikė, tik parašė porą laiškų ir vaikštinėdamas po savo kambarį paskaitė knygą. Be to, parduotuvėje nusipirko pirštines, o kiek vėliau, nuėjęs į turgų, už dešimt kronų įsigijo mažą rusvą šuniuką, kurį tuojau padovanojo viešbučio šeimininkui. Tą šuniuką, visiems sukeldamas juoko, pavadino Jakobsenu, o dar paaiškėjo, kad tai kalaitė.

Taigi jis dykinėjo ištisą dieną. Neturėjo jokių reikalų mieste ir nieko nelankė, neužsuko į jokią kontorą ir nesutiko nė vieno pažįstamo. Viešbutyje žmonės šiek tiek stebėjosi jo neslepiamu abejingumu beveik viskam, netgi savo reikalams. Visos trys telegramos tebesimėtė ant stalo jo kambaryje, prieinamos kiekvienam; jis neprisilietė prie jų nuo to vakaro, kai jas gavo. Taip pat ne visuomet teikdavosi atsakyti į tiesius klausimus. Šeimininkas du kartus mėgino iškvosti, kas jis toks ir kokiu reikalu atvyko į miestelį, tačiau abu sykius Nagelis išsisuko nuo atsakymo. Tą pačią dieną išryškėjo dar vienas savotiškas jo bruožas: nors miestelyje jis nepažinojo nė vieno žmogaus ir niekam neprisistatė, prie šventoriaus vartų

sustojo priešais vieną jauną miestelio damą, sustojęs pažiūrėjo į ją ir nieko nepaaiškinęs labai žemai nusilenkė. Toji dama tirštai nuraudo. Paskui tas įžūlėlis nužingsniavo vieškeliu, iki pat pastoriaus sodybos ir toliau, – beje, tenai eidavo ir kitas dienas. Jį nuolat reikėdavo įleisti pro duris po to, kai viešbutis būdavo užrakinamas nakčiai, – taip vėlai parsirasdavo iš savo vaikštynių.

Trečią rytą vos išėjusį iš savo kambario Nagelį užkalbino viešbučio šeimininkas, pasisveikino su juo ir pasakė keletą malonių žodžių. Abu nuėjo į verandą ir ten atsisėdo, tuomet šeimininkas sumanė jį paklausti apie šviežių žuvų siuntą:

– Gal patarsite, kaip man nusiųsti tą dėžę?

Nagelis pažvelgė į dėžę, šyptelėjo ir papurtė galvą.

– Ne, aš apie tai nenusimanau, – atsakė.

– Ak šitaip. Pamaniau, kad galbūt esate nemažai keliavęs ir matęs, kaip tai daroma kitur.

– Oi ne, aš nesu daug keliavęs.

Abu patylėjo.

– Tai tikriausiai užsiimate... užsiimate kitais dalykais. Galbūt esate verslininkas?

– Ne, aš ne verslininkas.

– Vadinasi, ne verslo reikalais atvykote į mūsų miestelį?

Jokio atsakymo. Nagelis prisidegė cigarą ir ėmė iš lėto rūkyti, nukreipęs žvilgsnį į tolį. Šeimininkas stebėjo jį iš šono.

– Tai gal pagriežtumėte mums? Mačiau, kad atsivežėte smuiką, – vėl prabilo šeimininkas.

Nagelis abejingai atsakė:

– Oi ne, aš nebegriežiu.

Netrukus jis lyg niekur nieko atsistojo ir išėjo. Po valandėlės sugrįžęs tarė:

– Žinote, man kilo tokia mintis: sąskaitą galite pateikti kada panorėjęs. Man juk vis vien, kada mokėti.

– Ačiū, – padėkojo šeimininkas, – skubos nėra. Jeigu pagyvensite pas mus ilgiau, šiek tiek nuleisime kainą. Ar ketinate čia pabūti ilgiau?

Nagelis staiga atgijo ir atsakė nedelsdamas; net raustelėjo be jokios aiškios priežasties.

– Taip, galimas daiktas, kad pagyvensiu pas jus ilgiau, – tarė. – Priklausys nuo aplinkybių. Beje, tikriausiai jums dar nesakiau: aš agronomas, žemdirbystės specialistas, grįžtu iš kelionės, gali būti, kad kuriam laikui čia apsistosiu. Turbūt pamiršau prisistatyti... Aš Nagelis, Juhanas Nilsenas Nagelis.

Tai taręs priėjo, išties širdingai paspaudė šeimininkui ranką ir atsiprašė, kad neprisistatė anksčiau. Jo veide nebuvo nė trupučio ironijos.

– Pamaniau, galbūt galėtume jums pasiūlyti geresnį ir ramesnį kambarį, – pasakė šeimininkas. – Dabar gyvenate prie pat laiptų, o tai ne visada malonu.

– Ne, ačiū, nebūtina, kambarys puikus, aš visiškai juo patenkintas. Be to, pro savo langus galiu matyti visą turgaus aikštę, ir tai smagiai nuteikia.

Kiek patylėjęs šeimininkas vėl paklausė:

– Vadinasi, dabar ketinate kurį laiką pailsėti? Šiaip ar taip, pagyvensite čia per vasarą?

Nagelis atsakė:

– Du tris mėnesius, galbūt ir ilgiau, tiksliai dar nežinau. Viskas priklausys nuo aplinkybių. Laikas parodys.

Tą akimirką pro šalį praėjo kažkoks žmogus ir pasisveikino su šeimininku. Tai buvo neišvaizdus vyras, mažo ūgio ir be galo vargingai apsirengęs; jis taip sunkiai kilnojo kojas, jog tai

metėsi į akis, tačiau judėjo ganėtinai greitai. Nors nusilenkė labai žemai, šeimininkas nepalietė skrybėlės; o Nagelis nusivožė savo aksominę kepurę.

Šeimininkas pažvelgė į jį ir paaiškino:

– Tą žmogų mes vadiname Minučiu. Jis truputį kuoktelėjęs, bet labai geros širdies, gaila vyrioko.

Tai ir viskas, kas buvo pasakyta apie Minutį.

– Aš skaičiau, – staiga prabilo Nagelis, – prieš keletą dienų skaičiau laikraštyje, kad kažkur čia, miške, rastas negyvas žmogus. Kas jis per vienas? Regis, vardu Karlsenas? Ar vietinis?

– Taip, – atsako šeimininkas, – tai vienos čionykštės moters, gydančios dėlėmis, sūnus. Iš čia matyti jos namas, ana ten raudonu stogu. Vaikinas grįžo namo tik dabar per atostogas ir staiga baigė savo dienas, taip nei iš šio, nei iš to. Labai liūdna, buvo gabus jaunuolis, netrukus turėjo tapti pastoriumi. Nelabai žinai, ką ir manyti, bet visa tai šiek tiek įtartina. Nes kai perpjautos abi venos, sunkiai gali patikėti, jog kaltas nelaimingas atsitikimas. Dabar rastas ir peilis, mažas peiliukas baltomis kriaunomis plunksnoms smailinti. Policija aptiko jį vakar vėlai vakare. Veikiausiai kokia nors meilės istorija.

– Šit kaip. Nejau dar verta abejoti, kad jis nusižudė?

– Tikiesi geriausio varianto. Mat taip pat esama žmonių, manančių, jog jis galėjo eiti nešinas peiliuku ir suklupti, taip nesėkmingai, kad iškart susižalojo abi rankas. Cha cha, man tai atrodo mažai tikėtina, labai mažai tikėtina. Bet jis neabejotinai bus palaidotas šventintoje žemėje. Tik vargu ar jis suklupo, deja!

– Minėjote, kad peilis rastas tik vakar vakare. Argi jis negulėjo šalia kūno?

– Ne, mėtėsi už kelių žingsnių. Persipjovęs riešus Karlsenas nusviedė peiliuką tolyn į mišką. Jis aptiktas visiškai atsitiktinai.

– Mat kaip. Bet kam jam reikėjo tai daryti, kai jau, šiaip ar taip, buvo persirėžęs riešus? Visiems ir taip aišku, kad susižalojo peiliu.

– Vienas Dievas težino, kaip jam tada susidėjo. Bet, kaip jau minėjau, veikiausiai kalta kokia nors meilės istorija. Man dar neteko girdėti tokios baisybės. Kuo daugiau apie tai galvoju, tuo šiurpiau viskas atrodo.

– Kodėl manote, kad kalta meilės istorija?

– Dėl įvairių priežasčių. Beje, negalėčiau teigti ko nors konkretaus.

– Bet ar negalėjo jis pats pargriūti, netyčia? Juk gulėjo taip nevykusiai. Kiek žinau, kniūbsčias, veidu į balą?

– Taip, ir buvo baisiai susipurvinęs. Bet tai nieko nereiškia, jis galėjo turėti savų sumetimų. Galbūt tokiu būdu norėjo paslėpti priešmirtinių kančių pėdsakus savo veide. Niekas nežino.

– Ar jis paliko kokį nors atsisveikinimo laiškelį?

– Regis, eidamas kažką rašė ant popieriaus skiautės. Beje, labai dažnai ką nors rašinėdavo vaikščiodamas gatvėmis. Tai dabar žmonės įsivaizduoja, kad jis peiliuku smailino pieštuką ar kokį kitą daiktą, tada suklupo ir griūdamas iš pradžių persirėžė vieną veną, o paskui – kitą. Cha cha cha. Bet jis išties paliko šiokį tokį laiškelį, delne laikė nedidelį popierėlį, ant kurio buvo užrašyti šie žodžiai: „Kad tavo plienas būtų toks pat aštrus kaip tavo paskutinis atsakas *ne*!“

– Kokia nesąmonė. Ar peiliukas buvo atšipęs?

– Taip, atšipęs.

– Ar jis negalėjo jo pirmiau pagaląsti?

– Peiliukas buvo ne jo.

– Tai kieno jis buvo?

Šeimininkas padvejoja, bet paskui pasako:

– Peiliukas priklausė panelei Chelan.

– Panelei Chelan? – perklausia Nagelis ir netrukus užduoda kitą klausimą: – Na, o kas toji panelė Chelan?

– Dagnė Chelan, pastoriaus duktė.

– Šit kaip. Labai keista. Kas galėjo pagalvoti! Tai tas jaunuolis buvo taip įsižiūrėjęs į ją?

– Matyt... Beje, visi į ją įsižiūrėję, ne jis vienas toks buvo.

Nagelis susimąstė ir nieko nebepasakė. Tada šeimininkas pertraukia tylą tardamas:

– Tai, ką dabar jums papasakojau, yra paslaptis, ir aš prašau...

– Ak taip, – atsako Nagelis. – Galite būti visiškai ramus.

Kai Nagelis netrukus nulipo žemyn pusryčiauti, šeimininkas jau stovėjo virtuvėje ir pasakojo, kad pagaliau jam pavyko žmoniškai pasišnekėti su geltonskverniu ponu iš septintojo numerio. Jis agronomas, paskelbė šeimininkas, ką tik grįžo iš užsienio. Sako ketinantis čia pagyventi keletą mėnesių, Dievas žino, kas jis per žmogus.

II

Tos pačios dienos vakarą atsitiko taip, kad Nagelis netikėtai susiėjo su Minučiu. Tarp jų užsimezgė nuobodus begalinis pokalbis, trukęs geras tris valandas.

Štai kaip viskas buvo, nuo pradžios iki galo:

Juhanas Nagelis sėdėjo viešbučio kavinėje su laikraščiu rankoje, kai pasirodė Minutis. Prie staliukų sėdėjo daugiau žmonių, tarp jų – drūta valstietė, pečius apsigobusi juodai raudona megzta skara. Atrodė, kad Minutį pažįsta visi; įėjęs jis mandagiai pasisveikino į kairę ir į dešinę, bet buvo sutiktas garsiais šūksniais ir juoku. Net valstietė atsistojo, panūdusi su juo pašokti.

– Ne šiandien, ne šiandien, – bandydamas išsisukti taria jis valstietei, tada žengia tiesiai prie šeimininko ir kreipiasi į jį, rankoje gniauždamas kepurę:

– Nunešiau anglis į virtuvę, tai šiandien turbūt ir viskas?

– Taip, – atsako šeimininkas, – kas dar galėtų būti?

– Taip, – atitaria Minutis ir baugščiai pasitraukia.

Jis buvo kaip reta bjaurus pažiūrėti. Turėjo romias mėlynas akis, bet atsikišę priekiniai dantys atrodė šiurpiai, kaip ir luošumo sudarkyta eisena. Jo plaukai buvo gerokai pražilę; tik barzda tamsėlesnė, bet tokia reta, jog visur prasišvietė veido oda. Tas vyras kadaise dirbo jūrininku, o dabar gyveno pas giminaitį, kuris šalia prieplaukos turėjo nedidelę anglių krautuvėlę. Kalbėdamas su kuo nors jis beveik niekada nepakeldavo akių nuo žemės.

Kažkas jį pašaukia nuo vieno staliuko, iškėlęs alaus butelį jam smarkiai moja ponas pilka vasarine eilute.

– Eikšekit, išgersit bokalą motinos pieno. Be to, noriu pažiūrėti, kaip atrodote be barzdos, – taria jis.

Pagarbiai, rankoje tebegniauždamas kepurę, sukūprinta nugara Minutis prisiartina prie staliuko. Praeidamas pro Nagelį jam nusilenkia ir vos vos sukrutina lūpas. Atsistojęs priešais poną pilkais drabužiais sušnabžda:

– Ne taip garsiai, pone asesoriau, labai prašau. Matot, čia yra svetimų žmonių.

– Viešpatie tu mano, – pratrūksta asesorius, – juk tenorėjau pavaišinti jus bokalu alaus. O jūs čia atėjęs burnojate, kad per garsiai kalbu.

– Ne, jūs ne taip mane supratote, prašau man atleisti. Bet svetimų žmonių akivaizdoje labai nenorėčiau grįžti prie senų pokštų. Ir alaus negaliu gerti, dabar negaliu.

– Šit kaip, negalite? Negalite gerti alaus?

– Ne, dėkoju jums, ne dabar.

– Mat kaip, dėkojate man ne dabar? Tai kada man padėkosite? Cha cha cha, ir dar pastoriaus sūnus! Turėtumėte sklandžiau dėstyti savo mintis.

– Jūs ne taip mane supratote, bet tebūnie.

– Na, na, pakaks paistalų. Kas jums yra?

Asesorius jėga pasodina Minutį ant kėdės, ir šis valandėlę pasėdi, bet paskui vėl pašoka.

– Ne, duokite man ramybę, – paprieštarauja jis, – aš negaliu gerti. O pastaruoju metu pakeliu dar mažiau, Dievas žino, kas man pasidarė. Pasigeriu nespėjęs nė susivokti ir tampu bejėgis.

Asesorius atsistoja, griežtai pažiūri į Minutį, įbruka jam į ranką bokalą ir paliepia:

– Gerkite.

Pauzė. Minutis tylėdamas pakelia akis ir nusibraukia nuo kaktos plaukus.

– Na gerai, tegu bus jūsų valia, – tuomet prabyla. – Bet tik kelis lašus, tik gurkšnelį, kad turėčiau garbės su jumis susidaužti.

– Išgerkite iki dugno! – sušunka asesorius ir nusisuka, kad neprapliuptų kvatoti.

– Ne, ne iki dugno, ne iki dugno. Kodėl turiu gerti iki dugno, jei man tai nepriimtina? Tik neįsižeiskite ir neraukykite veido. Gerai jau, šį kartą nusileisiu, jeigu taip norite. Tikiuosi, netrenks man galvon. Juokinga, bet aš taip mažai pakeliu. Į sveikatą!

– Iki dugno, iki dugno! – vėl sušunka asesorius. – Iki paskutinio lašo! Štai taip, teisingai. Na va, o dabar sėskitės ir parodykite mums keletą grimasų. Iš pradžių galite truputį pagriežti dantimis, paskui nukirpsiu jums barzdą ir atjauninsiu jus dešimčia metų. Bet pirmiausia turite pagriežti dantimis.

– Ne, aš to nedarysiu, tik ne svetimų žmonių akivaizdoje. Nereikalaukite to iš manęs, tikrai nedarysiu, – atsako Minutis pakildamas eiti. – Be to, ir laiko neturiu, – priduria.

– Ir laiko neturite? Kaip negerai. Cha cha, tikrai negerai. Neturite net laiko?

– Dabar neturiu.

– Paklausykite: ką, jeigu jums pasakyčiau, jog jau seniai vaizduojuosi jus su kitu durtiniu nei tas, kurį dabar vilkite... Beje, leiskite pažiūrėti, taip ir žinojau, jis visiškai sutrūnijęs, pažvelkite! Prie jo net pirštu negalima prisiliesti. – Asesorius suranda mažą skylutę ir įbruka į ją pirštą. – Plyšta, nė kiek nebelaiko, pažvelkite, štai, pats įsitikinkite!

– Duokite man ramybę! Dėl Dievo, ką aš jums padariau? Ir nelieskite mano durtinio!

– Viešpatie tu mano, juk pažadu rytoj jums nupirkti kitą durtinį, aš pažadu tai – suskaičiuokime: vienas, du, keturi, septyni – septynių žmonių akivaizdoje. Kas jums pasidarė šįvakar? Jūs aikštijatės, rūstaujate ir esate pasirengęs visus mus sutrypti. Taip, tikrai. Tik dėl to, kad pačiupinėjau jūsų durtinį.

– Prašau man atleisti, nenorėjau pasirodyti rūstus. Jūs žinote, kad galiu jums padaryti bet kokią paslaugą, bet...

– Tai padarykite man paslaugą ir prisėskite.

Minutis nusibraukia nuo kaktos žilus plaukus ir atsisėda.

– Puiku, o dabar padarykite man dar vieną paslaugą ir pagriežkite dantimis.

– Ne, aš to nedarysiu.

– Vadinasi, atsisakote, ką? Taip ar ne?

– Dieve maloningasis, ką aš jums padariau? Ar negalite man duoti ramybės? Kodėl būtent iš manęs visi turi šaipytis? Anas nepažįstamas ponas į mus žiūri, aš pastebėjau, jis nenuleidžia nuo mūsų akių ir tikriausiai taip pat juokiasi. Visada šitaip: pirmą dieną, kai tik atvykote užimti asesoriaus pareigų, prie manęs buvo pristojęs daktaras Stenersenas ir greitai išmokė jus krėsti iš manęs juokus, o dabar to paties mokote aną poną. Taip ir perimate vienas iš kito.

– Nagi: taip ar ne?

– Ne, girdite?! – suklykia Minutis pašokdamas nuo kėdės. Bet tarsi išsigandęs pernelyg didelio savo išdidumo klesteli atgal ir priduria: – Be to, aš *nemoku* griežti dantimis, patikėkite.

– *Nemokate*? Cha cha, žinoma, kad mokate. Jūs puikiai griežiate dantimis.

– Prisiekiu Dievu, nemoku!

– Cha cha cha! Bet juk esate tai daręs.

– Taip, bet tuomet buvau girtas, aš nieko neprisimenu, man viskas sukosi ratu. Paskui sirgau dvi dienas.

– Teisingai, – sutinka asesorius, – tuokart buvote girtas, galiu patvirtinti. Beje, kodėl plepate apie tai girdint visiems šiems žmonėms? Aš taip tikrai nesielgčiau.

Tą akimirką šeimininkas išeina iš kavinės. Minutis tyli; asesorius pažvelgia į jį ir taria:

– Na, tai ką darom? Nepamirškite durtinio.

– Aš jo nepamiršau, – atsako Minutis, – bet nenoriu ir negaliu daugiau gerti, taip ir žinokite.

– Jūs norite ir galite! Girdėjote, ką pasakiau? Norite ir galite, pasakiau. Jeigu reikės, pats jums supilsiu...

Sulig tais žodžiais asesorius atsistoja su Minučio bokalu rankoje.

– Nagi, išsižiokite!

– Ne, Dievas mato, nebegersiu daugiau alaus! – suklykia Minutis išblyškęs iš jaudulio. – Ir jokia jėga žemėje neprivers manęs to daryti! Prašau atleisti, man nuo alaus būna bloga, jūs nežinote, kaip aš jaučiuosi. Tad neverskite manęs gerti, nuoširdžiai jūsų prašau. Jau verčiau... verčiau pagriešiu dantimis be alaus.

– Na, čia jau kita kalba, velniai rautų, visai kita kalba, jeigu sutinkate tai padaryti be alaus.

– Taip, verčiau padarysiu tai be alaus.

Ir Minutis pagaliau sugriežia savo baisiais dantimis, griaudint susirinkusiųjų juokui. Nagelis vis dar dedasi skaitąs laikraštį; jis sėdi kaip įkaltas savo vietoje prie lango.

– Garsiau! Garsiau! – surinka asesorius. – Griežkite garsiau, mes nieko negirdime.

Minutis sėdi sustingęs, tiesus, laikydamasis už kėdės abiem rankomis, tarsi bijotų nugriūti, ir taip griežia dantimis, jog kreta galva. Visi juokiasi, valstietė irgi kvatoja braukdama ašaras; iš to juoko ji nebežino, kur dėtis, ir du kartus be jokio reikalo nusispjauna ant grindų, vien iš susižavėjimo.

– Dievuliau, daugiau nebegaliu! – žvygauja ji neatgaudama kvapo. – Oi tas asesorius!

– Viskas! Garsiau neįstengiu, – pasako Minutis, – tikrai, Dievas mato, patikėkite, aš jau pavargau.

– Jokių kalbų, atsipūskite ir pradėkite iš naujo. Jūs dar pagriešite dantimis. O paskui mes jums nukirpsime barzdą. Dabar paragaukite alaus. Nesiraukykite, štai jums įpilta.

Minutis tylėdamas papurto galvą. Asesorius išsitraukia piniginę ir ant stalo padeda dvidešimt penkių erių monetą. Tuomet taria:

– Paprastai jūs tai darote už dešimt, bet nepagailėsiu jums dvidešimt penkių, didinu jūsų įkainį. Nagi!

– Nebekankinkite manęs, aš negersiu.

– Negersite? Atsisakote?

– Dieve, tu Dieve, liaukitės pagaliau ir atstokite nuo manęs! Nebeketinu jums paklusti dėl to durtinio, aš juk žmogus. Ko jums iš manęs reikia?

– Štai ką dabar aš jums pasakysiu: kaip matote, aš nukratau mažumėlę cigaro pelenų į jūsų bokalą, ar matote? O dabar paimu šį menkutį degtuką bei šį degtukėlį ir jūsų akivaizdoje sumetu juos į tą patį bokalą. Štai taip! O dabar garantuoju, kad vis tiek išgersite savo bokalą iki dugno. Paminėsite mano žodį.

Minutis pašoka nuo kėdės. Visas drebėdamas, ant kaktos užkritusiais žilais plaukais jis įsistebeilija asesoriui į veidą. Taip prabėga kelios sekundės.

– Ne, to jau per daug, to jau per daug! – surinka netgi valstietė. – Liaukitės! Cha cha cha! Dievuliau, daugiau nebegaliu!

– Vadinasi, negersite? Atsisakote? – paklausia asesorius. Jis taip pat atsistoja ir lieka stovėti.

Minutis žiojasi kažką sakyti, bet neišstena nė žodžio. Visi į jį spokso.

Staiga Nagelis pakyla nuo savo staliuko prie lango, padeda laikraštį ir žengia skersai kavinės. Jis neskuba ir nekelia triukšmo, tačiau prikausto visų dėmesį. Nagelis sustoja prie Minučio, uždeda ranką jam ant peties ir garsiai, skambiu balsu pareiškia:

– Jeigu paimsite savo bokalą ir trenksite tam pienburniui į galvą, duosiu jums dešimt kronų grynaisiais ir išsuksiu jus nuo visų galimų padarinių. – Nukreipęs pirštą tiesiai į asesoriaus veidą patikslina: – Turiu omenyje štai tą pienburnį.

Akimirksniu visi nuščiuvo. Minutis persigandęs dirsčiojo tai į vieną, tai į kitą lemendamas:

– Bet... Ne, bet?..

Toliau pasistūmėti jam nepavyko, bet tuos žodžius jis drebančiu balsu vis kartojo, tarsi klausdamas. Daugiau niekas nieko nesakė. Asesorius apstulbęs žengė atbulas ir susirado savo kėdę; jo veidas buvo išblyškęs kaip drobė, jis taip pat nieko nesakė. Burna žiojėjo.

– Kartoju, – lėtai ir garsiai paskelbė Nagelis. – Duodu jums dešimt kronų už tai, kad savo bokalu trenktumėte tam pienburniui į galvą. Štai laikau pinigus rankoje. Taip pat galite nesibaiminti dėl padarinių.

Ir Nagelis išties atkišo dešimt kronų, kad Minutis pamatytų.

Tačiau Minutis elgėsi keistai. Jis iškart spruko į kavinės kertę, nuklibikštavo savo mažais žingsneliais ir be žodžių atsisėdo. Sėdėjo nunarinęs galvą ir šnairavo į visas puses, vis prisitraukdamas prie savęs kelius, lyg iš baimės.

Tuomet atsivėrė durys ir grįžo šeimininkas. Jis ėmė krapštinėtis prie baro nekreipdamas domės į tai, kas dedasi aplinkui. Tik kai asesorius staiga pašoko iš vietos ir vos girdimai

tūžmingai sušvokštęs abiem rankomis užsimojo prieš Nagelį, šeimininkas susizgribo ir paklausė:

– Kas čia, po galais?..

Bet niekas nieko neatsakė. Asesorius du kartus įnirtingai smogė, bet abu sykius susidūrė su Nagelio kumščiais. Jo pastangos buvo bergždžios. Sudirgintas nesėkmės, be nuovokos ėmė kumščiuoti į orą, tarsi pasiryžęs nieko neprisileisti, bet galiausiai kryptelėjo šonan staliukų link, užkliuvo už taburetės ir parklupo. Jis garsiai šnopavo, iš įtūžio tapo neatpažįstamas; maža to, mirtinai atmušė rankas į tuodu aštrius gniaužtus, kurie vis pastodavo kelią, kad ir kur jis smūgiuotų. Kavinėje kilo visuotinis sąmyšis, valstietė su savo palyda nėrė lauk, o kiti šūkalojo vienas per kitą norėdami įsikišti. Pagaliau asesorius pakyla ant kojų, prisiartina prie Nagelio, sustoja į priekį atkišęs rankas ir pratrūksta, apimtas juokingos nevilties, kad neranda žodžių:

– Prakeiktas... Kad tave kur velniai... Dabita tu!

Nagelis pažiūrėjo į jį su šypsena, priėjo prie stalo, paėmė jo skrybėlę ir nusilenkdamas ją padavė. Asesorius išplėšė jam skrybėlę iš rankų ir įniršio pagautas ketino sviesti atgal, bet apsigalvojęs su garsu užsivožė ją ant galvos. Tada apsisuko ir išžengė pro duris. Skrybėlė poroje vietų buvo smarkiai įduobta, tad išeinantis asesorius atrodė komiškai.

Tuomet į priekį prasibrovė šeimininkas ir pareikalavo paaiškinti. Jis nutvėrė Nagelį už rankos ir kreipdamasis į jį paklausė:

– Kas čia vyksta? Ką visa tai reiškia?

Nagelis atsakė:

– Prašom nelaikyti manęs už rankos, aš nepabėgsiu. Beje, čia nieko nevyksta, tiesiog įžeidžiau tą žmogų, kuris ką tik pasišalino, ir jis norėjo apsiginti, nieko ypatinga, viskas gerai.

Tačiau šeimininkas supyko ir treptelėjo koja.

– Kad man nebūtų jokių skandalų! – užriko. – Jokių! Jeigu norite kelti triukšmą, malonėkite išeiti į gatvę, o čia kad nematyčiau nieko panašaus. Žmonės visai pametė protą!

– Gerai, gerai! Bet mes viską matėme! – įsiterpia pora kavinės lankytojų ir su paprastų žmonių polinkiu palaikyti tą akimirką laimintįjį besąlygiškai stoja Nagelio pusėn. Jie paaiškina šeimininkui, kaip viskas buvo.

Nagelis tik gūžtelėjo pečiais ir nuėjo prie Minučio. Be jokios įžangos paklausė žilagalvį neūžaugą juokdarį:

– Kas jus sieja su asesoriumi, jeigu jis gali šitaip su jumis elgtis?

– Oi baikit! – atsako Minutis. – Niekas mūsų nesieja, jis man svetimas. Tik kartą pašokau jam turgaus aikštėje už dešimt erių. Beje, jis visada krečia iš manęs juokus.

– Vadinasi, jūs šokate žmonėms ir už tai imate mokestį?

– Taip, retkarčiais. Bet taip būna nedažnai, tik kai man labai reikia tų dešimt erių ir negaliu jų gauti kitu būdu.

– Kam gi jums reikia tų pinigų?

– Maža kam gali prireikti. Visų pirma esu kvailas žmogus, neapdovanotas gabumais, ir dėl to man tenka kentėti. Kai dirbau jūrininku ir pats galėjau prasimaitinti, visais atžvilgiais buvo geriau; bet paskui susižalojau, nukritau nuo laivo stiebo ir gavau trūkį, nuo to laiko verčiuosi sunkiai. Pavalgyti ir šiaip viską, ko man reikia, gaunu iš savo dėdės, pas jį ir gyvenu, man nieko netrūksta, visko pertektinai, nes dėdė turi anglių krautuvėlę, iš to ir gyvena. Bet ir pats truputį prisidedu prie savo išlaikymo, ypač dabar, vasarą, kai anglių beveik neparduodame. Gryna tiesa, kaip ir tai, kad dabar sėdžiu ir su jumis kalbuosi. Va tokiomis dienomis dešimt erių labai praverčia,

visada už jas ko nors nuperku ir parnešu namo. O kalbant apie asesorių, jam smagu pažiūrėti, kaip šoku, būtent dėl to, kad esu gavęs trūkį ir negaliu žmoniškai šokti.

– Vadinasi, dėdė jums liepia už pinigus šokti turgaus aikštėje?

– Ne, ne, taip nėra, tik nemanykite. Jis man dažnai sako: „Nekišk man tų juokdario skatikų!“ Vis vadina juokdario skatikais, kai parnešu savo dešimt erių, ir bara mane, kad esu žmonėms už pajuoką.

– Taigi tai buvo pirma. O antra?

– Prašau?

– O antra?

– Nesuprantu.

– Jūs pasakėte, kad *visų pirma* esate kvailas žmogus. Gerai, o kas antra?

– Jeigu aš taip pasakiau, prašau atleisti.

– Vadinasi, jūs tik kvailas?

– Aš nuoširdžiai prašau atleisti!

– Ar jūsų tėvas buvo pastorius?

– Taip, mano tėvas buvo pastorius.

Stojo pauzė.

– Klausykite, – taria Nagelis, – jeigu neturite jokių neatidėliotinų reikalų, eime trumpam pas mane, į mano kambarį, ar sutinkate? Jūs rūkote tabaką? Puiku! Taip, prašom, gyvenu viršuje. Būsiu labai dėkingas, jei mane aplankysite.

Didelei visų nuostabai, Nagelis su Minučiu užlipo į antrą aukštą ir drauge ten praleido visą vakarą.

III

Minutis įsitaisė ant kėdės ir užsirūkė cigarą.

– Jūs visai negeriate? – pasiteiravo Nagelis.

– Taip, beveik negeriu, man labai greitai apsisuka galva ir ima dvejintis akyse, – atsakė jo svečias.

– Ar kada nors esate ragavęs šampano? Neabejoju, kad esate.

– Taip, prieš daug metų, per sidabrines savo tėvų vestuves, tuomet ragavau šampano.

– Ar patiko?

– Taip, pamenu, kad patiko.

Nagelis paskambino ir užsakė šampano.

Jiems gurkšnojant šampaną ir rūkant Nagelis staiga įsmeigia į Minutį akis ir taria:

– Sakykite, – tai tik klausimas ir galbūt jis jums pasirodys juokingas, – bet ar sutiktumėte už tam tikrą sumą būti įrašytas į metrikus kaip vaiko tėvas, nors vaikas ne jūsų? Man tiesiog šovė į galvą.

Minutis žiūri į jį išpūstomis akimis ir tyli.

– Už nedidelę sumelę, penkiasdešimt kronų ar daugiau, tarkime, iki poros šimtų kronų? – neatlyžta Nagelis. – Ne taip svarbu už kiek.

Minutis papurto galvą ir ilgai tyli.

– Ne, – pagaliau atsako.

– Nesutiktumėte? Galėčiau sumokėti grynaisiais.

– Tai nesvarbu. Ne, aš negaliu to padaryti, negaliu jums niekuo padėti.

– O kodėl negalite?

– Neprašykite manęs, palikite mane ramybėje. Aš esu žmogus.

– Na, galbūt perlenkiau lazdą. Kodėl turėtumėte kam nors daryti tokią paslaugą? Bet norėčiau dar kai ko jus paklausti: ar sutiktumėte... ar galėtumėte už penkias kronas pavaikščioti po miestelį su ant nugaros priklijuotu laikraščiu ar popieriniu maišeliu, pradėti nuo viešbučio ir prasieiti turgaus aikšte, tada palei prieplauką, – ar galėtumėte? Už penkias kronas.

Minutis susigėdęs nulenkia galvą ir mašinaliai pakartoja:

– Už penkias kronas.

Daugiau jis nieko neatsako.

– Na taip, arba už dešimt kronų, jei norite. Tarkime, dešimt kronų. Vadinasi, galėtumėte tai padaryti už dešimt?

Minutis nusibraukia nuo kaktos plaukus.

– Nesuprantu, kaip aliai vienas atvykėlis išsyk sužino, kad visiems esu už pajuoką, – taria jis.

– Kaip matote, galiu tuoj pat įteikti jums pinigus, – neatstoja Nagelis, – tai priklauso tik nuo jūsų.

Minutis įbeda žvilgsnį į popierinį pinigą, valandėlę spokso sutrikęs, iš pagundos apsilaižo ir staiga prabyla:

– Taip, aš...

– Dovanokite! – skubiai įsiterpia Nagelis. – Dovanokite, kad jus pertraukiu, – pakartoja neleisdamas anam užbaigti. – Kuo jūs vardu? Nežinau, man regis, nepasisakėte, kas esąs.

– Mano pavardė Grėgoras.

– Grėgoras. Ar Eidsvolio susirinkimo* delegatas jums giminė?

* 1814 m. Eidsvolyje įvykęs tautos atstovų susirinkimas, kurio metu buvo priimta Norvegijos konstitucija. *(Čia ir toliau – vert. past.)*

– Taip, giminė.

– Tai apie ką mes kalbėjome? Vadinasi, Grėgoras? Be abejo, nenorėsite tokiu būdu užsidirbti tų dešimt kronų?

– Ne, – dvejodamas sukužda Minutis.

– Dabar paklausykite, – taria Nagelis nutęsdamas kiekvieną žodį. – Su džiaugsmu dovanosiu jums šią dešimtinę už tai, kad *nesutikote* priimti mano pasiūlymo. Be to, pridėsiu dar dešimt kronų, jeigu suteiksite man malonumą ir paimsite pinigus. Nesistokite. Ši menkutė auka nesudarys man rūpesčių, dabar turiu daug pinigų, pakankamai pinigų, dėl to man nekils sunkumų.

Ištraukęs pinigus Nagelis priduria:

– Paimdamas suteiksite man džiaugsmo. Prašom!

Bet Minutis sėdi netekęs žado, laimė jam muša į galvą, ir vargšelis vos tramdo ašaras. Jis tankiai sumirksi ir nuryja seiles. Nagelis pasiteirauja:

– Jums tikriausiai apie keturiasdešimt metų?

– Keturiasdešimt treji su trupučiu.

– Tai įsidėkite dabar pinigus į kišenę. Labai prašom!.. Beje, kuo vardu tas asesorius, su kuriuo kalbėjomės kavinėje?

– Nežinau, mes jį vadiname tiesiog asesoriumi. Jis dirba teisėjo raštinėje.

– Tiek to, tai neturi reikšmės. Sakykite...

– Atsiprašau! – Minutis nebegali susiturėti, jis sujaudintas iki širdies gelmių ir būtinai nori išsikalbėti, nors mikčioja it vaikas. – Atsiprašau, dovanokite! – išlemena ir ilgai nebegali ištarti nė žodžio.

– Ką norėjote pasakyti?

– Ačiū, širdingai ačiū iš visos...

Stoja pauzė.

– Ši kalba baigta.

– Ne, luktelėkite! – sušunka Minutis. – Dovanokite, bet kalba dar nebaigta. Jūs pamanėte, kad aš *nesutinku* to padaryti, kad atsisakiau iš užsispyrimo, kad man patinka spyriotis. Bet prisiekiu Dievu... Tai ar galima sakyti, kad kalba baigta, kai jūs galbūt netgi susidarėte įspūdį, kad branginausi nesutikdamas to padaryti už penkias kronas? Tai tiek ir norėjau pasakyti.

– Labai gerai. Juk žmogui su tokia pavarde ir išprusimu nepridera juokinti žmonių. Aš pamąsčiau... Jūs, be abejo, gerai susipažinęs su miestelio gyvenimu, ar ne? Matote, ketinu čia kurį laiką pagyventi, apsistoti porai vasaros mėnesių, ką pasakysite? Ar jūs čionykštis?

– Taip, aš čia gimiau. Mano tėvas čia pastoriavo, o prieš trylika metų, kai apluošau, vėl čionai atsikrausčiau.

– Ar jūs nešiojate anglis?

– Taip, nešioju po namus anglis. Manęs tai nevargina, jei dėl to klausiate. Nuo seno esu įgudęs, ir man tas darbas nekenkia, jei tik atsargiai lipu laiptais. Bet pernai žiemą pargriuvau ir susitrenkiau, tad ilgą laiką turėjau vaikščioti su lazda.

– Kokia nelaimė! Kaip tai įvyko?

– Na, tai nutiko ant banko laiptų, pakopos buvo kiek apledijusios. Taigi lipau aš aukštyn su apysunkiu maišu. Užkopęs maždaug ligi pusės, pačiame viršuje pamačiau kaip tik žemyn lipantį konsulą Andreseną. Tuomet sukausi eiti atgal, kad praleisčiau konsulą. Jis neliepė man to daryti, pats susiprotėjau, būčiau praleidęs neragintas. Deja, tą pačią akimirką slystelėjau ant laiptelio ir pargriuvau. Parkritau ant dešiniojo peties. „Kaip jūs jaučiatės? – pasiteiravo konsulas. – Nedejuojate, vadinasi, neužsigavote?“ – „Ne, – atsakiau, – man vis dėlto pasisekė.“

Tačiau nepraėjus nė penkioms minutėms apalpau du kartus iš eilės. Be to, dėl mano senosios bėdos sutino visa papilvė. Beje, vėliau konsulas mane dosniai apdovanojo, nors visiškai nebuvo kaltas.

– Ar daugiau nieko neatsitiko? Ar nesusitrenkėte galvos?

– Taip, truputį susitrenkiau galvą. Kurį laiką dargi spjaudžiau krauju.

– Ir konsulas jums padėjo, kol sirgote?

– Taip, nepaprastai. Vis atsiųsdavo kokių gėrybių, nepamiršo manęs nė dienos. Tačiau nuostabiausia, kad tą dieną, kai pakilau iš patalo ir nuėjau pas konsulą padėkoti, jis jau buvo liepęs iškelti vėliavą. Aiškiai įsakė iškelti vien mano garbei, nors taip pat buvo panelės Fredrikės gimtadienis.

– Kas toji panelė Fredrikė?

– Jo duktė.

– Šit kaip. Na taip, pasielgė gražiai... Beje, gal žinote, kodėl prieš keletą dienų miestelyje plevėsavo vėliavos?

– Prieš keletą dienų? Bandau prisiminti... Turite omenyje – prieš gerą savaitę? Taigi panelė Chelan, Dagnė Chelan, šventė sužadėtuves. Štai taip viena po kitos susižada, išteka ir išvažiuoja. Dabar draugių ir pažįstamų turiu kone visoje šalyje, ir nėra nė vienos, su kuria nenorėčiau vėl susitikti. Prie mano akių jos visos žaidė, lankė mokyklą, priėjo žegnonės ir suaugo. Dagnei tik dvidešimt treji metai, ir visas miestelis ją laiko sava. Ji taipgi graži. Susižadėjo su leitenantu Hansenu, jis kadaise man padovanojo štai šią kepurę. Jis irgi čionykštis.

– Ar toji panelė Chelan šviesiaplaukė?

– Taip, šviesiaplaukė. Tikra gražuolė, visų numylėtinė.

– Ko gera, mačiau ją prie pastoriaus sodybos. Ar ji vaikšto su raudonu skėčiu nuo saulės?

– Tikrai taip! Kiek žinau, čia niekas daugiau neturi raudono skėčio. Jei matėte damą su stora geltona kasa, nukarusia ant nugaros, vadinasi, matėte ją. Ji nepanaši į jokią kitą vietinę damą. Bet turbūt su ja dar nesikalbėjote?

– Galimas daiktas, kad kalbėjausi, – ir Nagelis mąsliai sumurma sau po nosimi: – Tai ji ir buvo panelė Chelan!

– Bet tik prabėgomis, ilgiau turbūt dar neteko su ja pabendrauti? Vadinasi, jūsų dar laukia tas malonumas. Ji garsiai kvatojasi, kai kas nors jai pasirodo juokinga, ir dažnai prajunka iš menko nieko, nes yra linksmo būdo. Jeigu jums teks su ja pasišnekėti, pamatysite, kaip įdėmiai ji klausosi jūsų žodžių ir prabyla tik tada, kai baigiate kalbėti. O atsakydama paprastai išrausta. Bemaž visada jai į skruostus plūsteli kraujas. Ne kartą pastebėjau, kad su kuo nors pakalbėjusi tampa labai graži. Tačiau mano padėtis kitokia, su manimi ji gali šnektelėti kiekvienai progai pasitaikius ir be jokių ceremonijų. Galėčiau prieiti prie jos gatvėje: ji sustotų ir paduotų man ranką, nors ir skubėtų. Jeigu netikite, kada nors atkreipkite dėmesį.

– Kodėl turėčiau netikėti? Vadinasi, panelė Chelan – gera jūsų draugė?

– Žinoma, tik ta prasme, kad visada maloniai su manimi elgiasi. Nieko daugiau ir būti negali. Retkarčiais gavęs kvietimą apsilankau pastoriaus namuose, bet, kiek supratau, esu laukiamas ir nekviestas. Panelė Dagnė man taip pat skolindavo knygas, kai sirgau, netgi pati jas atnešdavo iki mano namų pasibrukusi po pažastimi.

– Ir kokios tai buvo knygos?

– Domitės, kokias knygas aš pajėgus perskaityti ir suprasti?

– Šįkart neteisingai mane supratote. Jūsų klausimas byloja

apie aštrų protą, tačiau ne taip supratote. Įdomus jūs žmogus. Norėjau paklausti, kokių knygų toji jauna dama turi namuose ir ką ji skaito. Man būtų smalsu sužinoti.

– Pamenu, sykį ji man atnešė Garborgo „Valstiečius studentus“ ir dar porą, tarp kurių, regis, buvo Turgenevo „Rudinas“. O kitą kartą balsu paskaitė iš Garborgo* „Nesutaikomųjų“.

– Ar tai jos asmeninės knygos?

– Jos tėvo. Ant jų buvo užrašytas tėvo vardas.

– Beje, kai tuokart atėjote pas konsulą Andreseną padėkoti, kaip pasakojate...

– Taip, norėjau padėkoti jam už pagalbą.

– Suprantu. Bet ar vėliava buvo iškelta dar *prieš* jums ateinant tą dieną?

– Taip, jis liepė ją iškelti mano garbei. Pats man pasakė.

– Aišku. Bet ar vėliava buvo iškelta ne gimtadienio proga?

– Tikriausiai, kad gimtadienio. Visai galimas daiktas, nieko čia bloga. Į ką tai būtų panašu, jei per panelės Fredrikės gimtadienį nebūtų iškelta vėliava?

– Taip, jūs visiškai teisus... Pereikime prie kitos temos: kiek jūsų dėdei metų?

– Jam galėtų būti apie septyniasdešimt. Ne, turbūt mažiau, šiaip ar taip, per šešiasdešimt. Jis jau senas, bet pagal savo amžių dar žvalus. Iš bėdos paskaito be akinių.

– Kokia jo pavardė?

– Jis taip pat Grėgoras. Mes abu Grėgorai.

– Ar jūsų dėdė turi nuosavą namą, ar nuomoja?

– Nuomoja kambarį, kuriame gyvename, bet anglių krautuvėlė priklauso jam. Mums nesunku susimokėti tą nuomą, jei-

* Arne Garborg (1851–1924) – norvegų rašytojas realistas.

gu tai turėjote omenyje. Mokame anglimis, o kartkartėmis ir aš priduriu kokiu nors darbeliu.

– Jūsų dėdė turbūt nenešioja anglių?

– Ne, tai mano darbas. Jis atsveria ir viską prižiūri, o aš išnešioju. Man juk lengviau vaikščioti po namus, nes esu stipresnis.

– Aišku. Ir dar, vadinasi, turite šeimininkę, kuri jums verda valgį?

Pauzė.

– Atsiprašau, – prabyla Minutis, – nesupykite, bet aš mielai išeisiu, jeigu jums taip patogiau. Galbūt leidžiate čia su manimi laiką, kad suteiktumėte man džiaugsmo, nors jums nėra jokio malonumo klausytis apie mano gyvenimo aplinkybes. Tiesa, gali būti, kad kalbatės su manimi dėl kitos priežasties, kurios nesuprantu. Tokiu atveju viskas gerai. Bet jeigu ir išeičiau, niekas prie manęs nepristotų, būkite ramus. Su piktavaliais žmonėmis netenka susidurti. Asesorius netykoja manęs už durų siekdamas atkeršyti, jeigu dėl to nerimaujate. Net jeigu ir tykotų, šiaip ar taip, manęs nenuskriaustų, esu tuo tikras.

– Man jūs suteiksite malonumo pasilikdamas. Bet neturite jaustis įpareigotas man ką nors pasakoti dėl to, kad sušelpiau jus pora kronų tabakui. Elkitės kaip tinkamas.

– Aš pasilieku! Pasilieku! – sušunka Minutis. – Ir telaimina jus Dievas! Labai džiaugiuosi, kad mano draugija jus bent kiek prablaško, nors gėdijuosi savęs ir šio savo apdaro. Būčiau galėjęs apsirengti kiek padoriau, jeigu būčiau turėjęs truputį laiko pasiruošti. Vilkiu vieną iš senųjų dėdės durtinių, ir jis jau vos laiko, tikra tiesa, prie jo net pirštu negalima prisiliesti. Dabar dar asesorius pradūrė didžiausią skylę, dėl kurios, ti-

kiuosi, man atleisite... O atsakant į klausimą apie šeimininkę, verdančią valgį, tokios mes neturime. Patys ir valgyti pasitaisome, ir apsiskalbiame. Einasi pusiau su bėda, be to, stengiamės neapsisunkinti. Tad, iš ryto išsivirę kavos, likusią išgeriame vakare nė nešildę, o pietus verdamės pripuolamai, bet kad ilgam užtektų. Ko dar galime norėti savo padėtyje? Be to, esu atsakingas už skalbimą. Man būna nedidelis prasiblaškymas, kai daugiau neturiu ko veikti.

Tuomet apatiniame viešbučio aukšte suskamba varpelis, ir ant laiptų pasigirsta vakarieniauti lipančių žmonių žingsniai.

– Kviečia valgyti, – taria Minutis.

– Taip, – atsako Nagelis. Tačiau jis neatsistoja ir neparodo jokio nekantrumo ženklo, atvirkščiai, patogiau įsitaiso ir paklausia: – Tikriausiai jūs taip pat pažinojote tą Karlseną, kuris anądien buvo rastas negyvas kažkur čia, miške? Argi ne liūdnas nutikimas?

– Taip, nepaprastai liūdnas. O kaipgi, aš jį pažinojau. Puikus žmogus, tauri asmenybė. Žinote, ką jis man kartą pasakė? Buvau pakviestas pas jį ankstyvą sekmadienio rytą, prieš gerus metus, pernai gegužę. Jis paprašė, kad nuneščiau laišką. „Gerai, – tariau, – būtinai nunešiu, bet šiandien apsiavęs tokiais netinkamais batais, nelabai galiu su jais rodytis žmonėse. Jeigu norite, galiu pareiti namo ir pasiskolinti kitus." – „Ne, nereikia, – atsakė jis, – nemanau, kad tai svarbu, nebent su šiais sušlaptumėte kojas." Netgi pagalvojo, kad su tais batais galiu sušlapti kojas! Na, o tada jis vogčiomis įkiša man į delną vieną kroną ir paduoda laišką. Man jau išėjus į prieangį, staiga vėl atlapoja duris ir atbėga man iš paskos. Visas jo veidas taip švyti, jog aš sustoju ir pažvelgiu į jį, jo akys pilnos ašarų. Tada jis apkabina mane, visai arti priglunda, tikrai apglėbia

per liemenį ir taria: „Eikite, senas drauge, nuneškite tą laišką, aš jūsų nepamiršiu. Kai kada nors tapsiu pastoriumi ir gausiu parapiją, galėsite atvažiuoti pas mane ir apsistoti visam laikui. Tad eikite ir telydi jus sėkmė!“ Deja, jis taip ir negavo parapijos. Bet tikriausiai būtų tesėjęs man duotą pažadą, jei būtų gyvenęs.

– Ir tada jūs nunešėte tą laišką?

– Taip.

– O ar panelė Chelan apsidžiaugė jį gavusi?

– Iš kur jūs žinote, kad laiškas buvo skirtas panelei Chelan?

– Iš kur žinau? Juk pats ką tik pasakėte.

– Pats pasakiau? Netiesa.

– Che che, netiesa? Nejaugi manote, kad jums meluoju?

– Ne, atsiprašau, visai gali būti, kad jūs teisus. Šiaip ar taip, man nereikėjo to sakyti. Išsprūdo netyčia. Nejau iš tikrųjų taip pasakiau?

– Kodėl nereikėjo? Ar jis uždraudė jums tai sakyti?

– Ne, ne jis.

– Vadinasi, ji?

– Taip.

– Gerai, aš niekam neprasitarsiu. Bet ar suprantate, kodėl jis mirė būtent dabar?

– Ne, nesuprantu. Tiesiog įvyko nelaimė.

– Ar žinote, kada laidotuvės?

– Rytoj pusiaudienį.

Tuo ši kalba buvo baigta. Kurį laiką nė katras nepratarė nė žodžio. Sara kyštelėjo pro duris galvą ir pranešė, kad valgis patiektas. Netrukus Nagelis tarė:

– Vadinasi, dabar panelė Chelan susižadėjusi. Ir kas gi jos sužadėtinis?

– Leitenantas Hansenas, išties puikus ir šaunus žmogus. Su juo jai nieko netrūks.

– Ar jis turtingas?

– Jo tėvas labai turtingas.

– Prekybininkas?

– Ne, laivo savininkas. Gyvena per porą namų nuo čia. Beje, jo namas nedidelis, bet didesnio jam ir nereikia: kai sūnus išsikraustys, jame liks tik abu seniai. Dar jie turi dukterį, bet ši nutekėjo į Angliją.

– Kaip manote, kiek pinigų turi senasis Hansenas?

– Gal milijoną. Niekas nežino.

Abu patyli.

– Taip, – paskui taria Nagelis, – neteisingai sutvarkytas pasaulis. Ką, jeigu jūs turėtumėte nors dalelę tų pinigų, Grėgorai?

– Apsaugok Viešpatie, ką jūs kalbate? Privalome tenkintis tuo, ką turime.

– Taip sakoma... Dabar ką tik man kilo toks klausimas: jums turbūt nelabai lieka laiko kitiems darbams, juk tenka išnešioti anglis? Ir tai suprantama. Bet girdėjau, kaip klausėte šeimininko, ar šiandien neatsiras jums daugiau darbelių.

– Netiesa, – papurto galvą Minutis.

– Girdėjau kavinėje. Jūs pasakėte, kad nunešėte anglis į virtuvę, ir paklausėte: „Tai šiandien turbūt ir viskas?"

– Turėjau kitą priežastį. Jūs atkreipėte į tai dėmesį? Matote, aš tikėjausi iš karto gauti mokestį už anglis, bet neišdrįsau paprašyti tiesiai. Tai ir visas paaiškinimas. Šiuo metu mums striuka su pinigais, tad vylėmės uždirbti.

– Kiek jums reikėtų, kad išsikapstytumėte? – paklausia Nagelis.

– Tesaugo jus Viešpats! – garsiai surinka Minutis. – Ne-

beužsiminkite apie tai, jūs ir taip atseikėjote mums su kaupu. Už anglis turėjome gauti šešias kronas, o dabar sėdžiu su jūsų dvidešimt kronų kišenėje, tegul Dievas atlygina jums! Tiesa, šešias kronas esame skolingi krautuvininkui, už bulves ir dar šį bei tą. Jis atsiuntė mums sąskaitą, ir mes su dėde ilgai sukome galvas, kaip išsiversti. Bet dabar bėdos nebėra, galime ramiai miegoti, o rytoj atsikėlę negalvoti apie jokius rūpesčius.

Stoja pauzė.

– Na, tai gal išgeriame iki dugno ir tam sykiui atsisveikiname, – taria Nagelis ir atsistoja. – Į jūsų sveikatą! Tikiuosi, matomės ne paskutinį kartą. Turite man pažadėti vėl užsukti į svečius, dabar jau žinote, kad gyvenu čia, septintame numeryje. Ačiū, kad mane aplankėte!

Nagelis pasakė tai visai nuoširdžiai ir paspaudė Minučiui ranką. Jis nulydėjo savo svečią laiptais žemyn, iki pat laukujų durų, ten vėl, kaip jau kartą anksčiau, nusitraukė nuo galvos aksominę kepurę ir žemai nusilenkė.

Tada Minutis išėjo. Be paliovos lankstydamasis atbulas nuklibikštavo gatve. Tačiau neišstenėjo nė žodžio, nors visą laiką stengėsi kažką pasakyti.

Įžengęs į valgomąjį Nagelis be jokio reikalo mandagiai atsiprašė Saros, kad pavėlavo į vakarienę.

IV

Iš ryto Juhanas Nagelis pabudo, kai Sara pabeldė į duris ir atnešė laikraščius. Jis permetė juos akimis ir vieną po kito

sumetė ant grindų. Telegrafu gautą pranešimą apie tai, kad dėl peršalimo Gladstonas* dvi dienas praleido lovoje, bet dabar pasveiko, perskaitė du kartus ir nusikvatojo. Tada susidėjo rankas už galvos ir, kartkartėmis pasišnekėdamas su savimi balsu, paniro į tokią minčių seką:

Pavojinga vaikščioti po mišką su atlenktu peiliuku. Labai nesunkiai gali žioplai suklupti ir ašmenimis persirėžti abu riešus. Kaip kad nutiko Karlsenui... Beje, taip pat pavojinga liemenės kišenėje nešiotis nuodų buteliuką. Gali parkristi ant kelio, tada buteliukas suduš, skeveldros susmigs į kūną, ir į kraują pateks nuodų. Nė žingsnio be pavojaus. Tai ką? Bet yra vienas kelias, kuriame nepargriūsi, – tas, kuriuo žengia Gladstonas. Matau jo smulkmeniško rūpesčio miną, kai jis pėdina keliu: kaip žiūri, kur stato koją, kaip pasitelkia apvaizdą, kad išsuktų save nuo grėsmių. Dabar ir peršalimas praėjo. Gladstonas gyvens, kol numirs sava mirtimi, iš geros savijautos.

Pastoriau Karlsenai, kam tu įmurdei savo veidą į balą? Ar klausimas taip ir liks neatsakytas, ar padarei tai norėdamas paslėpti savo priešmirtinę grimasą, ar traukulių tampomas taip nukritai? Beje, laiką pasirinkai kaip tamsos bijantis vaikas, išėjai šviesią dieną, apie pusiaudienį, delne sugniaužęs atsisveikinimo laiškelį. Vargšiukas Karlsenas, vargšiukas Karlsenas!

Ir kodėl nusprendei savo nuostabųjį sumanymą įvykdyti miške? Ar pažinojai mišką, ir jis tau reiškė daugiau nei laukas, kelias ar jūra? Bernužėlis mišku keliavo visą dienelę, lia lia lia lia. Štai kad ir Vardalio miškai, pakeliui iš Joviko. Guli ten, snūduriuoji užsimiršęs, spoksai aukštyn, stebeiliji, velniai rautų, į dangų, che che, beveik nugirsdamas, kas ten, viršuje, ką

* William Ewart Gladstone (1809–1898) – britų politikas.

šnabžda apie tave: „A, šitas, – mesteli velionė mama, – jeigu jis čia ateis, nešdinsiuos lauk“, – sukušta, paversdama visa tai išlikimo klausimu. „Che che, – sukikenu ir sudraudžiu: – Cit, netrukdyk man, tik netrukdyk man!“ Pasakau taip garsiai, jog į mane sužiūra pora angelių, garbioji Jajiro duktė ir Svava Bjornson. Che che che.

Kurių velnių juokiuosi čia išsidrėbęs? Ar šitaip reiškiasi pranašumas? Juoktis turėtų būti leidžiama tik vaikams ir visai jaunutėms merginoms, niekam daugiau. Juokas – iš beždžionių paveldėta rudimentinė liekana, šlykštus ir begėdiškas springimo garsas. Jis iš kažkur išsiveržia, kai kas pakutena man pasmakrę. Ką man kartą pasakė mėsininkas Haugė, kuris pats griausmingai kvatodavo ir to nė kiek nesivaržydavo? Jis pasakė, kad niekas, būdamas viso proto...

O kokia gražutė jo mergaitė! Tą dieną, kai sutikau ją gatvėje, lijo lietus; rankoje ji nešėsi bidonėlį valgyklos pietums ir eidama verkė, nes buvo pametusi pinigus. Mano velione mama, ar matei iš savo dangaus aukštybių, kad neturėjau kuo pradžiuginti vaiko? Kad roviausi gatvėje plaukus negalėdamas duoti nė grašio? Tuomet pro šalį pražygiavo pučiamųjų orkestrėlis; daili diakonė grįžtelėjo ir pažvelgė į mane spindinčiu žvilgsniu; paskui ramiai nudūlino namų link, nunarinusi galvą, veikiausiai atgailaudama už tą spindinčių akių žvilgsnį, kuriuo į mane pažiūrėjo. Bet staiga mane už rankos trūktelėjo ilgabarzdis vyriškis šlapia fetrine skrybėle, kitaip būčiau pakliuvęs po ratais. Dievaži, būčiau...

Ša! Vienas... du... trys; kaip lėtai jis muša! Keturi... penki... šeši... septyni... aštuoni; jau aštuonios valandos? Devyni... dešimt. Dešimt valandų! Ką gi, laikas keltis. Kur skambėjo tas laikrodis? Nejau kavinėje? Na, bet tai nesvarbu, nesvarbu, ne-

svarbu. Koks keistas incidentas vakar vakare įvyko kavinėje! Minutis visas drebėjo, įsikišau pačiu laiku. Neabejoju, kad galiausiai jis būtų išgėręs tą alų su cigaro pelenais ir degtukais. Na ir kas? Ar galima tave paklausti, įžūlus skandaliste: na ir kas? Kodėl kišuosi į svetimus reikalus? Kam išvis atsibeldžiau į šį miestelį? Gal kalta kokia nors katastrofa visatoje, pavyzdžiui, Gladstono peršalimas? Che che che, Dievas bus tau gailestingas, vaike, jei pasakysi teisybę: kad iš tikrųjų keliavai namo, bet staiga tave taip sujaudino šio miestelio – tokio mažučio ir vargano – vaizdas, jog vos neapsiverkei iš slaptingo, nepažįstamo džiaugsmo, išvydęs visas tas vėliavas. Beje, buvo birželio dvyliktoji, vėliavos plevėsavo panelės Chelan sužadėtuvių proga. O po dviejų dienų sutikau ją pačią.

Kodėl turėjau ją sutikti būtent tą vakarą, kai buvau apimtas tokios sumaišties ir nelabai suvokiau, ką darąs? Kai viską permąstau, degu iš gėdos:

– Labas vakaras, panele! Atleiskite, aš nevietinis, išėjau pasivaikščioti ir nežinau, kur atsidūriau.

Minutis teisus, ji tuoj pat nurausta, o atsakydama paraudonuoja dar labiau.

– O kur jums reikia? – paklausia ji ir nužvelgia mane.

Nusitraukiu kepurę, lieku vienplaukis ir tebestovėdamas su kepure rankoje sugalvoju, ką atsakyti:

– Būkite tokia gera, pasakykite man, kiek kelio iki miesto, man reikia tikslaus atstumo.

– Nežinau, kiek nuo čia, – taria ji. – Bet pirmas namas, kurį pamatysite, bus pastoriaus namas, o nuo ten iki miesto – ketvirtis mylios*.

* 1 norvegiška mylia lygi 10 km.

Tada ji pasisuka eiti toliau.

– Labai ačiū, – padėkoju, – bet jeigu pastoriaus namas stovi už šio miško, o jūs keliaujate ten arba toliau, norėčiau jus palydėti. Saulė pasislėpė, duokite, panešiu jūsų skėtį. Aš jūsų nevarginsiu, net nekalbėsiu, jei pageidausite, tik leiskite man eiti šalia jūsų ir klausytis paukščių čiulbesio. Ne, nenueikite, ne taip greitai! Kodėl jūs bėgate nuo manęs?

Bet kai ji vis tiek nulėkė, nepanorusi manęs išklausyti, pasileidau jai iš paskos, kad ji išgirstų mano atsiprašymą:

– Tegu paraliai, kokį neišdildomą įspūdį man paliko jūsų šviesus veidas!

Bet ji nuskuodė kaip akis išdegusi ir po poros minučių dingo man iš akių. Sunkią geltoną kasą bėgdama tiesiog paėmė į ranką. Nieko panašaus nebuvau regėjęs.

Štai kaip viskas nutiko. Nenorėjau jos nuskriausti, neturėjau jokių piktų kėslų; beveik galėjau lažintis, kad ji myli savo leitenantą, man nė į galvą neatėjo su juo varžytis. Na ir gerai, viskas gerai; galbūt jos leitenantas iškvies mane susikauti, che che, susivienys su asesoriumi, asesoriumi iš teisėjo raštinės, ir iškvies susikauti...

Beje, įdomu būtų sužinoti, ar tas asesorius nupirks Minučiui naują durtinį. Galime palaukti dieną, gal net porą dienų, bet jeigu jis nesuskubs per dvi dienas, mes jam priminsime. Taškas. Nagelis.

Iš matymo pažįstu čia vieną vargšę moterį, ji taip sarmatingai žiūri į mane, tarsi norėtų ko paprašyti, bet taip ir neišdrįsta. Mane tiesiog užbūrė jos akys, nors plaukai žili; keturis kartus dariau lankstą, kad nereikėtų jos sutikti. Ji nėra sena, pražilo ne nuo senatvės; jos blakstienos vis dar baisiai juodos, šiurpiai juodos, akys tarsi žaižaruotų. Ji beveik visada po prijuoste

nešasi pintinę, gal dėl to gėdijasi. Kai mes prasilenkiame, aš atsisuku ir matau, kad ji eina į turgų, išima iš pintinės porą trejetą kiaušinių ir parduoda juos pirmam pasitaikiusiam pirkėjui, paskui grįžta namo, taip pat pasikišusi pintinę po prijuoste. Gyvena ji mažytėje trobelėje netoli krantinės; namelis vieno aukšto, nedažytas. Kartą mačiau ją pro langą, užuolaidų ten nėra, tik pristatyta vazonų su baltomis gėlėmis; ji stovėjo kambario gilumoje ir spoksojo į mane, kai ėjau pro šalį. Dievas žino, kas tai per žmogus; bet jos rankos visai smulkutės. Galėčiau duoti tau išmaldos, žilagalve mergele, bet labiau norėčiau rimtai padėti.

Beje, gerai žinau, kodėl mane taip užburia tavo akys, iškart supratau. Keista, kad jaunystės meilė gali taip ilgai nepaleisti ir kur buvusi, kur nebuvusi vėl atgyja. Tiesa, tau neduotas *jos* nuostabus veidas, be to, esi daug vyresnė už ją. Ak, bet paskui ji vis dėlto ištekėjo už telegrafininko ir išsikėlė į Kabelvogą! Na, kiek galvų, tiek nuomonių; negalėjau tikėtis jos meilės, taipgi nesulaukiau. Nieko nepadarysi... Štai, laikrodis muša pusę vienuoliktos... Tai jau tikrai, nieko nepadarysi. Bet jei tik žinotum, kaip dažnai tave prisimindavau per tuos dešimt–dvylika metų, niekada tavęs nepamiršau... Che che, bet tai jau mano bėdos, ji niekuo dėta. Kiti padūsauja metus, ir viskas, o aš neišmetu jos iš galvos visus dešimt.

Aš padėsiu tai žilagalvei kiaušinių pardavėjai dėl jos akių: ir sušelpsiu, ir šiaip pagelbėsiu. Pinigų turėsiu kaip šieno, už ūkį susižersiu šešiasdešimt du tūkstančius kronų, dargi grynaisiais. Cha cha, man tereikia užmesti žvilgsnį į stalą ir akimis susirasti tris didžiausios vertės dokumentus, gautus telegrafu... Oi, koks pokštas, kokia išdaiga! Būdamas agronomas ir kapitalistas, neparduodi taip iškart, vos sulaukęs pirmo siūlymo,

reikia viską apmąstyti. Visi taip daro, visi pasveria. Tačiau ničniekam tai neužkliuvo, nors pokštas tyčia sumanytas toks lėkštas, išdaiga – tokia negudri, kiek įmanoma. Žmogau, tavo vardas – asilas! Tave gali vedžioti už nosies kur tinkamas.

Pavyzdžiui, iš mano liemenės kišenės ana ten kyšo flakonėlio kakliukas. Tai nuodai, cianido rūgštis, laikau juos dėl įdomumo, išgerti nepakaktų drąsos. Tad kam juos nešiojuosi ir kam įsigijau? Tai irgi apgaulė, gryna apgaulė, šiuolaikiškas dekadentinis blefas, reklama ir snobizmas. Fe... Tu tokia trapi ir daili it porcelianas, tu – panacėja nuo mano ligų...

Arba kad ir toks nekaltas daikčiukas kaip mano medalis už skęstančiųjų gelbėjimą. Kaip sakoma, sąžiningai jį užsitarnavau, tenka save išbandyti visur po truputį, kartais – gelbėti žmones. Bet Dievas žino, ar iš tikrųjų mano nuopelnas ko nors vertas. Spręskite patys, gerbiami ponai ir ponios: prie denio turėklų stovi jaunuolis, jis verkia, jo pečiai trūkčioja, užkalbintas pažvelgia į mane sukrikusiu žvilgsniu ir staiga strimgalviais puola žemyn į saloną. Aš nuseku jam iš paskos, bet vaikinas jau nuėjęs ilsėtis. Peržiūriu keleivių sąrašą, randu jo pavardę ir sužinau, kad jis plaukia į Hamburgą. Taip praeina pirmas vakaras. Nuo tol neišleidžiu jo iš akių, užklumpu jį netikėčiausiose vietose ir stebeilijuosi jam į veidą. Kodėl taip darau? Gerbiami ponai ir ponios, spręskite patys! Matau jį liejant ašaras, jis baisingai dėl kažko kamuojasi ir kur buvęs, kur nebuvęs vis dairosi į gelmę su svajinga pamišėlio išraiška veide. Kas man darbo? Betgi tikrai, todėl spręskite patys, nesidrovėkite! Praeina pora dienų, pučia priešpriešinis vėjas, jūra banguota. Antrą valandą nakties jis pasirodo laivagalyje, aš jau tūnau tenai ir stebiu jį iš savo slėptuvės, mėnesiena geltonai nudažo jo veidą. O paskui? Jis apsidairo į šalis, iškelia į viršų rankas ir iššoka už borto, kojomis

į apačią. Tačiau riksmo nepajėgia sulaikyti. Ar jis pasigailėjo dėl savo sprendimo? Išsigando paskutinę akimirką? Jei ne, kodėl suriko? Gerbiami ponai ir ponios, ką jūs būtumėte darę mano vietoje? Palieku spręsti jums patiems. Gali būti, kad būtumėte gerbę nuoširdų, nors ir ne itin tvirtą nelaimėlio ryžtą ir tyliai kiūtoję savo slėptuvėje, o aš šūkteliu kapitonui tiltelyje ir taip pat puolu už borto, tačiau per skubą krintu galva žemyn. Kapanojuosi kaip pasiutęs, puldinėju į visas puses girdėdamas, kad laive skarda griausmingos komandos. Tuomet staiga užgriebiu vieną jo ranką, ji ištiesta ir sustingusi, išskėstais pirštais. Jis pamažu makaluoja kojomis. Ką gi, nustveriu jį už pakarpos, jis darosi vis sunkesnis, tarsi aptingsta ir nustoja judinti kojas; tačiau galiausiai trūkteli norėdamas išsivaduoti. Mes sūkuriuojame drauge, pakilusi banga sumuša mus kaktomis taip, jog man aptemsta akyse. Ką turėjau daryti? Griežiu dantimis, plūstuosi paskutiniais žodžiais ir ilgiausiai laikau vyrioką tvirtai sučiupęs už sprando, kol pagaliau priplaukia valtis. Ką jūs būtumėte darę? Išgelbėjau jį kaip nerangi, beatodairiška meška, ir kas iš to? Argi nepalikau jums spręsti savo nuožiūra, gerbiami ponai ir ponios? Jums visai nebūtina rodyti gailestingumą, man vis vien. Bet siūlau įsivaizduoti, kad tam žmogui buvo labai svarbu neatsidurti Hamburge. Štai ir visas galvosūkis! Galbūt jo laukė susitikimas su kuo nors, ko jis nenorėjo sutikti. Bet šis medalis man įteiktas už kilnų poelgį, ir aš nešiojuosi jį kišenėje, tikrai nemėtau kiaulėms. Įvertinkite ir tai, nesivaržykite, man nė velnio nerūpi. Visa tai man tiek mažai reiškia, jog net nepamenu to nelaimingojo vardo, nors labai tikėtina, kad jis tebegyvena iki šiai dienai. Kodėl jis taip pasielgė? Galbūt kalta beviltiška meilė, galbūt iš tikrųjų buvo įsipainiojusi moteris, kas čia gali žinoti; bet man jokio skirtumo. Taškas!..

Ak tos moterys, moterys! Kad ir Kama, meilutė danė Kama. Tesaugo tave Viešpats! Švelni kaip balandėlė, tiesiog trykštanti švelnumu, taipgi kupina atsidavimo, tačiau jai nieko nereiškia išvilioti iš tavęs paskutinį skatiką, palikti nuogą pliką, užtenka pakreipti savo klastingą galvelę ir sušnabždėti: Simonsenai, būk toks geras, Simonsenai! Ką gi, tepadeda tau Dievas, Kama, buvai kupina atsidavimo, dabar gali eiti velniop, mes atsiteisę...

O dabar aš keliuosi...

Tokių dalykų reikia saugotis. „Mano sūnau, sergėkis moteriškių malonės“, – pasakė vienas didis rašytojas, ar kažkaip panašiai. Karlsenas buvo gležnas žmogus, idealistas, kurį pražudė dideli jausmai, tai yra silpni nervai, tiksliau – maistingo valgio ir darbo gryname ore trūkumas... che che, ir darbo gryname ore trūkumas. „Kad tavo plienas būtų toks pat aštrus kaip tavo paskutinis atsakas *ne*!“ Jis visą savo pomirtinį atminimą suteršė rašytojo citata. Tarkime, jeigu būčiau laiku sutikęs Karlseną, tegu ir paskutinę dieną, likus bent pusvalandžiui iki nelaimės, ir jis man būtų atskleidęs, kad nori ką nors pacituoti savo mirties valandą, tuomet būčiau jam atsakęs maždaug taip:

– Pažvelkite į mane, aš – sveiko proto žmogus ir, kaip žmonijos atstovas, esu suinteresuotas, kad savo paskutinės valandos nesuterštumėte kokio nors didžio rašytojo citata. Ar žinote, kas yra didis rašytojas? Ogi žmogus, kuris neturi gėdos, kuris nieko nesidrovi. Kitiems juokdariams pasitaiko akimirkų, kai jie vienumoje parausta iš gėdos; bet ne didžiam rašytojui. Dar kartą pažiūrėkite į mane: jeigu norite ką nors cituoti, cituokite kokį nors geografą, tuomet neužsitrauksite nešlovės. Viktoras Hugo... Tikiuosi, humoro jausmas jums

nėra svetimas? Vieną dieną baronas Ledenas šnekučiavo su Viktoru Hugo. Lyg netyčia klastingasis baronas paklausė: „Kas, jūsų nuomone, yra žymiausias Prancūzijos rašytojas?“ Viktoras Hugo susiraukė, prikando lūpą ir galiausiai atsakė: „Antras yra Alfredas de Miusė!“ Che che che. Bet galbūt jūs nesuprantate humoro? Ar žinote, ką Viktoras Hugo padarė tūkstantis aštuoni šimtai septyniasdešimtaisiais? Ogi parašė kreipimąsi į visus pasaulio gyventojus, kuriame kuo griežčiausiai uždraudė vokiečių kariuomenei apgulti ir apšaudyti Paryžių. „Čia gyvena mano anūkai ir kiti giminės, nenoriu, kad jie nukentėtų nuo granatų“, – pareiškė.

Va tai tau, aš dar neturiu batų. Kur prapuolė Sara su batais? Tuoj vienuolikta valanda, o ji dar jų neatnešė.

Taigi cituojame kokį nors geografą...

Beje, toji Sara puikiai sudėta. Kai eina, sėdmenys liumpsi nelyg įmitusios kumelės strėnos. Akių negali atplėšti. Kažin, ar ji buvo kada ištekėjusi? Šiaip ar taip, labai necyptų, jei pakirbinčiau, turbūt bet kam išskečia kojas... Esu matęs vienas tokias jungtuves, netgi pats savotiškai jose dalyvavęs. Hm. Gerbiami ponai ir ponios, tai įvyko sekmadienio vakarą vienoje geležinkelio stotyje Švedijoje, Kungsbakos stotyje. Prašau įsidėmėti: buvo sekmadienio vakaras. Ji didelėmis baltomis plaštakomis, jis su naujutėle kariūno uniforma, dar beūsis jaunikl. Jie drauge važiavo iš Geteborgo, ji irgi jaunutė, abu dar vaikai. Dirsčiojau į juos iš už laikraščio; jie atrodė kaip sugauti, nes aš ten sėdėjau; visą kelią neatitraukė vienas nuo kito žvilgsnių. Merginos akys blizgėjo, ji sunkiai nustygo vietoje. Staiga traukinys suūkia Kungsbakos stotyje; jis paima ją už rankos, jie supranta vienas kitą be žodžių, ir, vos traukinys sustoja, abu skubomis iššoka lauk. Tada ji tekina pasileidžia

iškabos „Moterims“ link, jis neatsilieka, nulekia įkandin – o Dieve, apsirikęs taip pat įsmunka pro tas pačias duris! Paskui jie skubiai užsidaro. Tą pačią akimirką miestelyje suskamba bažnyčios varpas, juk sekmadienio vakaras. Jie lindi ten, viduje, per patį gausmą; praeina trys minutės, keturios, penkios; kur anuodu prapuolė? Jie vis dar ten, gaudžiant bažnyčios varpui, ir vienas Dievas težino, ar nepavėluos! Pagaliau vaikinas praveria duris ir dirsteli laukan. Jis vienplaukis, ji stovi jam už nugaros, uždeda jam kepurę, o jis atsisuka į ją ir nusišypso. Tuomet vaikinas vienu šuoliu strykteli nuo laiptų, ji nuseka iš paskos, vis dar taisydamasi kostiumėlį. Jie grįžo į traukinį ir susėdo į savo vietas, niekam nieko neįtarus, niekam, išskyrus mane. Merginos akys švytėjo it auksas, kai ji pažvelgė į mane ir nusišypsojo, o jos nedidukė krūtinė tankiai kilnojosi. Po kelių minučių abu užmigo; kaip sėdėjo, taip ir užsnūdo, įveikti saldaus nuovargio.

Ką manote? Gerbiami ponai ir ponios, mano pasakojimas baigtas. Nesikreipiu į aną prašmatnią damą, tą su lornetu ir stačia vyriška apykakle, tai yra „mėlynąją kojinę“; kreipiuosi į tuos porą trejetą iš jūsų, kurie nestumiate savo dienų sukandę dantis, užsiimdami visuomenei naudinga veikla. Dovanokite, jei ką nors įskaudinau, ypač atsiprašau garbiosios damos su lornetu, „mėlynosios kojinės“. Tik pažiūrėkite, dabar ji stojasi, ji atsistoja! Dievaži ketina išeiti arba ką nors pacituoti. Jeigu cituos, tai tikriausiai tam, kad mane suniekintų. O norėdama mane suniekinti pasakys ką nors panašaus: „Hm! – numyks. – To pono įsivaizdavimas apie tai, ką reiškia gyventi, pats prasčiokiškiausias, kokį man teko girdėti. Ar *tai* – gyvenimas? Panašu, kad ponas visiškai nesusipažinęs su tuo, ką šia tema yra pasakęs vienas didžiausių pasaulio mąstytojų: „Gy-

venti – tai kovoti su demonais, apsėdusiais širdį ir protą“*, – pasakė jis...“

Gyventi – tai kovoti su demonais, taigi. Apsėdusiais širdį ir protą. Teisybė. Gerbiami ponai ir ponios, kartą norvegas Peras Paštavežys vežė didį rašytoją. Darda jie keliu, o naivusis vežikas ir klausia: „Prašau man atleisti, bet ką gi, jūsų nuomone, reiškia kurti?“ Didis rašytojas suspaudžia lūpas, kiek galėdamas atstato savo paukštišką krūtinę ir pareiškia: „Kurti – tai nuolat išgyventi teismo dieną.“** Šie žodžiai norvegą Perą Paštavežį sukrėtė iki širdies gelmių.

Vienuolika valandų. Batai... Kiek, po velniais, dar reikės laukti batų?.. Na, o kalbant apie įprotį šiauštis prieš visus ir viską...

Aukšta pablyškusi dama juodais drabužiais, šypsanti purpurinėmis lūpomis, linkėdama gero timptelėjo man už rankovės, kad sustabdytų.

– Jeigu pajėgtumėte sukelti tokį sambrūzdį kaip tas rašytojas, – pasakė ji, – tuomet turėtumėte teisę reikšti nuomonę.

– Che che, – sukrizenau. – Aš net nepažįstu jokio rašytojo ir nė su vienu nesu kalbėjęs. Aš agronomas, ir mano mintys nuo mažų dienų sukasi apie guaną ir pašarų mišinius. Nesugebėčiau sukurpti eilėraščio net apie skėtį, nekalbant apie mirtį, gyvenimą ir amžinąją taiką.

– Taigi, jums neįtinka ir bet kuris kitas didis žmogus, – tuomet atremia ji. – Juk vaikščiojate pasipūtęs ir purvais drabstote juos visus. Bet didūs žmonės atsilaiko ir atsilaikys, kol jūs būsite gyvas, pamatysite.

* H. Ibseno citata.

** H. Ibseno citata.

– Ponia, – atsakiau pagarbiai nulenkdamas galvą, – ponia, Dievas mato, kokį pusėtiną išprusimą, varganą dvasinį išprusimą liudija jūsų žodžiai. Beje, atleiskite, kad esu toks tiesmukas, bet jeigu jūs būtumėte vyras, o ne moteris, galėčiau prisiekti viskuo, kas man šventa, kad esate liberalų partijos narys. Aš nedrabstau purvais visų didžių žmonių, bet ir nevertinu žmogaus didumo pagal jo sukelto sambrūzdžio mastą, vertinu savaip, pagal savo menko protelio nuožiūrą, remdamasis savo dvasios gebėjimu skirti grūdus nuo pelų. Kitaip tariant, vertinu pagal prieskonį, kurį mano burnoje palieka jo veikla. Tai joks pasipūtimas, tik mano sielos subjektyvios logikos išraiška. Ne taip svarbu sukelti sambrūzdį, pasiekti, kad Heivogo savivaldybėje prie Lilesando Kingo psalmes išstumtų Lanstado giesmės. Niekas nepasikeis, jei sukelsi triukšmelį tarp būrio advokatų, žurnalistų ar Galilėjos žvejų arba išleisi veikalą apie Napoleoną *petit*. Svarbu paveikti ir išauklėti *valdžią*, išrinktuosius ir iškiliuosius, viešpačius, didžiuosius, Kajafą, Pilotą ir imperatorių. Kas iš to, kad sujudinsi prastuomenę, jei vis tiek būsi prikaltas prie kryžiaus? Tiesa, prastuomenė gali tapti tokia gausinga, jog nagais atsiplėš gabalėlį valdžios. Įdavus jai į rankas mėsininko peilį galima liepti badyti ir pjauti, galima ginti ją kaip asilų bandą, kad laimėtų balsų daugumą. Bet pasiekti *pergalę*, laimėti esminių dvasinių vertybių, laimėti pasauliui bent kruopelytę naudos, – ne, tam ji neįstangi, tam prastuomenė neįstangi. Didžiažmogiai – puiki pokalbių tema, bet aukštas žmogus, aukšti žmonės, valdovai, pasaulinės asmenybės, sėdinčios balne, jie turi gerokai įtempti atmintį, kad prisimintų, kas tie didžiažmogiai, kai juos kas pamini. Tad didžio žmogaus gerbėjai – tik minia, bevertė dauguma, advokatas, mokytoja, žurnalistas ir Brazilijos monarchas.

– Ką gi... – ironiškai prataria ponia.

Pirmininkas pabeldžia į stalą ir paprašo tylos, bet ponia atkaklaudama užbaigia mintį:

– Ką gi, jeigu jūs nepuolate *visų* didžių žmonių, išvardykite kelis arba paminėkite bent vieną, kuris ir jūsų akyse pelnytų malonę. Būtų įdomu išgirsti.

Aš atsakau:

– Mielai išvardyčiau. Tačiau jūs pernelyg nuožmiai kibtumėte prie žodžių. Jeigu paminėčiau vieną, du ar dešimt žmonių, tiesiog nuspręstumėte, kad, be jų, nieko daugiau nepažįstu. Be to, kodėl turėčiau tai daryti? Pavyzdžiui, jeigu duočiau jums pasirinkti Levą Tolstojų, Jėzų Kristų arba Imanuelį Kantą, irgi susimąstytumėte prieš atsakydama, kuris verčiausias. Ko gera, imtumėte išsisukinėti, kad visi jie didūs savaip, ir jums pritartų visa liberalioji bei pažangioji spauda...

– Na, tai kuris, jūsų nuomone, iš jų didžiausias? – pertraukia ji.

– Mano nuomone, ponia, didžiausias ne tas, kuris sugeba pasiekti gerą *apyvartą*, nors jis ir dabar, ir visais laikais sukelia daugiausia triukšmo pasaulyje. Ne, *mano* sielos balsas sako, kad didžiausias yra *tas*, kuris suteikia būčiai daugiausia esminių vertybių, daugiausia teigiamos naudos. Didžiausias yra didysis teroristas, neaprėpiamybė, neregėta keliamoji jėga, svarstanti planetas.

– Bet iš trijų paminėtųjų turbūt Kristus?..

– Taip, žinoma, Kristus! – paskubu atsakyti. – Jūs visiškai teisi, ponia, ir aš džiaugiuosi, kad bent šiuo klausimu mūsų nuomonės sutampa... Aš apskritai labai menkai vertinu gebėjimą daryti apyvartą, gebėjimą pamokslauti, tą grynai paviršinį talentą nuolat malti liežuviu. Kas yra pamoksli-

ninkas, profesionalus pamokslininkas? Tai žmogus, darantis perpardavėjo žalą, prekių agentas. Ir kuo daugiau prekių jis parduoda, tuo didesnę pasaulinę šlovę pelno! Che che, taip yra, kuo garsiau apie save rėkia, tuo labiau plečiasi verslas. Tačiau kokia prasmė dėstyti mano gerajam kaimynui Ulai Nurdistujenui Fausto pažiūras apie būtį?! Gal tai pakeis ateinančio šimtmečio žmonių mąstyseną?

– Bet kas nutiks Ulai Nurdistujenui, jeigu niekas...

– Velniop Ulą Nurdistujeną! – nukertu. – Jis neturi daugiau ko veikti šiame pasaulyje, tik nekantriai laukti mirties, tai yra kuo greičiau iš čia dingti. Ula Nurdistujenas reikalingas tam, kad patręštų žemę, jis – tas karys, per kurį kaustytu žirgu perjoja Napoleonas, tai – Ula Nurdistujenas, jei norite žinoti! Ula Nurdistujenas, velniai mane griebtų, netgi ne pradžia, jau nekalbant apie kokį nors rezultatą. Jis ne kablelis didžiojoje knygoje, tik dėmė popieriuje. Štai kas yra Ula Nurdistujenas...

– Ša! Dėl Dievo meilės! – išsigandusi sušnypščia ponia ir pakelia akis į pirmininką, gal išvarys mane.

– Gerai! – tariu. – Che che che, gerai, daugiau nesakysiu nieko.

Bet mano žvilgsnis susyk užkliūva už jos puikių lūpų, ir aš priduriu:

– Atleiskite, ponia, kad taip ilgai kalbėjau ir varginau jus plepalais. Dar norėčiau jums labai padėkoti už geranoriškumą. Jūsų lūpos nuostabiai dailios, kai šypsotės. Sudievu.

Bet dabar ji visa nurausta ir pasikviečia mane namo. Tiesiog į savo namus, kur gyvena. Che che che. Gyvenanti tokioje gatvėje, tokiame name. Norinti dar šiek tiek pasišnekėti su manimi šia tema, nesutinkanti su mano nuomone ir ga-

linti išsakyti daugybę kritikos. Jeigu aš ateisiąs rytoj vakare, ji būsianti visiškai viena. Tai ar ateisiąs rytoj vakare? Taip, ačiū. Tuomet iki pasimatymo.

Iš tikrųjų ji nenorėjo nieko daugiau, tik parodyti man naują minkštą kilimą: tautinis raštas, austas Halingdalyje.

Kasas išsipynė. Saulė spindi viržyne...

Jis iššoko iš lovos, pakėlė užuolaidas ir pažvelgė pro langą. Turgaus aikštė skendėjo saulės šviesoje, jokio vėjelio. Jis paskambino. Pasinaudodamas Saros aplaidumu dėl batų dabar ketino ją truputį pakirbinti. Pažiūrėsime, iš kokio ji molio, toji merguželė iš Triondelago geidulingomis akimis. Ko gera, tai tik apgaulė.

Jis be užuolankų suėmė ją per liemenį.

– Nagi, pasitraukite! – piktai šūktelėjo Sara ir jį atstūmė.

Tuomet jis šaltai paklausė:

– Kodėl taip ilgai nesulaukiau savo batų?

– Labai atsiprašau dėl batų, – atsako Sara. – Pas mus šiandien skalbimo diena, visko nespėjame.

Jis išbuvo namie iki dvyliktos valandos, tada nuėjo į kapines, į Karlseno laidotuves. Kaip įprastai, vilkėjo savo geltonąją eilutę.

V

Kai Nagelis pasirodė kapinėse, ten dar nieko nebuvo. Jis priėjo prie kapo duobės ir pažvelgė žemyn – dugne gulėjo dvi baltos gėlės. „Kas jas ten įmetė ir kodėl? Šias gėles jau esu kažkur

matęs", – pagalvojo. Staiga jam dingtelėjo, kad jis nesiskutęs. Užmetė akį į laikrodį, minutėlę pasvarstė ir skubiu žingsniu patraukė atgal į miestelį. Viduryje turgaus aikštės išvydo jam priešpriešiais atpluošiant asesorių; Nagelis žengė tiesiai į jį, žvelgdamas jam į veidą, bet nė katras iš ponų nepasakė nė žodžio, net nepasisveikino. Nagelis įėjo į vyrų kirpyklą. Tuo pat metu suskambo bažnyčios varpai išlydėdami laidotuvių procesiją.

Nagelis niekur nesiskubino, nieko nešnekino, išvis nepravėrė burnos, tik keletą minučių tyrinėjo paveikslus, apžiūrėjo kiekvieną atskirai vaikščiodamas nuo sienos prie sienos. Pagaliau priėjo jo eilė, ir jis įsitaisė barzdaskučio kėdėje.

Kai tik nusiskutęs išžengė į gatvę, vėl pamatė asesorių, kuris, regis, grįžo atgal ir dabar vaikštinėjo kažko lūkuriuodamas. Kairėje rankoje jis laikė lazdą, bet vos išvydęs Nagelį perėmė ją į dešinę ranką ir ėmė ja mosikuoti. Abu iš lėto artėjo vienas prie kito. „Jis neturėjo lazdos, kai buvau sutikęs jį ankstėliau, – pamąstė vienas sau Nagelis. – Lazda nenauja, jis jos nepirko, tik pasiskolino. Padirbta iš rotango."

Kai juodu susigretino, asesorius sustojo; Nagelis taip pat akimirksniu sustingo; abu stabtelėjo beveik vienu metu. Nagelis užsismaukė ant kaktos aksominę kepurę tarsi norėdamas pasikasyti pakaušį, paskui vėl užtraukė ją į vietą; tuotarp asesorius kietai įrėmė savo lazdą į grindinį ir atsišliejo į ją. Šitaip išstovėjo keletą sekundžių, vis dar nieko nesakydamas. Staiga jis išsitiesė, atsuko Nageliui nugarą ir nuėjo sau. Galiausiai Nagelis pamatė jo nugarą pradingstant už kirpyklos kampo.

Ši nebyli scena įvyko kelių žmonių akivaizdoje. Pavyzdžiui, viską matė vyriškis, iš besisukančio būgno pardavinėjantis loterijos bilietus. Tolėliau nuo jo sėdėjo prekiautojas gipso

figūrėlėmis, taip pat stebėjęs tą keistą susidūrimą; pažvelgęs į jį Nagelis atpažino vieną iš kavinės lankytojų, išvakarėse mačiusių incidentą kavinėje ir vėliau užsistojusių jį prieš šeimininką.

Kai Nagelis antrą kartą pasirodė kapinėse, pastorius jau sakė prakalbą. Susirinko minia žmonių. Nagelis nėjo prie kapo, bet įsitaisė atokiau, ant didžiulės naujos marmuro plokštės, ant kurios buvo iškalta: „Vilhelmina Mėk. Gimė 1873 m. gegužės 20 d., mirė 1891 m. vasario 16 d.“ Ir nieko daugiau. Plokštė buvo naujutėlė, o velėna, ant kurios ji gulėjo, ką tik suslėgta.

Nagelis pamojo vienam berniukui, kad šis prieitų.

– Ar matai tą žmogų ana ten, su rudu durtiniu? – paklausė.

– Tą su kepure? Tai Minutis.

– Nubėk ir pakviesk jį čia.

Berniukas taip ir padarė.

Kai Minutis priėjo, Nagelis atsistojo, padavė jam ranką ir tarė:

– Laba diena, mano drauge. Džiaugiuosi jus vėl matydamas. Tai ar gavote durtinį?

– Durtinį? Ne, dar negavau. Bet manau, kad gausiu, – atsakė Minutis. – Labai dėkoju jums už tai, ką padarėte dėl manęs vakar, ačiū už viską! Taigi, o šiandien laidojame Karlseną! O taip, viskas Dievo rankose, teks su tuo susitaikyti.

Juodu šnekučiavo susėdę ant naujojo marmurinio antkapio. Nagelis išsitraukė iš kišenės pieštuką ir ėmė kažką rašyti ant akmens.

– Kas čia palaidotas? – pasidomėjo.

– Vilhelmina Mėk. Beje, vadinome ją Mina Mėk, kad būtų

trumpiau. Buvo dar beveik vaikas. Manau, nesulaukė nė dvidešimties.

– Sprendžiant iš įrašo, nesulaukė nė aštuoniolikos. Ar ji taip pat buvo geras žmogus?

– Jūs taip keistai kalbate, bet...

– Tiesiog pastebėjau vieną gražią jūsų savybę: jūs gerai atsiliepiate apie visus žmones, kad ir kas jie būtų.

– Jeigu būtumėte pažinoję Miną Mėk, neabejoju, kad man pritartumėte. Ji buvo auksinės sielos žmogus. Labiau nei bet kas kitas nusipelnė būti Dievo angelu.

– Ar ji buvo susižadėjusi?

– Susižadėjusi? Anaiptol. Bent kiek man žinoma. Nemanau, kad buvo susižadėjusi. Ji visada skaitydavo ir balsu kalbėdavo su Dievu, neretai vidury gatvės, kad visi girdėtų. Tuomet žmonės sustodavo ir tyliai klausydavo. Visi mylėjo Miną Mėk.

Nagelis įsidėjo pieštuką į kišenę. Ant akmens buvo kažkas parašyta, kažkoks posmelis, kuris ant balto marmuro atrodė bjauriai.

Minutis tarė:

– Visi labai susidomėję jumis. Stovėjau ten ir klausiausi pastoriaus, tačiau pastebėjau, kad bent pusei susirinkusiųjų rūpėjote jūs.

– Aš?

– Taip. Daug kas šnabždėjosi ir klausinėjo vieni kitų, kas jūs toks. Ir dabar jie žiūri į mus.

– Kas toji dama su didele juoda plunksna ant skrybėlės?

– Ta, kuri laiko skėtį baltu kotu? Tai Fredrikė Andresen, panelė Fredrikė, apie kurią jums pasakojau. O ta, kuri stovi šalia, dabar ji kaip tik žvelgia mūsų pusėn, yra policijos viršininko duktė. Ji vardu panelė Ulsen, Gudruna Ulsen. Taip, aš jas visas

pažįstu. Dagnė Chelan irgi čia. Šiandien ji vilki juodą suknią, ir ši jai, ko gera, tinka labiau už bet kurią kitą. Ar pastebėjote ją? Tiesa, šiandien jos visos vilki juodomis sukniomis, taigi savaime aišku, ką aš čia pliauškiu niekus. Matote tą akiniuotą poną su lengvu mėlynu durtiniu? Tai daktaras Stenersenas. Jis nėra apygardos gydytojas, verčiasi privačia praktika, pernai vedė. Jo žmona stovi tolėliau. Nežinau, ar matote tą nedidukę juodbruvą damą, kuri dėvi apsiaustą šilkiniais apvadais? Taip, tai žmona. Ji silpnokos sveikatos ir visada turi šiltai rengtis. O štai ir asesorius...

Nagelis paklausė:

– Ar galite man parodyti panelės Chelan sužadėtinį?

– Leitenantą Hanseną? Jo čia nėra, jis atlieka tarnybą jūroje. Išvyko prieš keletą dienų, tuoj po sužadėtuvių.

Kiek patylėjęs Nagelis pasakė:

– Kapo duobės dugne gulėjo dvi gėlės, dvi baltos gėlės. Ar jūs kartais nežinote, iš kur jos atsirado?

– Žinau, – atsako Minutis. – Tai yra... Jūs klausiate? Ar tai klausimas?.. Gėda sakyti. Galbūt, jeigu būčiau paprašęs, būčiau galėjęs uždėti jas ant karsto, nebūtų reikėję šitaip numesti. Bet ką gali pakeisti du žiedeliai? Kad ir kur juos padėčiau, jie ir liks žiedeliai. Tad atsikėliau šiandien anksti rytą, kelios minutės po trečios valandos, nakčia, galima sakyti, ir su gėlėmis nuėjau prie kapo. Pats įlipau į duobės dugną, gražiai jas padėjau ir stovėdamas kapo duobėje du kartus balsu su juo atsisveikinau. Buvau toks sukrėstas, jog paskui pasukau į mišką ir ten rymojau, iš sielvarto rankomis užsidengęs akis. Keistas jausmas, kai su kuo nors tenka atsisveikinti amžiams, o juk Jensas Karlsenas, nors visais atžvilgiais kur kas už mane pranašesnis, buvo mano geras draugas.

– Vadinasi, tos gėlės nuo jūsų?

– Taip, nuo manęs. Bet padėjau jas ne tam, kad pasipuikuočiau, Dievas neleis sumeluoti. Neverta ir burnos aušinti dėl tokios smulkmenos. Nupirkau jas vakar vakare, pasisvečiavęs pas jus. Taigi kai parnešiau dėdei jūsų pinigus, pusę kronos gavau savo išlaidoms. Jis taip apsidžiaugė, kad vos neparvertė manęs ant grindų. Manau, ateis kurią dieną jums padėkoti. Tikrai ateis, neabejoju. O gavęs tą pusę kronos iškart prisiminiau, kad nenupirkau gėlių laidotuvėms, tada nuėjau prie krantinės...

– Jūs nuėjote prie krantinės?

– Taip, pas vieną moterį, kuri ten gyvena.

– Vienaukščiame namelyje?

– Taip.

– Ar ta moteris žila?

– Taip, visai žila. Jūs ją matėte? Ji kapitono duktė, bet labai skursta. Iš pradžių nenorėjo paimti mano pusės kronos, bet vis tiek palikau pinigą ant kėdės, nors ji prieštaravo ir vis kartojo, kad nereikia. Ji tokia drovi ir, matyt, neretai nukenčia dėl savo kuklumo.

– Ar žinote, kuo ji vardu?

– Marta Gudė.

– Marta Gudė.

Nagelis išsitraukė užrašų knygutę, užsirašė vardą ir paklausė:

– Ar ji buvo ištekėjusi? Našlė?

– Ne. Ji ilgą laiką keliavo su tėvu, kol šis vadovavo laivui. Bet po jo mirties apsigyveno čia.

– Nejaugi ji neturi giminių?

– Nežinau. Matyt, kad neturi.

– Tai iš ko gyvena?

– Dievas žino, iš ko ji gyvena. Visiems mįslė. Tiesa, šį tą gauna iš skurstančiųjų šalpos tarnybos.

– Klausykite, vadinasi, jūs lankėtės tos damos, Martos Gudės, namuose? Kaip ten pas ją atrodo?

– Kaip gali atrodyti sena, skurdi grytelė? Yra lova, stalas, pora kėdžių. Nors galgi trys kėdės, kai geriau pagalvoju, nes dar viena stovi kertėje, prie lovos. Ji apmušta raudonu pliušu, bet tokia suklypusi, kad turi būti atremta į sieną, kitaip nugriūtų. Nepamenu, kad ten būtų kas nors daugiau.

– Ar tikrai nieko daugiau nėra? Nejau ant sienos nekaba laikrodis, senas paveikslas ar kas nors panašaus?

– Ne. Kodėl klausiate?

– O ta suklypusi kėdė, turiu omenyje tą su raudonu pliušu, kaip ji atrodo? Ar labai sena? Ir kodėl pastatyta prie lovos? Ant jos negalima sėdėti? Ar ta kėdė su aukšta atkalte?

– Taip, regis, su aukšta, gerai nepamenu.

Prie kapo giedotojai užtraukė giesmę. Pakasynos buvo baigtos. Kai pasibaigė ir giesmė, trumpam stojo visiška tyla. Netrukus žmonės ėmė skirstytis kas sau. Dauguma pajudėjo per kapines didžiųjų vartų link, kiti sustoję patyliukais šnekučiavo. Būrelis vyrų ir damų pasuko prie Minučio su Nageliu, visi – jauni žmonės, damos – šaudančios į juodu blizgančiomis, nuostabos kupinomis akimis. Dagnės Chelan veidas smarkiai nuraudo, bet ji nejudriu žvilgsniu spoksojo tiesiai prieš save ir nesidairė nei į dešinę, nei į kairę; asesorius taip pat nepakėlė akių, jis prislopintu balsu kalbėjosi su viena dama.

Jiems einant pro šalį, daktaras Stenersenas, taip pat buvęs toje draugėje, stabtelėjo. Jis pamojo Minučiui, šis tuoj pašoko. Nagelis liko sėdėti vienas.

– Ar galite paprašyti tą poną... – nugirdo daktaro žodžius; daugiau nenuklausė. Bet netrukus jo vardas buvo ištartas ganėtinai garsiai, ir jis taip pat atsistojo. Nusimaukšlinęs kepurę žemai nusilenkė.

Daktaras atsiprašė: viena dama, viena iš tų, su kuriomis jis ką tik ėjęs, panelė Mėk, pavedusi jam nemalonią užduotį paprašyti, kad ponai būtų kiek atsargesni su antkapiniu akmeniu ir ant jo nesėdėtų. Plokštė nauja, ką tik padėta, pamatas dar netvirtas, žemė tebėra minkšta, tad labai lengvai viskas galį įzmekti. To geidaujanti velionės sesuo.

Nagelis puolė atsiprašinėti. Pasielgęs neapgalvotai, neapdairiai ir visiškai suprantąs panelės nerimastavimą dėl akmens. Taip pat padėkojo daktarui.

Kalbėdami jie pajudėjo paskui kitus. Kai priėjo prie vartų, Minutis atsisveikino, ir daktaras su Nageliu liko vieni. Tik tada jie vienas kitam prisistatė.

Daktaras paklausė:

– Tai dabar turbūt pagyvensite čia kurį laiką?

– Taip, – atsakė Nagelis. – Reikia juk laikytis papročio, vasarą gyventi kaime ir atostogauti, kaupti jėgas žiemai, paskui vėl kibti į darbus... Smagus tas jūsų miestukas.

– Iš kur tamsta būsite? Štai klausausi jūsų ir spėlioju, kokia tarme šnekate.

– Kilimo aš iš Finmarko, esu kvenas*. Bet gyvenęs po truputį ir šen, ir ten.

– Dabar parvykote iš užsienio?

– Tik iš Helsinkio.

Iš pradžių jie šnekučiavosi apie niekniekius, bet netrukus

* Kvenai – suomių kilmės gyventojai Šiaurės Norvegijoje.

kalba pakrypo prie svarbesnių klausimų: rinkimų, nederliaus Rusijoje, literatūros ir Karlseno žūties.

– Kaip manote, ar šiandien palaidojote savižudį? – paklausė Nagelis.

Daktaras negalįs į tai atsakyti, nenorįs atsakyti. Tai ne jo reikalas, todėl jis neketinąs į tai veltis. Tiek visko esą prišnekėta. O jeigu ir savižudis, tai ką? Visi teologai turėtų nusižudyti.

– Kodėl gi?

Kodėl? Nes jų dainelė esanti sudainuota, nes šiame amžiuje jie tapę nereikalingi. Žmonės ėmę mąstyti patys, o religinis jausmas jų sąmonėje vis labiau silpstąs.

„Liberalas!“ – pamanė Nagelis. Jis niekaip nesuvokiąs, ką žmogus laimėsiąs, kai gyvenime neliksią jokių simbolių, jokios poezijos. Beje, dar klausimas, ar šiame amžiuje teologai tapę nereikalingi, juolab kad religinis jausmas *nė kiek* nenykstąs...

Galbūt toks teiginys tinkąs žemesniesiems visuomenės sluoksniams – nors vis mažiau; o tarp apsišvietusių žmonių tas jausmas tikrai mąžtąs.

– Beje, daugiau apie tai nekalbėsime, – ūmiai nukirto daktaras, – mūsų požiūriai šiuo klausimu pernelyg skirtingi.

Jis, daktaras, esąs laisvamanis ir tokių prieštarybių prisiklausęs tiek, jog ir skaičių pametęs. Ar tai jį atvertę? Per dvidešimt metų jo nuostatos nė kiek nepakitusios. Kaip gydytojas, jis nemažai nuveikęs, kad žmonės nustotų kliovęsi „siela“! O taip, iš prietarų kadai išaugęs...

– Ką manote apie rinkimus?

– Apie rinkimus? – nusijuokė Nagelis. – Tikiuosi, praeis kuo puikiausiai.

– Aš irgi, – atitarė daktaras. – Būtų baisi gėda, jei vyriausybė negautų daugumos su tokia perdėm demokratiška programa.

Jis esąs liberalų partijos narys, be to, radikalas, buvęs juo nuo tada, kai įgavęs kiek proto. Labai nerimaująs dėl Biuskeriudo apygardos; į Smoleneną vilčių nebededantis.

– Bėda ta, – tuomet išdrožė, – kad liberalų partijoje trūkstame lėšų. Tokie kaip jūs, kurie šiuo metu prie pinigo, turėtumėte mus paremti. Juk iš tikrųjų dabar sprendžiamas visos tautos likimas.

– Ar aš? Ar aš prie pinigo? – perklausė Nagelis. – Oi, su perkamaisiais man striuka.

– Tegu ir ne milijonierius. Bet girdėjau, kad esate tikras turčius, pavyzdžiui, turite žemės valdą, vertą šešiasdešimt dviejų tūkstančių kronų.

– Che che che, ir sugalvok tu man. Šiomis dienomis viso labo gavau nedidelį mamos palikimą, kelis tūkstančius kronų. Nieko daugiau. Neturiu jokios žemės valdos, tai mistifikacija.

Jie priėjo daktaro namą, geltoną dviaukštį trobesį su veranda. Dažai buvo vietomis apsilaupę, stogloviai sukiužę. Viršutinio aukšto lange žiojėjo skylė, užuolaidos anaiptol netvieskė švara. Nagelis, nemaloniai nuteiktas apleisto namo vaizdo, norėjo tuoj pat pasišalinti, bet daktaras tarė:

– Ar neužeisite? Ne? Tuomet tikiuosi, kad pasimatysime vėliau. Mudviem su žmona būtų džiugu jus matyti savo namuose. Gal dabar užsuksite susipažinti su mano žmona?

– Jūsų žmona buvo kapinėse? Tuomet vargu ar spėjo grįžti.

– Betgi jūs teisus, ji prisidėjo prie kitų. Ką gi, užsukite kada nors vėliau, kai eisite pro šalį.

Nagelis patraukė prie viešbučio; jau taikėsi žengti pro duris, tačiau kai ką prisiminė. Jis spragtelėjo pirštais, trumpai susijuokė ir balsu pasakė: „Būtų įdomu pamatyti, ar posmelis vis dar ten!“ Tuomet jis vėl nukeliavo į kapines ir sustojo

priešais Minos Mėk antkapį. Aplinkui nebuvo matyti nė vieno žmogaus, bet eilėraštukas buvo nutrintas. Kas tai padarė? Jo raidžių nelikę nė žymės.

VI

Kitą rytą Nagelis buvo geros ir džiaugsmingos nuotaikos. Ši apėmė jį dar begulintį lovoje, jam pasivaideno, kad jo kambario lubos staiga ėmė kilti aukštyn, vis aukštyn, pakilo į begalinę aukštybę ir pavirto tolimu, skaidriu dangaus skliautu. Ir jis iškart pajuto švelnų, malonų vėjelį viršum savęs, tarytum būtų gulėjęs žalioje pievoje. Po kambarį taipgi dūzgeno musės; buvo šiltas vasaros rytmetys.

Jis skubiai apsirengė, nevalgęs išėjo iš viešbučio ir nupėdino į miestelį. Buvo vienuolika valandų.

Iš dažno namo jau aidėjo pianino garsai; pro atvirus langus kas kvartalas sklido vis kita melodija, ir tolėliau gatvėje pratisu staugimu atitarė dirglus šuva. Nagelį užplūdo skaidri palaima, jis nevalingai tylomis uždainavo, o eidamas pro senuką, kuris su juo pasisveikino, ištaikė įsprausti jam į delną šilingą.

Jis priėjo didelį baltą namą. Antrame aukšte prasiveria langas, balta plona ranka užkabina kabliuką. Užuolaida tebejuda, ranka vis dar nepaleidžia kabliuko, ir Nageliui pasidingoja, kad kažkas stebi jį pro užuolaidą. Jis sustojo ir įsistebeilijo aukštyn, nejudėdamas prastypsojo savo poste daugiau kaip minutę, tačiau niekas nepasirodė. Jis pažvelgė į iškabą virš durų: „F. M. Andresenas. Danijos konsulatas.“

Nagelis jau norėjo judėti toliau, bet vos pasisuko, panelė Fredrikė iškišo pro langą savo prakilnų pailgą veidą ir nukreipė jam pavymui nustebusias akis. Jis vėl sustojo, jų žvilgsniai susitiko, jos skruostai pamažu paraudonijo; bet tarsi atkaklaudama ji smauktelėjo suknelės rankoves aukštyn ir alkūnėmis atsirėmė į palangę. Šitaip ilgiausiai rymojo, nė neketindama trauktis, tad Nageliui nieko daugiau neliko, tik nueiti. Susyk jam į galvą dingtelėjo keistas klausimas: ar tik jaunoji dama neklūpo už lango? Tokiu atveju, pamanė jis, konsulo buto lubos ne itin aukštos, nes iki lango viršaus vargiai bus daugiau kaip šešios pėdos, o nuo ten iki gegnių vos viena pėda. Jis nusijuokė iš savęs, kad nusitvėrė tokios paikos minties; kurių velnių jam parūpo konsulo Andreseno butas?

Ir jis nužingsniavo toliau.

Šalia prieplaukų virė darbas. Sumišai zujo sandėlininkai, muitinės tarnautojai ir žvejai, kiekvienas užsiėmęs savo reikalais, barškėjo špiliai, beveik sutartinai ūkė du išplaukiantys garlaiviai. Jūra buvo lygi kaip veidrodis, saulė tvieskė taip, jog vanduo panėšėjo į vientisą aukso plokštę, kurioje įlydyti iki pusės kyšojo laivai ir valtys. Iš didžiulio tristiebio tolumoje buvo girdėti virkdoma ryla, ir kai akimirką nuščiūdavo garlaivių ūksmas ir špilių barškesys, liūdna jos daina vinguriuodavo it drebantis, dusingas mergaitės balselis, kuris, rodės, tuoj užlūš. Tristiebio denyje žmonės taipgi išdarinėjo juokus su ryla ir pagal jos graudulingą melodiją užtrypė polką.

Nagelis pastebėjo vaiką, mažutę mergaitę, kuri stovėjo glėbyje suspaudusi katę; ši labai kantriai kybojo kaip ilga, užpakalinėmis kojomis beveik siekdama žemę ir nejudėjo. Nagelis paglostė mergaitei skruostą ir paklausė:

– Ar čia tavo katė?

– Taip. Du keturi šeši septyni.

– Oho, tai tu ir skaičiuoti moki?

– Taip. Septyni aštuoni arba du keturi šeši septyni.

Jis nuėjo toliau. Pastoriaus sodybos link apgirtęs nuo saulės dangumi nuskersavo baltas balandis ir išnyko už medžių viršūnių; atrodė it spindinti sidabrinė strėlė, tolumoje smenganti žemėn. Kažkur buvo iššautas trumpas, kone begarsis šūvis, ir virš miško kitapus įlankos netrukus pakilo melsvų dūmų debesis.

Pasiekęs paskutinę prieplauką ir keletą kartų perėjęs tuščią krantinę jis nė nesusimąstęs užlipo į kalniuką ir pasuko į mišką. Žingsniavo gerą pusvalandį, braudamasis vis gilyn į giria, kol pagaliau sustojo ant siauro takelio. Aplinkui tvyrojo ramybė, nebuvo matyti nė paukštelio, dangaus netemdė joks debesėlis. Jis dar paėjėjo keletą žingsnių į šoną, susirado sausą žemės lopinėlį ir išsitiesė visu ūgiu aukštielninkas. Jam iš dešinės buvo pastoriaus sodyba, iš kairės – miestelis, o viršuje vėrėsi neaprėpiamas mėlyno dangaus vandenynas.

O ką, jei atsidurtum ten, viršuje, ir skrajotum sau tarp šviesulių jusdamas, kaip kometų uodegos vėduoja tau kaktą! Kokia maža Žemė ir kokie menki žmonės; Norvegija su dviem milijonais pakalniškių ir hipotekos banku, padedančiu prasimanyti duonos! Į ką tai panašu, būti žmogumi dėl tokios smulkmės? Alkūnėmis skiniesi kelią savo veido prakaite keletą dulkės metų, kad paskui vis tiek pražūtum, neišvengiamai pražūtum! Nagelis stvėrėsi už galvos. Galų gale jis pats pasitrauks iš šio pasaulio ir viską užbaigs! Ar galėtų kada nors pasiryžti? Taip. Dievas aukštybėse paliudys, jis neišsigąs! Ir tą valandėlę Nagelis nepaprastai nudžiugo, kad atsargai turi šią paprastą išeitį; iš jaudulio sudrėkusiomis akimis sušniokštavo. Jau sūpavosi

dangaus vandenyne įmerkęs meškerę su sidabriniu kabliuku, giedodamas giesmes. Valtis – kvapaus medžio, irklai – švytintys nelyginant balti sparnai, o burė – žydro šilko, iškirpta pusmėnuliu...

Jį persmelkė plastantis džiaugsmas, užsimiršęs ir pakerėtas jis paniro į trykštančią saulės šviesą. Tyla jam teikė beprotišką pasitenkinimą, niekas jo netrikdė, tik iš kažkur aukštai sklido slopus garsas, milžiniško trupintuvo ūžimas, tai Dievas mynė savo ratą. Miškas nuščiuvo, nekrustelėjo joks lapelis. Iš malonumo Nagelis susirietė į kamuoliuką, prisitraukė kelius ir suvirpėjo, taip viskas buvo tobula. Kažkas jį pašaukė, ir jis atsakė „taip“, pasikėlė ant alkūnės ir apsidairė. Aplinkui nė gyvos dvasios. Jis dar kartelį atsiliepė ir įsiklausė, tačiau niekas nepasirodė. Vis dėlto keista, jis taip aiškiai girdėjo, kad kažkas jį pašaukė; bet liovėsi apie tai galvojęs, galbūt tik pasivaideno, šiaip ar taip, nenorėjo, kad jam kas trukdytų. Jis buvo apimtas slėpiningos būsenos, kupinas dvasinės palaimos; apsinuogino kiekvienas nervas, gyslose užgrojo muzika, visai gamtai, saulei, kalnams ir viskam aplinkui pabudo giminiški jausmai, jo esybe alsavo medžiai, kupstai ir smilgos. Siela išaugo ir suskambo visais registrais it vargonai, kaip gyvas jis nepamirš tos švelnios muzikos, laisvai nardančios jo gyslomis.

Jis dar kiek pagulėjo mėgaudamasis vienatve. Tada ant tako išgirdo žingsnius, tikrus žingsnius, šįkart negalėjo apsigauti. Nagelis pakėlė galvą ir pamatė iš miestelio einantį žmogų. Po pažastimi jis nešėsi pailgą kepalą duonos, o iš paskos už virvės vedėsi karvę; žmogelis vis braukė nuo veido prakaitą ir ėjo vienmarškinis, tokia tvyrojo kaitra, tačiau kaklą buvo du kartus apsisukęs storu raudonos vilnos šaliku. Nagelis tyliai gulėjo ir stebėjo valstietį. Štai jisai! Štai pakalnėnas, norvegas,

che che, taip, tikras čiabuvis, su ragaišiu po pažastimi ir karve ant kulnų! Ak, koks reginys! Che che che che che, neduok Dieve, garbusis Norvegijos vikinge, jei nors kiek atlaisvintum šaliką ir išleistum utėles! Tu neišgyventum, tik įkvėptum gaivaus oro ir gautum galą. Spauda apverktų pernelyg ankstyvą tavo žūtį ir išpūstų didžiulį burbulą; o kad tokia nelaimė nepasikartotų, Stortingo narys liberalas Vetlė Vetlesenas pateiktų siūlymą įvesti griežtą tautinių parazitų apsaugą.

Nagelio galvoje ėmė rastis viena sąmojinga kandybė po kitos. Jis atsikėlė ir paniuręs beigi sudirgęs pajudėjo namo. Ek, jis visada teisus, aplinkui vien utėlės, apgliaumijęs sūris ir Liuterio katekizmas. Žmonės gi – vidutiniokai miesčionys, išsistatę trijų aukštų trobas; jie šykščiai valgo ir geria, pasilepindami nebent punšu ir rinkimų politika, ir diena iš dienos prekiauja skystu muilu, žalvarinėmis šukomis ir žuvimis. O naktimis, kai trankosi perkūnija, guli susitraukę iš baimės ir skaito Juhano Arento postilę. Nagi, parodykite mums nors vieną tikrą išimtį, pažiūrėkime, ką sugebate! Duokšekit mums, pavyzdžiui, tobulą nusikaltimą, nepriekaištingą nuodėmę! Ne tą juokingą, primityvų miesčionišką kluptelėjimą, o retą ir šiurpų išklydimą, delikačią paleistuvystę, karališką nuodėmę, kupiną šiurkštaus pragariško grožio. Deja, viskas smulku. Ką manote apie rinkimus, gerbiamasis? Aš labai nerimauju dėl Biuskeriudo apygardos...

Bet kai Nagelis darkart pasuko palei prieplaukas ir pamatė aplinkui verdantį gyvenimą, jo nuotaika pamažu ėmė taisytis, jis pralinksmėjo ir vėl uždainavo. Tokiu oru nevalia liūdėti, oras puikus, tikra giedra, spinduliuojanti birželio diena. Visas miestelis žaižaravo saulėje lyg užburtas.

Kai jis įžengė pro viešbučio duris, jau kadai buvo pamiršęs

visą savo kartėlį; jo širdyje neliko apmaudo, sąmonėje atgijo vaizdinys apie kvapnaus medžio laivelį ir žydrą šilkinę burę, iškirptą pusmėnuliu.

Pakili nuotaika neapleido Nagelio visą dieną. Vakarop jis vėl išėjo pasivaikščioti, vėl pasuko prie jūros ir vėl negalėjo atsigėrėti daugybe smulkmenų. Saulė buvo prie laidos, akinama žaižaruojanti šviesa prigeso ir švelniai raibuliavo virš vandens; prislopo net iš laivų sklindantis triukšmas. Nagelis pastebėjo, kad palei įlanką vietomis suplevėsavo vėliavos, jomis taip pat pasipuošė daugelis miestelio namų, ir netrukus darbas prie visų prieplaukų sustojo.

Neimdamas to domėn jis vėl patraukė į mišką, pasibastė tenai, nuklydo iki pat pastoriaus sodybos ūkinių trobesių ir užmetė akį į kiemą. Paskui grįžo miškan, įsiskverbė į pačią tamsumą ir atsisėdo ant akmens. Viena ranka parėmė galvą, kita barbeno į kelį. Ilgai taip rymojo, gal valandą, o kai pagaliau pakilo eiti, saulė buvo nusileidusi. Miestelį apgaubė pirmosios sutemos.

Jo laukė didelė staigmena. Išėjęs iš miško ant kalvų aplinkui jis išvydo galybę degančių ugnelių, gal dvidešimt laužų, šviečiančių iš visų pusių it miniatiūrinės saulės. Ant vandens knibždėte knibždėjo valčių, o jose buvo braukomi degtukai, šviečiantys raudona ir žalia liepsna. Iš vienos valties, kurioje dainavo kvartetas, kažkas iššovė kelias raketas. Prigužėjo daug liaudies, garlaivio prieplaukoje buvo tiršta vaikštinėjančių ir sėdinėjančių žmonių.

Nagelis net aiktelėjo iš nuostabos. Užkalbinęs vieną žmogų paklausė, ką reiškiančios visos tos ugnys ir vėliavos. Vyriš-

kis pažiūrėjo į jį, nusispjovė, pažiūrėjo dar kartą ir atsakė, kad šiandien birželio dvidešimt trečioji, Joninių išvakarės. Aha, Joninių išvakarės! Beje, tai panašu į tiesą, dabar viskas aišku, o ir data sutampa. Tik pamanyk, Joninių išvakarės, viena gera žinia po kitos, dar ir Joninių išvakarės! Nagelis patenkintas pasitrynė delnus ir taip pat nužingsniavo į garlaivių prieplauką, tolydžio pats sau kartodamas, kad jam nepaprastai sekasi.

Damų ir ponų būrelyje jis iš tolo pamatė raudoną it kraujas Dagnės Chelan skėtį, o kai šalia pastebėjo ir daktarą Stenerseną, nieko nelaukęs priėjo artyn. Nagelis pasisveikino, paspaudė daktarui ranką ir ilgai stovėjo vienplaukis. Daktaras pristatė jį draugijai; ponia Stenersen taip pat padavė jam ranką, ir jis įsitaisė šalia. Ponia atrodė išblyškusi, dėl pilkšvos odos galėjai įtarti ją esant silpnos sveikatos; tačiau buvo labai jauna, vargu ar perkopusi dvidešimt. Vilkėjo šiltais drabužiais.

Nagelis užsivožė kepurę ir kreipdamasis į visus tarė:

– Prašau atleisti, kad braunuosi į jūsų draugiją, kad atėjau nekviestas...

– Mielas tamsta, jūs mus pamaloninote, – lipšniai pertraukė jį ponia Stenersen. – Galbūt galėtumėte užvesti kokią dainą?

– Tai kad ne, – atsakė jis, – neturiu nė menkiausių gabumų muzikai.

– Labai gerai, kad atėjote, – įterpė daktaras, – mes kaip tik apie jus kalbėjome. Juk jūs griežiate smuiku?

– Ne, – vėl atsakė Nagelis, papurtė galvą ir nusišypsojo. – Negriežiu.

Staiga jis nei iš šio, nei iš to pašoka iš vietos ir spindinčiomis akimis išrėžia:

– Šiandien aš toks laimingas. Visą dieną nesitveriu džiaugsmu, nuo pat ryto, kai pabudau. Jau dešimt valandų klaidžioju

po gražiausią sapną. Tik pagalvokite, mane tiesiog persekioja vaizdinys, jog sėdžiu kvapnaus medžio laivelyje su žydra bure, kuri iškirpta pusmėnuliu. Argi ne nuostabu? To kvapsnio aš nepajėgus aprašyti, neįstengčiau kad ir kaip geidaudamas, kad ir kokį lankstų liežuvį turėdamas. Įsivaizduokite, man dingojasi, kad žvejoju su meškere sidabriniu kabliuku. Atleiskite, ar bent jau jums, mielosios ponios, neatrodo, kad tai... Na, aš nežinau.

Damos neatsakė; suglumusios susižvalgė akimis klausdamos, ką daryti. Galiausiai viena po kitos prajuko; be jokio gailesčio skambiai sukvatojo.

Nagelis apvedė visas žvilgsniu, jo akys vis dar spinduliavo, jis akivaizdžiai tebegalvojo apie laivelį su žydra bure. Abi jo rankos truputį virpėjo, nors veidas buvo ramus.

Daktaras ėmėsi jam padėti:

– Vadinasi, tai savotiška haliucinacija, kuri...

– Ne, prašau atleisti, – pertarė Nagelis. – Nors gali būti ir taip, kodėl gi ne? Jokio skirtumo, kaip tai *pavadinsite*. Visą dieną buvau maloniai apžavėtas, nesvarbu, ar tai haliucinacija, ar ne. Viskas prasidėjo šįryt, kai tebegulėjau lovoje. Išgirdau zvimbiant musę, ir tai buvo mano pirmas sąmoningai suvoktas dalykas pabudus. Paskui pamačiau, kaip pro skylutę užuolaidoje į vidų skverbiasi saulė, ir mane akimoju užvaldė gera, skaidri nuotaika. Mano sieloje radosi vasaros pojūtis, įsivaizduokite švelnų žolės šlamėjimą ir kaip tas šlamesys persmelkia jūsų širdį. Haliucinacija? Visko gali būti, aš nežinau. Bet atkreipkite dėmesį, kad mano pagaulumas buvo tam tikros būklės, kad išgirdau musę reikiamu metu, kad tą akimirką man reikėjo tokios ir kaip tik tiek šviesos, tai yra tik vieno saulės spindulio pro skylutę užuolaidoje, ir taip toliau. O kai vėliau atsikėliau

ir išėjau pasivaikščioti, iš pradžių išvydau dailią damą lange, – sulig tais žodžiais jis pažvelgė į panelę Andresen ir ši nudelbė akis, – paskui pamačiau daugybę laivų, pamačiau mažą mergaitę, kuri glėbyje laikė katę, ir taip toliau, ir kiekvienas reginys padarė man tam tikrą įspūdį. Netrukus atsidūriau miške, ir būtent ten išvydau laivelį su pusmėnuliu, tiesiog gulėdamas ant nugaros ir spoksodamas į dangų.

Damos tebeprunkštė; atrodė, kad savo juoku tuoj užkrės ir daktarą, kuris šypsodamas paklausė:

– Vadinasi, žvejojote su meškere sidabriniu kabliuku?

– Taip, su meškere sidabriniu kabliuku.

– Cha cha cha.

Staiga kraujas plūstelėjo Dagnei Chelan į veidą, ir ji pasakė:

– Aš puikiai suprantu, kad toks vaizdinys... Pati gi labai ryškiai matau laivelį ir burę, tą žydrą pusmėnulį... ir kaip baltas sidabrinis kabliukas panyra po vandeniu! Man atrodo gražu.

Daugiau ji nieko negalėjo pratarti, sumikčiojusi užsikirto ir nudelbė akis.

Nagelis bemat šoko jai į pagalbą:

– Gražu, ar ne? Aš iš karto sau pasakiau: būk atsargus, tai regėjimas, jis perspėja tave. Tegu bus tau priminimas: žvejok švariais kabliukais, tik švariais kabliukais! Jūs, daktare, klausėte, ar griežiu smuiku. Ne, negriežiu, nemoku. Tampausi dėklą, bet jame nėra smuiko, dėklas pilnas nešvarių skalbinių, deja. Tiesiog pamaniau, kad tarp lagaminų labai gerai atrodys smuiko dėklas, dėl to ir įsigijau. Gali būti, kad dabar susidarysite apie mane pernelyg prastą nuomonę, bet nieko nepadarysi, nors man išties gaila. Beje, dėl visko kaltas sidabrinis kabliukas.

Apstulbusios damos nebesijuokė; net daktaras, asesorius

Reinertas – tas pats asesorius – ir adjunktas sėdėjo prasižioję. Visų akys įsmigo į Nagelį, daktaras akivaizdžiai neišmanė, ką jam manyti. Kas, po galais, užėjo tam nepažįstamam prašalaičiui? Pats Nagelis ramiai atsisėdo ir neketino nieko daugiau pridurti. Slogi tyla, rodės, niekuomet nesibaigs. Vis dėlto padėtį ištaisė ponia Stenersen. Ji buvo meilumo įsikūnijimas, globojo visus kaip mama ir žiūrėjo, kad niekas nebūtų nuskriaustas. Ji stropiai suraukšlėjo kaktą stengdamasi atrodyti vyresnė, vien tam, kad savo žodžiams suteiktų daugiau svarumo.

– Jūs ką tik iš užsienio, pone Nageli?

– Taip, ponia.

– Vyras sakė, regis, Iš Helsinkio?

– Taip, iš Helsinkio. Tai yra Helsinkyje buvau paskiausiai. Aš agronomas, teko ten šiek tiek pasimokyti.

Stojo pauzė.

– Ir kaip jums patiko miestas? – vėl pasidomėjo ponia.

– Helsinkis?

– Ne, mūsiškis.

– O, puikus miestas, užburianti vieta! Nebenoriu iš čia išvažiuoti, tikrai nebenoriu. Che che, tik labai neišsigąskite, kada nors turbūt vis tiek išvažiuosiu, priklausys nuo aplinkybių... Beje, – pridūrė ir vėl atsistojo, – jeigu prieidamas jums sutrukdžiau, labai prašau dovanoti. Tiesą sakant, būčiau itin pamalonintas, jei man būtų leista čia pasėdėti ir pabūti kartu su jumis. Iš tikrųjų beveik neturiu su kuo leisti laiko, visiems esu svetimas, tad pernelyg pripratau kalbėtis su savimi. Būčiau dėkingas, jei visiškai nekreiptumėte į mane domės ir šnekėtumėtės kaip tada, kol dar nebuvau priėjęs.

– Čia pasirodęs išties gerokai mus prablaškėte, – įgėlė Reinertas.

Į tai Nagelis atsakė:

– Jums, pone asesoriau, esu skolingas asmeninį atsiprašymą ir pažadu suteikti bet kokią satisfakciją, kokios tik pareikalausite, tik ne dabar. Gerai? Ne dabar.

– Taip, čia ne vieta, – sutiko Reinertas.

– Be to, aš šiandien laimingas, – tęsė Nagelis, ir šilta šypsena šmėstelėjo jo veide. Tos šypsenos nuskaidrintu veidu akimirką jis atrodė panašus į vaiką. – Koks nuostabus vakaras, netrukus įsižiebs žvaigždės. Ant kalvų aukštai ir žemai dega ugnys, o nuo jūros mus pasiekia daina. Tik paklausykite! Visai neblogai. Nieko apie tai neišmanau, bet argi ne padoriai skamba? Šiek tiek primena vieną naktį Viduržemio jūroje, prie Tuniso krantų. Laivu plaukė gal šimtas keleivių, choras kažkur iš Sardinijos. Aš tų žmonių nepažinojau, dainininkas iš manęs nekoks, tik sėdėjau denyje ir klausiausi choro, dainuojančio salone po deniu. Jie traukė kone ištisą naktį. Niekada nepamiršiu, kaip puikiai skambėjo dainos tvankioje naktyje. Paslapčia uždarinėjau visas duris į saloną, savotiškai užsklendžiau muziką, ir tuomet garsas ėmė sklisti tarytum iš jūros dugno, lyg laivas, lydimas muzikos gausmo, keliautų amžinybėn. Pamėginkite įsivaizduoti dainuojančią jūrą, povandeninį chorą.

Arčiausiai Nagelio sėdėjusiai Panelei Andresen išsprūdo:

– Dieve, kaip turėjo būti puiku!

– Tik kartą esu girdėjęs gražesnę muziką, ir tai buvo sapne. Bet sapnavau jį seniai, dar būdamas vaikas. Kai suaugi, taip gražiai nebesapnuoji.

– Nebesapnuoji? – perklausė panelė.

– Oi ne. Žinoma, kiek perdedu, tačiau... Paskutinį savo sapną vis dar pamenu labai ryškiai: sapnavau pelkės plynę...

Beje, prašau man atleisti, šneku be perstojo ir kankinu jus, versdamas viso to klausytis. Ilgainiui galiu pakyrėti. Aš ne visada tiek daug kalbu.

Dabar išsižiojo Dagnė Chelan:

– Manau, bet kuris iš mūsų mieliau pasiklausytų jūsų, užuot pats ką nors pasakojęs.

Ir pasilenkusi prie ponios Stenersen sušnabždėjo:

– Gal galėtumėte jį paraginti? Mieloji, labai prašau. Tik paklausykite, koks jo balsas.

Nagelis šypsodamasis tarė:

– Mielai pamalsiu liežuviu. Ir išvis aš šiandien labai šnekus, vienas Dievas težino, kas man pasidarė... Na, tas menkutis sapnas niekuo neypatingas. Taigi sapnavau pelkės plynę, nebuvo jokių medžių, tik daugybė medžio šaknų, pasklidusių aplinkui nelyginant keistai išsirangiusios gyvatės. O tarp visų tų kreivų šaknų klaidžiojo pamišėlis. Tebematau jį prieš save, išblyškusį ir apžėlusį tamsia barzda, tokia striuka ir reta, jog visur prasišviečia veidas. Jis dairėsi į šalis plačiai atmerktomis akimis, kuriose atsispindėjo kančia. Pašaukiau jį užlindęs už akmens. Tuomet jis iškart pažiūrėjo į tą akmenį nė kiek nesudvejojęs, iš kur atsklido šūksnis; regis, puikiai žinojo, kad tūnau būtent tenai, nors buvau gerai pasislėpęs. Jis nenuleido akių nuo akmens. Mąsčiau sau vienas: manęs vis tiek nesuras, o blogiausiu atveju, jei priartėtų, šoksiu bėgti. Ir nors buvo nejauku, nes jis stovėjo ir spoksojo į mane, šūktelėjau dar kartą norėdamas paerzinti. Jis žengė porą žingsnių artyn ir išsižiojo taikydamasis įkąsti; bet toliau nė iš vietos, priešais jį išaugo stirta šaknų, kurios prislėgė jį ir nebeleido pajudėti. Aš vėl sušukau; šūktelėjau kelis kartus pagrečiui, kad dar labiau jį įsiutinčiau, ir jis puolė grumtis su šaknimis stengdamasis jas išsklaidyti, glėbiais mėtė jas tolyn

sunkiai plūkdamasis, kad pasiektų mane; tačiau jo pastangos ėjo perniek. Jis sudejavo taip, jog dejonė atsklido iki manęs, jo akys buvo pastėrusios iš skausmo. Sumetęs, kad esu visiškai saugus, atsistojau ir pamosavau kepure, išsitiesiau visu ūgiu ir ėmiau jį erzinti, be perstojo šaukdamas „Ei!“, vis trepsėjau kojomis ir šaukiau „Ei!“. Netgi prislinkau artyn, kad smarkiau jį sudirginčiau, baksnojau pirštais ir prie pat jo ausies begėdiškai šūkčiojau „Ei!“ norėdamas dar labiau sujaukti jam protą; paskui atsitraukiau atgal, leisdamas jam susigosti, jog ką tik buvau pasiekiamas ranka. Bet jis vis dar nepasidavė, tebesigrūmė su šaknimis, plūkėsi kęsdamas skausmą, kad jas išblaškytų, tada susidraskęs iki kraujo, sumuštu veidu pasistiebė ant pirštų galų ir užriaumojo. Taip, įsivaizduokite, stovėjo pasistiebęs, spoksojo į mane ir riaumojo! Jo veidas buvo pažliugęs prakaitu ir iškreiptas baisios kančios, nes jis neįstengė manęs pasiekti. Panorau dar labiau jį įpykdyti, priėjau artėliau, suspragsėjau pirštais jam priešais nosį ir su didžiausia pašaipa sukikenau: „Chi chi chi chi!“ Sviedžiau į jį medžio šaknį, pataikiau į lūpas ir vos neišverčiau jo iš kojų, bet jis tik išspjovė kraują, susiėmė už burnos ir vėl puolė galynėtis su šaknimis. Tuomet įsidrąsinau, ištiesiau ranką norėdamas jį paliesti, ketinau bakstelėti pirštu jam į kaktą ir atšokti. Bet tą pačią akimirką jis mane nutvėrė. Viešpatie, kaip buvo baisu, kai nutvėrė! Įnirtingai griebė su letena ir įsikirto man į plaštaką. Aš surikau, o jis tik laikė mane už rankos ir leidosi vedamas. Mes išbridome iš pelkės, medžių šaknys nebepastojo jam kelio, nes jis turėjo mano ranką; mes priėjome akmenį, už kurio pirmiau slėpiausi. Kai ten atsidūrėme, vyriškis parkrito ant kelių ir ėmė bučiuoti žemę, kur mano žengta; kruvinas ir sudraskytas klūpojo priešais mane ir dėkojo už tai, kad buvau jam toks geras, taipgi palaimino mane ir paprašė Dievą,

kad šis irgi mane palaimintų atlygindamas už gerą širdį. Jo akys buvo plačiai atmerktos ir kupinos maldų už mane, ir jis nebučiavo man rankų, nebučiavo ir batų, tik žemę, kurią lietė mano kojos. Aš paklausiau: „Kodėl bučiuoji žemę, kur mano žengta?" – „Nes, – atsakė jis, – nes mano lūpos kruvinos ir nenoriu suteršti tavo batų." Jis nenorėjo suteršti mano batų! Tada aš vėl paklausiau: „Bet už ką man dėkoji, juk blogai elgiausi su tavimi ir sukėliau tau kančių?" – „Aš tau dėkoju, – atsakė jis, – nes nesukėlei man *daugiau* kančių, nes buvai man malonus ir nekankinai dar labiau." – „Na, gerai, – tariau tuomet, – bet kodėl tu užrikai ir išsižiojai, kad man įkąstum?" – „Neketinau tau įkąsti, – atsakė jis, – išsižiojau norėdamas paprašyti pagalbos, bet neįstengiau ištarti žodžių, ir tu manęs nesupratai. Tuomet užrikau iš didžiulės kančios." – „Tai dėl to užrikai?" – perklausiau. „Taip, dėl to!.." Pažvelgiau į pamišėlį, jis tebespjaudė krauju, bet nepaliovė už mane melstis; supratau, kad esu jį matęs anksčiau, kad jį pažįstu; tai buvo pusamžis vyras žilais plaukais ir trumpa, reta barzda, – tai buvo Minutis.

Nagelis nutilo. Visi atrodė sukrėsti. Asesorius Reinertas nudelbė akis ir ilgai žiūrėjo į žemę.

– Minutis? Tai buvo jis? – paklausė ponia Stenersen.

– Taip, tai buvo jis, – atsakė Nagelis.

– Brr, net šiurptelėjau.

– Įsivaizduokite, aš tai žinojau! – staiga įsiterpė Dagnė Chelan. – Atpažinau jį tą pačią akimirką, kai pasakėte, kad jis parkrito ant kelių ir ėmė bučiuoti žemę. Tikrų tikriausiai atpažinau. Ar daug esate su juo bendravęs?

– Oi ne, tik porą kartų buvome susitikę... Bet paklausykite, toks įspūdis, kad sugadinau jums visiems nuotaiką. Ponia, jūs tokia išblyškusi! Na, žinote... juk tai tik sapnas!

– Kur tai matyta! – paantrino daktaras. – Kas, po velniais, mums darbo, kad Minutis... tegu išbučiuoja kad ir kiekvieną šaknį Norvegijoje. Betgi pažiūrėkite, panelė Andresen lieja ašaras. Cha cha cha.

– Nelieju aš jokių ašarų, – atšovė ši, – net neketinau. Tačiau pripažinsiu, kad sapnas mane paveikė. Beje, manau, kad jus – taip pat.

– Mane? – sušuko daktaras. – Nė trupučio, galite neabejoti! Cha cha cha, man rodos, jūs visi išprotėjote. Verčiau pajudėkime. Visiems stot! Pradeda traukti vėjas. Ar tau nešalta, Jeta?

– Ne, man nešalta, dar pasėdėkime, – atsakė jo žmona.

Bet daktaras užsimetė pajudėti, žūtbūt norėjo pajudėti; traukia vėjas, pakartojo jis, eisiąs pramankštinti kojų, net jei niekas nepalaikysiąs jam draugijos. Tuomet Nagelis atsistojo ir nužingsniavo kartu su juo.

Jie kelis kartus perėjo krantine skindamiesi kelią per minią, šnekučiuodami tarpusavyje ir sveikindamiesi su žmonėmis. Gal pusvalandį taip pavaikščiojo, tada ponia Stenersen jiems sušuko:

– Betgi grįžkite pagaliau! Ar žinote, ką mes sumanėme, kol jūsų nebuvo? Ogi nusprendėme rytoj vakare pas mus surengti didelį pobūvį. Ir jūs, pone Nageli, būtinai turite ateiti! Tik atminkite, kad pas mus didelis pobūvis reiškia kuo mažiau valgių ir gėrimų...

– Ir kuo daugiau linksmybių, – smagiai pertarė daktaras. – Man tai ne naujiena. Na, bet mintis visai nebloga. Iš tavęs, Jeta, esu girdėjęs ir kur kas prastesnių sumanymų.

Daktarui iškart pasitaisė nuotaika, ir jis geraširdiškai nusijuokė visa burna, džiaugdamasis rytdienos vakaru.

– Tik nevėluokite, – pridūrė, – ir tikėkimės, kad nebūsiu iškviestas pas ligonį.

– O ar galiu ateiti su šia eilute? – pasiteiravo Nagelis. – Kitos neturiu.

Visi nusijuokė, o ponia Stenersen atsakė:

– Žinoma. Bus išties smagu.

Pakeliui į namus Nagelis žingsniavo greta Dagnės Chelan. Jis visiškai nesistengė atsidurti šalia, atsitiktinai taip išėjo; bet ir panelė nedarė nieko, kad išvengtų jo draugijos. Ji pasakė nekantriai laukianti rytojaus vakaro, nes pas daktarą su žmona visada taip malonu ir lengva, jie tokie puikūs žmonės, taip moka visus pralinksminti. Staiga Nagelis prislopintu balsu paklausė:

– Ar galiu tikėtis, panele, kad atleidote man tą siaubingą beprotystę anądien miške?

Jis kalbėjo karštai, beveik šnabždomis, ir ji buvo priversta atsakyti.

– Taip, – tarė ji, – dabar geriau suprantu jūsų elgesį aną vakarą. Jūs, matyt, ne visai toks kaip kiti žmonės.

– Dėkoju! – sukuštėjo jis. – Kaip gyvas nesu taip dėkojęs! Bet kodėl aš ne toks kaip kiti žmonės? Žinokite, panele, visą vakarą stengiausi sušvelninti tą pirmąjį įspūdį, kurį turbūt apie mane susidarėte. Kiekvienas mano žodis buvo ištartas dėl jūsų. Ką pasakysite? Atminkite, aš smarkiai jums nusižengiau ir turėjau ką nors daryti. Pripažįstu, tikrai buvau savotiškai nusiteikęs nuo pat ryto, tačiau nudaviau esąs kur kas blogesnis nei iš tikrųjų ir beveik visą laiką vaidinau truputį įtartiną. Mat turėjau jus įtikinti, kad išties esu kiek nenuspėjamo būdo, kad aš *apskritai* linkęs keistai išsišokti. Tikėjausi, kad šitaip daug lengviau man atleisite. Todėl ir vapėjau apie savo sapnus

ne laiku ir ne vietoje, netgi gerokai susidirbau dėl to smuiko dėklo, savu noru atskleidžiau savo tuštybę, nors niekas nevertė manęs to daryti...

– Atleiskite! – greitosiomis pertarė ji. – Bet kodėl dabar man tai sakote ir vėl viską gadinate?

– Ne, aš nieko negadinu. Jeigu prisipažinsiu, kad iš tikrųjų tąkart miške pasidaviau piktavališkam akimirkos postūmiui ir dėl to mečiausi jums iš paskos, jūs suprasite. Tiesiog staiga panūdau jus išgąsdinti, nes pabėgote nuo manęs. Juk tuomet jūsų dar nepažinojau. O jeigu dabar pasakysiu, kad esu toks pat kaip kiti žmonės, irgi suprasite. Šįvakar krėčiau kvailystes ir visą draugiją stulbinau nenuspėjamu elgesiu tesiekdamas suminkštinti jus tiek, kad bent išklausytumėte mane, kai ateisiu pasiaiškinti. Aš savo tikslą pasiekiau, jūs išklausėte mane ir viską supratote.

– Ne, turiu atvirai prisipažinti, kad nelabai jus suprantu. Bet tiek jau to, nesuksiu sau galvos...

– Suprantama, kodėl turėtumėte sukti sau dėl to galvą? Bet juk tas pobūvis rytoj vakare sumanytas, nes jums visiems pasirodė, jog esu savotiškas žmogėnas, iš kurio galima tikėtis visokių keistybių, ar ne? Galbūt aš jus nuvilsiu, galbūt pusės žodžio nepasakysiu, galbūt išvis neateisiu. Vienas Dievas težino.

– Ne, jūs būtinai turite ateiti.

– Būtinai? – perklausė jis ir pažvelgė į ją.

Ji nieko daugiau nepasakė. Juodu tebežengė greta vienas kito.

Priėjusi keliuką, vedantį į pastoriaus sodybą, panelė Chelan sustojo. Staiga susijuokusi tarė:

– Nieko panašaus nesu girdėjusi! – ir papurtė galvą.

Ji ėmė laukti visų kitų, kurie mažumą atsiliko. Jis norėjo paklausti, ar gali palydėti ją namo, jau beveik įsidrąsino, bet ūmiai ji nusigręžė nuo jo ir šūktelėjo adjunktui:

– Greičiau, adjunkte, greičiau!

Ir smagiai pamojo ranka, kad jį paskubintų.

VII

Kitą dieną, šeštą valandą vakaro, Nagelis įžengė į daktaro svetainę. Manė atėjęs per anksti, bet visa vakarykštė draugė jau buvo susirinkusi. Be to, prisidėjo pora naujų svečių – advokatas ir jaunas šviesbruvis studentas. Prie dviejų stalų jau buvo geriamas selteris ir konjakas; prie trečiojo sėdėjo į pokalbį įsitraukusios damos, asesorius Reinertas ir jaunasis studentas. Adjunktas, mažakalbis žmogelis, šiaip beveik nepraveriantis burnos, jau buvo gerai įmetęs ir dabar išraudusiais žandais su visu įkarščiu garsiai postringavo apie šį bei tą.

– O štai Serbijoje aštuoniasdešimt nuošimčių gyventojų nemoka nei skaityti, nei rašyti! Ar ten padėtis daug geresnė? Atsakykite, jei tokie gudrūs!

Ir adjunktas niauria mina apsidairė, nors ničniekas nebandė jam prieštarauti.

Ponia Stenersen pašaukė Nagelį ir rado jam vietos prie damų stalo. Ko pageidausiąs išgerti? Jie kaip tik kalbėję apie Kristianiją*. Kaip keistai Nagelis sumanęs – apsistoti mažame

* Oslo pavadinimas 1624–1925 m.

miestelyje, nors jam nesą kliūčių įsikurti kad ir pačioje Kristianijoje.

Nagelis nesutiko, kad sumanymas keistas; juk norėjęs paatostogauti kaime. Beje, Kristianija jam bet kuriuo atveju ne prie širdies, rinktųsi ją nebent iš bėdos.

– Nejaugi? Juk Kristianija, šiaip ar taip, sostinė. Ten susirenka visi dideli ir garsūs šalies žmonės, ten parodos, teatras ir visa kita.

– Be to, suplaukia daugybė svetimšalių, – pridūrė panelė Andresen, – užsienio aktorių, dainininkų, muzikantų, visokio plauko menininkų.

Dagnė Chelan tylėjo ir tik klausėsi.

Visai galimas daiktas, pripažino Nagelis, bet kaskart, kai kas nors užsimenąs apie Kristianiją, prieš akis jam kažkodėl iškylanti viena Grenseno rajono dalis ir padvelkią džiūstančiais skalbiniais. Tikra teisybė, jis nieko neišsigalvojęs. Jam susidaręs vaizdas, kad tai perdėm snobiškas mažas miestukas, teturintis porą bažnyčių, porą laikraščių, viešbutį ir bendrą vandens kolonėlę, tačiau galintis pasigirti didžiausiais žmonėmis pasaulyje. Jam niekur netekę matyti tokių pasipūtusių žmonių kaip tenai; Dieve, kaip dažnai jis norėdavęs iš ten dingti, kai ten gyvenęs!

Asesorius negalėjo suvokti, kaip įmanoma jausti tokią antipatiją – ne pavieniam žmogui, bet visam miestui, šalies sostinei. Iš tikrųjų Kristianija nebesanti tokia maža, greitai tapsianti vienu iš didžiųjų miestų. O *Grand* – visai neprasta kavinė.

Iš pradžių Nagelis nutylėjo dėl *Grand*. Bet netrukus suraukė kaktą ir pareiškė taip, kad visi girdėtų:

– *Grand* yra *išskirtinė* kavinė.

– Nejau iš tikrųjų taip manote?

– Taip. *Grand* – pagarsėjusi miesto vieta, kur susitinka visi dideli žmonės. Ten renkasi žymiausi pasaulio dailininkai, daugiausia vilčių teikiantis pasaulio jaunimas, prašmatniausios pasaulio damos, gabiausi pasaulio redaktoriai ir didžiausi pasaulio rašytojai! Chi chi, sėdi ten ir pučiasi vienas prieš kitą – šitas laimingas, kad anas pripažino. Mačiau, kaip aliai vienas džiūgauja sulaukęs dėmesio.

Šie žodžiai visus papiktino. Asesorius pasilenkė prie panelės Chelan kėdės ir ganėtinai garsiai pasakė:

– Kaip gyvas nesu girdėjęs tokių pasipūtėliškų kalbų!

Ji tarsi atsibudo. Skubiai dirstelėjo į Nagelį, neabejotinai girdėjusį asesoriaus žodžius, tačiau neatrodė, kad imtų juos į širdį. Maža to, jis susigėrė su jaunuoju studentu ir abejingu veidu prakalbo apie ką kita. Ją taip pat papiktino jo pasipūtimas; dievai žino, ką jis apie juos visus galvoja, jei leidžia sau taip išdidžiai vograuti! Kas per puikybė, kas per didybės manija! Asesoriaus paklausta, ką apie tai mananti, ji pabrėžtinai garsiai išrėžė:

– Ką manau? Na, man Kristianija nė kiek ne per prasta.

Net ir tai nesutrikdė Nagelio ramybės. Išgirdęs tuos skardžius žodžius, iš dalies skirtus jam, jis nukreipė į ją mąslų žvilgsnį, tarsi mėgindamas prisiminti, kuo galėjo ją papiktinti. Daugiau kaip minutę nenuleido nuo jos akių, kažką mąstė kartkartėmis sumirksėdamas, o jo veidas įgavo liūdną išraišką.

Tuomet ir adjunktas išgirdo, apie ką kalbą, ir užginčijo, kad Kristianija mažesnė nei, pavyzdžiui, Belgradas. Ir išvis Kristianija nesanti mažesnė už kitas pakankamo dydžio sostines...

Visi prajuko – adjunktas su įraudusiais žandais ir nepajudinamais įsitikinimais atrodė itin komiškai. Advokatas Han-

senas, nedidukas pliktelėjęs storulis auksiniais akiniais, kvatojo nesustodamas, tiesiog leipo juokais plekšnodamas sau per kelius.

– Pakankamo dydžio, pakankamo dydžio! – šūkčiojo jis. – Kristianija ne mažesnė už kitas tokio paties dydžio, lygiai tokio paties dydžio sostines! Nedaug mažesnė! Oi, nebegaliu! Į sveikatą!

Nagelis vėl leidosi į pašnekesį su studentu Ejenu. Taip, jaunystėje ir jis, Nagelis, žavėjęsis muzika, ypač – Vagneriu. Tačiau bėgant metams tas susižavėjimas nublankęs. Pramokęs tik skaityti gaidas ir išgauti keletą garsų.

– Pianinu? – pasidomėjo studentas. Jis pats mokėsi skambinti šiuo instrumentu.

– Oi ne! Smuiku. Bet, kaip minėjau, nieko doro nepasiekiau ir greitai užmečiau.

Jo žvilgsnis atsitiktinai kliudė panelę Andresen, ši, įsitaisiusi kamputyje prie koklinės krosnies, jau mažiausiai ketvirtį valandos šnekučiavo su asesoriumi. Jųdviejų akys susitiko, probėgšmais, netyčiom, tačiau ji neramiai pasimuistė ant kėdės ir staiga užmiršo, ką norėjo pasakyti.

Dagnė sėdėjo pliaukšėdama sau per delną perlenktu laikraščiu. Jos ilgų baltų pirštų nepuošė joks žiedas. Nagelis slapta ją stebėjo. Dievuliau, kokia ji šįvakar graži; tokioje šviesoje prie tamsios sienos stora gelsva jos kasa atrodė dar blyškesnė. Jai atsisėdus kūnas įgaudavo mažumėlę putnumo, bet atsistojus jis išnykdavo. Jos eisena buvo lengva ir siūbuojanti, tarsi ji būtų daug čiužinėjusi pačiūžomis.

Nagelis atsistojo ir priėjo prie jos.

Vienu mirksniu ji perleido jį tamsiai mėlynomis akimis, ir jis susyk nevalingai pratrūko:

– Viešpatie, kokia jūs graži!

Toks tiesmukumas ją labai suglumino, ji žioptelėjo neišmanydama, kaip elgtis. Paskui sušnabždėjo:

– Būkite gi nors kiek protingas!

Netrukus ji atsistojo, nuėjo prie pianino ir užkaitusiais skruostais puolė vartyti gaidas.

Daktaras, degdamas nekantrumu papolitikuoti, staiga visų užklausė:

– Ar skaitėte šiandienos laikraščius? *Morgenbladet*, velniai mane rautų, pastaruoju metu visai išsigimė! Kur pažvelgsi, vien padugnių sapalionės ir keiksmai, o ne išprususių žmonių šneka.

Kai daktarui niekas neprieštaraudavo, jis pritrūkdavo kalbos. Tai žinodamas advokatas Hansenas santūriai pagudravo:

– Ar nevertėtų pripažinti, kad abi šalys turi trūkumų?

– Na, žinai! – sušuko daktaras pašokdamas iš vietos. – Tikiuosi, nenori pasakyti, kad...

Stalas buvo padengtas. Svečiai pajudėjo į valgomąjį, o daktaras nebesučiaupė lūpų. Pašnekesys toliau liejosi prie stalo. Nagelis, pasodintas tarp šeimininkės ir jaunosios panelės Ulsen, policijos viršininko dukters, jame nedalyvavo. Kai atėjo laikas kilti nuo stalo, Europos politika jau buvo gan išsamiai aptarta. Pašnekovai išsakė savo nuomonę apie carą, apie Konstaną, apie Parnelį*, o kai galiausiai priėjo eilė Balkanų klausimui, girtas adjunktas vėl gavo progą griebtis Serbijos. Jis ką tik skaitęs *Statistische Monatschrift*; padėtis ten esanti siaubinga, mokyklos visiškai apleistos...

* Henri Benjamin Constant de Rebecque (1967–1830) – prancūzų rašytojas ir politikas; Charles Stewart Parnell (1846–1891) – airių nacionalistų lyderis.

– Vienas dalykas mane nepaprastai džiugina, – sudrėkusiomis akimis pasakė daktaras, – tai, kad Gladstonas tebėra gyvas. Prisipilkite taures, mieli ponai, ir mes išgersime už Gladstoną, taip, už Gladstoną, didį ir tikrą demokratą, nūdienos ir ateities žmogų.

– Luktelėkite, mes irgi norime prisidėti! – sušuko daktaro žmona.

Ji pripildė damų taures vyno, iš įkarščio perpildama per kraštus, ir virpančiomis rankomis apnešiojo visoms su padėklu.

Tuomet visi išgėrė.

– Koks jis šaunus vyras! – toliau suokė daktaras pliaukšėdamas liežuviu. – Vargšelis jau kuris laikas persišaldęs, bet, tikėkimės, greitai pasveiks. Nėra kito tokio politiko, kurio man taip būtų gaila netekti kaip Gladstono. Vajetau, kai apie jį pagalvoju, jis iškyla man prieš akis nelyginant švyturys, nušviečiantis visą pasaulį!.. Atrodote toks išsiblaškęs, pone Nageli, ar nesutinkate su manimi?

– Prašau? Suprantama, visiškai su jumis sutinku.

– Suprantama. Na, Bismarkas taip pat turi daug savybių, kurios mane žavi, bet Gladstonas!

Daktarui ir toliau niekas neprieštaravo, mat visi žinojo, kuo tai gresia. Galiausiai pokalbis taip nugeso, jog jam neliko nieko kita, kaip tik pasiūlyti prastumti laiką kortuojant. Kas norįs palošti? Bet staiga ponia Stenersen kad suriks per visą svetainę:

– Ką aš išgirdau! Ar žinote, ką man ką tik pasakė studentas Ejenas? Panašu, pone Nageli, kad jūsų nuomonė apie Gladstoną ne visuomet buvo tokia palanki kaip šįvakar. Studentas Ejenas girdėjo, kaip sykį Kristianijoje – rodos, darbininkų draugijoje – sumaišėte Gladstoną su purvais. Na, ir

netikėlis gi tamsta! Nejau tai tiesa? Prašom pasiaiškinti, prašom pasiaiškinti!

Ponia kalbėjo geranoriškai, šypsančiu veidu, juokais grūmodama pirštu. Ji dar kartą pareikalavo atsakyti, ar tai tiesa.

Sutrikęs Nagelis tarė:

– Tikriausiai tai koks nors nesusipratimas.

– Nesakau, kad sumaišėte su purvais, – įsiterpė Ejenas, – bet smarkiai jam oponavote. Taipgi pamenu, kaip pavadinote Gladstoną šventeiva.

– Šventeiva! Gladstonas – šventeiva! – pratrūko daktaras. – Turbūt tamstelė buvote girtas?

Nagelis nusijuokė.

– Nemanau, kad buvau girtas. Nors gal ir buvau, dabar neprisimenu. Panašu, kad jūsų tiesa.

– Dievaži, ne kitaip! – atitarė patenkintas daktaras.

Nagelis nutylėjo neketindamas nieko aiškinti, ir Dagnė Chelan vėl paprašė ponios jį paraginti:

– Tegu pasako, ką turėjo omenyje. Tai taip įdomu.

– O ką iš tikrųjų turėjote omenyje? – tada paklausė ponia. – Juk ne veltui jam oponavote. Nagi, atsakykite! Be to, dar ir prablaškysite mus. Nes jeigu dabar visi susės lošti kortomis, bus *taip* nuobodu.

– Jeigu draugijai bus pramoga, tuomet kitas reikalas, – tarė Nagelis.

Ar šia pastaba norėjo kiek pajuokti save ir savo vaidmenį? Jis kreivai šyptelėjo.

Iš pradžių patikino neprisimenąs to atvejo, kurį minėjo ponas Ejenas...

– Ar kas nors iš jūsų yra matęs Gladstoną ir girdėjęs jį kalbant? Regėdamas jį tribūnoje tegali susidaryti vieną įspūdį:

kokis to vyro nuoširdumas, kokis teisybės jausmas. Regis, nekyla nė menkiausios abejonės, kad jo sąžinė nesutepta. Argi toks žmogus galėtų ryžtis didelei piktadarystei – nusidėti prieš Dievą? Ir taip giliai jis pats persiėmęs ta nesuteptos sąžinės idėja, jog to paties tikisi ir iš savo klausytojų, net iš jų tikisi, kad bus be dėmelės...

– Bet argi tai ne gražus bruožas? Jis liudija dorą ir humanišką mąstyseną! – pertarė daktaras. – Kas per kvailos kalbos!

– Aš irgi esu tos pačios nuomonės. Tenorėjau jį apibūdinti, išskirti gražų bruožą jo paveiksle, che che che. Papasakosiu vieną nutikimą, kurį ką tik prisiminiau. Nors galbūt nėra reikalo jo viso pasakoti, užteks paminėti Kerio pavardę. Nežinau, ar visi prisimenate, kaip kadaise, būdamas ministras, Gladstonas naudojosi išdaviko Kerio paslaugomis? Beje, vėliau padėjo šiam pabėgti į Afriką, kad apsaugotų nuo fenijų* keršto. Bet neverta gilintis, tai jau kita istorija; neteikiu reikšmės tokioms smulkmenoms, kurių retkarčiais galbūt būna priverstas griebtis ministras. Grįžtant prie ankstesnės mūsų temos, norėčiau pabrėžti faktą, kad Gladstono, kaip kalbėtojo, sąžinė kuo švariausia... Jeigu būtumėte matę ir girdėję Gladstoną kalbant, tuomet man tereikėtų atkreipti jūsų dėmesį į jo veido išraišką tuo metu. Jis toks tikras dėl savo nesuteptos sąžinės, jog tas tikrumas atsispindi jo žvilgsnyje, balse, laikysenoje ir gestuose. Jo kalba paprasta ir lengvai suprantama, lėta ir neturinti pabaigos. Ak, kokia ji begalinė – žodžiai srūva kaip iš gausos rago! Jums reikėtų pamatyti, kaip jis kiekvienam sėdinčiajam salėje atseikėja po kruopelę savo išminties, truputį štai šiam geležies dirbinių prekiautojui, truputį anam kailiadir-

* Fenijai – revoliucinio judėjimo dėl Airijos nepriklausomybės nariai.

biui; ir jis taip puikiai žino, apie ką kalba, jog, rodos, kiekvieną savo žodį yra įkainojęs viena krona. Taip, išties smagus reginys! Mat Gladstonas yra neginčijamo teisingumo riteris, už tokį teisingumą ir pasisako. Jam niekada neateitų į galvą nuolaidžiauti paklydėliams. Kitaip tariant, kai jis žino, kad teisybė jo pusėje, beatodairiškai pajungia ją sau, prikišamai rodo, kelia į viršų ir makaluoja klausytojams prieš akis, kad sugėdintų priešininkus. Jo dorovė pati sveikiausia ir patvariausia, jis darbuojasi krikščionybės, humanizmo ir civilizacijos labui. Jeigu tam žmogui kas nors pasiūlytų kelis tūkstančius svarų sterlingų ir paprašytų išgelbėti neteisingai apkaltintą moterį nuo ešafoto, tai jis ją išgelbėtų, su panieka atsisakytų pinigų ir vėliau savo geradarystės nelaikytų nuopelnu. Anaiptol, *nelaikytų* to jokiu nuopelnu. Tai štai koks jis žmogus. Nenuilstantis kovotojas, nuolat pasiryžęs daryti gerus darbus mūsų planetoje, kasdien pasirengęs kautis už teisingumą, tiesą ir Dievą. Ir kokius jis laimi mūšius! Du plius du – keturi, tiesa nugalėjo, šlovė Dievui!.. Beje, Gladstonui du plius du – ne riba. Vienoje diskusijoje dėl biudžeto girdėjau jį įrodinėjant, kad septyniolika kart dvidešimt trys yra trys šimtai devyniasdešimt vienas, ir jis laimėjo triuškinama persvara, laimėjo neįtikėtinai, jis vėl buvo teisus, ir tas teisumas spinduliavo jam iš akių, virpėjo jo balse ir suteikė jo asmeniui didybės. Bet tuomet pasakiau sau stop ir įsižiūrėjau į tą žmogų. Supratau, kad jo sąžinė švari, ir vis dėlto pasakiau stop. Štai stoviu, mąstau apie tą jo trys šimtai devyniasdešimt vieną ir suvokiu, kad atsakymas teisingas, tačiau nepaisydamas to truputį pagromuliuoju ir tuomet tariu sau: „Ne, palauk! Septyniolika kart dvidešimt trys yra trys šimtai devyniasdešimt *septyni*!“ Puikiai žinau, kad turi būti devyniasdešimt vienas, tačiau užsispyręs laikausi savo: devyniasdešimt

septyni, kad tik neatsidurčiau vienoje stovykloje su tuo žmogumi, su tuo profesionaliu teisingumo sergėtoju. Vidinis balsas kursto mane: „Sukilk, sukilk prieš tą primityvų teisingumą!“ Aš atsistoju ir paakintas vidinės būtinybės tariu „devyniasdešimt septyni“, kad išsaugočiau savo teisybės suvokimą ir neleisčiau tam taip tvirtai teisingumo pusėje stovinčiam žmogui perdėm jo sulėkštinti...

– Kaip Dievą myliu, man dar neteko girdėti tokių sapalionių! – sušunka daktaras. – Ar jus piktina, kad Gladstonas visada teisus?

Nagelis nusišypsojo – sunku pasakyti, ar ta šypsena buvo nuoširdi. Jis tęsė:

– Manęs tai nepiktina, veikiau demoralizuoja. Neturiu daug vilčių, kad būsiu suprastas, bet tiek to. Gladstonas – tai toks klajojantis teisingumo ir tiesos šauklys, jo smegenys sustabarėjusios nuo akivaizdžių atsakymų. Du plius du – keturi jam yra didžiausia tiesa pasaulyje. Ir argi mes imsime ginčyti, kad du plius du lygu keturiems? Žinoma, kad ne, sakau tai norėdamas parodyti, kaip Gladstonas amžinai gali būti teisus. Viskas priklauso tik nuo to, ar esi tiek pasimaišęs dėl tiesos, jog leidi sau tai brukti, ar tavo suvokimas tiek atbukintas, jog pasiduoda tokiai tiesai. Štai ir visa esmė... Na, bet Gladstonas toks teisuolis, jo sąžinė tokia nesutepta, jog jam tikrai niekada nešaus į galvą savu noru liautis darius gerus darbus pasauliui. Jis nuolat turi būti įvykių sūkuryje, jis visur reikalingas. Savo išmintimi visiems išūžia ausis Birmingame, išūžia ausis Glazge, įdiegia tas pačias politines pažiūras kamštininkui ir advokatui, įnirtingai gina savo įsitikinimus ir netausodamas vargina savo senus, ištikimus plaučius, kad nė vienas jo brangus žodis neprasprūstų klausytojams pro ausis. O vakare, kai spektaklis

pasibaigia, publika pakrykštauja ir Gladstonas nusilenkia, jis pareina namo, atsigula į lovą, suneria rankas, sukalba maldelę ir užmiega, be menkiausios dvejonės sieloje, nesigėdydamas, kad pripildė Birmingamą, pripildė Glazgą – ko pripildė? Tiesiog jaučia, kad atliko savo pareigą žmonėms ir liko ištikimas sau, tada užmiega teisuolio miegu. Jis negali būti tiek nuodėmingas, kad tartų sau: „Šiandien tau mažumėlę nepavyko, tuodu medvilnės verpėjai pirmoje eilėje nuobodžiavo, vienas net nusižiovavo.“ Ne, to jis sau nepasakytų, nes nėra tikras, ar tai tiesa. Meluoti jis nenori, nes meluoti – nuodėmė, o Gladstonas nelinkęs nusidėti. Štai ką jis pasakys: „Man pasivaideno, kad vienas žmogus nusižiovavo. Keista, kaip jį galėjo suimti žiovulys. Bet turbūt suklydau, veikiausiai tas žmogus nežiovavo...“ Che che che... Nežinau, ar ką nors panašaus kalbėjau Kristianijoje, bet tai nesvarbu. Šiaip ar taip, pripažįstu, kad savo asmenybės iškilumu Gladstonas man niekada nedarė stulbinamo įspūdžio.

– Vargšelis Gladstonas! – mestelėjo asesorius Reinertas.

Nagelis nieko neatsakė.

– Ne, Kristianijoje kalbėjote ne apie tai, – pareiškė Ejenas. – Jūs užsipuolėte Gladstoną už jo santykius su airiais ir Parneliu, tarp kita ko, pasakėte nelaikąs jo svarbia asmenybe. Gerai pamenu. Jo asmenybės jėga esanti visai pakenčiama, bet iš esmės jis labai eilinis žmogus, sakėte, peraugęs Bekonsfildo* mažasis pirštas.

– Dabar prisimenu, man užčiaupė burną, che che che. Ir šių savo žodžių aš neišsiginu, kodėl turėčiau? Blogiau kažin ar begali būti. Bet neteiskite manęs griežtai!

* Earl of Beaconsfield Benjamin Disraeli (1804–1881) – Bekonsfildo grafas, britų politikas.

Tada daktaras Stenersenas tarė:

– Sakykite pagaliau: ar jūs – *konservatorius*?

Nagelis nustebęs išpūtė akis, paskui nusikvatojo ir atsakė:

– O kaip jūs manote?

Tą pačią akimirką kažkas paskambino į daktaro kabineto duris. Ponia pašoko ant kojų; žinoma, dabar daktaras vėl turėsiąs išeiti, deja. Bet niekam daugiau nevalia pakilti, nieku gyvu, tik ne anksčiau dvylikos. Panelė Andresen tesėdanti atgal į savo vietą; Ana dar atnešianti karšto vandens, daug karšto vandens. Dar tik dešimta valanda.

– Pone asesoriau, jūs nieko negeriate.

Anaiptol, asesorius laiko veltui neleidžiąs.

– Tik jokiu būdu neišeikite. Visi turite likti čia. Dagne, tu tokia tyli.

Ne, Dagnė nesanti tylesnė nei įprastai.

Daktaras grįžo iš savo kabineto. Turįs atsiprašyti, bet jam reikią išvažiuoti; pavojingas atvejis, kraujoplūdis. Tai nesą labai toli, po dviejų trijų valandų vėl būsiąs namie; viliąsis dar rasti svečius. Sudieu visiems, sudieu, Jeta.

Tai taręs daktaras greitom išėjo. Po minutės buvo matyti, kaip su kitu vyru pustekiniais nuskuodžia keliu prieplaukos link, taip skubėjo.

Ponia tarė:

– Sugalvokime kokią pramogą... Oi patikėkite, dažnąsyk būna ganėtinai liūdna pasilikti čia vienai, kai vyras išvyksta. Ypač bjauru žiemos naktimis, kai ne visada galiu būti tikra, kad sugrįš.

– Namuose, kaip matau, nėra vaikų? – paklausė Nagelis.

– Taip, vaikų nėra... Na, aš jau pradedu priprasti prie tų ilgų naktų, bet iš pradžių būdavo baisu. Įsivaizduokite, mane suim-

davo toks baugulys, tamsos baimė ir nerimas, – taip, deja, mane kamuoja ir tamsos baimė, – jog kartais būdavau priversta keltis iš lovos ir bėgti miegoti pas tarnaitę... Dabar ir tu turi ką nors pasakyti, Dagne! Apie ką galvoji? Be abejo, apie mylimąjį.

Dagnė nuraudo, iš sumišimo nusijuokė ir atsakė:

– Žinoma, galvoju apie jį. Tai taip natūralu. Bet verčiau paklausk, apie ką galvoja asesorius Reinertas, jis per visą vakarą nepratarė nė žodžio.

Asesorius paprieštaravo: jis šnekučiavęs su panele Ulsen ir panele Andresen, galima sakyti, paslapčia plėtojęs didesnę veiklą, visą laiką įdėmiai klausęsis, sekęs kai kurių asmenų politinius ieškojimus, trumpai tariant...

– Matote, panelės Chelan sužadėtinis vėl išplaukė į jūrą, – Nageliui paaiškino ponia Stenersen. – Jis laivyno karininkas, dabar pakeliui į Maltą. Ar ne į Maltą?

– Taip, į Maltą, – patvirtino Dagnė.

– Tokiems vyrams ilgai netrunka susižadėti! Grįžta pasisvečiuoti pas tėvus trejetą savaičių, o tada vieną vakarą... Ak tie leitenantai!

Šaunūs vyrai, pritarė Nagelis. Dauguma esą gražūs, guvaus proto, atvirais, vėjų nugairintais veidais. Ir jų uniformos tokios dailios, jie taip grakščiai jas dėvintys. O taip, jūrų karininkai visada jį žavėję.

Panelė Chelan pasisuko į Ejeną ir su šypsena tarė:

– Ponas Nagelis taip kalba dabar. O ką jis kalbėjo Kristianijoje?

Visi susijuokė, apgirtęs advokatas Hansenas suriko:

– Taip, ką jis kalbėjo Kristianijoje? Ką Kristianijoje? Ką ten kalbėjo ponas Nagelis? Cha cha cha, kad jį galas! Į sveikatą!

Nagelis susidaužė su juo ir išgėrė. Jis tikrai visada žavėjęsis

jūrų karininkais. Maža to, jeigu būtų mergina, norėtų ištekėti tik už jūrų karininko, nieko kito artyn neprisileistų.

Visi vėl pasijuokė; advokatas iš to smagumo susidaužė su visomis ant stalo rastomis taurėmis ir maktelėjo iš savosios. Bet staiga Dagnė tarė:

– Sakoma, kad visi leitenantai menkų gabumų. Vadinasi, jūs taip nemanote?

Nesąmonė. Be to, net jeigu tai tiesa, mergina dėtas, jis vis tiek rinktųsi gražų, o ne protingą vyrą. Neabejotinai! Ypač būdamas *jauna* mergina. Kam reikalingos smegenys be kūno? Tiesa, būtų galima paklausti ir kitaip: kam reikalingas kūnas be smegenų? Nors, velniai rautų, tai ne tas pats. Šekspyro tėvai nemokėję skaityti. O ir pačiam Šekspyrui tai ne itin sekęsi; vis dėlto jis tapęs istorine asmenybe. Kad ir kaip būtų, merginai turėtų greičiau atsibosti mokytas ir negražus nei išvaizdus ir kvailas vyras. Jeigu jis būtų jauna mergina ir galėtų rinktis, pirmenybę skirtų išvaizdžiam vyrui. Jam būtų nei šilta, nei šalta, ką tas žmogus manąs apie Norvegijos politiką, Nyčės filosofiją ir Šventąją Trejybę.

– Štai čia galite pamatyti panelės Chelan leitenantą, – pasakė ponia atversdama nuotraukų albumą.

Dagnė pašoko.

– Oi, nereikia! – išsprūdo jai, bet netrukus ji vėl atsisėdo. – Nekokia nuotrauka, – tarstelėjo paskui, – iš tiesų jis daug geriau atrodo.

Nagelis išvydo jauną, dailų vyriškį su barzda. Jis tiesia nugara laisvai sėdėjo prie stalo, vieną ranką uždėjęs ant kardo. Kiek praretėjusius plaukus buvo perskyręs per vidurį; kažkuo priminė anglą.

– Teisybė, tikrovėje jis kur kas gražesnis, – pritarė ponia. –

Kažkada, dar mergaudama, pati buvau jį įsižiūrėjusi... Bet pažvelkite į tą vyrą šalia. Tai jaunas teologas, jis neseniai numirė, Karlsenas, jo pavardė Karlsenas. Žuvo prieš porą savaičių. Labai graudi istorija. Prašau? Taip, palaidojome jį užvakar.

Iš nuotraukos žvelgė liguistos išvaizdos būtybė įdubusiais skruostais ir tokiomis plonomis, stipriai sučiauptomis lūpomis, jog atrodė, lyg veide būtų nubrėžtas brūkšnys. Jis turėjo dideles tamsias akis ir nepaprastai aukštą, lygią kaktą; tačiau krūtinė buvo plokščia, o pečiai – ne platesni nei moters.

Tai buvo Karlsenas. Štai kaip jis atrodė. Vienas sau Nagelis pamanė, kad prie šio veido puikiai dera blyškios rankos ir teologija. Jau žiojosi sakyti, koks nemalonus veidas, bet tuomet pastebėjo, kad asesorius Reinertas su kėde prisistūmė prie Dagnės ir leidosi su ja į pokalbį. Nenorėdamas jiems trukdyti Nagelis be žodžių toliau vartinėjo albumą.

– Kadangi nusiskundėte, jog šįvakar buvau nešnekus, – prabilo asesorius, – galbūt leisite jums papasakoti vieną nutikimą, įvykusį per imperatoriaus vizitą. Tai tikra istorija, kaip tik dabar ją prisiminiau...

Dagnė pertraukė jį ir pusbalsiu paklausė:

– Ko jūs taip darkėtės visą vakarą ten, kamputyje? Verčiau atsakykite man į tai. Prikišdama nešnekumą tenorėjau jus sudrausti. Be abejo, ir tuomet rezgėte kokius nors piktus kėslus. Labai negražu šitaip mėgdžioti ir pašiepti žmogų. Tiesa, jis baisiai puikuojasi tuo savo geležiniu žiedeliu ant mažylio piršto, vis pakelia jį, apžiūri, pablizgina. Na, bet galimas daiktas, kad jis taip daro nevalingai. Šiaip ar taip, jis ne tiek maivėsi, kaip jūs nudavėte. Nors, geriau pasvarsčius, tam pasipūtusiam nevispročiui taip ir reikia. Bet tu, Gudruna, tai persistengei su savo kikenimu. Jis tikrai pastebėjo, kad juokeisi iš jo.

Gudruna pripuolusi ėmė teisintis, tvirtino, esą dėl visko kaltas asesorius, jis taip juokinęs, jog nebuvę įmanoma atsispirti. Vien tai, kaip jis pasakęs: „Gladstono didybė man – *man* – niekada nedarė įspūdžio!“

– Cit, tu ir vėl per garsiai kalbi, Gudruna. Jis išgirdo, tikrai išgirdo, dargi atsisuko. Bet ar tu pastebėjai... kai kas nors jį pertraukdavo, jis nė kiek nesupykdavo, ar ne? Tik pažiūrėdavo į mus visus kone sielvartingu žvilgsniu. Tik pamanyk, aš jau pradedu gailėtis, kad sėdime čia ir liežuvaujame apie jį. Na, tai papasakokite, kas ten nutiko per imperatoriaus vizitą, asesoriau.

Ir asesorius ėmė papasakoti. Kadangi tai nebuvo jokia paslaptis, tik visai nekaltas nuotykis su moterimi ir puokšte gėlių, jis kalbėjo tolydžio vis garsiau, kol galiausiai sukluso visa draugija. Pasakojimas buvo išsamus ir truko keletą minučių. Asesoriui baigus prabilo panelė Andresen:

– Pone Nageli, ar pamenate, vakar vakare mums pasakojote apie chorą Viduržemio jūroje?..

Nagelis skubiai užvertė albumą ir pakėlė akis, o jo veidas įgavo kone baimingą išraišką. Kas tai: žaidimas ar nuoširdus klausimas? Jis sumurmėjo galbūt ne visai tiksliai pavaizdavęs kai kurias smulkmenas, bet jei ir suklydęs, tai tik netyčia ir to nuotykio neišgalvojęs, pats jį išgyvenęs.

– Ką jūs, aš ir neturėjau omenyje, kad jūs jį išgalvojote, – nusijuokė ji. – Bet ar pamenate, ką man atsakėte, kai parodžiau savo susižavėjimą? Kad tik kartą esate girdėjęs gražesnę muziką, ir tai buvę sapne.

– Taip, pamenu, – linktelėjo Nagelis.

– Tai gal atskleisite mums ir tą sapną? Būkite toks geras. Jūs taip nuostabiai pasakojate. Visi jus prašome.

Bet jis nesutiko. Labai atsiprašinėjo, mykė, kad visa tesą menkniekis, sapnas be pradžios ir be pabaigos, per miegus šmėstelėjęs vaizdinys. To netgi neįmanoma apsakyti žodžiais; turbūt ir kitiems tekę patirti tokių lakių, miglotų pojūčių, kurie tik lystelintys it kokie spinduliai ir ūmiai pranykstantys. Patys suprasią, kaip tai kvaila, jeigu jis paminėsiąs, kad veiksmas vykęs baltame miške, kuris visas buvęs iš sidabro...

– Štai kaip, sidabriniame miške. O toliau?

– Ne, – papurtė galvą Nagelis.

Jis mielai padarysiąs dėl jos bet ką, panelė galinti jį išbandyti. Tačiau to sapno negalįs jai atskleisti, ji turinti juo patikėti.

– Gerai, bet tuomet papasakokite ką nors kita. Visi jus prašome.

Jis visai nenusiteikęs, tik ne šįvakar. Prašąs dovanoti.

Dar nuskambėjo keletas nereikšmingų žodžių, pora vaikiškų klausimų ir atsakymų, tokių nei vienas, nei du. Tuomet prabilo Dagnė:

– Jūs minėjote, kad dėl panelės Andresen padarytumėte bet ką. Kas tai galėtų būti?

Visi nusijuokė iš šios užmačios, sukikeno ir pati Dagnė. Kiek pamąstęs Nagelis atšovė:

– Dėl *jūsų* galėčiau padaryti kokią nors piktadarystę.

– Piktadarystę, sakote? Ką būtent? Ar galėtumėte, pavyzdžiui, ką nors nužudyti?

– O kaipgi. Galėčiau nužudyti eskimą, nudirti jam odą ir iš jos padirbdinti jums aplanką laiškams.

– Oho! Bet grįžkime prie panelės Andresen. Ką dėl jos galėtumėte padaryti? Kokį nors stulbinamai gerą darbą?

– Gal ir taip, sunku pasakyti. Beje, tą frazę apie eskimą aš kažkur perskaičiau. Nepamanykite, kad pats sugalvojau.

Stojo pauzė.

– Jūs nuostabiai malonūs žmonės, – paskui tarė jis. – Vis norite, kad *aš* būčiau dėmesio centre ir užimčiau jus savo tauškalais. Tik dėl to, jog esu atvykėlis.

Adjunktas slapčiomis dirstelėjo į laikrodį.

– Noriu visus įspėti, – pareiškė ponia, – niekam neleisiu išeiti, kol grįš mano vyras. Išeiti griežtai draudžiama. Galite užsiimti kuo tinkami, tik likite čia.

Tada buvo patiekta kava, ir draugija tuojau atkuto. Apkūnusis advokatas, kažką gyvai aptarinėjęs su jaunuoju studentu, staiga lengvai it plunksnelė pašoko ir nudžiugęs suplojo delnais; o studentas pamiklino pirštus, žengė prie pianino ir paskambino kelis akordus.

– Ak taip! – sušuko ponia. – Kaip mes galėjome pamiršti, kad jūs muzikuojate. Paskambinkite dar, tik neatsisakykite!

Studentas labai ir nesibrangino. Jo repertuaras nesąs platus, bet jeigu jie nieko prieš pasiklausyti Šopeno arba galbūt Lanerio valso...

Pasibaigus kūriniui Nagelis karštai paplojo ir palinkęs prie Dagnės tarė:

– Juk klausydamasis tokios muzikos mielai sėdėtum kiek atokiau, gretimame kambaryje ar kur kitur, delne suspaudęs mylimo žmogaus ranką ir netardamas nė žodžio! Kažkodėl visada įsivaizdavau, kad tai turėtų būti nuostabu.

Dagnė tiriamai pažvelgė į jį. Nejau rimtai kalba tokius niekus? Jo veide nebuvo nė trupučio ironijos, tad ji pasigriebė tą patį banalų toną:

– Sutinku. Bet ten nereikėtų pernelyg daug šviesos, ar ne? Krėslai galėtų būti gan žemi ir minkšti. O už lango turėtų būti tamsu ir lyti lietus.

Tą vakarą ji buvo nepaprastai graži. Jos tamsios akys skaisčiame veide darė stulbinamą poveikį. Nors dantys nešvytėjo sniego baltumu, ji mielai juokėsi, net iš visai menkų smulkmenų; jos lūpos buvo raudonos ir putlios, tad išsyk prikaustydavo dėmesį. Bet galbūt labiausiai kerėjo tai, jog kaskart, kai ji prašnekdavo, jos skruostus išpildavo rausvuma, kuri beregint išnykdavo.

– Še tai tau, adjunktas ir vėl pradingo! – staiga sušunka daktaro žmona. – Aš taip ir žinojau! To žmogaus niekas nesužiūrės, jis visada sau ištikimas. Tikiuosi, kad bent jūs, pone asesoriau, prieš išeidamas palinkėsite labos nakties.

Adjunktas paspruko per virtuvę, kaip visada išslinko patyliukais, persigėręs, išblyškęs, paraudusiomis akimis, ir atgal nebegrįžo. Paskelbus šią žinią Nagelio veidas ūmiai persimainė. Jam bemat toptelėjo, kad sukaups drąsą ir pasisiūlys palydėti Dagnę per mišką vietoj adjunkto. Ėmė ir paprašė jos nieko nelaukęs, maldaudamas akimis ir nuolankiai nulenkta galva; galų gale dar pridūrė:

– Pažadu gražiai elgtis!

Nusijuokusi ji atsakė:

– Ką gi, ačiū, jeigu jau pažadate gražiai elgtis.

Dabar jam tereikėjo sulaukti daktaro, kad galėtų išeiti. Žinodamas, kad prieš akis – pasivaikščiojimas po mišką, jis atkuto, visur kaišiojo savo trigrašį, žarstė sąmojus ir tapo nepaprastai malonus. Buvo toks pakylėtas, toks kupinas laimės, jog taipgi pažadėjo pasirūpinti ponios Stenersen sodu ir, kadangi esąs šioks toks žinovas, ištirti dirvos būklę žemesniajame sodo kampe, kur skursta serbentų krūmas. Amarą įveiksiąs, net jeigu tektų imtis užkalbėjimų ir užkeikimų.

Ar jis ir burtų mokąs?

Visko mokąs po truputį. Štai, pavyzdžiui, mūvįs žiedą, kuklų geležinį žiedelį, bet šis turįs stebuklingų galių. Ar kas pasakytų iš pažiūros? Bet jeigu jis pamestų tą žiedą dešimtą valandą vakaro, žūtbūt turėtų suieškoti iki pusiaunakčio, kitaip patektų į bėdą. Gavęs jį iš vieno senutėlio graiko, pirklio iš Pirėjo. Tam žmogui atsidėkojęs paslauga ir dar dovanojęs ryšulį tabako.

Bet ar jis tikrai tikįs to žiedo galia?

Šiek tiek. Tikrai! Kartą žiedas jį išgydęs.

Nuo jūros pusės pasigirdo šuns lojimas. Ponia pažvelgė į laikrodį, taip, tai daktaras, ji atpažįstanti šunį. Oi kaip gerai, dar tik dvylika valandų, o jis jau namie! Ji paskambino varpeliu ir paliepė atnešti dar kavos.

– Šit kaip, tai tas žiedas toks nuostabus, pone Nageli? Ir jūs tvirtai tikite jo galia?

Gan tvirtai. Tai yra jis turįs užtektinai priežasčių labai ja neabejoti. Na, argi ne vis vien, kuo tikėti, jei tik pats jauti, jog viena priemonė ne prastesnė už kitą? Žiedas išgydęs jį nuo nervingumo, suteikęs jam stiprybės ir jėgų.

Ponia Stenersen pasijuokė, tada puolė karštai prieštarauti. Ne, ji negalinti pakęsti tokių pasipūtėliškų kalbų, – atsiprašanti už šiuos savo žodžius, – ir esanti tikra, kad ponas Nagelis kalbėjęs nerimtai. Jeigu išprusę žmonės taip nušnekantys, tai ko tikėtis iš prastuomenės? Kur tai nuvesią? Juk tuomet ir daktarams nebebūsią ko veikti.

Nagelis gynėsi. Kuo viena priemonė esanti prastesnė už kitą? Visa pareiną nuo ligonio valios, tikėjimo ir įgimtų savybių. Bet ir daktarai užteksią darbo, jie turį savo parapiją, savo tikinčiuosius, jų pusėje išprusę žmonės, mat šiuos išgydanti mikstūra, o štai atskalūnams, prastuoliams reikalingi geleži-

niai žiedai, deginti žmogaus kaulai ir kapinių žemė. Argi maža pavyzdžių, kai ligoniai pasveikdavę nuo gryno vandens, pakakdavę juos įtikinti, jog tai – prabangiausias vaistas? Ir kiek esą sukaupta patirties gydant, pavyzdžiui, morfinistus? Kaip tik tuomet, išgyvenęs tokius keistus nutikimus, nesustabarėjęs žmogus galįs į viską spjauti ir paskelbti netikįs medicina. Beje, jie neturį susidaryti įspūdžio, kad jis nusimanąs apie tuos dalykus, nesąs žinovas. Galų gale jo nuotaika šią akimirką esanti tokia gera, jog ir kitiems nenorįs jos gadinti. Labai prašąs ponią jam dovanoti, visų prašąs jam dovanoti.

Kur buvęs, kur nebuvęs Nagelis vis dirsčiojo į laikrodį ir jau sagstėsi durtinį.

Per vidurį pokalbio į svetainę įgriuvo daktaras; atrodė sudirgęs ir prastai nusiteikęs. Su apsimestiniu žvalumu pasilabino ir padėkojo svečiams, kad šie dar neišsiskirstė. Ką gi, iš adjunkto nieko daugiau ir nesitikėjęs, tegu jį bala; o visi kiti svečiai vietoje. Et, nė dienos be vargo!

Ir jis savo papratimu ėmė pasakoti apie kelionę. Toks paniuręs esąs dėl to, kad jį nuvylę pacientai, šie elgęsi kaip kokie idiotai ir asilai, jis mielai sukištų juos visus į cypę. Į kokius namus pakliuvęs! Moteriškė ligota, moteriškės tėvas ligotas, moteriškės sūnus ligotas; visi namai pridvisę! O likę šeimos nariai – sveikutėliai, rausvais žandais, mažieji tiesiog trykštantys sveikata. Tai nesuvokiama, neįtikima; galva neišnešanti: senolis, moteriškės tėvas, įsitaisęs štai tokio dydžio kirstinę žaizdą. Tuomet jie išsikvietę kažkokią žiniuonę, ir ši sustabdžiusi kraujavimą, visai teisingai; bet kaip sustabdžiusi? Tai siaubinga, nusikalstama; smarvės neįmanoma apsakyti; vos nenutroškęs! O žaizda bemat ėmusi ir sugangrenavusi! Jeigu šįvakar jis nebūtų tenai nuvykęs, dievažin, kuo tai būtų pasi-

baigę! Įstatymus prieš šundaktarystę reikią sugriežtinti, verkiant reikią sugriežtinti ir įduoti tiems žmonėms į rankas...

– Ką gi, kraujas nustojo bėgęs. Tuomet pareina sūnus, suaugęs bernas, toks žalga, kuriam buvo nušašęs veidas. Buvau davęs jam tada tepalų ir aiškiai prisakęs: geltonąjį tepalą užtepus laikyti vieną – tik vieną – valandą per parą, o baltuoju, cinko tepalu, gydytis likusį laiką. Tai ką jis daro? Žinoma, supainioja tepalus, baltąjį užsitepa valandai, o geltonojo, kuris velnioniškai degina ir graužia, nenusivalo visą dieną ir visą naktį. Taip gydosi dvi savaites. Bet visų keisčiausia, kad tas bernas pasveiko, nesvarbu, kad kvailas per visą pilvą; jis išgijo! Tokį jautį, veršį gali gydyt velniaižin kuo, vis tiek pasveiks! Šįvakar jis man pasirodo lygutėliais skruostais ir snapu. Jam pasisekė, nežmoniškai pasisekė! Vyriokas ilgam būtų galėjęs susidarkyti veidą, bet jam nė motais... Toliau – to vaikio motina, namų šeimininkė. Visa paliegus, nusilpus, glebna, svaigstančia galva, nervinga, be apetito, apdujus. Vonios! – pasakau. – Vonios, prausynės ir apsipylimas vandeniu, velniai rautų! Išsivirkit veršienos ir pavalgykit mėsos, praverkit langus ir įleiskit gaivaus oro, nevaikščiokit šlapia, pabūkit lauke, išmeskit tą Juhano Arento knygpalaikę, sukūrenkit ją krosnyje ir taip toliau; bet svarbiausia – vonios, prausynės ir vėl vonios, kitaip mano vaistai nepadės. Ką gi, veršienos ji neišgalinti nusipirkti, ir tai suprantama; vis dėlto išsimaudo vonioje, nusiplauna kiek purvo ir tampa opi šalčiui, ji styra, kalena dantimis nuo tokios švaros, o tada išvis atsižegnoja vandens! Švara jai, matote, nebepakeliama! Toliau dar gražiau! Iš kažkur ji gauna grandinėlę, tokią, kuri esą gydo nuo sausgėlos, vadinasi „Voltos kryžius“ ar kažkaip panašiai, ir užsikabina tą daiktą ant kaklo. Paprašau man jį parodyti: cinko

plokštelė, skudurėlis, pora didesnių kabliukų, pora mažesnių ir viskas. Kurių velnių, klausiu aš, jūs tai nešiojate? Ogi tas pakabutis jai truputį padėjęs, dievaž padėjęs, apmalšę galvos skausmai, ir šalčiuoti nustojusi. Kaipgi, tie kabliukai ir toji cinko plokštelė ją išgydę! Ką tu žmogus gali padaryti? Galėčiau duoti jai paspjaudytą pagaliuką, padėtų nė kiek ne mažiau; bet pabandyk jai tai pasakyti! Nusiimkite šitą daiktą, tariu aš, kitaip atsisakysiu jus gydyti, net nepaliesiu. Ir kaip jūs manote, ką ji daro? Ji pasilieka cinko plokštelę ir leidžia man išeiti! Chi chi chi, leidžia man išeiti! Gerasis Dieve! Ne, neverta būti gydytoju, reikia būti žiniuoniu...

Daktaras didžiai pasipiktinęs sėda gerti kavos. Jo žmona susižvelgia su Nageliu ir juokdamasi pasako:

– Ponas Nagelis pasielgtų visai kaip toji moteriškė. Būtent apie tai ir kalbėjomės iki tau grįžtant. Ponas Nagelis netiki tavo mokslu.

– Štai kaip, ponas Nagelis netiki! – tarsteli daktaras. – Ką gi, ponas Nagelis gali daryti kaip tinkamas.

Sudirgęs, įskaudintas, kupinas pykčio netikusiems pacientams, kurie nepaiso jo nurodymų, daktaras tylomis gėrė kavą. Erzinosi, kad visi sėdi ir žiūri į jį. „Užsiimkite kuo nors, pasikrutinkite“, – suurzgė. Tačiau išgėręs kavos pralinksmėjo, šnektelėjo su Dagne, pasišaipė iš savo valtininko, nuplukdžiusio jį pas ligonius; vėl prakalbo apie nemalonumus gydytojo darbe ir vėlei susinervino. Jam vis neinantys iš galvos tie supainioti tepalai; kiek aplinkui tamsos, prietarų ir asiliškumo. Ir išvis baisu, kokia neišprususi liaudis.

– Taip, bet žmogus juk pasveiko?

Daktaras mielai būtų perkandęs Dagnei gerklę, kai ji tai pasakė. Jis visas įsitempė. Taip, žmogus pasveikęs, bet kas iš to? Prasčiokų kvailybei, šiaip ar taip, nesą ribų. Žmogus pasveikęs,

išties pasveikęs; o ką, jeigu būtų nusideginęs žabtus? Tai kam ginti veršišką jo bukumą?

Tas žeminantis susidūrimas su mužiku, kuris viską darė atvirkščiai, negu jam buvo liepta, ir vis tiek pasveiko, daktarą siutino labiau už viską, ir jo akys, paprastai švelnios, dabar piktai žybsėjo už akinių stiklų. Pergudrautas klastingiausio atsitiktinumo, paniekintas dėl cinko plokštelės nuoskaudą jis įstengė pamiršti tik tada, kai po kavos dar susivertė taurę stipraus punšo. Tada netikėtai tarė:

– Žinai, Jeta, tam žmogui, kuris mane nuplukdė, daviau penkias kronas. Cha cha cha, dar neteko matyti tokio tipo, visas kelnių užpakalis nudrengtas, bet stiprus kaip velnias ir toks nerūpestingas! Tikras pasiutėlis! Visą kelią dainavo. Jis įsitikinęs, kad atsistojęs ant Etjės kalno viršūnės meškerykočiu pasiektų dangų. Tikriausiai tau reikėtų dar pasistiebti, pasakiau. Jis nesuprato, priėmė už gryną pinigą ir ėmė prisiekinėti, kad niekas nemoka taip stovėti ant pirštų galų kaip jis. Cha cha cha, ar esate girdėję ką nors panašaus? Bet laikas su juo neprailgo.

Pagaliau panelė Andresen pakilo eiti namo, ir tuomet atsistojo visi kiti. Atsisveikindamas Nagelis taip šiltai, taip nuoširdžiai padėkojo šeimininkams, jog visiškai nuginklavo daktarą, kuris pastarąjį ketvirtį valandos truputį griežė ant jo dantį.

– Greitu laiku ateikite vėl! Beje, ar turite cigarą? Būtinai prisidekite!

Ir daktaras privertė jį grįžti vidun pasiimti naujo cigaro. Tuo metu Dagnė jau apsirengusi stovėjo ant laiptų ir laukė.

VIII

Buvo graži naktis.

Pavieniai praeiviai, vis dar šmėžuojantys gatvėse, atrodė linksmai nusiteikę; po šventorių tebekiūtinėjo stumdamasis karutį kažkoks žmogelis ir patyliukais dainavo. Aplinkui tvyrojo tokia tyla, jog, be tos dainos, nieko daugiau nebuvo girdėti. Nuo kalvos, kur stovėjo daktaro namas, miestelis priminė keistą milžinišką išdrikusį vabzdį, pasakišką būtybę, pilvu prisiplojusią prie žemės ir į visas puses ištiesusią savo kojas, ragus ir čiuptuvus; tik retkarčiais tas padaras pakrutindavo kokį narį arba įtraukdavo nagą – kaip dabar prie jūros, kur įlanka be garso slydo mažas garlaiviukas, juodame vandenyje palikdamas šliūžę.

Nuo Nagelio cigaro į orą kilo melsvas dūmelis. Jis godžiai traukė į save miško ir žolės kvapą, ir jį apėmė kiaurai smelkiantis pasitenkinimo pojūtis, stiprus saviškas džiaugsmas, nuo kurio akys prisitvenkė ašarų ir jam beveik užėmė kvapą. Jis žengė greta Dagnės; ši dar nebuvo pravėrusi burnos. Kai juodu praėjo pro kapinaites šventoriuje, Nagelis pasakė porą giriamųjų žodžių apie daktarą ir jo žmoną, tačiau ji neatsiliepė. Dabar nakties tyla ir grožis taip stipriai jį apsvaigino, taip aistringai jį apglobė, jog jo kvėpavimas patankėjo, o žvilgsnis apsiblausė. Kokios nuostabios tos baltosios naktys! Jis tarė skambiu balsu:

– Tik pažvelkite, kokios aiškios kalvos ana ten! Aš toks laimingas, panele. Prašau, būkite man atlaidi, jei tik galite. Iš tos laimės šiąnakt galiu pridaryti kvailysčių. Pažiūrėkite į tas pušis, akmenis, kupstus ir kadagių guotus, tokioje prietemoje jie primena sėdinčius žmones. O naktis maloniai vėsi

ir skaidri, ji neslegia keistomis nuojautomis, ir niekur netyko slapti pavojai, tiesa? Tik nepykite ant manęs, labai prašau. Jaučiuosi taip, lyg po mano sielą nardytų giedantys angelai. Aš jus gąsdinu?

Dagnė stabtelėjo, dėl to jis ir paklausė, ar gąsdina ją. Šypsodama ji pažvelgė į jį savo mėlynomis akimis, paskui surimtėjo ir tarė:

– Galvojau, kas jūs per žmogus.

Tai pasakė vis dar stovėdama vietoje ir žiūrėdama į jį. Visą kelią kalbėjo virpančiu skaidriu balsu, tarsi ko pribijodama ir susyk džiaugdama.

Tuomet tarp jų užsimezgė pokalbis, trukęs visą kelią mišku, nors jie šliaužė koja už kojos, pokalbis, šokčiojantis nuo temos prie temos, tolydžio mainantis nuotaiką, veikiamas juos abu apėmusio jaudulingo nerimo.

– Jūs galvojote apie mane? Tikrai? Bet aš apie jus galvojau kur kas, kur kas daugiau. Žinojau, kas jūs tokia, dar iki atvykdamas čionai. Jūsų vardą išgirdau garlaivyje, visai atsitiktinai, klausydamas vieno pašnekesio. Ir atplaukiau čia birželio dvyliktą dieną. Birželio dvyliktąją...

– Šit kaip, būtent birželio dvyliktąją!

– Taip. Visur plevėsavo vėliavos, ir šis mažas miestukas mane tiek pakerėjo, jog čia pat išlipau į krantą. O netrukus išgirdau apie jus daugiau...

Ji nusišypsojo ir paklausė:

– Tikriausiai Minutis papasakojo?

– Ne. Sužinojau, kad visi jus myli, visi aliai vieno, ir kad visi jumis žavisi...

Staiga Nagelis prisiminė teologijos studentą Karlseną, dėl jos netgi pasidariusį galą.

– Sakykite, – tarė ji, – ar jūs rimtai kalbėjote apie jūrų karininkus?

– Taip. Kodėl klausiate?

– Na, tokiu atveju mūsų nuomonės sutampa.

– Kodėl turėčiau kalbėti nerimtai? Aš jais žaviuosi, visada žavėjausi, man imponuoja jų laisvas gyvenimas, jų uniformos, jų žvalumas ir narsa; diduma jų dargi nepaprastai malonūs žmonės.

– Bet dabar pakalbėkime apie jus. Dėl ko jūs pykstatės su asesoriumi Reinertu?

– Dėl nieko. Sakote, su asesoriumi Reinertu?

– Vakar už kažką jo atsiprašėte, o šiandien per visą vakarą nepasakėte jam beveik nė žodžio. Ar turite įprotį visus įžeidinėti, o paskui melsti atleidimo?

Nagelis susijuokė ir nudūrė akis į kelią.

– Iš teisybės labai negerai pasielgiau įžeisdamas asesorių, – atsakė jis. – Bet nė kiek neabejoju, kad mes susitaikysime, kai tik gausiu progą su juo pasikalbėti. Esu šiek tiek karštakošis, šiek tiek stačiokas, ir mūsų nesutarimas kilo dėl to, kad jis stumtelėjo mane eidamas pro duris. Taigi menkniekis, jis neapsižiūrėjo, ir tiek. Bet aš tuoj pat pašoku kaip koks mulkis ir jį visaip išpravardžiuoju, jam palei nosį pagrūmoju alaus bokalu ir aplamdau skrybėlę. Paskui jis pasišalino. Būdamas gerai išauklėtas žmogus, turėjo pasitraukti. Vėliau vis dėlto ėmiau gailėtis taip pasielgęs ir nusprendžiau atpirkti savo kaltę. Žinoma, iš dalies ir mane galima pateisinti, tą dieną buvau sudirgęs, turėjau šiokių tokių nemalonumų. Bet juk niekas to nežinojo, tokių dalykų negali pasakoti, tad verčiau prisiimsiu visą kaltę.

Jis kalbėjo daug nemąstydamas, visiškai nuoširdžiai, tarsi

norėdamas būti teisingas abiem šalims. Jo išraiška taip pat neišdavė jokios klastos. Tačiau Dagnė staiga sustojo, nustebusi pažvelgė jam į veidą ir tarė:

– Betgi... Juk ne taip viskas buvo! Aš girdėjau pasakojant kitaip.

– Minutis meluoja! – suriko Nagelis užkaitusiais žandais.

– Minutis? Jis čia niekuo dėtas. Kodėl šmeižiate save? Girdėjau iš vieno žmogaus turguje, iš prekiautojo gipsinėmis figūrėlėmis, tai jis man papasakojo. Pats viską matė nuo pradžios iki galo.

Stojo tyla.

– Kam jums reikia šmeižti save? Aš nesuprantu, – tęsė ji, nenuleisdama nuo jo akių. – Tą istoriją išgirdau šiandien ir baisiai apsidžiaugiau, tai yra man pasirodė, kad pasielgėte nepaprastai gražiai, nepaprastai kilniai. Toks elgesys jums labai pritinka. Jeigu šįryt nebūčiau apie tai išgirdusi, vargu ar būčiau išdrįsusi dabar su jumis čia eiti. Sakau nuoširdžiai.

Vėl tyla.

Tuomet jis tarė:

– Ir dabar dėl to manimi žavitės?

– Nežinau, – atsakė ji.

– Taip, taip, dabar jūs manimi žavitės.

– Paklausykite, – vėl prašneko jis, – visa tai tik komedija. Jūs sąžiningas žmogus, man nemalonu jus kvailinti, tad pasakysiu jums, kaip buvo iš tikrųjų.

Ir įžūliai, nė nemirksėdamas ima jai aiškinti, kaip viską numatęs:

– Susidūrimą su asesoriumi pavaizduoju *savaip*, šiek tiek iškraipau faktus, netgi truputį save apmeluoju, bet iš esmės – iš esmės – taip elgiuosi iš gryno išskaičiavimo. Stengiuosi iš to

incidento išpešti kuo daugiau naudos sau. Matote, esu atviras su jumis. Man nekyla abejonių, kad anksčiau ar vėliau kas nors jums papasakos, kaip viskas buvo iš tikrųjų, o iš anksto kuo labiau save apjuodinęs galėsiu pasipelnyti, gauti didžiulę naudą. Mane apsupa didybės, kilnumo aureolė, kokios dar reikėtų paieškoti, ar ne? Bet, kaip minėjau, visa tėra apgaulė, tokia lėkšta, tokia niekinga, kad sužinojusi apie ją pasibaisėsite. Pamaniau, jog geriausia bus atvirai jums prisipažinti, nes jūs nusipelnote sąžiningumo. Nors, žinoma, nieko tuo nepasieksiu, tik atitolinsiu jus nuo savęs per tūkstantį mylių, deja.

Ji ilgai žiūrėjo į jį mąstydama, kas jis per žmogus ir ką reiškia jo žodžiai, suko galvą mėgindama jį perprasti. Ką jai manyti? Ko jis siekia savo atvirumu? Ūmiai ji vėl stabteli, suploja delnais ir skambiai nusikvatoja.

– Ne, tokio įžūlėlio man dar neteko sutikti! Kur tai matyta, rimčiausiu veidu skleidžiate pramanus, vieną didesnį už kitą, vien tam, kad sumaišytumėte save su žemėmis! Bet juk nieko taip nepasieksite! Gyvenime nesu girdėjusi tokios nesąmonės! Kaip galėjote būti tikras, jog kada nors sužinosiu, kaip viskas buvo iš tikrųjų? Prašau atsakyti! Ne, palaukite, nesakykite nieko, jūs ir vėl meluosite. Fe, kaip bjauriai elgiatės, cha cha cha cha cha. Bet paklausykite: jeigu jūs numatote į priekį, viską sustyguojate ir pasiekiate tai, ko norite, tai kodėl paskui vėl viską sugriaunate atskleisdamas, jūsų žodžiais, apgaulę? Vakar vakare taip pat padarėte kažką panašaus. Nesuprantu jūsų. Jeigu viską taip puikiai apskaičiuojate, tai kodėl *nenumatote*, kad pats atskleisite savo suktybę?

Jis neketino pasiduoti ir kiek pamąstęs atsakė:

– Bet aš tai numatau, ir tai numatau. Pati tuo įsitikinsite. Prisipažindamas, kaip kad dabar, iš tikrųjų niekuo nerizikuo-

ju, beveik niekuo. Visų pirma, neaišku, ar žmogus, kuriam prisipažįstu, manimi patikės. *Jūs*, pavyzdžiui, šią akimirką manimi netikite. Ir prie ko visa tai veda? Ogi prie to, kad išlošiu dvigubai, išlošiu neįtikėtinai daug, mano laimikis išauga kaip ant mielių, mano didybė ūgteli sulig kalnu. Na, o antra, išskaičiavimas man bet kuriuo atveju duotų naudos, net jeigu patikėtumėte manimi. Purtote galvą? Visai be reikalo. Patikėkite, šią gudrybę esu taikęs ganėtinai dažnai ir kaskart išlošdavau. Jeigu iš tikrųjų būtumėte patikėjusi, kad mano prisipažinimas nuoširdus, jus bent jau būtų pribloškęs mano atvirumas. Būtumėte tarusi sau: tiesa, jis mane apgavo, bet paskui prisipažino, niekieno neverčiamas; jo įžūlumas nepaaiškinamas, jis ničnieko nebijo, savo išpažintimis tiesiog myga mane prie sienos! Trumpai kalbant, aš traukiu jūsų žvilgsnį, kurstau jūsų smalsumą, keliu jums nuostabą. Juk pati vos prieš minutę pasakėte: „Nesuprantu jūsų!“ O pasakėte todėl, kad pamėginote mane perkąsti, o tai vėlgi glosto mano savimeilę, tiesiog tirpstu iš pasitenkinimo. Taigi bet kuriuo atveju susižeriu pelną, kad ir ką jūs manytumėte.

Stojo pauzė.

– Ir jūs norite mane įtikinti, – prabilo ji, – kad visą šią suktybę numatėte iš anksto? Atsižvelgėte į kiekvieną atsitiktinumą, ėmėtės visų atsargumo priemonių? Cha cha cha. Manęs jau niekas nebenustebins iš jūsų lūpų, dabar žinau, kad galiu tikėtis bet ko. Bet pakaks apie tai. O jūs puikiai mokate meluoti, esate išties gabus.

Jis atkakliai laikėsi savo ir pareiškė, kad jeigu ji taip kalba, tai jo vertė jau bus išaugusi sulig kalnu. Noris jai labai padėkoti, che che che, taip, jis pasiekęs visko, ko norėjęs. Bet ji pernelyg maloni, pernelyg geraširdiška...

– Tiek to, – nukirto ji, – pasikalbėjome, ir gana.

Dabar jau Nagelis sustojo kaip įbestas.

– Dar kartą sakau, kad jus apkvailinau! – tarė įsispitrėjęs į ją.

Akimirką jų žvilgsniai susitiko; jos širdis suplakė smarkiau, ir ji mažumėlę pablyško. Kaži kodėl jam taip svarbu sudaryti jai kuo blogesnį įspūdį? Šiaip jis labai mielai ir noriai nusileisdavo, o šiuo atveju užsispyrė, ir nė iš vietos. Koks apsėdimas, kokia tuštybė! Užsiplieskusi ji pratrūko:

– Nesuprantu, kam čia reikia vartyti marškinius prieš mane. Juk pažadėjote gražiai elgtis.

Jos įkarštis buvo nesuvaidintas. Ją sutrikdė jo užsispyrimas, toks tvirtas, toks nepalaužiamas, jog privertė ją susvyruoti. Ji pasijuto įskaudinta, taipgi – vedžiojama už nosies. Iš susierzinimo ėmė taukšnoti skėčiu sau per delną.

Ji labai nusiminė ir pabandė tai nusakyti daugybe nevykusių ir keistų žodžių. Galų gale vėl prajuko leisdama jam suprasti, kad nežiūri į jį rimtai. Jis esąs nepakenčiamas, buvęs nepakenčiamas ir liksiąs nepakenčiamas. Labai prašom, jeigu jam taip smagu. Bet daugiau nė žodžio apie tą įkyrią idėją, nė žodžio...

Stojo pauzė.

– Pamenate, – prašneko jis, – čia pirmą kartą jus sutikau. Niekada nepamiršiu, kokia atrodėte panaši į fėją, kai pasileidote bėgti. Tariausi matantis laumę... regėjimą... Bet dabar noriu jums papasakoti vieną nutikimą, kurį man teko patirti.

Šiaip nuotykis trumputis, neužimsią daug laiko apsakyti. Kartą jis sėdėjęs savo kambaryje, tai buvę mažame miestelyje, ne Norvegijoje, nelabai ir svarbu, kur tai buvę; striukai drūtai, vieną švelnų rudens vakarą jis sėdėjęs savo kambaryje. Tai nu-

tikę prieš aštuonerius metus, tūkstantis aštuoni šimtai aštuoniasdešimt trečiaisiais. Sėdėjęs nugara į duris ir skaitęs knygą.

– Ar deginote lempą?

– Žinoma, lauke buvo tamsu, nors į akį durk. Sėdėjau ir skaičiau. Staiga už lango kažkas sutrepsi, ant laiptų aiškiai išgirstu kažkieno žingsnius, o netrukus – beldimą į duris. „Prašom!" Niekas neįeina. Atidarau duris – ten nieko nėra. Už durų – nė gyvos dvasios. Paskambinu, kad ateitų tarnaitė. „Ar kas nors lipo laiptais?" – „Ne, niekas nelipo." – „Gerai, labanakt!" Tarnaitė išeina.

Vėl sėdu skaityti. Tada pajuntu kvėpsnį, dvelksmą, tarytum žmogaus alsavimą, ir išgirstu šnabždesį: „Eikš!" Apsidairau – nieko nėra. Vėl imuosi knygos, pyktelėjęs nusikeikiu: „Velnias!" Ir akimoju šalia savęs išvystu mažą išblyškusį žmogelį rusva barzda ir piestu stovinčiais šiurkščiais, neklusniais plaukais; jis stypso man iš kairės. Žmogelis pamerkia man akį, aš mirktelėliu jam; lig tol nebuvome vienas kito matę, bet pasimirksime. Tuomet dešine ranka užverčiu knygą, jis nueina prie durų ir išnyksta; lydėjau jį žvilgsniu ir mačiau, kaip jis išnyko. Aš pakylu nuo kėdės ir taip pat žengiu prie durų, tada vėl išgirstu šnabždesį: „Eikš!" Taigi užsimetu apsiaustą, įsispiriu į kaliošus ir išeinu. „Neblogai būtų parūkyti", – pamąstau ir grįžęs į savo kambarį prisidegu cigarą. Į kišenę įsidedu dar kelis, vienas Dievas težino, kas man šauna į galvą, tačiau pasiimu dar kelis cigarus ir vėl išeinu.

Buvo tamsu kaip maiše, aš nieko nemačiau, bet jutau, kad mažasis žmogelis mane lydi. Mostagavau aplink save rankomis, kad jį nutverčiau, spyriojausi sakydamas, kad nepajudėsiu iš vietos, jeigu jis man nieko nepaaiškins; tačiau man nepavyko jo rasti. Dar pabandžiau pamerkti jam tamsoje skirtingomis

kryptimis, bet ir tai negelbėjo. „Tiek to! – tariau. – Vaikščioju čia ne dėl tavęs, o dėl savęs, nusprendžiau pamankštinti kojas. Prašom atkreipti dėmesį, kad tiesiog nusprendžiau pasivaikščioti.“ Kalbėjau garsiai, kad jis girdėtų. Taip klaidžiojau ne vieną valandą, išėjau iš miesto ir atsidūriau miške, jaučiau, kaip rasotos šakos ir lapai braukia man per veidą. „Ką gi! – galų gale pasakiau ir išsitraukiau laikrodį, tarsi norėdamas pažiūrėti, kiek valandų. – Ką gi, dabar jau suku namo!“ Bet aš nepasukau namo, nepajėgiau apsigręžti, lyg mane kas būtų stūmęs vis tolyn. „Beje, oras toks puikus, – tuomet tariau sau, – kodėl man nepraklaidžiojus naktį ar dvi, juk laiko turiu į valias!“ Pasakiau tai, nors buvau nusikamavęs ir gerokai permerktas rasos. Užsirūkiau dar vieną cigarą, o mažasis žmogelis tebebuvo šalia, jutau, kaip jis eidamas pučia į mane kvapą. Ir aš žengiau nesustodamas, vis kaitaliodamas kryptį, bet nė sykio nepasukau atgal į miestelį. Man įskaudo kojas, iki kelių sužliugau nuo rasos, o veidas degė čaižomas šlapių šakų. Aš tariau: „Kai kam gali pasirodyti truputį keista, kad vaikštinėju čia tokį vėlyvą metą; bet nuo mažų dienų esu įpratęs, įjunkęs naktimis klaidžioti po gūdžiausias girias.“ Ir sukandęs dantis ėjau toliau. Staiga miestelio bokšto laikrodis išmušė pusiaunaktį, vienas du trys keturi, dvylika kartų; aš suskaičiavau dūžius. Išgirdęs tą pažįstamą garsą labai pažvalėjau, bet taip pat suirzau, kad tiek laiko kulniavę tebebuvome miestelio pašonėje. Tai va, išmušė bokšto laikrodis, ir vos tik nuaidėjo dvyliktas dūžis, prieš mane vėl išdygo kuo tikriausias žmogelis, jis žiūrėjo į mane ir rodė dantis. Nepamiršiu kaip gyvas, mačiau jį taip aiškiai: jam trūko dviejų priekinių dantų, o rankas buvo susimetęs už nugaros...

– Bet kaip galėjote tamsoje jį matyti?

– Jis švytėjo. Jį supo keista šviesa, kuri atrodė esanti už jo,

sklindanti jam iš už nugaros ir daranti jį perregimą. Net drabužiai išryškėjo kaip dieną, jo kelnės buvo nutrintos ir gerokai per trumpos. Visa tai mačiau vieną sekundę. Nuo tokio reginio apstulbau, nevalingai užsimerkiau ir žengtelėjau atatupstas. Kai vėl pravėriau akis, žmogelis buvo dingęs...

– Oi!..

– Tai dar ne viskas. Nemačiom buvau priėjęs bokštą. Jis stūksojo priešpriešiais užtverdamas man kelią, regėjau jį vis aiškiau, didelį aštuonkampį kuorą, kuris panėšėjo į Vėjų bokštą Atėnuose, jei esate mačiusi piešinį. Man neteko girdėti, kad tame miške būtų koks nors bokštas, bet, pasirodo, buvo. Stoviu prie to bokšto, vėl išgirstu „Eikš!" ir įžengiu į vidų. Man įėjus durys neužsivėrė, ir aš lengviau atsikvėpiau.

Viduje, skliautuotoje menėje, vėl sutinku mažąjį žmogelį; prie vienos sienos degė lempa, tad gerai jį mačiau; jis žengė manęs pasitikti, tarsi visą laiką būtų ten tūnojęs, patyliukais sukikeno, sustojo priešais ir toliau sau kikeno spoksodamas į mane. Aš pažvelgiau jam į akis, ir man pasirodė, kad tos akys kupinos baisybių, kurias joms teko regėti per gyvenimą. Jis vėl man pamerkė, bet aš neatsakiau tuo pačiu, jam pajudėjus artyn ėmiau trauktis atbulas. Staiga už savęs išgirstu lengvus žingsnius, pasuku galvą ir pamatau įeinant jauną moterį.

Ak, aš tik pažvelgiu į ją ir apsąlu iš džiaugsmo; ji turėjo rusvus plaukus ir juodas akis, bet buvo prastai apsirengusi ir akmeninėmis grindimis vaikščiojo basa. Jos rankos buvo nuogos, be jokios dėmelės.

Ji apmeta mus žvilgsniu, tada žemai nulenkia prieš mane galvą ir prieina prie mažojo žmogelio. Netarusi nė žodžio ima sagstyti jam drabužius ir čiuopti jo kūną, tarsi ko ieškodama, ir netrukus iš jo apsiausto pamušalo ištraukia degančią švie-

selę, mažytį spiginantį žibintuvėlį, kurį pasikabina ant piršto. Jis taip ryškiai švietė, kad visiškai nustelbė lempą ant mūro sienos. Apieškomas žmogelis stovėjo nejudėdamas ir vis taip pat tyliai kikeno. „Labanakt!“ – pasakė mergina mostelėdama į duris, ir keistasis baisuolis, pusiau žmogus, pusiau žvėris, išėjo. Aš likau vienas jau su nepažįstamąja.

Ji žengė prie manęs, dar kartą žemai nusilenkė ir nesišypsodama, nekeldama balso paklausė:

– Iš kur tamsta būsi?

– Iš miesto, gražioji mergele, – atsakiau. – Iš paties miesto.

– Prašalaiti, atleisk mano tėvui! – staiga tarė ji. – Nedaryk mums nieko bloga. Jis ligonis, jam pasimaišęs protas, pats matei jo akis.

– Taip, aš mačiau jo akis, – patvirtinau, – ir jutau, jog atsidūriau jų galioje, aš sekiau paskui jas.

– Kur jį sutikai? – paklausė ji.

Ir aš atsakiau:

– Namie, savo kambaryje. Sėdėjau ir skaičiau, kai jis atėjo.

Ji papurtė galvą ir nudelbė akis.

– Bet neverta dėl to nusiminti, gražusis vaikuti, – tariau tuomet. – Aš visai smagiai pasivaikščiojau, nieko nepraradau ir nesigailiu tave sutikęs. Tik pažvelk, esu linksmas ir viskuo patenkintas, nusišypsok ir tu!

Bet ji nenusišypsojo, tik paliepė:

– Nusiauk batus. Negali išeiti iš čia naktį, išdžiovinsiu tavo drabužius.

Pažvelgiau žemyn į savo drapanas, jos buvo permirkusios iki paskutinio siūlelio, mano batuose žliugsėjo vanduo. Padariau kaip liepiamas, nusitraukiau batus ir padaviau jai. O ji bemat užpūtė lempą ir tarė: „Eime!“

– Luktelėk, – sustabdžiau ją. – Jeigu aš miegosiu ne čia, tai kodėl liepei jau dabar nusiauti?

– Tu nieko nesužinosi, – atsakė ji.

Ir aš nieko nesužinojau.

Ji nusivedė mane pro duris į tamsų kambarį; pasigirdo šniukščiojimas, lyg kas būtų mus uostinėjęs, ant savo lūpų pajutau švelnų delną, ir skardus merginos balsas pasakė:

– Čia aš, tėveli. Prašalaitis išėjo, išėjo.

Bet ir vėl išgirdau, kaip pamišęs neūžauga uodžia orą.

Mes užlipome laiptais, ji laikė mane už rankos, ir nė vienas iš mudviejų nekalbėjo. Įžengėme į kitą skliautuotą menę, kur nebuvo jokio šviesos spindulėlio, aplinkui tvyrojo tamsi naktis.

– Tyliau! – šnipštelėjo ji. – Štai mano lova.

Ir aš apgraibomis susiradau lovą.

– Dabar nusivilk likusius drabužius, – vėl sukuždėjo ji.

Nusirengiau, ką turėjau, ir padaviau jai.

– Labanakt! – pasakė mergina.

Aš ją sulaikiau ir paprašiau pasilikti:

– Palūkėk, neišeik. Dabar žinau, kodėl liepei man nusiauti apačioje. Aš netriukšmausiu, tavo tėvas manęs neišgirdo, pabūk su manimi!

Bet ji nesileido į kalbas.

– Labanakt! – pasakė dar kartą ir išėjo...

Stojo pauzė. Dagnė išraudo kaip žarija, jos krūtinė tankiai kilojosi, šnervės virpėjo. Ji skubiai paklausė:

– Vis dėlto išėjo?

Vėl pauzė.

– Nūnai manoji naktis persimaino ir pavirsta į fėjų pasaką, rožinį prisiminimą. Įsivaizduokite šviesią šviesią naktį... Buvau

vienas; mane gaubė tamsa, sunki ir stora lyg aksomas. Klajonė mane išvargino, drebėjo keliai, be to, buvau šiek tiek sutrikęs. Tas nelemtas pamišėlis kelias valandas vedžiojo mane ratais per šlapią žolę, vedžiojo it kokį mulkį, vien savo žvilgsniu ir kuždesiu „Eikš, eikš!" Kitą sykį reikės atimti iš jo žibintuvėlį ir išmalti jam snukį! Buvau ne juokais įpykęs, niršdamas prisidegiau cigarą ir atsiguliau į lovą. Kurį laiką tysojau žvelgdamas į žaižaruojantį cigaro galiuką, paskui išgirdau, kaip apačioje užsitrenkia durys ir viskas nutyla.

Praeina gal dešimt minučių. Atkreipkite dėmesį: žvalutėlaitis guliu lovoje ir rūkau cigarą. Staiga menė prisipildo ūžesio, tarsi lubose būtų atsivėrusi aibė vožtuvų. Aš pasikeliu ant alkūnės ir leidžiu cigarui užgesti, dairausi aplinkui patamsyje ir nieko neįžiūriu. Vėl atsigulu, įsiklausau ir tariuosi girdįs tolimą gausmą, nuostabų tūkstantbalsį giedojimą kažkur atokiau nuo manęs, galbūt padangių aukštybėje, – tūkstantbalsį ir tykų. Tas giedojimas nepaliauja ir tolydžio artėja, kol galiausiai subanguoja virš manęs, virš bokšto stogo. Aš vėl pasikeliu ant alkūnės. Tuomet patiriu tokį išgyvenimą, jog dar ir šiandien, vos apie tai pagalvoju, mane užplūsta nepakartojama antgamtiška palaima. Staiga pas mane įsiveržia akinamų smulkučių būtybių srautas; jos visiškai baltos, tai angeliukai, angelų spiečius, nusileidęs iš dausų tarytum nuožulnus šviesos stulpas. Jų priguža pilna menė, gal milijonas, jie verpetais nardžioja nuo palubės iki grindų ir gieda, gieda, nuogutėliai, baltučiai. Mano širdis nustoja plakusi, aš apsuptas angelų, įtempęs ausis klausausi jų giedojimo, jie kutena man vokus ir aptupia plaukus, visa menė pakvimpa aromatu, sklindančiu iš jų pražiotų burnyčių.

Pasirėmęs ant alkūnės atkišu jiems ranką, ir ant jos nutupia keli angeliukai; jie mirguliuoja ant mano delno tarytum

žvaigždžių sietynas. Aš pasilenkiu, pažvelgiu jiems į akis ir pamatau, kad jie žabali. Paleidžiu tuos septynis neregius ir sugaunu septynetą kitų, bet ir tie apžabalę. Ak, visi aliai vieno buvo akli, – bokštas knibždėjo giedančių aklų angeliukų.

Aš sustingau, man net kvapą užėmė, kai tai išvydau, ir dėl tų neregių akių mano sielą persmelkė skausminga širdgėla.

Praėjo minutė. Guliu įtempęs klausą ir staiga kažkur tolumoje išgirstu sunkų, ausį rėžiantį dūžį, išgirstu jį nežmoniškai aiškiai, gausmas dar ilgai netyla: miestelyje vėl išmušė bokšto laikrodis. Pirma valanda nakties.

Angelų giesmė kaipmat nuščiuvo. Mačiau juos vėl susitelkiant į krūvą ir iškeliaujant; jie spietėsi palubėje, grūdosi, kad greičiau ištrūktų, kybojo ore nelyginant pasviręs akinamos šviesos stulpas, o išskrisdami visi aliai vieno žiūrėjo į mane. Vienintelis likęs atsigręžė ir dar kartą pažvelgė neregėmis akimis, tada ir jis išnyko.

Tai paskiausias dalykas, likęs atmintyje, kaip tas vienas angeliukas atsigręžia ir pažiūri į mane, nors ir aklas. Tuomet viskas aptemo. Aš padėjau galvą ant pagalvės ir užmigau...

Pabudau jau įdienojus. Menėje tebebuvau vienas. Mano drabužiai gulėjo priešais mane ant grindų. Pačiupinėjau juos, jie tebebuvo drėgnoki, tačiau apsirengiau. Staiga atsiveria durys, ir vėl pasirodo mergina, kurią mačiau iš vakaro.

Ji prisiartina prie manęs, ir aš klausiu:

– Iš kur atėjai? Kur buvai šiąnakt?

– Ten, viršuje, – atsako ji ir mosteli į bokšto stogą.

– Tu nemiegojai?

– Ne, nemiegojau. Būdravau.

– Bet ar negirdėjai šiąnakt muzikos? – paklausiau. – Aš girdėjau pasakišką muziką.

O ji atsakė:

– Tai aš grojau ir dainavau.

– Tu? Pasakyk, vaikuti, ar tikrai tu?

– Tikrai aš.

Ji padavė man ranką ir tarė:

– Dabar eime, palydėsiu tave galiuką kelio.

Mes išėjome iš bokšto ir ranka rankon įžengėme į mišką. Jos auksiniai plaukai tviskėjo saulėje, nuo jos juodų akių negalėjau atplėšti žvilgsnio. Aš apglėbiau ją ir du kartus pabučiavau į kaktą, paskui puoliau priešais ją ant kelių. Ji drebančiomis rankomis atsimezgė juodą kaspiną ir užrišo man ant riešo; rišdama verkė ir atrodė susijaudinusi. Aš paklausiau:

– Ko tu verki? Atleisk, jei kuo nors tave įskaudinau.

Bet ji tepasakė:

– Ar matai miestą?

– Ne, – tarstelėjau, – nematau. O tu?

– Stokis ir eime toliau, – paliepė ji. Ir vėl rodė man kelią.

Aš darsyk stabtelėjau, priglaudžiau ją prie krūtinės ir pasakiau:

– Tu man labai patinki, jaučiuosi toks laimingas šalia tavęs!

Ji sudrebėjo mano glėbyje, tačiau pasakė:

– Man reikia grįžti. Turbūt jau matai miestą?

– Taip, – patvirtinau, – juk ir tu matai?

– Ne, – atsakė ji.

– Kodėl? – paklausiau.

Ji atšlijo, pažvelgė į mane didelėmis akimis ir atsisveikindama žemai nusilenkė. Paėjėjusi keletą žingsnių dar kartelį atsisuko ir pažiūrėjo į mane.

Tada pamačiau, kad ir jos akys aklos...

Praeina dvylika valandų, apie kurias nieko negaliu pasakyti, kurios išsitrynė iš mano atminties. Nežinau, kur jos pasidėjo; dargi pastuksenu sau į galvą ir tariu: „Dvylika valandų negalėjo taip imti ir išgaruoti, jos turi būti kažkur čia, viduje, tiesiog pasimetė, ir aš privalau jas rasti." Bet taip ir neradau...

Vėl vakaras, tamsus, švelnus rudens vakaras. Sėdžiu savo kambaryje su knyga rankoje. Dirsteliu į savo kojas – jos vis dar truputį drėgnos; pažvelgiu į savo riešą – ant jo užrištas galiukas juodo kaspino. Viskas sutampa.

Išsikviečiu tarnaitę ir klausiu, ar netoliese miške yra bokštas, juodas aštuonkampis bokštas. Tarnaitė linkteli galva ir atsako: „Taip, yra bokštas." – „Ar ten kas nors gyvena?" – „Taip, gyvena vienas žmogus, bet jis nesveikas, pamišęs. Žmonės jį praminė žibintininku. Jis turi dukterį, kuri taip pat gyvena bokšte. Daugiau ten niekas negyvena." – „Dėkui, labanakt!"

Tuomet atsigulu miegoti.

Kitą rytą anksti leidžiuosi į mišką. Žingsniuoju tuo pačiu taku, matau tuos pačius medžius ir atseku kelią iki bokšto. Prisiartinu prie vartų ir išvystu vaizdą, nuo kurio man sustingsta širdis: ant žemės guli neregė mergina, suknežinta kryčio, negyva, visa sudarkyta. Guli praverta burna, saulėje tviska jos rusvi plaukai. Viršuje užkibusi už stogo krašto tebesiplaiksto jos suknelės skiautė, o apačioje žiūrėdamas į negyvą kūną ant žvyruoto tako blaškosi mažasis žmogelis, jos tėvas. Jo krūtinė mėšlungiškai trūkčioja, jis staugia nesavu balsu, nieko daugiau neišgali, kaip tik bėginėti aplink dukters kūną ir staugti. Kai jis pastebėjo mane, aš sudrebėjau nuo jo klaikaus žvilgsnio ir persigandęs parskuodžiau į miestelį. Daugiau jo nebemačiau...

Tai štai kokia mano pasaka.

Stojo ilga tyla. Dagnė ėjo nudūrusi akis į taką, visai sulėtinusi žingsnį. Pagaliau pratarė:

– Dieve, kokia keista pasaka!

Tuomet vėl įsivyravo tyla, ir Nagelis porą kartų pamėgino ją nutraukti prabildamas apie neapsakomą miško ramybę.

– Ar užuodžiate, kaip šioje vietoje kvepia miškas? Siūlau prisėsti čia valandėlei!

Dagnė atsisėdo, vis dar tyli ir susimąsčiusi, jis pritūpė priešais.

Jautė pareigą vėl ją pralinksminti. Juk iš tikrųjų pasaka nebuvusi liūdna, kaip tik linksma. Tiek to! O va Indijoje pasakos visai kitokios, jų klausantis atima kvapą ir kūnas pagaugais eina. Indų pasakos esti dvejopos: vienos – nežemiškai prašmatnios, apie deimantais lūžtančius urvus, kalnų princus, kerinčias jūros gražuoles, žemės ir oro dvasias, perlų rūmus, pilis Vakarų kraštuose, skraidančius arklius, sidabro ir aukso miškus. O kitos persmelktos mistika, apie didingus, keistus ir įstabius dalykus; ir išvis rytiečiams niekas negalįs prilygti pašėliškomis fantazijomis, karščiuojančios nežabotos vaizduotės kūriniais. Ištisas jų gyvenimas nuo pat gimimo prabėgantis pasakų pasaulyje, ir jiems vienas juokas papasakoti tiek apie užburtus fėjos rūmus už devynių kalnų, tiek apie nebylų milžiną, gyvenantį debesyse, didžiulę jėgą, kuri sukinėjasi po visatą čiaumodama žvaigždes. Tačiau visa pareiną nuo to, jog tie žmonės gyvenantys po kita saule ir valgantys vaisius, o ne jautienos kepsnį.

Dagnė paklausė:

– Bet argi mes patys neturime puikių pasakų?

– Turime nuostabių pasakų. Tik jos kitoniškos. Mes nepažįstame saulės, kuri spigintų ir degintų be saiko. Mūsiškės lau-

mių pasakos išsitenka ant žemės ir po žeme, jos – sermėgėtos vaizduotės vaisius, subrandintas tamsiomis žiemos naktimis rąstinėje pirkioje su čiukuru dūmams. Ar kada nors esate skaičiusi „Tūkstantį ir vieną naktį“? Štai Giudbrandsdaleno pasakos su savo sopulinga valstietiška poezija ir žemiška vaizduote – jau savos, jose *mūsų* dvasia. Klausantis tų pasakų nereikia šiurpti iš baimės, jos jaukios ir nuotaikingos, tokios, kurios prajuokina. Mūsų pasakų herojus – ne prašmatnus princas, o gudrus zakristijonas. Prašau? Ak taip, Nordlando pasakos, bet argi jos ne tokios pat? Ką mes sugebėjome išsunkti iš paslaptingo ir atšiauraus jūros grožio? Jau vien mūsiškį Nordlando vienstiebį rytiečiai būtų pavertę pasakiška eldija, dvasių luotu. Ar esate mačiusi tokią laivę? Ne? Ji atrodo taip, tarsi turėtų lytį, tarsi būtų didžiulė vaikinga patelė išsipūtusiu pilvu ir plokščiu pasturgaliu, kad galėtų atsitūpti. Jos nosis kyšo kaip ragas, valiojantis pažadinti visus keturis vėjus... Ne, mes gyvename pernelyg toli šiaurėje. Ką gi, tai tik kukli agronomo nuomonė apie tam tikrą geografinį ypatumą.

Tikriausiai ji pavargo nuo jo šnekų, jos mėlynose akyse šmėstelėjo lengva pašaipėlė, ir ji paklausė:

– Kelinta dabar valanda?

– Kelinta valanda? – išsiblaškęs perklausė jis. – Gal kokia pirma. Naktis ką tik prasidėjo, valandos nieko nereiškia.

Stojo pauzė.

– Kaip jums patinka Tolstojus? – pasiteiravo ji.

– Man jis nepatinka, – bemat atsakė Nagelis mesdamasis prie naujos temos. – Patinka „Ana Karenina“, „Karas ir taika“...

Tuomet ji šypsodamasi paklausė:

– O ką manote apie amžinąją taiką?

Tai buvo geras antausis. Jo veidas persimainė, jis suglumo.

– Ką norite tuo pasakyti?.. Ak taip, aš jums mirtinai įgrisau.

– Patikėkite, man tik šiaip šovė į galvą, – skubiai pratarė ji ir nuraudo. – Prašau neįsižeisti. Matote, mes rengiame labdaros mugę, pasilinksminimo vakarą, o surinktas lėšas ketiname skirti krašto apsaugai. Dėl to man ir toptelėjo toks klausimas.

Vėl pauzė. Staiga jis pažvelgia į ją švytinčiomis akimis.

– Kad žinotumėte, koks aš šiandien laimingas, gal todėl ir plepu nesustodamas. Mane džiugina viskas, pirmučiausia – tai, jog vaikštau čia kartu su jumis; dar džiaugiuosi šia naktimi, kuri man atrodo gražiausia iš visų, kurias man teko išgyventi. Nesuprantu, kas man darosi. Toks jausmas, lyg būčiau šio miško arba šio žemės lopinėlio dalis, pušies šaka arba akmuo, kad ir akmuo, bet prisigėręs to įstabaus kvapo ir ramybės, kuri mus gaubia. Pažvelkite ana ten, jau švinta; matyti sidabro drūžė.

Abu pažiūrėjo į balkšvą juostą danguje.

– Aš irgi šįvakar laiminga, – pasakė ji.

Pasakė niekieno neverčiama, laisva valia, spontaniškai, tarsi patirtų džiaugsmą apie tai kalbėdama. Nagelis įdėmiai pažvelgė jai į veidą, ir jam vėl atsirišo liežuvis. Karštai, nervingai jis ėmė porinti apie Joninių naktį, kaip miškas siūravęs ir ošęs, siūravęs ir ošęs, kaip ana ten švintanti diena jį permainiusi ir jį užvaldžiusios kitos jėgos. Grunįvigas* dainuojąs: „Džiaukimės, šviesos vaikai, naktis jau baigės!“ Bet jeigu jis kalbąs per daug, galbūt verčiau parodysiąs jai triuką su smilga ir šakele, kaip smilga tampanti stipresnė už šakelę. Dėl jos pasirengęs padaryti bet ką...

– Pažvelkite tenai, leiskite jums parodyti vieną smulkme-

* N. F. S. Grundtvig (1783–1872) – danų rašytojas.

ną, kuri mane sužavėjo, tą vienišą kadagių guotą ana ten. Jis svirte svyra mūsų pusėn, atrodo tiesiog nuostabiai. O nuo pušies prie pušies voras tempia savo tinklus; šie primena kaži kokius vingrius kinų dirbinius, primena saules, nuaustas iš vandens. Ar jums nešalta? Neabejoju, kad dabar aplink mus šoka šiltutės kvatoklės elfės; bet jeigu jums šalta, sukursiu laužą... Man ką tik šovė į galvą: ar ne čia netoliese buvo rastas Karlsenas?

Ar tai atlygis už tai, kad ji jam įgėlė? Neaišku, ko iš jo tikėtis.

Ji užsiplieskė ir su neslepiamu pasidygėjimu atšovė:

– Jį prašau palikti ramybėje. Kaip jūs drįstate!

– Dovanokite! – skubiai tarstelėjo jis ir nukreipė kalbą. – Žmonės šneka, kad jis buvo įsižiūrėjęs į jus, ir tai manęs nė kiek nestebina...

– Įsižiūrėjęs į mane? Gal dar žmonės šneka, kad jis dėl manęs nusižudė, su mano peiliuku plunksnoms? Mums reikia eiti.

Ji atsistojo. Kalbėjo šiek tiek nusiminusi, be sumišimo ir neapsimetinėdama. Jis nepaprastai nustebo. Jai nebuvo paslaptis, kad vieną iš savo gerbėjų pastūmėjo į savižudybę, bet įvykio nesureikšmino, nesišaipė ir nebandė pasukti jo savo naudai, tik apgailestavo, kad taip atsitiko, nieko daugiau. Jos šviesūs ilgi plaukai ant sprando apdriekė suknelės apykaklę, skruostai nusidažė šilta, gaivia spalva, kurią slopino rasotos nakties prietema. Ji ėjo vos vos pasisiūbuodama iškiliais klubais.

Jie išžengė iš miško, priešais juos atsivėrė šviesi proguma, sulojo šuo, ir Nagelis tarė:

– Štai ir pastoriaus sodyba. Kaip jaukiai atrodo tie dideli balti trobesiai, sodas, šuns būda ir vėliavos stiebas miško glūdumoje. Ar nemanote, panele, kad ilgėsitės šių vietų, kai iš čia išvažiuosite, turiu omenyje, kai ištekėsite? Tiesa, viskas priklauso nuo to, kur gyvensite.

– Apie tai aš dar negalvojau, – atsakė ji. Ir pridūrė: – Kam liūdėti prieš laiką.

– Ne liūdėti, o džiaugtis! – pataisė jis.

Tyla. Tikriausiai eidama permąstė jo žodžius.

– Paklausykite, – prabilo ji, – prašau nesistebėti dėl to, jog klaidžioju po mišką tokį vėlyvą metą, gerai? Mums tai įprasta. Juk iš esmės visi čia esame kaimiečiai, gamtos vaikai. Su adjunktu kartais ligi pat ryto pravaikštome šiuo taku šnekėdamiesi.

– Su adjunktu? Man jis sudarė mažakalbio žmogaus įspūdį.

– Na taip, daugiausia šneku aš, tai yra aš klausiu, o jis atsako... Ką veiksite dabar grįžęs namo?

– Dabar? – perklausė Nagelis. – Grįžęs namo? Kaip akmuo krisiu į lovą ir miegosiu maždaug iki vidurdienio, miegosiu lyg užmuštas, nepabusdamas ir nieko nesapnuodamas. O ką veiksite jūs?

– Ir apie nieką nemąstysite? Neprigalvosite visokių dalykų ilgiausiai nesudėdamas bluosto? Taip iškart ir užmigsite?

– Akimirksniu. O jūs – ne?

– Paklausykite, jau pračiulbo paukštelis. Turėtų būti daugiau valandų, negu sakėte. Parodykite man savo laikrodį. O Dieve, juk jau po trijų, beveik keturios! Kodėl neseniai tvirtinote, kad tik pirma?

– Prašau man atleisti! – atsiprašė jis.

Ji pažvelgė į jį, be jokio piktumo, beje, ir tarė:

– Jums nereikėjo man meluoti. Vis tiek nebūčiau skubėjusi namo, sakau jums atvirai. Tikiuosi, nesuprasite manęs neteisingai. Čia nėra daug pramogų, tad stveriu kiekvieną pasitaikiusią progą prasiblaškyti. Šitaip įpratau gyventi nuo tada, kai čia atsikėlėme, ir nemanau, kad ką nors būčiau pa-

piktinusi. Galbūt ko nors nežinau, bet man nerūpi. Šiaip ar taip, tėtis nieko nesako, o man svarbiausia jo nuomonė. Eikšekit, paėjėsime dar galiuką.

Jie aplenkė pastoriaus sodybą ir įžengė į mišką kitapus. Ulbėjo paukščiai; baltas dienos ruožas rytuose vis platėjo. Pokalbis tapo vangesnis ir sukosi apie visokius menkniekius.

Paskui jie apsigręžė ir pasuko prie pastoriaus sodybos vartų.

– Jau ateinu, ciuciau! – šūktelėjo ji šuniui, kuris bandė nusitraukti grandinę. – Ačiū, kad palydėjote, pone Nageli. Vakaras buvo nuostabus. Dabar turėsiu ką laiške papasakoti savo sužadėtiniui. Parašysiu, kad jūs – žmogus, kuris su niekuo dėl nieko nesutinka, tuomet jis baisiai nustebs. Įsivaizduoju, kaip stebeilysis į tą laišką ir nieko nesupras. Matote, jis labai malonus. Dieve, koks jis geras! Niekada niekam neprieštarauja. Gaila, kad jums neteks su juo susipažinti, kol čia būsite. Labanakt.

– Labanakt, labanakt, – atsakė Nagelis ir žiūrėjo jai pavymui, kol ji pranyko už durų.

Jis nusiėmė kepurę ir nešinas ja rankoje patraukė per mišką. Buvo giliai paskendęs mintyse; kartkartėmis sustodavo, pakeldavo akis nuo tako, paspoksodavo priešais save ir lėtu, smulkiu žingsniu judėdavo toliau. O koks jos balsas, koks balsas! Jam dar netekę girdėti tokio dainingo balso.

IX

Kita diena, maždaug vidudienis.

Nagelis tik atsikėlė ir nepusryčiavęs išėjo iš viešbučio. Išvi-

liotas puikaus oro ir smagaus bruzdesio prieplaukose, jau buvo nusivaręs iki miestelio pakraščio. Staiga jis kreipėsi į vieną vyriškį ir paklausė, kur rasti teisėjo raštinę. Kai šis nupasakojo kelią, Nagelis iškart patraukė tenai.

Pasibeldė, įžengė į vidų, pražingsniavo pro du plunksnomis skrebinančius ponus ir sustojęs priešais asesorių Reinertą paprašė jį skirti laiko pokalbiui prie keturių akių, – ilgai netruksią. Asesorius ne itin noriai atsistojo ir nusivedė jį į gretimą kambarį.

Tada Nagelis tarė:

– Dovanokite, kad dar kartą grįžtu prie to reikalo, bet man neduoda ramybės nesenas atvejis su Minučiu, na, jūs žinote. Kreipiuosi į jus su didžiausiu reveransu.

– Po to, kai Joninių išvakarėse atsiprašėte visos draugijos akivaizdoje, šis reikalas baigtas.

– Man nepaprastai malonu, – atsakė Nagelis. – Tačiau nesu visai patenkintas tokia baigtimi, pone asesoriau. Tai yra dėl savęs jokių pretenzijų neturiu, tik dėl Minučio. Drįstu viltis, suprasite, kad Minučiui taip pat reikalinga satisfakcija ir kad esate vienintelis žmogus, galintis ją suteikti.

– Norite pasakyti, kad turėčiau atsiprašyti to mulkio už keletą kvailų išdaigų, ar tai norite pasakyti? Ar nebūtų geriau, jei žiūrėtumėte savo reikalų, užuot...

– Taip, taip, taip, taip, kažkur jau girdėta! Grįžtant prie reikalo: jūs suplėšėte Minučio durtinį ir pažadėjote duoti jam kitą, ar prisimenate?

– Štai ką jums pasakysiu: esate viešoje įstaigoje ir tauškiate apie asmeninį reikalą, kuris netgi nesusijęs su jumis. Čia *aš* šeimininkas. Jums nebūtina vėl eiti per raštinę, pro šias duris taip pat pakliūsite į gatvę.

Tuomet asesorius atvėrė nedideles dureles.

– Ačiū. Bet turėtumėte tučtuojau išsiųsti durtinį, kurį pažadėjote Minučiui, aš nejuokauju. Žinote, jam reikia to drabužio, ir jis patikėjo jūsų žodžiu.

Asesorius plačiai atlapojo duris ir tarė:

– Malonėkite!

– Minutis įsivaizdavo, kad jūs doras žmogus, – neatlyžo Nagelis, – nederėtų jo apvilti.

Neapsikentęs asesorius atidarė duris į raštinę ir pašaukė tuodu ponus. Nagelis kilstelėjo kepurę ir tuoj pat išsinešdino. Daugiau nepasakė nė žodžio.

Kaip nesėkmingai viskas susiklostė! Geriau nebūtų nė mėginęs. Nagelis parėjo namo, papusryčiavo, paskaitinėjo laikraščius ir pažaidė su šunyčiu Jakobsenu.

Pavakare pro savo kambario langą pamatė stačiu žvyrkeliu nuo krantinės atlinguojant Minutį. Ant kupros jis nešė anglių maišą. Ėjo susirietęs, nežiūrėdamas prieš save, nes našta jį slėgė prie žemės. Jo kojos buvo tiek išklypusios, eisena tokia šleiva, jog iš tolo švietė nuzulintos vidinės klešnių pusės. Nagelis leidosi jam priešpriešiais ir sutiko jį prie pašto, kur Minutis buvo trumpam nusimetęs maišą.

Abu vienodai žemai vienas kitam nusilenkė. Kai Minutis atsitiesė, jo kairysis petys gerokai nusviro. Staiga Nagelis nutveria jį už to peties ir neatleisdamas gniaužto, be jokios įžangos smarkiai susijaudinęs taria:

– Ar kam nors išplepėjote apie tuos pinigus, kuriuos jums daviau, ar prasitarėte nors vienam žmogui?

Minutis nustebęs atsako:

– Ne, niekam nesakiau, anei šnipšt.

– Noriu jus perspėti, – toliau kalbėjo Nagelis, išblyškęs iš

susijaudinimo, – kad jeigu bent puse lūpų kada nors užsiminsite apie tuos porą skatikų, aš jus užmušiu! Kaip Dievą myliu, užmušiu! Ar supratote? Ir jūsų dėdė tegu laiko liežuvį už dantų.

Minutis stovėjo išsižiojęs, kažką nerišliai lemendamas: jis nieko nesakysiąs, nė žodžio, galįs pažadėti, nieku gyvu...

Tarsi pateisindamas savo smarkumą Nagelis tuojau pridūrė:

– Ne miestelis, o kažkokia skylė, širšynas, gyvačių lizdas! Kad ir kur eičiau, visi į mane spokso, žingsnio negaliu žengti. Man atsibodo tas šnipinėjimas iš už kiekvieno kampo, velniop visus tuos žmones! Aš jus perspėjau. Ir dar kai ką jums pasakysiu: turiu priežasčių manyti, kad, pavyzdžiui, toji panelė Chelan iš pastoriaus sodybos yra tikra lapė ir bet ką galėtų iš jūsų išpešti. Bet aš nepakęsiu, kad ji visur kaišiotų nosį. Beje, vakar vakare man teko su ja pabendrauti. Ji – didelė koketė. Bet tai jau kita tema. Tik dar kartą prašau neatskleisti mūsų mažytės paslapties. Beje, gerai, kad dabar jus sutikau, – toliau varė Nagelis. – Noriu su jumis pasikalbėti apie dar vieną dalyką: užvakar kapinėse mes kartu sėdėjome ant vieno antkapio.

– Taip.

– Ant to akmens užrašiau posmelį, turiu pripažinti, bjaurų ir netinkamą posmelį, bet tai neesminis dalykas. Taigi, užrašiau tą posmelį, ir kai išėjau iš kapinių, jis ten tebebuvo, bet grįžęs po kelių minučių jo neberadau. Ar tai jūsų darbas?

Minutis nudelbia akis ir atsako:

– Taip.

Stoja pauzė. Mikčiodamas, labai sunerimęs dėl to, kad išaiškėjo jo įžūlus poelgis, kuriam ryžosi pats vienas, Minutis bando aiškintis:

– Aš norėjau apsaugoti... Jūs nepažinojote Minos Mėk, tai

ir visa blogybė, kitaip nebūtumėte to padaręs, nebūtumėte užrašęs to eilėraštuko. Aš iškart tariau sau: jam atleistina, jis nevietinis, o aš, čia gimęs, augęs, lengvai galiu tai ištaisyti. Argi neprivalėjau taip pasielgti? Aš tą posmelį nutryniau. Niekas jo neperskaitė.

– Iš kur žinote, kad niekas neperskaitė?

– Ničniekas negalėjo perskaityti. Palydėjęs jus ir daktarą Stenerseną iki kapinių vartų, tuoj pat grįžau ir nutryniau. Nuo antkapio buvau pasitraukęs ne daugiau kaip porą minučių.

Nagelis pažvelgė į jį, paėmė jo ranką ir be žodžių paspaudė. Abu žiūrėjo vienas į kitą; Nagelio lūpos vos vos virpėjo.

– Sudievu!.. – tarstelėjo jis. – Beje, ar gavote durtinį?

– Hm... Bet tikiuosi, kad gausiu jį iki tos dienos, kai man jo reikės. Po trijų savaičių aš...

Į tą tarpą pro juos praeina žilaplaukė kiaušinių pardavėja Marta Gudė, po prijuoste pasikišusi pintinę, juodas akis nudūrusi į žemę. Minutis pasilabino, Nagelis – irgi, o ji beveik nepasukusi galvos praskuodė pro šalį, nuskubėjo į turgų ir, pardavusi du tris kiaušinius, tuoj leidosi atgal su keliais šilingais saujoje. Ji vilkėjo žalią ploną suknelę. Nenuleisdamas žvilgsnio nuo žaliosios suknelės Nagelis tarė:

– Vadinasi, po trijų savaičių jums reikės durtinio. O kas bus po trijų savaičių?

– Čia vyks labdaros mugė, didelis pasilinksminimas, nejau negirdėjote? Aš dalyvausiu gyvuosiuose paveiksluose, panelė Dagnė man jau skyrė vaidmenį.

– Štai kaip, – mąsliai tarstelėjo Nagelis. – Ką gi, jūs gausite durtinį artimiausiu laiku, vietoj senojo turėsite naują. Asesorius pats man šiandien pasakė. Iš esmės tas žmogus nėra toks jau blogas... Tik prašau įsidėmėti štai ką: nesugalvokite jam

dėkoti, niekada! Jokiu būdu neužsiminkite jam apie durtinį, jis kratosi bet kokios padėkos. Ar supratote? Jis pasijustų labai nejaukiai, anot jo paties. Tikriausiai ir pats suvokiate, kad būtų netaktiška priminti jam tą dieną, kai jis buvo įkaušęs ir iš viešbučio išėjo su aplamdyta skrybėle.

– Taip.

– Ir savo dėdei nesakykite, iš kur tas durtinis. Ničniekas neturi apie tai sužinoti, asesorius primygtinai reikalauja. Manau, suprantate: jam būtų nesmagu, jei po miestelį pasklistų kalbos, kad pasikarščiavęs jis gali įžeisti bet kurį žmogų, o paskui būna priverstas atsiteisti durtiniais.

– Taip, suprantu.

– Klausykite, man šovė mintis: kodėl jums nevežiojus anglių karučiu?

– Negaliu dėl savo luošumo, nepatraukiu. Įstengiu pakelti nemažą svorį, jei tik atsargiai užsimetu ant kupros, bet nieko negaliu traukti įsirężęs, man per sunku, tuojau persitempiu ir griūvu kniūbsčias kęsdamas didelius skausmus. Man ir su maišu neblogai sekasi.

– Ką gi. Užsukite kada vėl į svečius. Nepamirškite: septintas kambarys, eikite tiesiai į numerį.

Tai taręs Nagelis įbruko Minučiui į delną popierinį pinigą ir skubiai nužingsniavo gatve krantinės link. Jis vis neišleido iš akių žalios suknelės, paskui kurią dabar nusekė.

Priėjęs prie Martos Gudės trobelės stabtelėjo ir apsidairė. Niekas jo nestebėjo. Pabeldė į duris, bet atsako nesulaukė. Jau seniau du kartus tuščiai mėgino pas ją patekti; tik šįkart labai aiškiai matė, kaip ji iš turgaus pasuko tiesiai namo, ir nebenorėjo grįžti nieko nepešęs. Jis ryžtingai atidarė duris ir įžengė į vidų.

Ji stovėjo kambario viduryje ir spoksojo į jį. Veidas buvo sustingęs iš išgąsčio ir nublyškęs; ji taip sutriko, jog neišmanydama, ko griebtis, ištiesė prieš save rankas.

– Prašau atleisti man už landumą, panele, – tarė Nagelis ir itin pagarbiai nusilenkė. – Būčiau labai dėkingas, jei sutiktumėte su manimi valandėlę pasikalbėti. Nesibaiminkite, ilgai jūsų neužlaikysiu. Jau porą kartų bergždžiai jūsų ieškojau, ir tik šiandien man pavyko užtikti jus namuose. Mano pavardė Nagelis, esu nevietinis, šiuo metu gyvenu viešbutyje *Central*.

Ji vis dar nepasakė nė žodžio, tik pastūmė jam kėdę, o pati nuslinko prie virtuvės durų. Baisiai sutrikusi knibinėjo savo prijuostę ir stebeilijosi į jį.

Kambarys atrodė taip, kaip jis ir įsivaizdavo: be stalo, poros kėdžių ir lovos, ten beveik nieko daugiau nebuvo. Palanges puošė keli vazonai su baltažiedėmis gėlėmis, bet langų nedengė užuolaidos, grindys buvo neplautos. Kertėje prie lovos Nagelis išvydo ir varganą kėdę aukšta atkalte. Ji teturėjo dvi kojas ir stovėjo atremta į sieną, visa suklerusi ir apgailėtina. Sėdynė buvo aptraukta raudonu pliušu.

– Kad tik galėčiau jus nuraminti, panele! – vėl prakalbo Nagelis. – Ne visada įvarau tiek baimės užsukęs į svečius, che che che. Šiame miestelyje aplankiau jau ne vieną žmogų, įsibroviau ne tik pas jus. Aš vaikštau po namus, visur mėginu laimę, galbūt jau girdėjote apie tai? Ne? Bet taip yra. Tai susiję su mano užsiėmimu, aš kolekcininkas, renku visokias senienas, superku senovinius daiktus ir sumoku už juos tiek, kiek jie verti. Tik nebijokite, panele, išeidamas nieko nepavogsiu, che che che, išvis neturiu tokio blogo įpročio. Dėl to galite būti rami. Jei nepavyksta ko nors suderėti geruoju, lieku tuščiomis.

– Bet aš neturiu senovinių daiktų, – pagaliau prabilo ji. Atrodė labai susikrimtusi.

– Visi taip sako, – atrėmė jis. – Ką gi, aš pripažįstu, kad esti daiktų, su kuriais taip susigyveni, jog paskui sunku su jais skirtis, daiktų, kuriuos nuo mažumės esi įpratęs matyti aplink save, kurie paveldėti iš tėvų ar netgi senelių. Kita vertus, dabar tie atitarnavę daiktai nebelabai kam reikalingi. Kodėl jie turi užimti vietą ir įšaldyti pinigus? Juk tos nenaudingos šeimos relikvijos, kurios galiausiai, šiaip ar taip, suirs ir bus išneštos į palėpę, gali duoti gražaus pelno. Kodėl jų nepardavus, kol dar ne vėlu? Kai kurie žmonės supyksta, kai pas juos apsilankau, ir atšauna nelaikantys sendaikčių. Ką gi, tokia jų valia, aš mandagiai nusilenkiu ir išeinu. Nieko čia nepadarysi. Kiti žmonės susidrovi, jiems nesmagu rodyti man, tarkim, keptuvę be dugno. Tiek jie tenutuokia. Dažniausiai tai naivūs žmogeliai, nenumanantys, kiek yra išplitusi kolekcionavimo manija. Aš nebijau to žodžio ir pripažįstu, jog mane užvaldžiusi gryniausia manija, – daiktus stengiuosi vadinti tikraisiais jų vardais. Beje, neprivalau aiškintis, tai mano asmeninis reikalas. Norėjau pasakyti štai ką: tie žmonės elgiasi juokingai ir kvailai gėdydamiesi parodyti kokią senieną. Kaipgi atrodo ginklai ir žiedai, iškasami iš piliakalnių? Ar dėl prastos išvaizdos tie radiniai beverčiai? Juk ne, panele! Reikėtų jums pamatyti mano karvių varpelių kolekciją! Turiu tokį varpelį – beje, iš paprastos geležinės skardos, – kurį viena indėnų gentis garbino kaip dievybę. Įsivaizduokite, jis begalę metų iškabojo jų stovyklavietėje ant palapinės ramsčio, jam buvo skiriamos maldos ir aukos. Štai jums pavyzdys! Bet mes nukrypome nuo reikalo. Kai užeina šneka apie mano varpelius, galiu kalbėti nesustodamas.

– Bet aš tikrai neturiu tokių senovinių daiktų, – pakartojo Marta.

– Ar neprieštarausite, – nutaisęs žinovo miną iš reto pratarė Nagelis, – ar neprieštarausite, jei apžiūrėsiu aną kėdę? Tai tik klausimas. Savaime aišku, nepajudėsiu iš vietos be jūsų leidimo. Beje, nusižiūrėjau ją nuo pat pradžių, vos įėjęs.

Marta sutrikusi atsakė:

– Aną... Labai prašom... Kojos nulūžusios...

– Kojos nulūžusios, teisybė! Na, ir kas? Ką tai lemia? Galbūt tuo mane ir sudomino, kaip tik tuo! Ar galiu paklausti, kaip ji pas jus atsirado?

Paėmęs kėdę į rankas Nagelis ją pavartaliojo, pasukinėjo į visas puses ir smulkmeniškai apžiūrėjo. Kėdė buvo nepaauksuota, vienintelė jos puošmena – savotiška karūnėlė ant atkaltės, išdrožta iš raudonmedžio. Atkaltė dargi suraižyta peiliu. Medinį sėdynės rėmą vietomis tebežymėjo rantai – ten buvo smulkinamas tabakas.

– Ji atvežta iš užsienio, tik nežinau, iš kokios šalies. Mano senelis kadaise parsigabeno keletą tokių kėdžių, bet liko ši vienintelė. Jis buvo jūrininkas.

– Štai kaip. O jūsų tėvas? Jis irgi buvo jūrininkas?

– Taip.

– Tai galbūt jūs plaukiojote kartu su juo? Atleiskite, kad klausinėju.

– Taip, daug metų plaukiojau kartu su juo.

– Tikrai? Oi, kaip įdomu! Pamatėte daug šalių, skersai išilgai išnaršėte jūras ir vandenynus, ar ne taip sakoma? Tai bent! O paskui vėl čia įsikūrėte? Taigi, visur gerai, namie geriausia, namai namučiai... Beje, ar nenumanote, kur jūsų senelis įsigijo šią kėdę? Turiu jums pripažinti, man labai svarbu šį tą

sužinoti apie daiktų kilmę, susipažinti su jų gyvenimo istorija, jeigu taip galima pasakyti.

– Ne, nežinau, kur jis ją pirko, tai buvo labai seniai. Gal Olandijoje? Tikrai nežinau.

Jam buvo smagu stebėti, kaip Marta vis labiau atgyja. Ji paėjėjo į kambario vidurį, sustojo beveik šalia, kol jis sukaliojo kėdę niekaip negalėdamas atsižiūrėti. Jis tratėjo be paliovos, žarstė pastabas apie baldo kokybę ir nepaprastai nudžiugo, kitoje atkaltės pusėje aptikęs įtaisytą nedidelę plokštelę, į kurią buvo įterpta dar viena, – primityvus darbas, vaikiška beskonybė, atlikta dargi be jokios precizijos. Kėdė buvo sutrūnijusi, ir jis apsiėjo su ja itin atsargiai.

– Taip, – prabilo ji, – jeigu jūs iš tikrųjų... tai yra jeigu ši kėdė suteiks jums nors truputį džiaugsmo, galite ją pasiimti. Pati nunešiu į viešbutį, jei pageidausite. Man ji nereikalinga, – ir staiga susijuokusi dėl jo užmojo įsigyti visišką trešeną pridūrė: – Iš tikrųjų sveika tik viena koja.

Jis pažvelgė į ją. Jos plaukai buvo žili, bet šypsena – jauna ir ugninga, dantys – puikūs. Kai ji juokėsi, jos akys drėgnai blizgėjo. Nieko sau juodaakė senmergė! Tačiau Nagelio veidas nė nevirptelėjo.

– Džiaugiuosi, – sausai atsakė jis, – kad nusprendėte perleisti man kėdę. Dabar pakalbėkime apie kainą. Ne, malonėkite palaukti, išklausykite mane iki galo. Aš neklausiu, kiek jūs šaukiate. Kainą visada nustatau pats. Įvertinu daiktą, pasiūlau už jį tiek ir tiek, ir baigtas kriukis! Kas žino, gal jums šaus į galvą užsiprašyti begėdiškos sumos, gal panūsite mane apiplėšti, kodėl gi ne? Galėtumėte atremti, kad visai neatrodote godi, – ką gi, aš tai mielai pripažįstu. Šiaip ar taip, man tenka susidurti su visokio plauko žmonėmis ir patinka pačiam

nustatyti kainą, tuomet žinau, kas ir kaip. Toks mano principas. Kas galėtų jums sutrukdyti už šią kėdę užsišaukti kad ir trijų šimtų kronų, jeigu duočiau jums valią? Ypač, kai abu žinome, jog lygstame vertingą ir retą baldą. Tačiau tokia pasakiška kaina man neįkandama, sakau atvirai, kad nepuoselėtumėte jokių iliuzijų. Aš juk nenoriu suvaryti savęs į ragą, būčiau beprotis, jei už šią kėdę sutikčiau jums pakloti tris šimtus. Trumpai ir aiškiai: duodu jums už ją du šimtus kronų, ir nė šilingo viršaus. Moku tiek, kiek manau daiktą esant vertą, bet ne daugiau.

Ji nepratarė nė žodžio, tik spoksojo į jį išpūtusi akis. Galų gale pamanė, kad jis pokštauja, ir vėl prajuko, vyptelėjo suglumusi.

Nagelis iš kišenės ramiai išsitraukė dvi raudonas šimtines ir porą kartų jomis pamosikavo. Nenuleisdamas nuo kėdės akių tarė:

– Neneigsiu, galbūt iš ko nors kito būtumėte gavusi daugiau, sąžiningai galiu pripažinti. *Šiek tiek* daugiau galbūt jums būtų pavykę išpešti. Bet dabar už šį baldelį jau nusprendžiau pakloti lygiai du šimtus ir nemanau, kad galėčiau duoti viršaus. Darykite, kaip išmanote, bet iš pradžių viską gerai apgalvokite. Du šimtai kronų – tai jau šis tas.

– Ne, – atsakė ji su baikščia šypsena, – pasilaikykite savo pinigus.

– Pasilaikyti savo pinigus! Ką tai reiškia? Ar galiu paklausti, kuo blogi šie pinigai? Nejau manote, kad jie padirbti? Juk neįtariate manęs jų pavogus, che che che, ką?

Marta liovėsi šypsotis. Jai toptelėjo, kad vyriškis nejuokauja, ir ji susimąstė. Ko tas pamišėlis iš jos nori? Jo žvilgsnis nieko aiškaus nesakė. Vienas Dievas težino, ar jis ko nors nerezga, ar

nespendžia jai spąstų. Kodėl atėjo būtent pas ją su savo pinigais? Pagaliau lyg apsisprendusi ji tarė:

– Jeigu už kėdę būtinai norite man duoti kroną ar dvi, būsiu dėkinga. Bet daugiau man nereikia.

Jis dėjosi nepaprastai nustebęs, žengtelėjo artyn ir pažiūrėjo į ją. Tada pratrūko kvatotis.

– Bet... ar jūs ketinate... Man pirmą kartą šitaip nutinka, nors jau tiek laiko kolekcionuoju senienas. Be abejo, jūs juokaujate...

– Ne, aš nejuokauju. Kažkokia nesąmonė! Man daugiau nereikia, man nieko nereikia. Pasiimkite tą kėdę, jei norite!

Nagelis garsiai nusikvatojo.

– Vėl matau, kad pokštaujate, ir man tai patinka, aš tiesiog sužavėtas, velniai mane rautų, koks sužavėtas! Visada leipstu juokais, kai išgirstu gerą pokštą. Bet dabar turbūt jau galime sumušti delnais, ar ne? Ką pasakytumėte, jeigu imtume ir užbaigtume reikalą dabar, kol vėl nepagedo nuotaika? Kas žino, gal netrukus pastatysite kėdę atgal į kertę ir užsiprašysite penkių šimtų.

– Pasiimkite kėdę. Aš... Ko jūs siekiate?

Jie įsmeigė akis vienas į kitą.

– Jeigu manote, kad turiu kitų ketinimų nei už prieinamą kainą įsigyti kėdę, jūs klystate, – atsakė jis.

Marta suriko:

– Dieve mano, taigi pasiimkite ją, pasiimkite!

– Žinoma, esu jums be galo dėkingas už tokį didžiulį geranoriškumą. Betgi mums, kolekcininkams, garbės jausmas taip pat nėra svetimas, nors neretai jis primirštamas, ir tas jausmas mane sulaiko, tarytum stojasi prieš mane piestu, jei mėginu pusdykiai paimti brangų daiktą. Visa kolekcija nuvertėtų

mano – kaip savininko – akyse, jeigu padėčiau tokį neteisėtai įgytą daiktą tarp kitų, tuomet kiekviena mažiausia jos dalelė įgautų tam tikrą klastotės atspalvį. Che che che, net juokinga, kažkaip atvirkščiai išeina, kad stengiuosi dėl jūsų labo, užuot žiūrėjęs savo naudos. Bet jūs pati verčiate mane tai daryti.

Marta nepasidavė, jam nesisekė su ja susitarti. Ji atkakliai laikėsi savo: arba jis imąs kėdę už smulkmę, kroną ar dvi, arba išvis jos negausiąs. Niekaip neįstengęs įveikti jos užsispyrimo, galų gale gelbėdamas padėtį jis pasakė:

– Gerai, šiandien nebevarginsiu jūsų. Bet pažadėkite, kad neparduosite kėdės niekam kitam, prieš tai nepranešusi man. Sutarta? Aš jos nepaleisiu, taip ir žinokite, net jeigu ji truputį pabrangtų. Šiaip ar taip, esu pasirengęs sumokėti tiek pat, kiek bet kuris kitas, o juk pirmas ją aptikau.

Išėjęs pro duris Nagelis plačiu, nervingu žingsniu patraukė gatve. Na, ir kietakaktė toji mergužė, tokia neturtinga ir įtari! O kas per lova! – tyliai nusistebėjo. Net šiaudų nepakreikta, net paklodės nėra, tik patiesti du apatiniai sijonai, kuriuos turbūt abu susimauna dieną, kai šaltas oras. Vis tiek taip bijo įsivelti į neaiškius reikalus, kad atmeta puikiausią pasiūlymą! O kas, po paraliais, jam darbo? Ne, iš tikrųjų tai ne jo reikalas. Betgi velnias, kas per merga, ar ne? Jeigu jis nusiųstų pas ją žmogų, kuris pasišautų pirkti tą kėdę ir užkeltų kainą, gal ir tada ji imtų ką nors įtarti? Kvaiša, tikra kvaiša! Ir kurių galų jam reikėjo ten lįsti? Kaip reikia gavo per nosį.

Gieždamas apmaudą nė nepastebėjo, kaip atsidūrė prie viešbučio. Jis stabtelėjo, ūmiai apsisuko ir vėl pasileido gatve J. Hanseno siuvyklos link. Įėjęs pasivedėjo meistrą į šalį, prie keturių akių užsakė pasiūti durtinį, tokį ir tokį, ir prisakė laikyti užsakymą nuo visų paslaptyje. Kai durtinis būsiąs gatavas, jį

reikią nedelsiant išsiųsti Minučiui, Grėgorui, tam luošam anglių išnešiotojui, kuris...

– Ar drabužis skirtas Minučiui?

– O ką? Nebūkite toks smalsus! Nejau viską turite iššniukštinėti?

– Na, man reikia žinoti dydį.

– A, dėl to! Taip, durtinis skirtas Minučiui, gerai, kad užsiminėte. Minutis pats galėtų ateiti ir prisimatuoti, kodėl gi ne? Bet kad nė vieno nereikalingo žodžio, nė vieno mirksnio – sutarta? O kada durtinis bus gatavas? Po poros dienų? Puiku!

Nagelis tuoj pat atskaičiavo pinigus, atsisveikino ir išėjo trindamas delnus. Apmaudo neliko, ir jis uždainavo. Taip, taip, jis dar parodys – dar parodys! Tik palaukite! Grįžęs į viešbutį užlėkė laiptais į savo kambarį ir paskambino; jo rankos drebėjo iš nekantrumo, ir dar neatsivėrus durims jis suriko:

– Telegramų blankų, Sara!

Jis buvo ką tik atidaręs smuiko dėklą, kai į kambarį įžengė Sara, ir ši, didžiai savo nuostabai, pamatė, kad tame dėkle, kurį ji visada liesdavo itin atsargiai, sumesti tik nešvarūs skalbiniai; dugne dar voliojosi kažkokie popieriai ir rašymo reikmenys, bet smuiko – nė kvapo. Ji sustojo kaip įbesta ir įsispoksojo į dėklą.

– Telegramų blankų! – pakartojo jis garsiau. – Juk prašiau telegramų blankų.

Pagaliau jų gavęs parašė vienam pažįstamam Kristianijoje, kad šis anonimiškai ir vogčiom išsiųstų du šimtus kronų panelei Martai Gudei, gyvenančiai šiame miestelyje, du šimtus kronų be jokio prierašo. Laikyti didžiausioje paslaptyje. Juhanas Nagelis.

Ne, iš to nieko nebus; viską permąstęs suprato, kad planas

nevykęs. Ar nevertėtų kiek smulkiau paaiškinti, kas ir kaip, ir pridėti pinigus, kad būtų tikras, jog šie bus išsiųsti? Jis suplėšė telegramą, tuoj pat ją sudegino ir paskubomis sukurpė laišką. Aha, šitaip geriau, trumputis laiškelis prideda aiškumo, tai išties gali išdegti. Jis jai parodys, ji dar pamatys...

Bet įkišęs pinigus ir užlipdęs voką vėl susimąstė. Jai vis dar gali kilti įtarimas, tarė pats sau; du šimtai kronų – per daug apvali suma, be to, tais pinigais jis ką tik mosavo jai prieš nosį. Ne, taip irgi netinka! Iš kišenės jis išsitraukė dešimt kronų, atlupo voką ir padidino sumą iki dviejų šimtų dešimt. Tada užantspaudavo laišką ir jį išsiuntė.

Dar visą valandą jis negalėjo atsidžiaugti savo sumanyta išdaiga. Tas stebuklingas laiškas nukris jai kaip iš dangaus, kaip iš dausų, nuleistas nežinia kieno rankų. Kažin, ką ji pasakys gavusi tuos pinigus? Bet dar sykį savęs paklausęs, ką ji pasakysianti, kaip sutiksianti žinią, jis prarado ūpą: planas buvo pavojingas, pernelyg drąsus, tai buvo kvailas ir niekam tikęs planas. Esmė tokia, kad ji nepasakytų nieko protinga, bet elgtųsi kaip višta. Gavusi laišką ničnieko nenuvoktų ir perleistų viską išsiaiškinti kitiems. Numestų jį ant pašto prekystalio, kad dūgztų visas miestelis, ir bemat paliktų reikalą pašto tarnautojo nuožiūrai, galbūt net imtų spyriotis: „Pasiimkite savo pinigus!" Tuomet pašto tarnautojas pridėtų sau prie nosies pirštą ir sušuktų: „Palūkėkite minutėlę, regis, kai ką prisiminiau!" Ir pavartęs knygas aptiktų, kad prieš porą dienų ta pati suma buvo išsiųsta iš jų pašto, visiškai ta pati suma, gal netgi tie patys banknotai, du šimtai dešimt kronų tokiu ir tokiu adresu Kristianijoje. Siuntėjas, pasirodo, esąs kažkoks Juhanas Nagelis, nevietinis, šiuo metu apsistojęs viešbutyje *Central*... Taigi, tų pašto tarnautojų labai ilgos nosys, bet ką suuostų...

Nagelis vėl paskambino ir paliepė viešbučio pasiuntinukui tuoj pat parnešti laišką atgal.

Ta nervinga įtampa, kurią jis jautė ištisą dieną, galiausiai jį išvargino. Iš esmės jam į viską nusispjaut! Kas jam darbo, kad Erio geležinkelyje, Amerikos gilumoje, ponas Dievas sukėlė traukinių avariją, pareikalavusią žmonių aukų? Tai jau tikrai! Ką gi, lygiai taip pat jam neturėtų rūpėti garbioji panelė Marta Gudė, šio miestuko gyventoja.

Dvi dienas jis nekėlė kojos iš viešbučio.

X

Šeštadienio vakarą Nagelio numeryje pasirodė Minutis. Jis vilkėjo naują durtinį ir visas spindėjo iš džiaugsmo.

– Sutikau asesorių, – išdrožė Minutis, – o jis apsimetė lyg niekur nieko, netgi paklausė, iš kur gavau durtinį. Taip gudriai mane išbandė.

– Ir ką gi jūs atsakėte?

– Nusijuokiau ir atsakiau, kad niekas to nesužinos, ničniekas, tegu jis man atleidžiąs, sudievu!.. Ne, aš neišsiduosiu... Žinote, turbūt jau trylika metų nevilkėjau naujo durinio, aš suskaičiavau... Noriu jums padėkoti už pinigus, kuriuos man davėte aną kartą. Tai vėlgi pernelyg didelė suma luošam žmogui, kur aš tiek išleisiu? Jūs mane taip gluminate visomis savo geradarystėmis, kad net galva raibsta, tarsi viskas manyje kunkuliuotų ir niekaip negalėtų nurimti. Cha cha cha cha. Dieve brangus, džiaugiuosi kaip vaikas. Juk žinojau kada nors

gausiąs durtinį, argi nesakiau? Dažnai tenka apsišarvuoti kantrybe, bet niekada nelaukiu bergždžiai. Kartą leitenantas Hansenas man pažadėjo dvejus vilnonius marškinius, kurių pats nebedėvi. Nuo tada praėjo dveji metai, tačiau esu toks tikras juos gausiąs, tarsi jie jau būtų mano. Visada taip būna: žmonės kada nors prisimena, ką žadėję, ir atėjus laikui duoda man tai, ko reikia. Ar jums neatrodo, kad su padoriais drabužiais atrodau kaip kitas žmogus?

– Senokai lankėtės pas mane.

– Matote, aš laukiau durtinio, su senuoju nusprendžiau pas jus nebeiti. Turiu savo keistybių, mane žeidžia, kai būnu priverstas rodytis žmonėse skylėtu drabužiu, dievažin kodėl apninka toks jausmas, lyg žemai smukčiau savo akyse. Atleiskite, kad jums girdint kalbu apie pagarbą sau, tarsi ji būtų verta dėmesio. Iš tikrųjų taip nėra, patikėkite, mano savigarba pati menkiausia, kokia tik gali būti; šiaip ar taip, retkarčiais ją jaučiu.

– Gal norite vyno? Ne? Bet cigarą surūkysite?

Paskambinęs Nagelis užsakė vyno ir cigarų. Pats tuojau ėmė gerti taurę po taurės, o Minutis vėpsojo, rūkė ir toliau tarškė lyg užsuktas. Neatrodė, kad ketintų liautis.

– Paklausykite, – staiga tarė Nagelis, – jums turbūt striuka su marškiniais? Atleiskite, kad teiraujuosi.

Minutis skubiai atsakė:

– Ne dėl to paminėjau tuos dvejus marškinius. Kaip mane gyvą matote, ne dėl to.

– Žinoma, kad ne! Kam reikia taip šūkauti? Jei neprieštarausite, norėčiau pažiūrėti, ką turite po durtiniu.

– Prašom, labai prašom! Pažvelkite į šią pusę. Ir kita pusė ne prastesnė...

– Pala pala, man regis, kita pusė kaip tik prastesnė.

– O ko norėti? – surinka Minutis. – Man dar nereikia marškinių, tikrai nereikia. Netgi pasakysiu, kad šie marškiniai man per geri. Ar žinote, kas man juos davė? Ogi daktaras Stenersenas, taip, pats daktaras Stenersenas. Ir nemanau, kad apie tai ką nors žinojo ponia, nors ir ji yra įsikūnijusi dosnybė. Gavau juos per Kalėdas.

– Per Kalėdas?

– Jums atrodo, kad praėjo daug laiko? Juk nedrengiu tokių marškinių nelyginant gyvulys, nesistengiu kuo greičiau prakiurdyti, todėl nakčiai juos nusivelku ir miegu nuogas, kad be reikalo netrinčiau, kai nieko daugiau neveikiu, tik miegu. Taip drabužis man tarnauja kur kas ilgiau, ir galiu drąsiai sukiotis tarp žmonių: niekas manęs nebado pirštais dėl to, kad neturiu padorių marškinių. O dabar, kai bus statomi gyvieji paveikslai, man labai pravers, kad tebeturiu marškinius, su kuriais ne gėda pasirodyti. Panelė Dagnė nori, kad būtinai dalyvaučiau. Buvau sutikęs ją vakar prie bažnyčios. Ji ir apie jus kalbėjo...

– Na, o aš parūpinsiu jums kelnes. Labai jau knieti pamatyti jus viešai vaidinant. Jeigu asesorius įtaisė jums durtinį, aš nupirksiu kelnes, tai visai nebrangu. Tačiau galioja ta pati sąlyga – kad laikysite liežuvį už dantų.

– Taip, žinoma.

– Manyčiau, jums reikėtų truputį išgerti. Ką gi, kaip pageidausite. O man šįvakar norisi įmesti, esu susinervinęs ir šiek tiek nusiminęs. Ar atleisite man už nekorektišką klausimą? Jūs žinote, kad turite pravardę? Žmonės jus vadina Minučiu. Jums tai ne paslaptis?

– Ne, ne paslaptis. Iš pradžių dėl to labai išgyvenau, meldžiau Dievą, kad man padėtų. Visą sekmadienį vaikščiojau po

mišką ir klaupinėjau aptikęs kokį sausesnį žemės lopinėlį, per patį pavasario polaidį. Bet tai buvo seniai, prieš daug metų, o dabar niekas manęs kitaip nevadina, tik Minučiu, ir nieko čia bloga, kai geriau pamąstai. Kodėl paklausėte, ar žinau? Kas pasikeistų, jei nežinočiau?

– Gal taip pat žinote, kaip gavote tą kvailą pravardę?

– Taip, žinau. Na, tai buvo seniai, dar prieš tai, kai apluošau, bet puikiai prisimenu. Viskas prasidėjo vieną vakarą, tiksliau, naktį, viengungių pobūvyje. Tikriausiai pastebėjote geltoną namą prie muitinės posto, einant gatve žemyn – po dešinei? Tada namas buvo baltas, ir ten gyveno fogtas, viengungis pavarde Sėrensenas, mėgėjas paūžti. Tą pavasario naktį grįžau nuo krantinės, kur ilgai vaikščiojau apžiūrinėdamas laivus. Priartėjęs prie geltonojo namo supratau, kad ten prisirinkę svečių, nes buvo girdėti didelis triukšmas ir daugelio žmonių juokas. Kai tik norėjau praeiti pro langus, jie pastebėjo mane ir pabeldė į stiklą. Įžengęs į vidų pamačiau daktarą Kolbiu, kapitoną Viljamą Prantę, muitininką Folkedalį ir dar kelis ponus, – dabar jie arba mirę, arba išvažiavę, – šiaip ar taip, buvo septyni aštuoni žmonės, visi girti kaip pėdai. Smagindamiesi jie sulaužė visas kėdes, nes taip norėjo fogtas, taip pat iškūlė taures, tad turėjome gerti iš butelių. Aš irgi spėjau nusitašyti, o šėlionės kaip nerimo, taip nerimo. Ponai išsirengė ir nuogutėliai ėmė lakstyti po kambarius, nors užuolaidos nebuvo nuleistos, o kai nenorėjau pasekti jų pavyzdžiu, jie jėga ėmė plėšti nuo manęs drabužius. Aš be paliovos priešinausi, spurdėjau kaip įmanydamas. Kai neliko kitos išeities, ėmiau jų atsiprašinėti, graibsčiau jiems už rankų ir meldžiau atleidimo...

– Už ką jūs atsiprašinėjote?

– Pamaniau, gal netyčia leptelėjau ką nors, dėl to jie mane

apipuolė. Tvarsčiau jiems už rankų ir atsiprašinėjau tikėdamasis suminkštinti jų širdis. Bet tai nepadėjo, jie nuplėšė nuo manęs visus drabužius. Maža to, daktaras mano kišenėje aptiko laišką ir ėmė jį skaityti balsu. Tuomet šiek tiek prablaivėjau, nes tą laišką man parašė mama, kai buvau išplaukęs į jūrą. Trumpiau tariant, išvadinau daktarą siurbliu, mat visi žinojo jį daug geriant. „Daktaras – siurblys!“ – išrėžiau. Dėl to jis baisiai įsiuto ir norėjo griebti mane už pakarpos, bet kiti sulaikė. „Verčiau mes jį nugirdykime!“ – pasiūlė fogtas, lyg dar nebūčiau ganėtinai prilakęs. Ir jie ėmė mane girdyti iš skirtingų butelių. Paskui du ponai – dabar nepamenu kurie – atnešė geldą su vandeniu, pastatė ją viduryje kambario ir pareiškė, kad dabar mane krikštys. Sumanymas visiems labai patiko, ir ta proga jie sukėlė didžiulį erzelį. Sugalvojo, kad vandenį reikia užteršti ir primaišė į jį visokio velnio: ir spjaudė, ir degtinę pylė, net šliūkštelėjo bjaurasties iš naktinio puodo, kurį atsinešė iš miegamojo, o galiausiai užbėrė du semtuvėlius pelenų iš krosnies, kad būtų dar purviniau. Tada turėjo prasidėti mano krikštas. „Kodėl jums nepakrikštijus kurio nors kito?“ – maldavau fogtą apsikabinęs jo kelius. „Mes jau pakrikštyti, – atsakė jis, – pakrikštyti tokiu pat būdu.“ Aš patikėjau, nes jis visada krikštydavo tuos, kuriuos priimdavo į savo draugiją. „Eikš, stokis prieš mane!“ – netrukus kreipėsi į mane fogtas. Bet aš geruoju nėjau, stovėjau kaip įbestas, įsikibęs durų rankenos. „Tučtuojau ateik čia, duodu *minutį!*“ – paragino jis. Nepasakė „duodu minutę“, nes kilimo buvo iš Giudbrandsdaleno ir kalbėjo tarmiškai. Bet aš nė iš vietos. Tada kapitonas Prantė kad subliaus: „Minutis, Minutis, kaip pirštu į akį! Pakrikštijam jį Minučiu, tegu jo krikštavardis būna Minutis!“ Ir visi vieningai nutarė pakrikštyti mane Minučiu, dėl mažo ūgio. Du vyrai nutempė

mane ir pastatė priešais fogtą, o kadangi aš toks smulkutis, fogtas pats vienas įmetė mane į geldą su vandeniu. Jis visiškai panardino mano galvą ir pamurdė nosį į dugną, kur buvo nusėdę pelenai ir stiklo šukės, paskui ištraukė iš vandens ir sukalbėjo apeiginius žodžius. Tuomet buvau perduotas į krikštatėvių rankas: kiekvienas turėjo mane aukštai iškelti ir mesti ant grindų, o kai pabodo, jie pasidalijo į dvi komandas ir ėmė mėtyti mane vieni kitiems kaip kamuolį, esą reikėjo mane išdžiovinti. Taip žaidė tol, kol visiems galutinai įgriso. Tada fogtas sušuko: „Stop!“ Jie paleido mane, ir kiekvienas spausdamas man ranką pavadino mane Minučiu, kad sutvirtintų krikštą. Tačiau man teko išsimaudyti dar kartą: daktaras Kolbiu iš visų jėgų bloškė mane į geldą, ir aš susižalojau šoną – jis negalėjo pamiršti, kad išvadinau jį siurbliu... Nuo tos nakties man prilipo ta pravardė. Kitą dieną jau visas miestelis žinojo, kad lankiausi pas fogtą ir buvau pakrikštytas.

– Vadinasi, susižalojote šoną. O kaip galva? Ar galvai nieko neatsitiko?

Pauzė.

– Jūs jau antrą kartą klausiate, ar nieko neatsitiko galvai, ir tikriausiai ne veltui. Tuomet aš nesusimušiau galvos, man nebuvo sukrėstos smegenys, jei dėl to nerimaujate. Tiesa, nuo smūgio į geldą man lūžo šonkaulis. Bet tas lūžis seniai sugijo, daktaras Kolbiu apsiėmė mane gydyti už dyką, ir vėliau man nekilo jokių rūpesčių.

Kol Minutis pasakojo, Nagelis maukė vyną; kai šis baigėsi, paskambinęs užsisakė daugiau ir vėl ėmė maukti. Staiga jis taria:

– Noriu šio to jus paklausti: kaip manote, ar aš gerai pažįstu žmones? Nežiūrėkite į mane tokiomis nustebusiomis akimis,

tai tik draugiškas klausimas, nieko daugiau. Ar jums neatrodo, kad sugebu kiaurai permatyti žmogų, su kuriuo kalbu?

Minutis pažvelgia į jį baugščiu žvilgsniu ir nesumoja, ką atsakyti. Tada Nagelis prabyla vėl:

– Beje, prašau man atleisti. Ir aną kartą, kai pradžiuginote mane savo apsilankymu, išmušiau jus iš pusiausvyros keliais itin kvailais klausimais. Turbūt prisimenate, kaip siūliau jums tam tikrą pinigų sumą už tai, kad būtumėte pripažintas svetimo vaiko tėvu, che che che. Tąsyk leptelėjau tokią nesąmonę, nes jūsų dar nepažinojau, o štai dabar vėl stulbinu jus, nors puikiai tamstą pažįstu ir labai vertinu. Matote, šiandien aš taip elgiuosi tik todėl, kad esu susinervinęs ir gerokai įkaušęs. Tai ir visas paaiškinimas. Jūs, be abejo, pastebėjote, kad aš jau šiltas? Žinoma, pastebėjote. Kam jums apsimetinėti? Bet ką aš čia norėjau pasakyti, – a, man tikrai būtų įdomu sužinoti, kiek, jūsų galva, esu pajėgus permatyti žmogaus sielą. Che che, pavyzdžiui, man gerai sekasi atskirti savo pašnekovo balso niuansus, turiu nepaprastai jautrią klausą. Kai sėdžiu ir šnekuosi su kuo nors, man nebūtina žiūrėti į tą žmogų, kad galėčiau atidžiai sekti, ką jis sako. Bemat išgirstu, ar jis pučia man į akis miglą ir ar ką nors rezga. Balsas pavojingas. Supraskite mane teisingai: turiu omenyje ne garsinę balso išraišką, man nesvarbu, balsas aukštas ar žemas, skambus ar šiurkštus, man nerūpi fizinės balso savybės, garso atspalviai, – mane domina už jo slypinti misterija, jį sukuriantis pasaulis... Et, velniop tą slaptą pasaulį! Ko aš čia jo įsikandau? Kas, po velnių, man darbo?

Dar išgėręs Nagelis varė toliau:

– Jūs pasidarėte toks nekalbus. Tik neįsivaizduokite nebūtų dalykų prisiklausęs mano pagyrų, esą puikiai pažįstu žmones, nes tuoj nedrįsite net pajudėti. Che che che, gerai atrodytų!

Bet aš vėl pamečiau mintį. Ką gi, tuomet pasakysiu, ko neketinau sakyti, pakalbėsiu apie ką kita, kol prisiminsiu, ką pamiršęs. Dieve, kaip aš nušneku! Ką jūs manote apie panelę Chelan? Norėčiau išgirsti jūsų nuomonę. Aš manau, kad panelė Chelan yra baisi koketė ir nežmoniškai apsidžiaugtų, jeigu ir kiti, – kuo daugiau, tuo geriau, – įskaitant mane patį, dėl jos pasidarytų sau galą. Tokia mano nuomonė. Ji puiki, ką ir kalbėti, trypiamas jos kulniukų turėtum patirti saldų skausmą, ir galbūt kada nors paprašyta ji man suteiks tą malonę, neatmetu tokios galimybės. Nors kol kas man tai negresia, dar turiu laiko... Dieve mano, turbūt savo kalbomis šįvakar mirtinai jus išgąsdinau! Gal netyčia jus įžeidžiau, turiu omenyje, asmeniškai?

– Kad jūs žinotumėte, kaip gražiai apie jus atsiliepė panelė Chelan! Buvau sutikęs ją vakar, ji ilgai su manimi kalbėjosi...

– Sakykite – atsiprašau, kad jus pertraukiu, – gal ir jūs turite šiokį tokį gebėjimą išgirsti, ką slepia panelės Chelan balso materija? Dabar, be jokios abejonės, pats girdite, kad aš visiškai nušneku? Argi ne? Taigi! Bet man būtų džiugu, jeigu ir jūs šiek tiek nusimanytumėte apie žmones, tuomet aš jus pasveikinčiau ir pasakyčiau: mes esame dviese, daugių daugiausia dviese, tik mudu visa tai nutuokiame, eikšekit, sudarykime draugę, nedidelę sąjungą, ir niekada nenaudokime savo žinių vienas prieš kitą – *vienas prieš kitą*, suprantate? Tarkime, aš niekada nenaudosiu savo žinių prieš jus, *nesvarbu, kad permatau jus kiaurai*. Na va, jūs vėl ėmėte nerimauti ir vėl atrodote įsibauginęs! Tik neimkite į galvą mano pagyrūniškų kalbų, aš girtas... Bet dabar atsitiktinai prisiminiau, ką norėjau pasakyti prieš valandėlę, kai prašnekau apie panelę Chelan, nors ir neketinau to daryti. Ir kam aš išplepėjau, ką apie ją manau, juk

jūs manęs nė neklįusėte! Matyt, jau galutinai sudirbau jums nuotaiką. Ar pamenate, koks buvote laimingas, kai atėjote čia maždaug prieš valandą? Visi tie paistalai nuo vyno... Kad vėl nepamirščiau, ką pirma norėjau pasakyti: kai jūs pasakojote apie tą viengungių vakarėlį pas fogtą, na tą, per kurį buvote pakrikštytas, tai man, kad ir kaip keista, irgi kilo mintis surengti tokį vakarėlį, aš būtinai jį surengsiu, pasiprašysiu keletą artimiausių žmonių, jau nuspręsta, vakarėlis įvyks, jūs taip pat esate laukiamas, kaipgi be jūsų. Galite jaustis ramus, jūsų niekas nebekrikštys, aš pasirūpinsiu, kad su jumis būtų elgiamasi itin dėmesingai ir pagarbiai; nesulūš nė vienas stalas ir nė viena kėdė. Tiesiog norėčiau kurį vakarą pasikviesti keletą draugų, kuo greičiau, tuo geriau, tarkime, šios savaitės pabaigoje. Ką pasakysite?

Nagelis vėl išgėrė, išlenkė dvi pilnas taures. Minutis kaip ir anksčiau nieko neatsakė. Jo pirmas vaikiškas džiaugsmas akivaizdžiai išgaravo, ir atrodė, kad svečias šeimininko kalbų klausosi vien iš mandagumo. Jis nesileido įkalbamas ko nors išgerti.

– Staiga jūs tapote stebėtinai tylus, – tarė Nagelis. – Labai juokinga, bet ar žinote, kad tą akimirką atrodote lyg kliudytas, užgautas žodžio ar užuominos? Tik paklausykite: *kliudytas*! Aš pastebėjau, kad jūs ką tik krūptelėjote. Ne? Vadinasi, apsirikau! Ar jūs kada nors susimąstėte, kaip jaučiasi užsislaptinęs sukčius, kai vieną dieną seklys uždeda jam ant peties savo ranką ir be žodžių pažvelgia į akis?.. Na, ką man su jumis veikti? Jūs darotės vis liūdnesnis ir vis labiau užsisklendęs. Šiandien aš sudirgęs ir baigiu jus nukamuoti, bet *negaliu* nekalbėti – kai pasigeriu, man visad atsirišа liežuvis. Ir labai prašau jūsų neišeiti, nes tada būsiu priverstas valandą kalbėtis

su Sara, viešbučio kambarine, o tai, ko gera, nepadoru, jau nekalbant apie tai, jog tektų kęsti nuobodulį. Ar leisite man papasakoti jums nedidelį nutikimą? Mano pasakojimas niekuo neypatingas, bet galbūt jis jus šiek tiek prablaškys, be to, atskleis mano gebėjimą perprasti žmones. Che che che, turiu jums pasakyti, kad *niekas* taip menkai nepažįsta žmonių kaip aš, – galbūt ši žinia pakels jums ūpą. Trumpai ir aiškiai: kartą nuvykau į Londoną – tai galėjo būti prieš trejus metus, ne daugiau – ir ten susipažinau su jauna, žavinga dama, su kurios tėvu mane siejo šiokie tokie verslo santykiai. Mūsų pažintis gilėjo, tris savaites matėmės kiekvieną dieną ir tapome gerais draugais. Vieną popietę ji pasišauna aprodyti man Londoną, ir mes išsiruošę į miestą vaikštinėjame po muziejus, paveikslų galerijas, rūmus ir parkus, kol dar nepajudėjusius namo mus užklumpa vakaras. Ilgainiui gamta padaro savo, tiesiai kalbant, man kyla šioks toks keblumas, ir tai visai normalu po pasivaikščiojimo, trukusio ištisą popietę. Ką man reikėjo daryti? Tiesiog imti ir pasišalinti nebuvo kaip, o prašyti leidimo paėjėti į šalį nenorėjau. Trumpiau tariant, aš neišlaikau, tiesiog neišlaikau, nelėtindamas žingsnio numoju į visus skrupulus ir, žinoma, permirkstu iki batų raištelių. Sakykite, ką, velniai rautų, turėjau daryti? Laimė, vilkėjau ilgutėlį apsiaustą ir tikėjausi galėsiąs po juo paslėpti savo padėtį. Kaip tyčia turėjome praeiti pro arbatinę ryškiai apšviestoje gatvėje, ir čia, prie tos arbatinės, mano dama, Dieve saugok, sustoja ir paprašo nupirkti jai ko nors užkąsti. Na, prašymas neturėjo stebinti, juk pravaikščiojome pusę dienos ir buvome gerokai nusialinę. Tačiau aš atsisakiau eiti į arbatinę. Tada ji pažvelgia į mane, turbūt manydama, kad pasielgiau negražiai, ir paprašo įvardyti priežastį. Ką gi, tariu tuomet, priežastis tokia ir tokia, aš ne-

turiu pinigų, kišenėje nėra nė vieno penso, nė vienui vieno! Na, priežastis pateisinama, nenuneigsi, o ir dama nepasiėmusi pinigų, nė sudilusio penso. Stovime gatvėje, žiūrime vienas į kitą ir juokiamės iš savo padėjimo. Vis dėlto ji sugalvoja išeitį, apmeta žvilgsniu namus ir taria: „Luktelėkite, pastovėkite čia minutėlę, ano namo antrame aukšte gyvena mano draugė, iš jos pasiskolinsime pinigų!" Ir sulig tais žodžiais mano dama skubiai nueina. Ji užtrunka gana ilgai, o aš per tą laiką išgyvenu baisiausias kančias. Kaipgi man elgtis, kai ji pasirodys su pinigais? Aš *negalėjau* įžengti į arbatinę, kur plieskė akinama šviesa ir sėdėjo tiek damų ir ponų; būčiau bemat išmestas pro duris, tada jau geriau išvis nekelti ten kojos. Man teks dantis sukandus paprašyti, kad ji padarytų man asmeninę paslaugą ir pati viena užeitų į arbatinę, o man leistų palaukti lauke. Praslinko dar kelios minutės, ir mano dama sugrįžo. Atrodė labai linksma, tiesiog švytinti, pasakė tik tiek, kad draugės nerado namie, o geriau pagalvojus nieko čia tokio, pakentėsianti dar kelias minutes, juk vėlų vėliausiai po ketvirčio valandos galėsianti sėsti prie savo vakarienės stalo. Taip pat atsiprašė privertusi mane laukti. Vis dėlto labiausiai džiaugiausi aš, nors buvau visas permirkęs ir pasivaikščiojimas man virto kankyne. O dabar pats įdomumas, – galbūt jau pats viską numanote? Nė neabejoju, kad numanote, tačiau papasakosiu iki galo: tik šįmet, tūkstantis aštuoni šimtai devyniasdešimt pirmaisiais metais, man dingtelėjo, kaip asiliškai tada elgiausi. Permąsčiau visą nutikimą iš naujo ir atradau didžiausią prasmę kiekvienoje smulkmenoje: mano dama nelipo jokiais laiptais, ji nebuvo jokiame antrame aukšte. Labiausiai tikėtina, kad ji atidarė duris į galinį kiemą, ir pro jas išsmuko; nujaučiu, kad ir atgal grįžo tuo pačiu keliu, vikriai ir tyliai. Ką tai įrodo? Kaip ir nie-

ko, bet ar jūsų nestebina aplinkybė, kad, užuot lipusi į antrą aukštą, ji neria į galinį kiemą? Che che che, jūs puikiai viską suprantate, matau iš akių, bet man tai toptelėjo tik tūkstantis aštuoni šimtai devyniasdešimt pirmaisiais, po trejų metų. Tikiuosi, neįtariate manęs tuo, kad visa tai sugalvojau iš anksto, kiek įmanoma ištęsiau pasivaikščiojimą siekdamas savo damą įsprausti į kampą, muziejuje tyčia ilgai nesitraukiau nuo urvinės hienos fosilijos, net tris kartus grįžau atgal prie jos, tuo pat metu akies kampučiu stebėdamas panelę, kad ji niekaip negalėtų išsmukti į galinį kiemą. Juk neįtariate manęs tokiais dalykais? Visai įmanoma, jog kai kas galėtų būti toks bjaurus ir verčiau pats kamuotųsi, verčiau pats peršlaptų nuo pusiaujo iki kulnų nei atsisakytų savotiško malonumo matyti, kaip muistosi ir kenčia jauna, daili dama. Bet man, kaip minėjau, viskas paaiškėjo tik šįmet, nuo to nutikimo praėjus trejiems metams. Che che che, ką pasakysite?

Tyla. Nagelis išgėrė ir tęsė:

– Dabar jums gali kilti klausimas: o kaip ši istorija susijusi su jumis, manimi ir viengungių vakarėliu? Taip, gerasis drauge, visai teisingai, ji niekaip nėra susijusi. Tačiau sumaniau ją papasakoti, kad įsivaizduotumėte, kaip menkai nutuokiu apie žmogaus sielą. Ak, ta žmogaus siela! Ką pasakysite patyręs, kad vieną ankstų rytą, prieš keletą dienų, užklumpu save – save, Juhaną Nilseną Nagelį – vaikštinėjant šalia konsulo Andreseno namo ana ten, ant kalvos, ir svarstant, kokio aukščio galėtų būti lubos jo svetainėje? Ką pasakysite? Drįsčiau teigti, tai vėlgi žmogaus sielos pasireiškimas. Jai nėra pašalinių smulkmenų, viskas jai turi prasmę... Pavyzdžiui, koks jums kyla įspūdis, kai vėlai naktį grįžtate namo iš kokio nors susitikimo, kokio nors pasivaikščiojimo, neturėdamas jokių slaptų kėslų,

ir staiga susiduriate su žmogumi, kuris stovi prie gatvės kampo ir žiūri į jus, kuris pasukęs galvą nulydi jus žvilgsniu, tik spokso ir nieko nesako? Dar įsivaizduokite, kad vyriškis vilki juodais drabužiais ir jūs matote tik jo veidą ir akis, kas tada? Ak, kiek visko kirba žmogaus sieloje!.. Vieną vakarą jūs ateinate pas ką nors į svečius, kur, tarkime, susirinkę dvylika žmonių, o tryliktasis – tai gali būti telegrafininkė, vargšas naujai iškeptas teisininkas, kontoros tarnautojas, garlaivio kapitonas, trumpai tariant: visiškai nereikšmingas asmuo – taigi tryliktasis tūno sau kamputyje, nedalyvauja pokalbyje ir stengiasi niekam nekristi į akis; ir vis dėlto tas tryliktas svečias turi savo vertę, ne tik pats savaime, jis veikia ir pobūvį. Ir savo apsirengimu, ir tylia laikysena, ir buku, neišraiškingu žvilgsniu, nukreiptu į kitus svečius, ir apskritai savo mažareikšmiu vaidmeniu jis suteikia pobūviui savitumo. Nieko nekalbėdamas jis visus veikia neigiamai, nuotaika svetainėje įgauna lengvą niūrumo atspalvį, tad kiti svečiai šneka nebe taip garsiai. Ar aš ne teisus? Taigi tas asmuo gali tapti įtakingiausiu žmogumi pobūvyje. Kaip minėjau, menkai pažįstu žmones, tačiau dažnai man būna smagu stebėti, kokią didžiulę reikšmę gali turėti smulkmenos. Kartą stebėjau, kaip kažkoks prašalaitis, vargšas inžinierius, nepraverdamas burnos... Bet tai jau kita istorija, neturinti nieko bendra su minėtąja, nebent kad abi šmėkštelėjo mano galvoje ir paliko pėdsaką. Jei pabandytume nubrėžti paralelę: kas žino, ar ne jūsų tylėjimas šįvakar suteikia savitą atspalvį mano žodžiams – nors esu neišpasakytai girtas, – ar ne ta mina, kuri dabar sustingusi jūsų veide, ta baugšti ir sykiu nekalta jūsų akių išraiška skatina mane kalbėti taip, o ne kitaip! Tai visa suprantama. Jūs klausotės, ką sakau, – ką sakau aš, girtas žmogus, – ir kartais jaučiatės vienaip ar kitaip kliudytas – man pa-

tinka žodis *kliudytas*, – tada man kyla pagunda važiuoti toliau, ir sviedžiu jums į veidą dar tuziną žodžių. Tai tik pavyzdys, rodantis, kokios svarbios gali būti smulkmenos. Nepamirškite smulkmenų, mielas drauge! Dėl Dievo, nenuvertinkite smulkmenų... Prašom!

Sara pabeldė į duris ir pranešė, kad vakarienė paruošta. Minutis tuoj pat atsistojo. Nagelis jau buvo akivaizdžiai įkaušęs, jam pynėsi liežuvis; be to, jis nuolat prieštaravo pats sau ir tauškė vis didesnes nesąmones. Mąslios akys ir smilkiniuose išpampusios gyslos bylojo, kad jo galvoje verda devynios galybės minčių.

– Ką gi, – tarstelėjo jis, – manęs nestebina, kad po visų tų kalbų, kurias jums teko iškęsti šįvakar, norite pasinaudoti tinkama proga ir išeiti. Tačiau yra keli dalykai, dėl kurių norėčiau išgirsti jūsų nuomonę, be to, jūs dar neatsakėte į mano klausimą, ką širdies gilumoje manote apie panelę Chelan. Man ji nepakartojama ir nepasiekiama būtybė, kupina grožio ir balta, tyra kaip sniegas – įsivaizduokite purų baltutį sniegą. Tokia ji iškyla mano mintyse. Jeigu iš to, ką pasakiau anksčiau, susidarėte kitokį įspūdį, jis klaidingas... Tad leiskite jūsų akivaizdoje pakelti paskutinę taurę, į sveikatą!.. Man ką tik šovė į galvą viena mintis. Jeigu jums pakaktų kantrybės skirti man dar dvi trumpas minutes, būčiau nepaprastai dėkingas. Matote, – prisislinkite truputį arčiau, nes šio pastato sienos plonos, – matote, aš esu beviltiškai įsimylėjęs panelę Chelan. Štai ir pasakiau! Tai tik pora skurdžių, bejausmių žodžių, tačiau Dievas mato, kaip beprotiškai ją myliu ir kaip dėl jos kankinuosi. Ką gi, tai atskira šneka – aš myliu, aš kenčiu, viskas taip, bet ne tai esmė. Taigi! Tikiuosi, įvertinsite mano atvirumą ir elgsitės diskretiškai, ar pažadate? Ačiū, mielas drauge! Klausia-

te, kaip galiu būti ją įsimylėjęs, jei dar visai neseniai išvadinau ją baisia kokete? Visų pirma, kas trukdo mylėti koketę, ar gali kas nors uždrausti? Neverta net svarstyti. Bet tai dar ne viskas. Na kaip, ar pripažįstate, kad nusimanote apie žmones, ar ne? Mat jeigu nusimanytumėte apie žmones, suprastumėte, ką dabar pasakysiu: aš negaliu manyti, kad panelė Chelan yra koketė. Iš tikrųjų aš taip nemanau. Atvirkščiai – ji itin natūralus žmogus, jau vien ką reiškia jos įprotis juoktis atvira burna, nors ji ir negali pasigirti baltutėliais dantimis! Šiaip ar taip, nė kiek nesivaržydamas galiu kiekvienam pasakoti, kad panelė Chelan – koketė. Ir darau tai ne tam, kad jai pakenkčiau ar atkeršyčiau, o tam, kad palaikyčiau save, darau tai iš savimeilės, nes ji man nepasiekiama, nes ji išjuokia visas mano pastangas pelnyti jos meilę, nes ji susižadėjusi ir jau susaistyta, ji prarasta, galutinai prarasta. Štai, jums leidus, dar vienas, kitoniškas žmogaus sielos bruožas. Galėčiau prieiti prie jos gatvėje ir kuo rimčiausiu veidu, girdint daugeliui žmonių, pasakyti, tarsi tik tam, kad ją pažeminčiau ir užgaučiau, galėčiau pažvelgti į ją ir pasakyti: „Laba diena, panele! Sveikinu su švariais baltiniais!" Na, ar esate kada girdėjęs tokią įžūlybę? Bet aš galėčiau taip pasakyti. Ką daryčiau paskui – ar parbėgęs namo imčiau sriūbauti įsikniaubęs į nosinę, ar įsivarvinčiau lašelį kitą iš šio buteliuko, kurį nešiojuosi liemenės kišenėje, – aš nutylėsiu. Lygiai taip pat galėčiau kurį sekmadienį įžengti į bažnyčią, jos tėvui pastoriui Chelanui skelbiant Dievo žodį, praeiti pro visas klauptų eiles, sustoti priešais panelę Chelan ir garsiai tarti: „Ar galima paliesti jūsų pupsą?" Na, ką manote? Sakydamas „pupsą" neturėčiau omenyje nieko konkretaus, bet išgirdusi tą žodį ji paraustų. „Leiskite pačiupinėti jūsų pupsą", – paprašyčiau. O paskui galėčiau pulti jai prie kojų ir maldauti, kad suteiktų

man palaimą apspjaudama mane... Jūs ne juokais išsigandote. Taip, pripažįstu, kad mano kalbos begėdiškos, juolab kad šnekuosi su pastoriaus sūnumi apie pastoriaus dukterį. Dovanokite, mano drauge, tai ne iš piktos valios, visai ne iš piktos valios, o dėl to, kad esu girtas kaip dūmas... Paklausykite: kartą pažinojau jaunuolį, kuris pavogė dujinį žibintą, pardavė jį sendaiktininkui, o pinigus praūžė. Dievaži, tai tiesa, jis netgi buvo mano geras pažįstamas, velionio pastoriaus Heremo giminaitis. Bet kaip tai susiję su mano jausmais panelei Chelan? Jūs ir vėl teisus! Nieko nesakote, bet aš matau, kaip jums niežti liežuvį paklausti, ir ši jūsų pastaba visai teisinga. Tačiau kalbant apie panelę Chelan, ji man galutinai prarasta, ir dėl to apgailiu ne ją, o save. Jūs, toks visiškai blaivus ir kiaurai permatantis žmones, taip pat suprasite, jeigu vieną dieną imsiu ir paskleisiu miestelyje gandą, kad panelė Chelan sėdėjo ant mano kelių, kad tris naktis pagrečiui mačiausi su ja sutartoje vietoje miške ir kad vėliau ji gavo iš manęs dovanų. Juk suprasite, ar ne? Taip, nes jūs velniškai gerai nusimanote apie žmones, mano drauge, žinau, ką sakau, tad prašau nesiginti... Ar jums niekada taip nebuvo, kad einate vieną dieną gatve, einate paniręs į savo nekaltas mintis ir nė nepastebite, kaip visi žmonės ima į jus spoksoti, nužvelginėti nuo galvos iki kojų? Nors į žemę prasmek. Susigėdęs perbraukiate ranka sau per pilvą, per nugarą, vogčiomis apsižiūrite, ar neatsisegusi kokia saga, apniktas baimingų nuojautų netgi nusivožiate skrybėlę – gal dar nenukirpta etiketė su kaina, nors skrybėlė sena. Tik niekas negelbsti, jums nepavyksta aptikti ant savęs jokių kliaučių ir tenka pakęsti, kad kiekvienas pameistrys ar leitenantas kiek įsigeidęs gali varstyti jus akimis... Bet, gerasis drauge, jeigu tai yra pragariška kančia, ką tuomet kalbėti apie

policijos apklausą... Jūs ir vėl krūptelėjote? Nejau apsirikau? Tik pamanykite, man labai aiškiai pasirodė, kad krūptelėjote... Taigi jūs iškviečiamas į policiją ir pastatomas priešais suktą, velnių priėdusį policininką, kuris žiūrovų akivaizdoje pradeda kryžminę jūsų apklausą, tuzinu skirtingų užuolankų tolydžio grįždamas prie vieno ir to paties taško – ak, koks rinktinis malonumas su tuo nesusijusiam pašaliečiui, kuris tik sėdi ir klauso! Turbūt ir jūs sutiksite, argi ne?.. Kažin, ar apvertus butelį neprilašėtų dar viena taurė...

Jis susipylė į burną paskutinį šlakelį vyno ir kalbėjo toliau:

– Beje, turiu jūsų atsiprašyti, kad nuolat šokinėju nuo vienos temos prie kitos. Tie dažni ir staigūs mano minčių šuoliai iš dalies pareina nuo to, kad esu visai gatavas, be to, ir šiaip turiu tokią ydą. Matote, aš tik paprastas agronomas, karvolių akademijos mokinys, mąstytojas, kuris neišmoko mąstyti. Tiek to, palikime tokius specifinius klausimus, jums jie neįdomūs, o man, pažįstančiam save kaip nuluptą, tiesiog atgrasūs. Žinote, kartais, kai sėdžiu čia vienas, narplioju visokias mintis ir narstau save po kaulelį, tai netgi nutinka, neretai nutinka, kad balsu pavadinu save Rošforu, suduodu sau į krūtinę ir pavadinu save Rošforu. Ką pasakytumėte išgirdęs, jog kartą užsisakiau antspaudą su ežiu?.. Kaip tik prisiminiau vieną žmogų, kurį kadaise pažinojau kaip paprastą, tvarkingą ir pagarbos vertą filologijos studentą, ėjusį mokslus viename Vokietijos universitete. Per dvejus metus vyrukas neatpažįstamai pasikeitė: ėmė girtuokliauti ir rašyti romanus. Sutikęs nepažįstamų žmonių ir paklaustas vardo, jis visada atšaudavo esąs faktas. „Aš faktas!“ – atsakydavo ir išdidžiai sučiaupdavo lūpas. Na, jums tai neįdomu... Jūs kalbėjote apie žmogų, mąstytoją, kuris neišmoko mąstyti. Ar aš pats

kalbėjau? Dovanokite, mirtinai nusigėriau; bet tai niekis, nekreipkite dėmesio. Beje, norėčiau, kad leistumėte man tarti keletą žodžių apie tą mąstytoją, kuris nemokėjo mąstyti. Jeigu teisingai supratau jūsų mintį, jūs smerkiate tą žmogų. Taip, susidariau būtent tokį įspūdį, girdėjau pašaipą jūsų balse. Vis dėlto minėtasis žmogus nusipelno, kad būtų atsižvelgta į tam tikras aplinkybes. Visų pirma jis didelis mulkis. Taip, taip, kalbėkime atvirai, buvo mulkis. Visada vaikščiodavo pasirišęs ilgą raudoną kaklaraištį ir tuščiagarbiškai vypsodavo. Buvo toks mėgėjas pasipuikuoti, jog kai kas nors pas jį ateidavo, amžinai sėdėdavo įknibęs į knygą, nors šiaip niekada neskaitydavo. Be to, nemūvėdavo kojinių, kad liktų pinigų rožei prie atlapo. Štai koks jis buvo. Bet įdomiausia, kad jis turėjo nemažai portretų, iš kurių žvelgė kuklios, mielos amatininkų dukterys, ir ant tų portretų jis užrašydavo skambias, kilmingas pavardes, kad visi manytų jį pažįstant tokius aukštus asmenis. Ant vienos nuotraukos jis ryškiomis raidėmis išvedžiojo: „Panelė Stang“, kad žmonės ją palaikytų ministrų kabineto pirmininko giminaite, nors merguželė daugių daugiausia galėjo vadintis Li arba Haug. Che che che, ką galima pasakyti apie tokį pūtimąsi? Jis įsivaizdavo, kad visi juo domisi, kad apie jį sklinda paskalos. „Žmonės apšneka mane!“ – sakydavo. Che che che, nejau manote, kad kam nors rūpėjo jį apšnekėti? Ir štai vieną dieną jis užėjo į juvelyrinę parduotuvę, užėjo rūkydamas du cigarus! Du cigarus! Vieną laikė rankoje, o kitą buvo įsikandęs, bet abu smilko. Galbūt jis nežinojo, kad vienu metu rūko du cigarus, o kaip mąstytojas, kuris neišmoko mąstyti, jis nepasiteiravo...

– Man jau metas, – pagaliau tyliai pratarė Minutis.

Nagelis ūmiai pašoko ant kojų.

– Jau išeinate? – paklausė jis. – Nejau tikrai ketinate mane palikti? Taip, šis pasakojimas gal ir per ilgas, tiesiog negalėjau nepaminėti tam tikrų aplinkybių. Ką gi, palikime tai kitam kartui. Vadinasi, tvirtai nusprendėte dabar išeiti? Paklausykite: aš labai jums dėkingas už šį vakarą! Ar girdite? Na, bet aš ir nusilesiau, kažin, kaip dabar atrodau? Paimkite nykštį, pakiškite jį po didinamuoju stiklu ir pažiūrėkite, koks bus vaizdas, ką? Taip, aš suprantu jūsų veido išraišką. Jūs bedieviškai protingas žmogus, pone Grėgorai, ir man tiesiog šventė stebėti jūsų akis, jos tokios nekaltos. Prisidekite dar vieną cigarą prieš išeidamas. Kada vėl mane aplankysite? Tiesa, kad tave kur galas, jūs turite pasirodyti viengungių vakarėlyje, ar girdite? Nuo jūsų galvos nenukris nė plaukelis... Patikėkite, tai tebus nedidelis, jaukus vakarėlis, vienas kitas cigaras, viena kita taurė, pasikalbėjimas ir devyniskart valio už tėvynę, kad daktaras Stenersenas liktų patenkintas, ar ne taip? Manau, taip ir bus. O tas kelnes, apie kurias šnekėjome, jūs gausite, velniai mane griebtų. Žinoma, su įprasta sąlyga. Dėkoju jums už kantrybę, kurią parodėte šįvakar. Leiskite paspausti jums ranką! Prisidekite cigarą, drauguži... Paklausykite, dar vienas žodis: ar nenorite manęs ko nors paprašyti? Nes jeigu taip, tai labai prašom. Ką gi, jūsų valia. Labanakt, labanakt.

XI

Išaušo birželio dvidešimt devintoji. Buvo pirmadienis.

Tą dieną įvyko pora neįprastų dalykų. Miestelyje pasirodė

nepažįstamas asmuo – šydu prisidengusi dama, kuri po poros valandų vėl dingo, prieš tai apsilankiusi viešbutyje...

Nuo ankstaus ryto Juhanas Nagelis linksmai niūniavo ir švilpavo savo kambaryje. Rengdamasis vinguriavo smagias melodijas, tarsi būtų dėl ko nors džiūgavęs. Visą vakarykštę dieną, po gerų išgertuvių su Minučiu šeštadienio vakarą, jis buvo tylus ir užsidaręs, plačiais žingsniais stypinėjo po kambarį ir ištisai maukė vandenį. Tačiau pirmadienio rytą išeidamas iš viešbučio kažką tebeniūniavo ir atrodė puikiai nusiteikęs; apimtas skaidraus džiaugsmo antplūdžio netgi užkalbino moteriškę, stovėjusią prie laiptų, ir kyštelėjo jai kelis šilingus.

– Ar nepasakysite, kur galėčiau pasiskolinti smuiką? – paklausė. – Gal žinote, ar šiame miestelyje kas nors griežia smuiku?

– Ne, nežinau, – nustebusi atsakė moteriškė.

Šiaip ar taip, iš džiaugsmo jis davė jai kelis šilingus ir nuskubėjo tolyn. Pastebėjęs Dagnę Chelan, išeinančią iš parduotuvės su raudonu skėčiu rankoje, puolė jai iš paskos. Ji buvo viena. Nagelis žemai nusilenkė ir ją užkalbino. Dagnė kaip įprastai bemat plykstelėjo raudoniu ir norėdama tai nuslėpti prisidengė skėčiu.

Iš pradžių jie prisiminė savo naktinį pasivaikščiojimą po mišką. Vis dėlto ji buvusi truputį neatsargi, šiek tiek persišaldžiusi, nors oras buvęs toks šiltas, ir iki galo dar nepasveikusi. Kalbėjo tiesiai ir nuoširdžiai, lyg atverdama širdį senam pažįstamam.

– Tik nesigailėkite dėl to, labai prašau, – pratarė Nagelis nei iš šio, nei iš to.

– Aš ir nesigailiu, – atsakė ji su nuostaba. – Kas jums šovė į galvą? Naktis man nė kiek neprailgo, nors, Dievuliau, kaip

bijojau to žibintininko, apie kurį pasakojote. Paskui jis man prisisapnavo. Baisus sapnas!

Tada jie šnektelėjo apie žibintininką. Nagelis tądien buvo kalbus, jis prisipažino taip pat patiriantis neaiškių tylios baimės priepuolių, pavyzdžiui, dažnai negalįs užlipti laiptais, kas žingsnis neatsigręždamas pažiūrėti, ar niekas jo neseka. Kas tai? Na, kas gi tai! Kažkas paslaptinga, kažkas nepaaiškinama, ko nepajėgus aprėpti varganas „visažinis" mokslas, nes jis pernelyg nelankstus ir apgrabus; tai nematomos galios dvelksmas, slaptų gyvenimo jėgų poveikis.

– Žinote, – tarė jis, – šią akimirką norėčiau išsukti iš šios gatvės, nes tie namai, tie apsauginiai stulpeliai kairėje, tos trys kriaušės teisėjo sode, – visa tai mane nemaloniai veikia, kažkaip slegia. Vaikščiodamas vienas niekuomet nekeliu kojos į šią gatvę, visada ją aplenkiu, nors ir tenka daryti lankstą. Kas gi tai?

Dagnė nusijuokė.

– Nežinau. Bet daktaras Stenersenas turbūt pasakytų, jog tai nervai ir prietarai.

– Visai teisingai, jis taip ir pasakytų! Ak, kokia pasipūtėliška paikystė! Įsivaizduokite, vieną vakarą jūs atvykstate į nepažįstamą miestą, tarkime, į šį miestuką, kodėl gi ne? Kitą dieną pirmą kartą išeinate po jį pasivaikščioti norėdamas apsižvalgyti. Taip vaikštinėdamas aiškiai pajuntate slaptą priešiškumą tam tikroms gatvėms, tam tikriems namams, o kitos gatvės ir kiti namai jums atrodo patrauklūs, nuteikia džiaugsmingai ir maloniai. Nervai, sakysite? Bet tarkime, kad jūsų nervai geležiniai ir jūs net nežinote, kas yra nervingumas. Klausykite toliau! Jūs tebevaikštote gatvėmis, sutinkate šimtus žmonių ir abejingai su jais prasilenkiate, tik staiga, – kai

pasukate krantinės link ir sustojate prie skurdžios vienaukštės lūšnelės, kur nėra net užuolaidų, bet ant palangių žydi baltos gėlės, – jums priešpriešiais ateina žmogus, kuris iškart kažkuo patraukia jūsų akį. Jūs pažiūrite į tą žmogų, tas žmogus pažiūri į jus. Iš kitų jis išsiskiria nebent tuo, kad varganai apsirengęs ir eidamas truputį kūprinasi. Susiduriate su juo pirmą kartą gyvenime, bet ūmiai jums topteli keista mintis, kad to žmogaus vardas Juhanesas. Būtent Juhanesas. Kodėl nusprendėte, kad jo vardas – būtent Juhanesas? Negalite sau to paaiškinti, bet tai matyti iš jo akių, iš to, kaip jis mostaguoja rankomis, girdėti iš jo žingsnių. Ir nėra taip, jog kadaise pažinojote kitą vyrą, panašų į sutiktąjį, taip pat vardu Juhanesas; ne, taip nėra. Nes jūs niekada nepažinojote tokio žmogaus, kurį jums primintų sutiktasis. Stovite apimtas nuostabos, mistinio pojūčio ir nieko negalite sau paaiškinti.

– Ar tokį žmogų sutikote šiame mieste?

– Ne, ne, – skubiai atsakė jis, – viskas *menama*: ir miestas, ir vienaukštė lūšnelė, ir žmogus. Bet juk keista, ar ne?.. Nutinka ir kitų stebėtinų dalykų: jūs atvykstate į nepažįstamą miestą, įžengiate į nepažįstamą namą, tarkime, viešbutį, kuriame niekada nesilankėte. Ir ūmiai jus apninka nepaprastai stipri nuojauta, jog seniau, galbūt prieš daug metų, tame pastate buvo įsikūrusi vaistinė. Kaip jums ateina tokia mintis? Niekas to neprimena, niekas jums to nepasakė, nėra jokio vaistų kvapo, jokių, visiškai jokių žymių ant sienų, kur stovėta lentynų, ir jokio lopinio ant grindų, kur būta prekystalio. Vis dėlto širdis jaučia, jog tame pastate prieš daugybę metų veikė vaistinė! Ir jūs neklystate, tą akimirką jus aplanko paslaptinga įžvalga, atskleidžianti nematomus dalykus. Galbūt jums niekada nėra taip buvę?

– Lig šiol apie tai nesusimąsčiau. Bet dabar, kai apie tai kalbate, man regis, kad ir man yra taip nutikę. Šiaip ar taip, aš dažnai bijau tamsos, drebu dėl menko nieko. Nors turbūt tai kas kita.

– Vienas Dievas težino, kas yra viena ir kas yra kita! Kiek daug visko nutinka tarp dangaus ir žemės, neprilygstamai keistų, nuostabių dalykų, ir kiek sklando išties nepaaiškinamų nuojautų, tylaus siaubo, nuo kurio kūnas eina pagaugais. Įsivaizduokite, jog tamsią naktį girdite kažką vaikštant pasieniais. Miegas neima, juslės įtemptos, jūs sėdite prie stalo ir rūkote pypkę. Jūsų galva užimta planais, jums žūtbūt turi viskas pavykti. Staiga labai aiškiai išgirstate, kaip kažkas slankioja aplink namą, palei medines lauko sienas, o gal vis dėlto jūsų kambaryje, priekrosnyje, kur ant gaisrasienės sušmėžuoja šešėlis. Jūs nukeliate lempos gaubtą, kad būtų daugiau šviesos, ir prieinate prie krosnies. Sustojate priešais šešėlį ir išvystate nepažįstamą žmogų, vidutinio ūgio vyrą pamėlusiomis lūpomis, su juodai baltu vilnoniu šaliku ant kaklo. Jis primena kryžių valetą ant norvegiškų kortų. Tarkime, kad jūsų smalsumas stipresnis už baimę, ir jūs žengiate dar arčiau to vyruko tikėdamasis nušluoti jį žvilgsniu. Bet jis nepajuda iš vietos, nors stovite taip arti, jog matote jį mirksint, jis toks pat gyvas kaip ir jūs. Tuomet pakalbinate jį gražiuoju, pavyzdžiui, pasiteiraujate, ar tik jis nebūsiąs Humanas, Berntas Humanas, nors kaip gyvas nesate jo matęs. Kai jis neatsiliepia, vis dėlto nusprendžiate pavadinti jį Humanu: „Kodėl gi, velniai griebtų, negalėtumėte būti Berntas Humanas?“ Ir tada iš jo nusišaipote. Kaip ir prieš tai, jis nė nekrusteli, ir jūs nebežinote, kaip jums su juo elgtis. Atsitraukiate per žingsnį, atkišate į jį pypkės kandiklį ir paerzinate: „Be be be!“ O jis nė šypt. Na,

tada jau trūksta kantrybė. Pyktelėjęs duodate tam žmogystai gerą niuksą. Tačiau toks įspūdis, kad jūsų smūgis jo net nekliudo, nors nepažįstamasis kažkur šalia. Jis nepargriūva, tik susikiša abi rankas giliai į kišenes, gūžteli pečiais ir nutaiso tokią miną, tarsi sakytų: „O kas toliau?“ Jam nė motais, kad davėte jam niuksą. „Kas toliau?“ – įsiuntate ir smogiate jam į paširdžius. Tuomet įvyksta štai kas: po antro smūgio žmogysta pradeda nykti, matote savo akimis, kaip jis pamažu išskysta, tampa vis sunkiau įžiūrimas, kol galiausiai iš jo lieka tik pilvas, kuris irgi netrukus dingsta. Bet visą tą laiką jis laikė rankas kišenėse ir spoksojo į jus atkakliu žvilgsniu, tarsi klausdamas: „O kas toliau?“

Dagnė vėl nusijuokė.

– Kokių keistų nuotykių jums nutinka! Na, ir kas toliau? Kuo galų gale viskas baigiasi?

– Ogi kai vėl atsisėdate prie stalo ketindamas toliau regzti savo planus, pastebite, kad į gaisrasienę nusibrozdinote krumplius... Bet norėjau pasakyti štai ką: kai kitą dieną tą nutikimą papasakojate savo pažįstamiems, niekas netiki. „Jūs miegojote“, – vienu balsu tvirtina jie. Che che che, miegojote, kurgi ne, nors Dievas ir visi jo angelai gali paliudyti, kad nesudėjote bluosto. Tik visiškas neišmanėlis ir storžievis gali pavadinti tai miegu, kai jūs kuo blaiviausia sąmone stovėjote priekrosnyje, rūkėte pypkę ir kalbėjotės su žmogumi. Tuomet pasirodo daktaras. Jis puikus gydytojas, mokslui atstovaujantis kietai sučiauptomis lūpomis ir išdidžia mina. „A, tai tik nervai“, – pareiškia jis. Dieve, nors mirk iš juoko! Taigi. Ne kas kita, tik nervai. Daktaro galva, tai tokio ir tokio dydžio daiktas, tiek ir tiek colių į aukštį, tiek ir tiek į plotį, kažkas, ką galima padėti ant delno, visai pusėtini nervai. Tuomet jis ant popieriaus la-

pelio išrašo geležies bei chinino – vienas du, ir jūs išgydytas. Kaip viskas paprasta! Tik pagalvokite, kokia bukagalviška valstiečio logika: su savo matmenimis ir chininu brautis į sritį, kurios lig šiol neperpranta net didžiausi išminčiai.

– Jūs tuoj pamesite sagą, – pertarė Dagnė.

– Ką pamesiu?

Ji šypsodama dūrė pirštu į jo durtinio sagą, kabaliuojančią ant siūlelio.

– Geriau visai ją nutraukite, nes tuoj pamesite.

Nagelis pakluso, iš kišenės išsiėmė peiliuką ir nupjovė sagą. Kai jį traukė, iš kišenės iškrito keletas smulkių monetų ir medalis su apgailėtinai nuspurusia juostele. Jis skubiai pasilenkė ir susirinko daiktus, o ji stovėjo ir žiūrėjo. Tada paklausė:

– Kas čia? Medalis? Bet kaip jūs jo netausojate, tik pažvelkite į juostelę! Už ką jis skirtas?

– Už skęstančiųjų gelbėjimą... Tik nepamanykite, kad mano kišenėje medalis atsidūrė dėl kokių nors nuopelnų. Tai tik apgaulė.

Dagnė pažvelgė į jį. Jo veidas buvo visiškai ramus, žvilgsnis atviras, tarsi jis kalbėtų gryną tiesą. Tebelaikydama medalį rankoje ji tarė:

– Jūs ir vėl pradedate! Jeigu ne pats užsitarnavote tą medalį, tai kam laikote tokį daiktą, kam jį nešiojatės?

– Aš jį nusipirkau! – šūktelėjo jis ir sukrizeno. – Tad medalis mano, tai mano nuosavybė, jis man priklauso taip pat kaip kišeninis peiliukas ar durtinio saga. Kodėl turėčiau jį išmesti?

– Bet sugalvok tu man nusipirkti medalį! – nusistebėjo ji.

– Žinoma, tai akių dūmimas, aš to neneigiu. Bet ko tik nešauna į galvą! Kartą ištisą dieną nešiojau jį ant krūtinės ir pui-

kavausi, už mane netgi buvo pakeltas tostas, che che che che che. Kuo viena apgaulė prastesnė už kitą?

– Pavardė nutrinta, – tarstelėjo ji.

Nagelio veido išraiška ūmiai pasikeitė, ir jis ištiesė ranką siekdamas medalio.

– Pavardė nutrinta? Tai neįmanoma, duokite pažiūrėti. Tiesiog kišenėje apsizulino. Nešiojausi jį su smulkiomis monetomis, tai ir visa paslaptis.

Dagnė nepatikliai pažvelgė į jį. Tada jis išsyk spragteli pirštais ir sušunka:

– Betgi koks aš žioplas! Pavardė *tikrai* nutrinta, jūs nesuklydote, kaip galėjau pamiršti! Che che che, aš pats nutryniau pavardę, visai teisingai. Juk ant medalio buvo užrašyta ne mano, o teisėto savininko, gelbėtojo, pavardė. Nugramdžiau ją vos įsigijęs medalį. Labai atsiprašau, kad neprisiminiau iš karto, neketinau meluoti. Ramybės man nedavė kita mintis: kodėl staiga taip susinervinote dėl tos tabaluojančios sagos? Didelio daikto, jeigu ir būtų ištrūkusi. Argi tai nepatvirtina mano žodžių apie nervus ir mokslą?

Stojo pauzė.

– Jūs su manimi visada stebėtinai atviras, – tarė ji, negirdomis nuleisdama jo klausimą. – Man neaišku, kas jums iš to. Jūsų pažiūros kiek neįprastos. Štai dabar bandote mane įtikinti, kad iš tikrųjų visa tėra apgaulė, nėra nieko, kas būtų tauru, gryna, didinga. Ar tikrai taip manote? Nejau išties nėra jokio skirtumo, ar nusiperki medalį už kažkiek kronų, ar pats jį pelnai kokiu nors žygdarbiu?

Nagelis neatsakė. Tada ji iš reto rimtai dėstė toliau:

– Aš jūsų nesuprantu. Retsykiais klausydama jūsų šnekų imu abejoti, ar jums visi namie. Atleiskite, kad taip sakau!

Jūs kaskart man sukeliate vis daugiau nerimo, vis labiau sujaukiate mano mintis. Jūs supainiojate visas mano sąvokas, kad ir apie ką kalbėtumėte, viską apverčiate aukštyn kojomis. Kaip tai paaiškinti? Nesu sutikusi kito tokio žmogaus, kuris taip prieštarautų visoms mano nuostatoms. Pasakykite man, kiek jūs pats tikite tuo, ką šnekate? Ką jūs *iš tiesų* manote?

Ji paklausė taip rimtai, su tokia šiluma, jog Nagelis sutriko.

– Jeigu turėčiau Dievą, – prabilo jis, – Dievą, kuris man išties būtų didis ir šventas, tuomet prisiekčiau tuo Dievu, kad viskas, ką jums sakau, visiškai viskas, yra nuoširdu ir kad mano ketinimai kuo geriausi net tuomet, kai jus gluminu. Kai anąkart su jumis kalbėjomės, jūs pasakėte, kad esu gyvas prieštaras viskam, ką įvairiais klausimais mano kiti žmonės. Taip, tai tiesa, aš pripažįstu, kad esu gyvas prieštaras, ir pats tuo stebiuosi. Man galva neišneša, kodėl kiti žmonės nemąsto taip pat kaip aš. Tie klausimai man atrodo tokie paprasti ir aiškūs, jų sąsajos – tokios akivaizdžios. Tai štai ką aš iš tiesų manau, panele. Norėčiau, kad jūs tikėtumėte manimi, dabar ir visada.

– Dabar ir visada? Ne, negaliu prižadėti.

– Man tai be galo svarbu, – tarė jis.

Jie įžengė į mišką, ėjo taip arti vienas kito, jog jų rankos dažnai susiliesdavo; oras buvo toks tykus, kad galima buvo kalbėti pusbalsiu. Kada ne kada sučirkšdavo koks paukštelis.

Staiga Nagelis sustojo kaip įbestas, priversdamas stabtelėti ir ją.

– Kaip aš jūsų ilgėjausi šiomis dienomis! – pratrūko jis. – Ne, ne, tik neišsigąskite. Juk nieko bloga nepasakiau, ir nieko man nereikia, tikrai nepuoselėju jokių iliuzijų. Galbūt jūs manęs nė nesupratote, pradėjau ne nuo to galo, sušnekėjau nei šį, nei tą, leptelėjau, ko visai nenorėjau...

Kai jis nutilo, Dagnė tarė:

– Koks jūs šiandien keistas!

Jau ketino eiti toliau, bet jis vėl ją sulaikė:

– Mieloji panele, palūkėkite! Būkite man šiandien kiek atlaidesnė! Aš bijau kalbėti, baiminuosi, kad pertrauksite mane ir pavarysite šalin. Vis dėlto mąsčiau apie tai daugybę bemiegių valandų.

Žvelgdama į jį su didėjančia nuostaba ji paklausė:

– Ką norite tuo pasakyti?

– Ką noriu pasakyti? Ar leisite man paaiškinti tiesiais žodžiais? Ogi noriu pasakyti... noriu pasakyti, kad aš jus myliu, panele Chelan. Tiesą sakant, nesuprantu, kodėl jūs taip nustebote, juk esu gyvas žmogus, sutikau jus ir pamečiau galvą, nejau taip keista? Kitas dalykas, kad man turbūt nederėjo jums prisipažinti.

– Nederėjo.

– Kokių tik kvailysčių nepridarai! Iš meilės aš net apšmeižiau jus, išvadinau kokete ir bandžiau visaip sumenkinti, vien tam, kad paguosčiau save ir man nebūtų taip skaudu, nes juk žinau, kad jūs man nepasiekiama. Šiandien mes matomės penktą kartą, taigi tiek laiko slėpiau, ką jums jaučiu, nors būčiau galėjęs prisipažinti jau per pirmąjį susitikimą. Be to, šiandien mano gimimo diena, man suėjo dvidešimt devyneri, traukiau linksmas dainas nuo pat ryto. Pamaniau sau, – žinoma, juokinga, kad gali prisigalvoti tokių niekų, – bet pamaniau sau: jeigu šiandien ją sutiksi ir viską prisipažinsi, gal tik į gera, jog nūnai tavo gimtadienis. Juk galėsi apie jį pasakyti, ir galbūt tokia proga ji bus labiau linkusi tau atleisti. Jūs šypsotės? Žinau, kaip juokinga, aš tai žinau, bet nieko nepadarysi. Atiduodu jums savo duoklę kaip ir visi kiti.

– Ką gi, liūdna, kad tai nutiko jums šiandien, – tarė ji. – Šis gimtadienis jums nebuvo sėkmingas. Daugiau neturiu ko pridurti.

– Taip, žinoma... Dieve, kiek jūs turite galios! Suprantu, kad dėl jūsų galima pasiryžti bet kam. Net dabar, kai ištarėte tuos paskutinius žodžius, kurie nėra itin džiuginantys, net dabar jūsų balsas skambėjo tarytum daina. Man pasidingojo, lyg manyje kas būtų pražydę. Kaip keista! Ar žinote, kad naktimis vaikštinėju prie jūsų namų tikėdamasis pamatyti jus šmėkštelint už lango, kad klūpau miške ir meldžiuosi už jus, nors nelabai tikiu Dievą. Ar matote aną drebulę? Nusprendžiau sustoti kaip tik čia, nes būtent prie šios drebulės praklūpojau ne vieną naktį, paskendęs neviltyje, pakvaišęs ir sugniuždytas, vien dėl to, jog negaliu liautis apie jus galvojęs. Iš čia kas vakarą sakiau jums labanakt, parkritęs ant kelių meldžiau vėją ir žvaigždes perduoti jums linkėjimų, ir manau, kad per miegus turėjote tai jausti.

– Kodėl dabar man visa tai sakote? Nejau nežinote, kad aš...

– Taip, taip! – pertarė jis nepaprastai susijaudinęs. – Žinau, ką norite pasakyti: kad seniai esate pasižadėjusi kitam, o aš, nedorėlis, lendu prie jūsų po laiko, – kaip galėčiau nežinoti? Tai kam aušinau burną? Ogi tam, kad paveikčiau jus, kad padaryčiau jums įspūdį ir kad turėtumėte apie ką pamąstyti. Dievas mato, dabar kalbu teisybę, kitaip negalėčiau. Žinau, kad jūs susižiedavusi, kad turite mylimą sužadėtinį ir man nebėra ko tikėtis. Tai tiesa, vis dėlto pamėginau jus kiek paveikti, nenorėjau palaidoti vilties. Tik įsiklausykite: palaidoti viltį, ir galbūt suprasite mane geriau. Juk sakydamas, jog nieko nesitikiu, aš melavau. Pasakiau tik tam, kad laikinai jus nuraminčiau ir laimėčiau laiko, kad iš karto per daug

jūsų nenugąsdinčiau. Mieloji, jums nepatinka mano šneka? Nenoriu teigti, kad kada nors suteikėte man bent kiek vilties, ir tikrai niekada neįsivaizdavau galįs su kuo nors varžytis. Ak, man ir į galvą neatėjo. Tačiau nevilties valandomis pamąstydavau sau: taip, ji susižadėjusi ir greitai išvažiuos, sudievu; bet juk dar nėra visiškai prarasta, ji dar neišvažiavo, neištekėjo, nemirė; kas žino! Ir jeigu išmėginčiau viską, kas įmanoma, tai galbūt dar ne vėlu! Dieną naktį apie jus galvoju, esu tarytum apsėstas, visur kur jus regiu ir visas mėlynas upes praminiau dagnėmis. Šiomis savaitėmis, regis, nebuvo tokios dienos, kad jūsų neprisiminčiau. Nesvarbu, kokiu paros metu išeinu iš viešbučio, vos praveriu duris ir nulipu laiptais, mano širdyje surusena viltis: galbūt dabar ją sutiksiu! Ir imu visur jūsų žvalgytis. Pats stebiuosi, bet nieko negaliu padaryti. Patikėkite, nors ir atsidaviau jūsų malonei, aš spyriojausi. Juk nėra smagu suvokti, kad tavo pastangos visiškai bergždžios, tačiau negali nuleisti rankų; tai ir muistaisi lig paskutinio. Tik kad naudos maža! Kiek visko gali prisigalvoti, kai kiaurą naktį rymai savo kambaryje prie lango, nes negali užmigti. Rankoje laikai knygą, bet neskaitai; retkarčiais sukandęs dantis permeti tris eilutes ir daugiau nevalioji, papurtęs galvą vėl užverti knygą. Širdis daužosi it pašėlusi, be garso šnabždi slaptus, meilius žodelius, kartoji vardą ir mintyse jį bučiuoji. Laikrodis išmuša dvi valandas, keturias, šešias; tuomet nebeiškenti, nusprendi tik sulaukęs tinkamos progos žengti lemiamą žingsnį ir viską prisipažinti... Dabar, jeigu tik išdrįsčiau, paprašyčiau jus patylėti. Aš myliu jus, bet labai prašau patylėti. Luktelėkite tris minutes.

Dagnė klausėsi jo visiškai priblokšta, netekusi žado. Jie vis dar nepajudėjo iš vietos.

– Jums pasimaišė protas, ne kitaip! – galų gale pratarė ji ir papurtė galvą.

Nusiminusi ir išblyškusi taip, jog net akys įgavo melsvą ledinį atspalvį, pridūrė:

– Jūs žinote, kad aš jau susižadėjusi, juk nepamiršote, nuolat apie tai užsimenate, ir vis tiek...

– Žinau, kaipgi! Ar galėčiau užmiršti jo veidą ir uniformą? Juk jis išvaizdus vyras, nerandu ko jam prikišti, ir vis dėlto norėčiau, kad jis būtų miręs ir pradingęs amžiams. Kas iš to, kad šimtus sykių kartojau sau: tu neturi jokių galimybių. Verčiau negalvoti apie tą neįmanomybę ir sakyti sau: žinoma, aš turiu galimybių, daug kas gali nutikti, vis dar yra vilties... Argi ne, juk ne viskas prarasta?

– Liaukitės, nevarykite manęs į neviltį! – sušuko ji. – Ko iš manęs tikitės? Ką sumąstėte? Nejau manote, kad aš... Dėl Dievo, nebekalbėkime apie tai, labai prašau. Išeikite! Jūs viską sugadinote keliais kvailais žodžiais, net mūsų pokalbius pavertėte niekais, mums nebegalima matytis. Kodėl taip pasielgėte? Kad būčiau žinojusi, kuo tai baigsis! Dėl jūsų ir dėl savo labo prašau: daugiau apie tai nė žodžio. Juk puikiai suvokiate, kad tarp mūsų nieko negali būti. Galvoje netelpa, kaip išvis galėjote ką nors įsivaizduoti. Dabar pat viską užbaikime. Eikite namo ir pamėginkite su tuo susitaikyti. Viešpatie, man nuoširdžiai jūsų gaila, bet neturiu kitos išeities.

– Bet ar turime atsisveikinti šiandien? Nejau dabar matau jus paskutinį kartą? Ne, ne, paklausykite! Jei pažadėsiu elgtis ramiai, kalbėti apie bet ką, tik ne apie tai, ar tuomet galėsime susitikti? Jei elgsiuosi visiškai ramiai? Kada nors, kai galbūt jums atsibos visi kiti? Tik nesakykite, kad šiandien paskutinis kartas. Jūs vėl purtote galvą, savo dailią galvą, vis dėlto pur-

tote ją. Kaip viskas, viskas beviltiška... Juk net nenorėdama manęs į akis įsileisti galėtumėte sumeluoti ir atsakyti „taip“, kad suteiktumėte man džiaugsmo. Kitaip aš šiandien liūdėsiu, labai liūdėsiu, kas, kad iš ryto dainavau. Dar nors kartelį!

– Neturėtumėte manęs to prašyti. Nieko negaliu pažadėti. Be to, kokia prasmė? Dabar išeikite, tuojau pat! Galbūt mes dar susitiksime, nesu tikra, bet visko gali būti. Eikite gi, ar girdite? – nekantraudama suriko ji ir pridūrė: – Padarykite man tokią paslaugą.

Tyla. Nagelis stebeilijo į ją, jo krūtinė sunkiai kilnojosi. Paskui jis susitvardė ir atsisveikino; tik staiga numetė kepurę ant žemės, stvėrė jai už rankos, kurios ji nesiteikė paduoti, ir stipriai suspaudė ją savo gniaužtais. Ji aiktelėjo, ir jis bemat paleido ranką, visas nelaimingas ir nusiminęs, kad sukėlė jai skausmo. Jis stovėjo ir žiūrėjo, kaip ji nutolsta. Dar keli žingsniai, ir ji išnyks iš akių! Į veidą jam muša raudonis, užgautas jis prikanda lūpą ir nori nueiti, atsukti jai nugarą su ūmiu įniršiu. Juk pagaliau jis vyras; gerai, viskas gerai, sudievu...

Staiga atsigręžusi ji tarė:

– Ir nebevaikščiokite naktimis prie pastoriaus sodybos. Labai prašau liautis. Tai štai dėl ko šuva keletą naktų skalijo kaip pasiutęs. Kartą tėtis jau norėjo keltis iš lovos. Draudžiu jums artintis, girdite? Tikiuosi, kad neužtrauksite mums abiem bėdos.

Tai ir visi žodžiai; tačiau jam pakako išgirsti jos balsą, kad apmaudas išgaruotų. Jis palingavo galva.

– Ir dar mano gimtadienis!

Tai taręs užsidengė viena ranka veidą ir nuėjo.

Ji žvelgė jam pavymui kažką svarstydama, tada puolė iš paskos. Pribėgusi suėmė jį už rankos.

– Prašau man atleisti, bet niekas nepasikeis, nepuoselėkite jokių vilčių. Galbūt mes dar susitiksime, jūs taip nemanote? O dabar man laikas eiti.

Ji nusisuko ir skubiai pasišalino.

XII

Nuo krantinės atžingsniavo dama, veidą prisidengusi šydu. Išlipusi iš garlaivio ji tiesiu taikymu pasuko į viešbutį *Central*.

Kaip tyčia Nagelis stovėjo savo numeryje prie lango ir žiūrėjo į gatvę, nors visą popietę neramiai blaškėsi po kambarį ir tik porą kartų stabtelėjo išgerti stiklinės vandens. Jo skruostai buvo smarkiai įraudę, karštligiškai raudoni, akys degė. Valanda po valandos jis galvojo apie vieną ir tą patį – savo paskutinį susitikimą su Dagne Chelan.

Kurį laiką jis bandė save įtikinti, jog gali tiesiog išvažiuoti ir viską pamiršti. Atidaręs lagaminą ištraukė kažkokius popierius, porą žalvarinių instrumentų, fleitą, keletą natų sąsiuvinių, drabužių, taip pat – naują geltoną eilutę, niekuo nesiskiriančią nuo tos, kurią vilkėjo, ir įvairių kitų daiktų, kuriuos paskleidė ant grindų. Taip, jis išvažiuos, miestelis nebesvetingas, niekas čia nebekelia vėliavų, gatvės išmirusios; kas trukdo jam išvažiuoti? Be to, kurių velnių išvis reikėjo čia atsigrūsti? Į tokį užkampį, į tokią skylę, kur gyvena menki žmogeliai ilgomis ausimis.

Tačiau jis puikiai žinojo, kad niekur neišvažiuos, šitaip tenorėjo save padrąsinti ir apgauti. Prislėgtas sukrovė visą

savo mantą atgal ir pastatė lagaminus į vietą. Tuomet kaip be galvos ėmė maršuoti nuo durų prie lango ir vėl atgal, skubiu žingsniu tai į vieną, tai į kitą pusę, laikrodžiui apačioje vis mušant valandas. Galiausiai išmušė šešias...

Kai sustojęs prie lango pastebėjo damą su šydu, kaip tik lipančią viešbučio laiptais, jo veidas persimainė, ir jis stvėrėsi už galvos. Nors kodėl gi ne? Ji turi visiškai tokią pat teisę paviešėti šioje vietoje kaip ir jis. Bet jam nė motais; jo galva užimta kitkuo, be to, jie vienas kitam neskolingi.

Jis tuoj prisivertė nurimti, atsisėdo ant kėdės, pakėlė nuo grindų laikraštį ir ėmė jį vartinėti apsimesdamas, jog skaito. Nepraėjus nė dviem minutėms Sara pravėrė duris ir įteikė jam kortelę, ant kurios pieštuku buvo užrašyta: „Kama“. Ir nieko daugiau. Jis atsistojo ir nulipo į apačią.

Dama laukė koridoriuje; jos veidą dengė šydas. Nagelis be žodžių nusilenkė.

– Laba diena, Simonsenai! – pasisveikino ji skambiu, jaudulingu balsu. Pavadino jį Simonsenu. Jis sutriko, bet tuoj suėmė save į rankas ir šūktelėjo Sarai:

– Kur mes galėtume užeiti trumpai valandėlei?

Jie buvo palydėti į kambarį šalia valgomojo, kur dama, vos durys užsidarė ir jie liko vieni, susmuko ant kėdės. Buvo labai susijaudinusi.

Jų pokalbis buvo nerišlus ir miglotas, su frazių nuotrupomis, kurių prasmę suprato jie vieni, ir daugybe užuominų apie praeitį. Jie matėsi ne pirmą kartą ir pažinojo vienas kitą. Susitikimas netruko nė valandos. Dama kalbėjo daugiau daniškai nei norvegiškai.

– Atleisk, kad pavadinau tave Simonsenu, – atsiprašė ji. – Senas, juokingas maloninis vardas! Koks jis senas ir juokin-

gas! Kaskart, kai pati sau jį ištariu, pasirodai man prieš akis gyvut gyvutėlis.

– Kada atvykote? – pasiteiravo Nagelis.

– Dabar, ką tik, prieš valandėlę. Atplaukiau garlaiviu... Tuojau pat vėl išvažiuosiu.

– Tuojau pat?

– Taigi jūs džiaugiatės, kad greitai išsinešdinsiu. Permatau jus kiaurai... Ir ką patarsite man daryti su savo krūtine? Palieskite štai čia, ne, aukštėliau! Na, ką manote? Man regis, dabar truputį blogiau, reikalai šiek tiek pablogėjo nuo ano karto, ar ne taip? Et, koks skirtumas... Ar aš atrodau susivėlusi? Sakykite atvirai. Kaip mano plaukai? Gal aš dar ir murzina, kaip reikia murzina, juk keliavau ištisą parą... O jūs nepasikeitęs, vis toks pat šaltas, toks pat šaltas... Gal kartais turite šukas?

– Ne... Kaip jums šovė į galvą čia atvažiuoti? Kas...

– Tamstą to paties noriu paklausti, to paties: kaip jums šovė į galvą pasislėpti tokiame miesteliūkštyje? Betgi matote, aš jus radau... Klausyk, tai tu čia vaizduoji agronomą, ką? Cha cha cha, sutikau krantinėje porą žmonių, iš jų ir sužinojau, kad tu agronomas, kad dirbai kažkokios ponios Stenersen sode. Regis, rūpinaisi raudonaisiais serbentais, lakstei vienmarškinis ir plušai dvi dienas pagrečiui. Ir sugalvok tu man!.. Mano rankos ledinės. Visada taip būna, kai susijaudinu, o dabar aš susijaudinusi. Neatrodo, kad labai atjaustum mane, nors vadinu tave Simonsenu kaip senais laikais, esu linksma ir smagi. Šįryt, dar gulėdama kajutėje ant gultų, mąsčiau: kaži kaip jis su manimi elgsis, ar bent jau sakys man „tu“, ar pakutens pasmakrę? Ir beveik neabejojau, kad taip ir bus, tačiau klydau. Atkreipkite dėmesį: neprašau jūsų dabar

to daryti. Malonėkite atkreipti į tai dėmesį. Jau po laiko, man nebesvarbu... Sakykite, kodėl be perstojo mirksite akimis? Ar dėl to, kad ištisai galvojate apie ką kita, kol aš kalbu?

Jo atsakymas buvo šykštus:

– Man šiandien išties truputį negera, Kama. Ar negalėtumėte man iškart pasakyti, kodėl mane aplankėte? Padarytumėte man didelę paslaugą.

– Kodėl aš jus aplankiau? – sušuko ji. – Dieve mano, jūs mokate taip baisiai įskaudinti! Galbūt bijote, kad paprašysiu pinigų, kad atvykau čia vien tam, kad jus apiplėščiau? Prisipažinkite, jei iš tiesų jūsų galvoje sukasi tokios tamsios mintys... Na, ir kodėl aš jus aplankiau? Bandykite spėti! Nejau nenutuokiate, kokia šiandien diena? Gal užmiršote savo gimtadienį?

Kūkčiodama ji puolė prieš jį ant kelių ir sugriebusi abi jo rankas priglaudė jas sau prie veido, paskui prispaudė prie krūtinės.

Keistai sujaudintas to ūmaus švelnumo proveržio, kurio nebesitikėjo, jis prisitraukė ją prie savęs ir pasisodino ant kelių.

– Aš nepamiršau tavo gimtadienio, – vėl prakalbo ji, – visada jį prisimenu. Tu nežinai, kaip dažnai verkiu naktimis, kai užmigti neduoda mintys apie tave... Mano berniuk, tavo lūpos vis dar tokios pat raudonos! Aš tiek visko pergalvojau laive, mąsčiau: kažin ar jo lūpos vis dar tokios pat raudonos?.. Kaip laksto tavo akys! Tikiuosi, tai nereiškia nekantros? Šiaip tu toks pat, tik tavo akys laksto, tarsi tik ir galvotum, kaip kuo greičiau manęs atsikratyti. Gal vis dėlto persėsiu ant kėdės šalia tavęs, tikriausiai tau taip labiau patinka, ar ne? Kiek daug, kiek daug noriu tau pasakyti ir negaliu gaišti laiko, nes garlaivis tuoj išplauks, tik tu glumini mane savo abejingumu. Ką

man šnekėti, kad atidžiai mane išklausytum? Iš tikrųjų tu nejauti nė trupučio dėkingumo, kad prisiminiau šią dieną ir atvažiavau pas tave... Ar gavai daug gėlių? Turbūt, kad taip. Ponia Stenersen, ko gera, irgi tave prisiminė? Papasakok man, kaip ji atrodo, toji ponia Stenersen, prieš kurią vaizduoji agronomą. Cha cha cha, tik pamanyk!.. Ir aš būčiau atvežusi tau gėlių, jei būčiau turėjusi už ką nupirkti, bet šiuo metu esu per daug nusigyvenusi... Dėl Dievo, paklausyk manęs nors tas kelias varganas minutes, nejau taip sunku? Kaip viskas pasikeitė! Pameni, kaip kartą, – nors tu, žinoma, neprisimeni, ir nėra reikalo tau priminti, – bet kartą atpažinai mane iš tolo vien iš mano skrybėlės plunksnos ir atbėgai tekinas vos ją pamatęs. Puikiai žinai, kad tai tiesa, argi ne? Tai nutiko kadaise ant tvirtovės pylimo. Bet jau pamiršau, kodėl pradėjau pasakoti apie tą skrybėlės plunksną. Viešpatie, nebeprisimenu, kaip ketinau panaudoti tai prieš tave, nors argumentas man atrodė vykęs... Kas yra? Kodėl tu pašokai?

Jis atsistojo, ant pirštų galų prisėlino durų ir staigiu judesiu jas atidarė.

– Valgomajame kažkas vis bando jus prisišaukti, Sara! – pasakė iškišęs pro duris galvą.

Kai grįžęs vėl atsisėdo ant kėdės, linktelėjo Kamai ir sušnabždėjo:

– Supratau, kad ji stovi už durų ir žiūri pro rakto skylutę.

Kamai trūko kantrybė.

– Ir tegu sau žiūri! – metė ji. – Na, kodėl kaip tik dabar jums rūpi tūkstančiai pašalinių dalykų? Aš sėdžiu čia jau ketvirtį valandos, o jūs net nepaprašėte manęs nusiimti šydo. Tik nedrįskite manęs to prašyti dabar, pavėluotai! Jūs nesusiprotėjote, kokia kankynė per tokią kaitrą nešioti žiemi-

nį šydą. Ką gi, gavau ko nusipelniusi. Ir kurių galų reikėjo čia trenktis? Puikiai girdėjau, kaip klausėte kambarinę, kur būtų galima užeiti trumpai valandėlei. Taip ir pasakėte: trumpai valandėlei! Matyt, tai reiškia, kad ketinote užbaigti su manimi šneką per porą minučių. Ne, aš jums nepriekaištauju, tik mane tai neapsakomai nuliūdino. Neduok tu Dieve!.. Ir kodėl niekaip negaliu tavęs užmiršti? Žinau, kad tu pamišęs, kad tavo akys paklaikusios; įsivaizduok, girdėjau apie tave taip kalbant, ir man nesunku tuo patikėti. Ir vis tiek negaliu tavęs užmiršti. Daktaras Nisenas sakė, kad tu pamišęs, ir dievaži tik visiškas pamišėlis galėtų apsigyventi tokiame miesteliūkštyje kaip šis ir pasivadinti agronomu. Kur tai girdėta! Matau, tebemūvi tą geležinį žiedą ir diena iš dienos tebenešioji tą rėksmingą geltoną kostiumą, kurio niekas daugiau nesutiktų vilktis...

– Ar daktaras Nisenas sakė, kad aš pamišęs? – paklausė jis.

– Daktaras Nisenas pasakė tai be užuolankų! Gal nori sužinoti, kam pasakė?

Stojo pauzė. Nagelis trumpai susimąstė, tada vėl pakėlė akis ir tarė:

– Kalbėkite atvirai, ar negalėčiau nors kiek padėti jums pinigais, Kama? Jūs žinote, kad galiu.

– Nieku gyvu! – pasipiktino ji. – Nieku gyvu, ar girdite? Kas, po galais, davė jums teisę svaidyti man į veidą vieną įžeidimą po kito?

Vėl pauzė.

– Nesuprantu, – prabilo jis, – kokia prasmė čia sėdėti ir gadinti vienas kitam nuotaiką...

Bet Kama pertraukė jį apsipylusi ašaromis, nebegalvodama, ką sako:

– Katras iš mudviejų be nuotaikos? Gal aš? Vis dėlto kaip neatpažįstamai pasikeitei vos per kelis mėnesius! Atvykau čia vien tam, kad... Aš nebesitikiu, kad atsakysi į mano jausmus, ir žinai, kad nesu iš tų, kurios pultų maldauti, tačiau vyliausi, kad būsi man maloningas... O Viešpatėliau, koks liūdnas mano gyvenimas! Turėčiau išrauti tave iš savo širdies, bet negaliu, aš atseku tau iš paskos ir puolu prie tavo kojų. Ar pameni, kaip tąkart Dramensvejene sudavei šuniui per snukį, nes jis šoko ant manęs? Pati buvau kalta: surikau manydama, kad jis taikosi man įkąsti. Iš tikrųjų šuo neketino kąsti, tenorėjo pažaisti, o kai tu jam sušėrei, jis prišliaužė prie mūsų ir atsigulė, užuot nubėgęs. Tąkart iš gailesčio tu apsiverkei, glostei šunį ir vogčiomis braukei ašaras, aš mačiau. O dabar tu neverki, nors... Tik nesuprask kaip palyginimo. Juk nemanai, kad imsiu save lyginti su šunimi? Dievas žino, kas tau gali šauti į galvą iš pasipūtimo. Man pažįstama ši tavo veido išraiška. Matau, šypsaisi, taip, tikrai, šyptelėjai! Tu atvirai tyčiojiesi iš manęs! Pasakysiu tau tiesiai... Ne, ne, ne, atleisk man! Aš vėl tokia nusiminusi. Prieš save matai palaužtą moterį, aš visiškai palaužta, duok man savo ranką! Na, kodėl tu niekaip negali pamiršti tos mažytės mano nuodėmės? Juk kai geriau pagalvoji, tas prasižengimas nebuvo toks jau didelis. Tą vakarą negerai pasielgiau nenulipusi žemyn pas tave. Siuntei ir siuntei man ženklus, o aš nepasirodžiau. Dievas mato, kaip nuoširdžiai gailiuosi! Tik tuo metu pas mane jo nebuvo, kaip tu pamanei, jis buvo užėjęs, bet tuo metu jo jau nebebuvo. Aš juk prisipažįstu ir prašau malonės. Bet man reikėjo jį išvaryti, taip, išvaryti, aš nesiginu, visai nesiginu, ir man nereikėjo... Ne, aš nesuprantu... nieko nebesuprantu...

Stojo pauzė. Toje tyloje buvo girdėti tik Kamos kūkčiojimas

ir peilių bei šakučių barškėjimas valgomajame. Ji vis verkė ir po šydu nosinaite šluostėsi ašaras.

– Žinai, jis baisiai silpnas, – tęsė ji, – jam taip trūksta tvirtybės. Būna, trenkia kumščiu į stalą ir liepia man nešdintis po velnių, iškoneveikia mane, drebia, kad aš jį žlugdau, elgiasi su manimi labai šiurkščiai, bet netrukus vėl pasidaro toks nelaimingas ir negali apsispręsti, ar leisti man išeiti. Ką man daryti, kai matau, koks jis bejėgis? Ketinu jį palikti, bet vis atidėlioju, nors man nėra lengva... Tik negailėkite manęs, kaip drįstate man rodyti savo begėdišką užuojautą! Šiaip ar taip, jis geresnis už daugelį ir suteikė man daugiau džiaugsmo nei bet kuris kitas, daugiau nei jūs. Mano meilė jam tokia pat tvirta, jei norite žinoti. Atvykau čia ne tam, kad jį apšmeižčiau. Kai grįšiu namo ir su juo susitiksiu, atsiklaupusi prašysiu atleisti už tai, ką čia apie jį prišnekėjau. Taip, tikrai!

Nagelis tarė:

– Mieloji Kama, elkitės protingai! Leiskite man jums padėti, ar girdite? Manau, jums to reikia. Ar sutiksite? Negražu atsisakyti pagalbos, kai aš galiu ir noriu padėti.

Sulig tais žodžiais jis išsitraukė piniginę.

Įsiutusi ji suriko:

– Aš gi pasakiau „ne“! Gal jūs kurčias?

– Ko jūs tuomet norite? – priblokštas paklausė jis.

Kama atsisėdo ant kėdės ir liovėsi verkti. Regis, ėmė gailėtis pasikarščiavusi.

– Paklausykite, Simonsenai... leiskite man dar kartą pavadinti jus Simonsenu, jei nesupyksite, norėčiau jums kai ką pasakyti. Kur tai matyta, apsigyventi tokiame užkampyje, ir kas, po galais, jums užėjo? Ar reikia stebėtis, kad žmonės jus laiko pamišėliu? Turiu įtempti atmintį, kad prisiminčiau,

kaip šis miesteliūkštis vadinasi, toks jis mažytis, o jūs čia išdarinėjate komedijas ir stulbinate vietinius savo keistybėmis! Ar tikrai negalėjote sugalvoti nieko geriau?.. Na, tai ne mano reikalas, sakau tik iš seno... Tai kaip manote, ką man daryti su savo krūtine? Rodos, tuoj sprogs! Ar nemanote, kad vėl vertėtų apsilankyti pas gydytoją? Tik, Dieve mano, kaip aš jam susimokėsiu neturėdama nė vienos erės?

– Bet aš iš visos širdies noriu jums padėti, ar girdite? Juk kada nors galėsite man tuos pinigus grąžinti.

– Na, bet koks gi skirtumas, ar apsilankysiu pas gydytoją, ar ne, – ji toliau varė savo kaip užsispyręs vaikas. – Kas gedėtų manęs, jei numirčiau?..

Tačiau staiga ji nudavė susimąsčiusi ir jau kitu tonu tarė:

– Geriau pasvarsčius, kodėl gi man nepriimti jūsų pinigų? Jeigu seniau imdavau, kodėl nepaėmus dabar? Juk nesu tokia visko pertekusi, kad dėl to... Bet jūs vis stengėtės pasiūlyti man jų tomis akimirkomis, kai būdavau sudirgusi, tad iš anksto galėjote nuspėti, kad atsisakysiu. Stengėtės, kaipgi! Jūs viską tiksliai apskaičiavote, vien tam, kad išsaugotumėte savo pinigus, nors dabar jų turite į valias. Manote, nepastebėjau? Ir net jeigu dabar dar kartą man jų pasiūlysite, padarysite tai vien tam, kad mane pažemintumėte ir galėtumėte džiaugtis, kai galiausiai būsiu priversta juos priimti. Bet tai nepadės, vis dėlto aš paimsiu tuos pinigus ir būsiu tau dėkinga. Dievaži, norėčiau, kad man nereikėtų tavęs prašyti! Bet žinokite, ne dėl to šiandien čia atvykau, ne dėl pinigų, galite tikėti, galite ne. Vis dėlto viliuosi, kad nesate toks niekingas ir taip nemanote... O kiek gali man duoti, Simonsenai? Viešpatie, tik prašau neįsižeisti, tikrai kalbu nuoširdžiai...

– Kiek jums reikia?

– Taigi, kiek man reikia!.. O Dieve, tikiuosi, garlaivis neišplauks be manęs?.. Galimas daiktas, man reikia daug, bet... gal kelių šimtų kronų, bet...

– Paklausykite, jums visi nereikia jaustis pažemintai dėl to, kad paimsite tuos pinigus. Jei norėtumėt, galėtumėt juos užsidirbti. Galėtumėt man padaryti didžiulę paslaugą, jei išdrįsčiau jūsų paprašyti...

– Jei išdrįstum manęs paprašyti! – sušuko ji netverdama džiaugsmu, kad atsirado tokia išeitis. – Dieve mano, kaip tu gražbyliauji! Kokią paslaugą? Kokią paslaugą, Simonsenai? Aš pasiryžusi viskam! O, mieliausiasis mano!

– Jūs dar turite laiko, garlaivis išplauks tik po keturiasdešimt penkių minučių...

– Taip. Ir ką aš turiu padaryti?

– Jūs turite aplankyti vieną damą ir įvykdyti vieną pavedimą.

– Damą?

– Ji gyvena šalia krantinės, vienaukštyje namelyje. Langai be užuolaidų, bet ant palangių žydi baltos gėlės. Toji dama vardu Marta Gudė, panelė Gudė.

– Tai ar ji... o kaipgi ponia Stenersen?..

– Paklausykite, jūs klystate, panelei Gudei turbūt apie keturiasdešimt. Bet ji turi kėdę, seną krėslą, kurį nusprendžiau įsigyti, ir jūs turite man padėti... Štai, įsidėkite pinigus, o aš jums tuo metu viską paaiškinsiu.

Pamažu ėmė temti; viešbučio svečiai triukšmingai išsiskirstė iš valgomojo, o Nagelis tebesėdėjo, smulkiai pasakodamas apie senąjį krėslą. Veikti reikią atsargiai, platūs mostai čia nepadėsią. Kama vis labiau nekantravo imtis užduoties, šis įtartinas pavedimas ją tiesiog pakerėjo, ji garsiai juokėsi ir vis

klausinėjo, gal jai mažumėlę persirengti, bent akinius užsidėti. Ar jis kažkada neturėjęs raudonos skrybėlės? Ji galėtų ją užsimaukšlinti...

– Ne, ne, jums nereikia imtis jokių gudrybių. Tiesiog pareikškite norą įsigyti kėdę ir užkelkite kainą, galite eiti iki dviejų šimtų kronų, net iki dviejų šimtų dvidešimt. Ir būkite rami, jums niekas negresia, kėdės jūs negausite.

– Dieve, kiek daug pinigų! Kodėl negalėčiau jos gauti už du šimtus dvidešimt kronų?

– Nes ji jau pažadėta man.

– O jeigu dama užkibs?

– Neužkibs. Dabar eikite.

Paskutinę akimirką ji vėl paprašė šukų ir susirūpino, ar nesusiglamžiusi jos suknelė.

– Man nepatinka, kad tiek daug laiko praleidi pas tą ponią Stenersen, – tarė papūsdama lūpytes. – Aš to nepakęsiu, tapsiu nepaguodžiama.

Ir dar kartą pasitikrino, ar saugiai paslėpė pinigus.

– Koks tu mielas, kad nepagailėjai man tiek pinigų! – šūktelėjo.

Tada staigiu judesiu pasikėlė šydą ir pabučiavo jam į lūpas, tiesiai į lūpas. Tačiau net ir tada nesiliovė galvojusi apie keistąjį savo vizitą pas Martą Gudę.

– Kaip man tau pranešti, kad viskas pavyko? – paklausė ji. – Jei nori, galiu paprašyti kapitono, kad garlaivis suūktų keturis ar penkis kartus, gerai? Matai, nesu tokia jau kvaila. Gali manimi pasikliauti! Nejau nepadarysiu tau tokios paslaugėlės, kai tu... Paklausyk, *ne* dėl pinigų aš šiandien atvažiavau, patikėk! Leisk dar kartą tau padėkoti! Iki pasimatymo, iki pasimatymo!

Ji dar kartą apsičiupinėjo, ar pinigai vietoje.

Po pusvalandžio Nagelis tikrai išgirdo, kaip garlaivis trumpai suūkė penkis kartus iš eilės.

XIII

Praėjo pora dienų.

Nagelis nekėlė kojos iš savo kambario, kiūtinėjo šen ten paniurusiu veidu, atrodė nelaimingas ir kenčiantis; jo akys per tas dvi dienas visai apsiblausė. Jis taipgi su niekuo nesikalbėjo, net su viešbučio patarnautojais. Viena jo plaštaka buvo apvyniota skaruliu; kažkurią naktį, kaip įprastai nežinia kur užtrukęs iki paryčių, jis grįžo ranką susukęs į nosinę. Pasak jo paties, susižeidė dviejose vietose pargriuvęs ant akėčių, riogsojusių krantinėje.

Ketvirtadienio rytas išaušo lietingas, ir nuo darganos jo nuotaika dar labiau subjuro. Tačiau lovoje paskaitinėjęs laikraščius ir pasijuokęs iš skandaliuko Prancūzijos Deputatų rūmuose, staiga jis spragtelėjo pirštais ir pašoko ant kojų. Velniai griebtų! Pasaulis platus, turtingas ir kupinas džiaugsmo, pasaulis nuostabus, ir ne kitaip!

Nespėjęs iki galo apsirengti, Nagelis paskambino ir pranešė Sarai vakare ketinąs pasikviesti svečių, šešis septynis žmones, galinčius kiek praskaidrinti šią ašarų pakalnę, keletą linksmuolių: daktarą Stenerseną, advokatą Hanseną, adjunktą ir dar vieną kitą.

Jis tuoj pat išsiuntinėjo kvietimus. Minutis pranešė ateisiąs;

asesorius Reinertas taip pat buvo pakviestas, tačiau nepasirodė. Penktą valandą popiet visi susirinko Nagelio kambaryje. Kadangi tebelijo ir lauke tvyrojo prietema, buvo uždegta lempa ir nuleistos užuolaidos.

O tada prasidėjo bakchanalija, girta puota ir nebūtas pragariškas triukšmas – visas miestelis apie tai kalbėjo dar kelias dienas...

Vos Minutis įžengė pro duris, Nagelis priėjo prie jo ir atsiprašė už tai, kad per aną susitikimą prišnekėjo tiek niekų. Jis nuoširdžiai paspaudė Minučiui ranką ir pristatė jį jaunajam studentui Ejenui, kuris vienintelis jo nepažinojo. Minutis šnabždomis padėkojo Nageliui už naujas kelnes; dabar jis nuo galvos iki kojų vilkėjo naujais drabužiais.

– Jūs dar neturite liemenės.

– Taip, bet man jos ir nereikia. Aš juk ne grafas, patikėkite: man nereikia liemenės.

Daktaras Stenersenas buvo sukūlęs savo akinius ir dabar nešiojo pensnė, kuri, nepririšta prie virvelės, kas akimirką krito jam nuo nosies.

– Kad ir ką sakytumėte, – pareiškė jis, – mes gyvename išsilaisvinimo laikais. Tik prisiminkite rinkimus. Ir palyginkite juos su praėjusiais.

Visi gėrė išvien, adjunktas jau ėmė kalbėti vienskiemeniais žodžiais, o tai buvo aiškus ženklas. Advokatas Hansenas, veikiausiai išlenkęs kelias burneles dar prieš ateidamas, kaip įprastai ėmė prieštarauti daktarui ir taukšti nesąmones.

Jis, Hansenas, savo ruožtu esąs socialistas, kiek pažengęs socialistas, jeigu galima taip pavadinti. Rinkimai jo labai nenudžiuginę; kokį išsilaisvinimą, tiesą sakant, jie parodę, ar kas nors galįs jam atsakyti? Velniop viską! Taip, puikūs išsilaisvini-

mo laikai! Tačiau net toks žmogus kaip Gladstonas niekingai kariavo su Parneliu, prisidengęs doroviniais sumetimais, juokingais pseudomoraliniais sumetimais! Velniop viską!

– Kokios čia, po paraliais, kalbos? – tuojau suriko daktaras. – Nejau dorovė nieko nereiškia? Kiek žmonių pavyktų patraukti į savo pusę spjovus į moralę? Į raidos kelią žmones reikia vesti gudrumu ir apgaule, moralei nuolat atiduodant duoklę. Aš labai vertinu Parnelį, bet jeigu Gladstonui šis pasirodė nepakenčiamas, tai juk galima pripažinti, kad tas žmogus žino, ką šneka. Su šia nuomone, be abejo, nesutiktų ponas Nagelis, gerbiamas pobūvio šeimininkas, niekaip negalintis dovanoti Gladstonui, kad jo švari sąžinė. Cha cha cha, o Dieve mieliausias!.. Beje, pone Nageli, juk jums ir Tolstojus nelabai prie širdies? Girdėjau iš panelės Chelan, kad nesate linkęs jo pripažinti.

Nagelis, tuo metu šnekučiavęsis su studentu Ejenu, skubiai atsisuko ir tarė:

– Nepamenu, kad su panele Chelan būčiau kalbėjęs apie Tolstojų. Laikau jį didžiu rašytoju ir filosofijos juokdariu...

O netrukus pridūrė:

– Juk šįvakar galime sau leisti pasisakyti smarkiau, jei tik yra noras, ar ne? Čia gi viengungio būstas, į kurį susirinkę vieni vyrai. Tai sutarta? Dabar man kaip tik tokia nuotaika, kad galėčiau kepštelėti kam nors letena ir suurgzti.

– Prašom! – įsižeidęs atsakė daktaras. – Tolstojus – juokdarys.

– Taip, taip, pasakykime savo nuomonę, – staiga suriko ir adjunktas. Jis ką tik buvo pasiekęs tinkamą girtumo laipsnį ir nuo šiol nieko nebijojo. – Jokių apribojimų, daktare, kitaip išvilksime tave lauk. Kiekvienas turi savo nuomonę;

Štekeris*, pavyzdžiui, yra paskutinis sukčius. Aš tai įrodysiu... įrodysiu!

Visi prapliupo juoktis ir tik po kurio laiko vėl galėjo prabilti apie Tolstojų. Jis esąs didis rašytojas ir didelė asmenybė.

Nagelio veidas ūmiai plykstelėjo raudoniu:

– Nėra jis jokia didelė asmenybė. Jo mąstysena tokia primityvi, kiek tik įmanoma, o mokymas – nė per plauką ne prasmingesnis nei Gelbėjimo armijos pašlovinimai aleliuja. Vargu ar koks žemakilmis rusas, neturintis senos prakilnios pavardės ir apvalaus milijono Tolstojaus rublių, būtų tapęs toks garsus, kelis valstiečius išmokęs lopyti batus... Nagi, verčiau paūžkime. Į sveikatą, pone Grėgorai!

Kur buvęs, kur nebuvęs Nagelis vis ištaikydavo progą susidaužti su Minučiu ir apskritai visą vakarą rodė jam daug dėmesio. Jis dar kartą pagailestavo dėl savo paistalų per aną susitikimą ir paprašė, kad Minutis visa tai užmirštų.

– Manęs tai jūs niekuo neišgąsdinsite, – tarė daktaras ir sulig tais žodžiais išsirężė.

– Kai kada man užeina noras visiems priešgyniauti, – tęsė Nagelis, – o šįvakar man ypač niežti liežuvį. Iš dalies kalti keli nemalonūs išgyvenimai, gan skaudžiai sukrėtę mane užvakar, iš dalies – tas niūrus oras, kurio tiesiog negaliu pakelti. Pone daktare, turbūt nusimanote apie tokias būsenas ir man atleisite... O kalbant apie Tolstojų, niekaip neišeina laikyti jo dvasingesniu už, tarkim, generolą Butą**. Abu jie pamokslautojai – ne mąstytojai, bet pamokslautojai. Jie leidžia į apyvartą jau sukurtus gaminius, populiarina mintis, kurias randa gata-

* Adolf Stöcker (1835–1909) – vokiečių teologas ir politikas.

** William Booth (1829–1912) – Gelbėjimo armijos įkūrėjas.

vas, pusdykiai pardavinėja jas liaudžiai ir valdo pasaulį. Bet jeigu jau ką nors parduodi, svarbu parduoti pelningai. O Tolstojus patiria milžiniškus nuostolius. Kartą susilažino du draugai: vienas pastatė dvylika šilingų, kad šaudamas iš dvidešimties žingsnių išmuš riešutą draugui iš rankos ir jo nesužeis. Tai jis ir iššovė, netaikliai iššovė, sudirbo anam visą ranką, netgi su dideliu pasisekimu. Tuomet draugas sudejavo ir sukaupęs paskutines jėgas suriko: „Tu pralaimėjai lažybas, duok šen dvylika šilingų!" Ir jis gavo tuos dvylika šilingų... Cha cha, duok šen dvylika šilingų, pasakė!.. Dieve tu mano, kaip Tolstojus plėšosi, kad sunaikintų bet kokį žmonių džiaugsmo šaltinį ir pripildytų pasaulį vien meile Dievui ir paprastam žmogui. Mane kamuoja gėda. Gan įžūlu teigti, kad dėl grafo agronomą kamuoja didžiulė gėda, bet taip yra... Net neužsiminčiau apie tai, jei Tolstojus būtų jaunikis, kuriam reikia įveikti pagundas, atlaikyti kovą su savimi, kad galėtų skelbti dorą ir tyrai gyventi. Bet juk tas žmogus – karšinčius, kurio versmės užakusios, kuriame žmogiškų polinkių nelikę nė žymės. Bet – kas nors gali įterpti – tai niekaip nesusiję su jo mokymu. Netiesa, tai taip pat susiję su jo mokymu! Tik aptingęs ir surambėjęs nuo senatvės, persisotinęs malonumais ir nuo jų atbukęs eini pas jauną žmogų ir sakai: „Atsižadėk!" Jaunuolis paskanauja, pamąsto ir pripažįsta, kad tai teisinga pagal Šventąjį Raštą. Tačiau jaunas žmogus neatsižada, tik karališkai nuodėmiauja keturiasdešimt metų. Taip sutvarkyta gamta! O kai prabėga keturiasdešimt metų ir jaunuolis pats pavirsta seniu, tuomet jis taip pat pasibalnoja savo baltą baltą kumelę ir išjoja, kaulėta ranka aukštai iškėlęs kryžių, visam pasauliui trimituodamas, kad jaunikliams reikia atsižadėti, visko atsižadėti. Che che che che, taip, tai nuolat besikartojanti komedija! Tolstojus mane

linksmina, aš sužavėtas, kad tas seniokas dar gali daryti tiek gero; galiausiai jo turbūt laukia dangus! Bet juk jis tik kartoja, ką daugybė senių darė iki jo ir ką daugybė senių darys po jo. Ir nieko daugiau.

– Leiskite mažų mažiausiai jums priminti, kad Tolstojus garsėja kaip tikras varguolių ir nelaimėlių draugas, nejau tai nieko nereiškia? Parodykite man bent vieną mūsiškį poną, kuris taip rūpintųsi žemiausiais visuomenės sluoksniais. Man jūsų požiūris atrodo ganėtinai pasipūtėliškas: atseit jeigu Tolstojaus mokymu niekas nesivadovauja, tai jį reikia nurašyti kaip kvailą sapalionę.

– Bravo, daktare! – vėl subliuvo adjunktas raudonio išmuštais veidais. – Bet pasakykite tą patį smarkiau, pasakykite šiurkščiai. Kiekvienas turi savo nuomonę. Pasipūtėliškas požiūris, išties jūsų požiūris pasipūtėliškas! Aš tai įrodysiu...

– Į sveikatą! – tarė Nagelis. – Nepamirškime, ko čia susirinkome. Nejau, daktare, tikrai manote, kad žmogus, kuris nepagaili dešimties rublių, kišenėje turėdamas apvalų milijoną, yra vertas susižavėjimo? Nesuprantu jūsų ir visų kitų žmonių mąstysenos, tikriausiai esu kitaip suręstas. Nors užmuškite, man netelpa galvoje, kodėl reikia žavėtis išmaldos davėju, ypač jeigu jis – piniguočius.

– Puiku! – įterpė advokatas su pašaipėle. – Aš socialistas, ir mano toks požiūris.

Tačiau šie žodžiai suerzino daktarą, jis pasisuko į Nagelį ir sušuko:

– Gal galėčiau paklausti, ar tikrai esate taip gerai susipažinęs, kiek ir kokio dydžio išmaldų Tolstojus išdalija įvairiomis progomis? Juk turi būti ribos, ką dera sakyti ir ko nedera, net viengungių vakarėlyje.

– Ir Tolstojus panašiai samprotavo: turi būti kokios nors ribos, kiek galiu aukoti! – atrėmė Nagelis. – Taigi jis leido savo žmonai prisiimti kaltę už tai, kad neduoda daugiau! Che che che, na, bet tai galime praleisti... Paklausykite: ar tikrai atiduodame kroną todėl, kad esame dosnūs, arba todėl, kad šitaip norime padaryti gerą ir kilnų darbą? Man toks požiūris atrodo naivus! Yra žmonių, kurie tiesiog negali neduoti. Kodėl? Nes duodami jie jaučia didžiulį dvasinį pasitenkinimą. Jie vadovaujasi ne loginiu mąstymu, dalija išmaldą pasislėpę, nemėgsta to daryti atvirai, nes prarastų dalį malonumo. Aukoja paslapčia, paskubom, drebančiomis rankomis, iš jiems patiems nesuvokiamos vidinės palaimos besikilnojančia krūtine. Staiga jiems tvyksteli, kad reikia ką nors atiduoti, tai kyla kaip savotiškas jausmas krūtinėje, prasiveržia nelyginant ūmus ir keistas troškimas, nuo kurio akys patvinsta ašaromis. Jie duoda ne iš gerumo, o vedami instinkto, dėl savo asmeninės gerovės, kitaip jie negali! Apie dosnius žmones kalbama su susižavėjimu, – kaip jau minėjau, tikriausiai esu kitaip suręstas nei visi kiti, bet dosnūs žmonės manęs nežavi. Nė trupučio. Kas, velniai griebtų, nenorėtų verčiau duoti, o ne imti? Leiskite man paklausti, ar yra žemėje nors vienas žmogus, kuris verčiau padėtų vargstantiesiems, užuot pats vargęs? Kaip pavyzdį galėčiau paminėti jus, pone daktare: visai neseniai savo irklininkui davėte penkias kronas. Netyčia nugirdau. Ir kodėl gi jūs atidavėte tas penkias kronas? Tikrai ne tam, kad geru darbu pradžiugintumėte Dievą, tokia mintis turbūt jums nedingtelėjo. Galbūt tam žmogui taip labai ir nereikėjo pagalbos, vis tiek kyštelėjote jam pinigų. Tą akimirką, matyt, tiesiog pasidavėte kaži kokiam šviesiam impulsui kažką paleisti iš rankų ir pradžiuginti kitus... Mano galva, neapsakomai žema sureikšminti žmonių gerada-

rystę. Vieną dieną žingsniuojate gatve, tam tikru oru, sutikdamas tam tikrus žmones, ir visa tai jumyse sukuria tam tikrą nuotaiką. Staiga žvilgsnį patraukia veidas, vaiko ar elgetos – tegu bus elgetos, – ir jus apima drebulys. Keistas jausmas persmelkia sielą, ir treptelėjęs sustojate gatvėje. Tas veidas palietė nepaprastai jautrią jūsų stygą, ir jūs įsiviliojęs elgetą į tarpuvartę įspraudžiate jam į delną dešimt kronų. „Jei prasitarsi apie tai, bent žodeliu užsiminsi, užmušiu tave!" – sušnabždi kone grieždamas dantimis, ašarodamas iš susijaudinimo. Taip jums svarbu likti nepastebėtam. Ir tai gali kartotis diena iš dienos, tad neretai pats patenkate į sunkią bėdą ir kišenėje nebeturite nė erės... Man tai, žinoma, nebūdinga. Tačiau pažįstu vieną žmogų, geriau pagalvojus netgi du žmones, kurie taip elgiasi... Taigi duodate, nes negalite kitaip, ir taškas! Tačiau norėčiau išskirti šykščius žmones. Šykštuoliai ir dideli savanaudžiai iš tikrųjų aukoja, kai ką nors atiduoda, dėl to nekyla abejonių. Tad noriu pasakyti, jog tokie žmonės yra vertesni pagarbos dėl vienos erės, kurią išdrebina pergalėję save, nei tokie kaip aš ir jūs, su malonumu atseikėjantys visą kroną. Perduokite Tolstojui, kad jo šlykštus parodomasis gerumas nevertas nė sudilusio grašio, – tol, kol jis neatiduos viso savo turto, nors ir to maža... Beje, prašau atleisti, jei ką nors papiktinau. Dar vieną cigarą, pone Grėgorai? Į jūsų sveikatą, pone daktare!

Stojo tyla.

– Kiek žmonių tikitės atversti per gyvenimą? – paklausė daktaras.

– Bravo! – sukliko adjunktas. – Bravo jums šaukia adjunktas Holtanas!

– Aš? – perklausė Nagelis. – Nė vieno vienintelio. Jei stengčiausi atversti žmones, greit galą gaučiau. Tik niekaip

negaliu suvokti, kodėl visi kiti žmonės nemąsto taip pat kaip aš. Išeitų, kad labiausiai aš pats neteisus. Bet ne visai neteisus, neįmanoma, kad būčiau visiškai neteisus.

– Vis dėlto lig šiol man dar neteko girdėti, kad pripažintumėte kokią nors tiesą ar asmenybę, – tarė daktaras. – Būtų įdomu sužinoti, ar yra nors vienas žmogus, kuris ir jums įtiktų.

– Leiskite man šį tą jums paaiškinti, tam užteks kelių žodžių. Tikriausiai norėjote pasakyti: atsargiau, jis neturi autoritetų, jis įsikūnijusi puikybė, jam niekas neįtinka! Jūs klystate. Mano protas daug neaprėpia, toli jis nesiekia, bet galėčiau išvardyti šimtus eilinių pripažintų didžiažmogių, kurie pripildo pasaulį savo šlovės spindesio. Jų vardai man skamba ausyse. Vis dėlto būčiau linkęs paminėti tik du, keturis ar šešis ryškiausius dvasios didžiūnus, pusdievius, nepranokstamus vertybių kūrėjus ir apsistoti ties visiškai nereikšmingais žmogeliais, savitais, kilniais genijais, apie kuriuos niekas nešneka, kurie gyvena trumpai, miršta jauni ir nežinomi. Gali būti, kad išvardyčiau jų ganėtinai daug. Bet esu įsitikinęs, kad Tolstojų pamirščiau.

– Paklausykite, – atsainiai tarė daktaras norėdamas užbaigti tą pokalbį, jis netgi trūktelėjo pečiais, – nejau išties manote, kad žmogus galėtų pasiekti tokią pasaulinę šlovę kaip Tolstojus nebūdamas iškilaus proto? Nepaprastai įdomu jūsų klausytis, bet tai, ką pasakėte, yra grynas paistalas. Jūs taip nušnekate, velniai rautų, jog darosi bloga.

Adjunktas Holtanas užbliovė:

– Bravo, daktare! Neleiskime savo šeimininkui mūsų užkalbėti... mūsų užkalbėti...

– Adjunktas man priminė, kad tikrai nesu malonus šeimininkas, – nusijuokė Nagelis. – Bet dabar aš pasitaisysiu. Pone Ejenai, juk jūsų taurė tuščia! Čia dabar, kodėl jūs negeriate?

Studentas Ejenas visą laiką sėdėjo suakmenėjęs, gaudydamas kiekvieną pasakytą žodį. Iš smalsumo jo akys susiaurėjo, jis klausėsi net ausis ištempęs. Jaunuolis atrodė smarkiai susidomėjęs. Sklido kalbos, kad jis, kaip ir daugelis studentų, per atostogas rašo romaną.

Sara atėjo pranešti, kad vakarienė paruošta. Advokatas, kuris snūduriavo suglebęs ant kėdės, staiga prasimerkė ir nulydėjo ją žvilgsniu, o kai ji pranyko už durų, pašoko, pasivijo ją ant laiptų ir susižavėjęs tarė:

– Sara, nuo tavęs neįmanoma atitraukti akių. Sakau, kaip yra.

Tuomet jis grįžo į kambarį ir atsisėdo į savo vietą tokiu pat rimtu veidu kaip anksčiau. Buvo gerokai trūktelėjęs. Kai daktaras Stenersenas nebeiškentęs kibo jam į atlapus dėl socialistinių pažiūrų, jis jau nebepajėgė atsikirsti. Nieko sau socialistas! Engėjas, apgailėtinas galingųjų ir begalių tarpininkas, teisininkas, gyvenantis iš kitų nesantaikos ir imantis užmokestį už tai, kad nugalėtų kietakaktiškumas, teisėtai nugalėtų! Ir toks žmogus drįstąs vadintis socialistu!

– Taip, bet iš principo, iš principo, – užginčijo advokatas.

– Iš principo!

Daktaras su didžiausia panieka atsiliepė apie advokato principus. Kol ponai lipo laiptais žemyn į valgomąjį, jis nesiliovė atakavęs Hanseno, šaipėsi iš jo kaip advokato ir užsimojo prieš visą socializmo esmę. Štai jis, daktaras, liberalas visa siela ir kūnu, o ne koks nors apsišaukėlis socialistas. Ir išvis kas tas socialistinis principas? Velniop visa tai! Daktaras pasipūtė dar labiau: socializmas, trumpai nusakant jo esmę, esąs žemesniosios klasės keršto idėja. Pažvelkite į socializmą kaip judėjimą! Prastuoliai, akli ir kurti gyvuliai, kurie iškorę liežuvius bidzena

paskui savo vedlį. Ar jie mato toliau savo nosies? Ne, prastuoliai nemąsto. Jeigu mąstytų, pereitų pas liberalus ir nuveiktų ką nors naudinga ir praktiška, užuot visą gyvenimą drybsoję su nutįsusia seile ir godoję godas. Tfu. Paimkite bet kurį socialistų vadą, kas tai per tipai? Nuskarusios džiūsnelės, tupinčios mansardose ant medinių kėdžių ir kurpiančios veikalus apie tai, kaip patobulinti pasaulį! Žinoma, dalis jų – padorūs žmonės, kas galėtų pasakyti blogą žodį apie Karlą Marksą? Bet ir tas Marksas nieko daugiau neveikė, tik sėdėjo ir skrebeno plunksna, tikėdamasis taip panaikinti skurdą pasaulyje – teoriškai. Jo protas išmąsto kiekvieną neturto atmainą, kiekvieną vargo laipsnį, jo galvoje sutelpa visos žmonijos kančios. Taigi jis pamirko plunksną į rašalą ir deganča širdimi puola marginti puslapį po puslapio, didžiausius lapus prirašo skaičių, atima iš turtuolių ir atiduoda vargšams, paskirsto lėšas, visą pasaulio ekonomiką apverčia aukštyn kojomis, milijardais apipila nustėrusius vargšus, – ir viskas moksliškai, viskas teoriškai! O galų gale paaiškėja, kad per naivumą rėmėsi iš esmės klaidingu principu – žmonių lygybe! Tfu! Taigi, iš esmės klaidingu principu! Juk galima buvo užsiimti kokia nors naudinga veikla ir paremti liberalų pastangas reformuoti visuomenę ir įtvirtinti tikrąją demokratiją...

Po truputį daktaras taip pat įšilo, niekaip nesiliovė gražbyliavęs ir dėstęs savo pažiūrų. Prie vakarienės stalo jis dar labiau įsismarkavo, šampanas liejosi upeliais, o atmosfera kaito vis labiau: net Minutis, gavęs vietą šalia Nagelio ir ligi tol nepravėręs burnos, kelis kartus įsiterpė į pokalbį. Adjunktas sėdėjo sustingęs, vis šūkčiodamas, kad apsidrėbė kiaušiniu ir dabar negali pajudėti. Jis buvo visiškai bejėgis. Bet kai priėjusi Sara norėjo jį nušluostyti, advokatas pasinaudojęs progą pri-

sitraukė ją prie savęs, suspaudė glėbyje ir ėmė su ja kaip pasiutęs kirkintis. Visa užstalė pakriko.

Per visą tą sumaištį Nagelis pareikalavo, kad į jo kambarį būtų atnešta pintinė šampano. Netrukus visi pakilo nuo stalo. Adjunktas su advokatu susikibę už parankių užplėšė dainą, taip buvo įsismaginę, o daktaras vėl ėmė karštai postringauti apie socializmo principą. Tačiau ant laiptų jam nepasisekė: jis pametė savo pensnė, ši nukrito ant žemės, gal jau dešimtą kartą, ir galiausiai sudužo. Abu stiklai pažiro į šipulius. Daktaras įsikišo rėmelius į kišenę ir visą vakarą liko pusaklis. Užsirūstinęs ir dar labiau sudirgęs jis prisėdo prie Nagelio ir kandžiai paklausė:

– Jei suprantu jus teisingai, esate tikintis žmogus?

Klausimą ištarė kuo rimčiausiu veidu ir dabar laukė atsakymo. Kiek patylėjęs dar pridūrė, kad po pirmojo jų pokalbio – kaip tik Karlseno laidotuvių dieną – jam susidaręs įspūdis, kad jis, Nagelis, išties esąs tikintis žmogus.

– Aš gyniau religinį *gyvenimą* žmoguje, – atsakė Nagelis, – ne būtent krikščionybę, visai ne, bet apskritai religinį gyvenimą. Jūs pareiškėte, kad visus teologus reikėtų pakarti. „Kodėl?“ – paklausiau aš. „Nes jų vaidmuo suvaidintas“, – atsakėte jūs. Ir šiai jūsų nuomonei aš nepritariau. Religinis gyvenimas yra faktas. Turkas sušunka: „Alachas didis!“ – ir atiduoda gyvybę už savo tikėjimą; norvegas klūpo prie altoriaus ir po šiai dienai geria Kristaus kraują. Kiekviena tauta garbina kokį nors karvės barškalą, tikėdami žmonės numiršta palaimoje. Mat svarbu ne *ką* tikėti, o *kaip* tikėti...

– Mane stebina tokios kalbos, – pasipiktino daktaras. – Dar kartą savęs klausiu, ar tik nebūsite užsimaskavęs konservatorius. Prirašyta tiek mokslinės kritikos straipsnių prieš

teologus ir teologines knygas, rašytojai jau drąsiai pliekia pamokslų rinkinius ir teologijos veikalus, o jūs vis tiek nenorite pripažinti, kad, pavyzdžiui, ta komedija su Kristaus krauju atgyvenusi. Nesuprantu jūsų požiūrio.

Nagelis pagalvojęs tarė:

– Glaustai mano požiūrį būtų galima apibūdinti šitaip: ką iš tikrųjų laimėtume – dovanokite, jeigu jau esu jūsų to klausęs, – taigi ką iš tikrųjų laimėtume, net jei vertintume grynai praktiškai, iš gyvenimo išbraukę visą poeziją, visas svajones, visą įstabiąją mistiką, visą melą? Kas yra tiesa? Ar jūs tai žinote? Juk mes judame į priekį tik remdamiesi simboliais ir sulig kiekvienu žingsniu juos keičiame. Beje, nepamirškime išgerti.

Daktaras atsistojo ir nužingsniavo per kambarį. Jis piktai dėbtelėjo į užsilenkusį kilimo kraštą prie durų ir net priklaupė, kad jį ištiesintų.

– Galėtum man paskolinti savo akinius, Hansenai, šiaip ar taip, nieko neveiki, tik sėdi ir knapsi, – suurzgė išvestas iš kantrybės.

Bet Hansenas nepanoro skirtis su savo akiniais, ir daktaras apmaudžiai nuo jo nusisuko. Jis vėl prisėdo prie Nagelio.

– Nesąmonė kažkokia, – prakalbo, – iš esmės vienas šlamštas, jei žiūrėtume iš jūsų varpinės. Nors gal iš dalies jūs teisus. Štai pažvelkite į Hanseną, cha cha cha, prašau nepykti, kad iš tavęs juokiuosi, Hansenai, advokate ir socialiste Hansenai. Ar nepajunti širdyje savotiško džiaugsmo kaskart, kai susiginčija du padorūs piliečiai ir paduoda vienas kitą į teismą? Taip ir įsivaizduoju, kaip sutaikai juos gražiuoju ir už tai nepaprašai nė šilingo! O kitą sekmadienį vėl išsiruoši į Darbininkų sąjungą skaityti pranešimo apie socialistinę vals-

tybę dviem amatininkams ir mėsininkui. „Taip, kiekvienam turi būti atlyginta pagal gebėjimą gaminti, – išrėži, – viskas puikiai sutvarkyta, niekas neliks nuskriaustas." Tada atsistoja mėsininkas, mėsininkas, kuris dievaži yra genijus, palyginti su jumis visais, taigi jis atsistoja ir taria: „Bet mano gebėjimas vartoti kaip pirklio didmenininko, o gaminti sugebu tik kaip vargšas mėsininkas, daugiau man neduota." Ir lieki stypsoti nublyškęs iš apmaudo, ar ne taip, mulki tu?.. Knark, knark, kad tik į naudą, parpk į sveikatą!

Daktaras jau buvo girtutėlis, liežuvis jo nebeklausė, akys apsiblausė. Kiek patylėjęs jis vėl pasisuko į Nagelį ir niūriai pridūrė:

– Beje, nenorėjau pasakyti, kad tik teologams reikia nusižudyti. Ne, tegu mane griausmas, mums visiems reikia tai padaryti, sunaikinti pasaulį ir paleisti viską velniop.

Nagelis susidaužė su Minučiu. Daktaras nesulaukęs atsakymo supyko ir garsiai sušuko:

– Ar negirdite, ką sakau? Mums visiems reikia nusižudyti, sakau! Jums, žinoma, taip pat, jums taip pat!

Daktaras atrodė ne juokais įniršęs.

– Taip, – atsakė Nagelis, – aš irgi apie tai galvojau. Tik man nepakaktų drąsos, – pauzė. – Taigi nenoriu girtis, kad man užtektų drąsos tai padaryti. Bet jeigu vieną dieną pasiryžčiau, ginklas paruoštas. Dėl visa pikta visada jį nešiojuosi.

Nagelis iš liemenės kišenės išsitraukė buteliuką su nuodų ženklu ir iškėlė, kad visi matytų. Jis buvo pripiltas tik iki pusės.

– Tikra cianido rūgštis, pati gryniausia! – pareiškė Nagelis. – Bet aš niekada neišdrįsčiau, man tai atrodo neįmanoma... Pone daktare, jūs turbūt galėtumėte pasakyti, ar tiek pa-

kanka. Pusę jau sugirdžiau vienam gyvūnui, suveikė kuo puikiausiai. Keli traukuliai, kandžiai juokingas vyptelėjimas, du trys atodūsiai, ir viskas; trys ėjimai – matas.

Daktaras paėmė buteliuką, apžiūrėjo į jį, kelis kartus pakratė ir tarė:

– Čia yra pakankamai, daugiau nei pakankamai... Tiesą sakant, turėčiau šį buteliuką iš jūsų atimti, bet jeigu, šiaip ar taip, neužtektų drąsos...

– Ne, man neužtektų drąsos.

Stojo pauzė. Nagelis vėl įsikišo buteliuką į liemenės kišenę. Daktaras vis labiau smuko į kėdę, jis gėrė, dairėsi aplinkui pastėrusiomis akimis ir spjaudė ant grindų. Staiga sušuko adjunktui:

– Ei, kaip sekasi, Holtanai? Ar dar gali pasakyti „idėjų asociacijos"? Aš nebegaliu. Labanakt!

Adjunktas praplėšė akis, truputį pasirąžė, pakilo ir nuėjo prie lango, ten sustojo ir įsistebeilijo į gatvę. Kai vėl užsimezgė pokalbis, atsirado gera proga paspnikti. Jis nepastebimai nusėlino palei sieną, pravėrė duris ir išsmuko lauk, niekam nespėjus sužiūrėti. Šitaip adjunktas Holtanas visada pasišalindavo iš pobūvių.

Minutis taip pat atsistojo ketindamas išeiti, bet paprašytas dar truputį pabūti vėl atsisėdo. Advokatas Hansenas miegojo. Tuomet vis dar blaivi trijulė – studentas Ejenas, Minutis ir Nagelis – prakalbo apie literatūrą. Daktaras klausėsi prisimerkęs, nebepraverdamas burnos. Netrukus ir jis užmigo.

Studentas buvo labai apsiskaitęs ir žavėjosi Mopasanu: reikią pripažinti, jog Mopasanas prasiskverbęs į slapčiausias moterų sielos kerteles, jis esąs nepranokstamas meilės dainius. O koks drąsus potėpis, koks nuostabus žmogaus sielos išma-

nymas! Nagelis tai išgirdęs juokingai užsiplieskė, trankė stalą, laidė gerklę, kirto visiems rašytojams iš peties, sumalė juos į miltus, tik saujelei dovanojo gyvybę. Iš įkarščio jo krūtinė smarkiai kilnojosi, jis šaukė apsiputojęs:

– Rašytojai! Cha cha, o kaipgi, jie prasiskverbė į pačias žmogaus sielos gelmes! Bet kas tokie tie rašytojai, tie pasipūtėliai, sugebėję įgyti tiek galios šiuolaikiniame gyvenime, kas jie tokie? Ogi šašai ir votys ant visuomenės kūno, išsipūtę, sudirgę pūliniai, su kuriais reikia elgtis švelniai, liesti atsargiai ir pagarbiai, kitaip jie supyks, mat nepakenčia šiurkštaus elgesio! O kaipgi, apie rašytojus būtina šokinėti, ypač apie pačius kvailiausius, užstrigusius žemiausioje žmogaus raidos pakopoje, visiškus gnomus; kitaip išdulkės į užsienį! Cha cha, į užsienį, tai jau taip! Dieve maloningasis, nors mirk iš juoko! O štai poetas, tikras įkvėpimo kupinas dainius, kurio krūtinėje skamba muzika, guldau galvą, bus nustumtas toli už stačiokiško profesionalaus rašeivos Mopasano. Žmogaus, kuris tiek ir tiek prirašė apie meilę ir įrodė, kad moka kepti knygas; kas tiesa, tai tiesa! Ak, o ryškiai žėrinti maža žvaigždutė, tikras poetas visomis prasmėmis, Alfredas de Miusė, kuriam meilė nėra poravimosi aktas, bet įstabi ir liepsninga pavasario melodija jo lyrinio herojaus sieloje, kurio žodžiai žaižaruote žaižaruoja kiekvienoje eilutėje, – šis poetas galbūt neturi nė pusės tiek gerbėjų kiek niekingasis Mopasanas su savo perdėm šiurkščia ir bedvase kojų poezija...

Nagelis peržengė visas ribas. Jis taip pat rado dingstį užsipulti Viktorą Hugo ir išdėjo į šuns dienas visus žymiausius pasaulio rašytojus. Ar jam būsią leista pateikti vienintelį trumputį pavyzdį, iliustruojantį vieno tokio pasaulinio garso rašytojo tuščią poetinį triukšmą? Štai, prašom: „Kad tavo plienas būtų

toks pat aštrus kaip tavo paskutinis atsakas *ne*!" Na, ką manote, argi ne puikiai skamba? Ką manote, pone Grėgorai?

Nagelis susyk skvarbiai pažvelgė į Minutį. Nenuleisdamas akių nuo jo veido dar kartą pakartojo tą beprasmę eilutę. Minutis neatsakė, tik iš išgąsčio išpūtė savo mėlynas akis ir sutrikęs nugėrė didelį gurkšnį iš taurės.

– Jūs paminėjote Ibseną, – toliau dėstė Nagelis, vis dar toks pat sudirgęs, nors niekas tos pavardės neminėjo. – Mano galva, Norvegijoje yra tik vienas rašytojas, ir tai *ne* Ibsenas. Tikrai ne jis. Apie Ibseną kalbama kaip apie mąstytoją, bet ar nederėtų skirti, kur yra tikrasis mąstymas, o kur – tik populiarus samprotavimas? Kalbama apie Ibseno šlovę, liaupsinama jo narsa, bet ar nevertėtų skirti, kas yra narsa darbais ir narsa žodžiais, nesavanaudis, beatodairiškas revoliucinis proveržis ir buitinis maištingumas? Viena spinduliuoja gyvenime, kita stulbina teatre. Juk norvegų rašytojas, kuris nesipučia ir nevaikšto iškėlęs smeigtuko kaip ieties, negali vadintis norvegų rašytoju; jam būtina susirasti kokią nors varčią, prieš kurią galėtų šokinėti, kitaip niekas jo nelaikys drąsia skruzde. Išties nepaprastai smagu pasižiūrėti iš šalies. Kautynių triukšmo ir narsybės – nelyginant Napoleono laikų mūšyje, o pavojaus ir rizikos – ne daugiau kaip prancūziškoje dvikovoje. Cha cha cha... Ne, tam, kuris nori maištauti, nepakanka būti nedideliu rašančiu stebuklu, vien literatūrine sąvoka vokiečiams, jis turi būti gyvybingas, veiklus žmogus gyvenimo maišalienėje. Su savo revoliucine narsa Ibsenas tikrai niekada neatsidurs ant plono ledo, o mintis apie torpedą po Nojaus arka tėra apgailėtina žinybinė teorija, palyginti su veržliu, liepsningu žygiu. Nors galbūt tai viena ir tas pat, jeigu į padanges keliame tokį bobišką darbą – knygučių rašymą žmonėms. Kad

ir koks jis atrodytų niekingas, šiaip ar taip, nėra menkesnis už begėdiškus Levo Tolstojaus filosofinius paistalus. Velniop viską!

– Viską? Visiškai viską?

– Taip, beveik. Beje, mes turėjome vieną poetą, tai *Bjornsonas* savo geriausiomis akimirkomis. Jis mūsų vienintelis, kad ir kaip būtų, kad ir kaip būtų...

– Bet ar dauguma priekaištų, išsakytų Tolstojui, netiktų ir Bjornsonui? Argi Bjornsonas nėra vien pamokslininkas, dorovės skelbėjas, eilinis, nuobodus senis, profesionalus rašytojas ir taip toliau?

– Ne! – garsiai šūktelėjo Nagelis ir gestikuliuodamas karštai ėmė ginti Bjornsoną: esą nevalia lyginti Bjornsono ir Tolstojaus, nes tai prieštarauja net elementariai agronomo logikai, be to, nesuderinama su žmogiškumu. Visų pirma Bjornsonas esąs genijus, kaip ir Tolstojus. Jis, Nagelis, labai nevertinąs tų pusėtinų, eilinių genijų, dievaži nevertinąs, bet Tolstojus tik pasiekęs jų lygį, o Bjornsonas gerokai pranokęs. – Žinoma, tai netrukdo Tolstojui rašyti knygas, geresnes už daugumą Bjornsono knygų, bet ką tai įrodo? Juk parašyti gerą knygą sugeba net danų kapitonai, norvegų dailininkai ir anglų moterys. Be to, Bjornsonas yra žmogus, įspūdinga asmenybė, jokia sąvoka. Jis triukšmauja šioje žemėje kaip gyvas kūnas, jam reikia keturiasdešimt kartų daugiau erdvės nei bet kuriam kitam. Jis nesistengia prieš žmones vaizduoti sfinkso, nesideda didžiu ir paslaptingu kaip Tolstojus savo stepėje ar Ibsenas savo kavinėje. Bjornsono siela – nelyginant miškas per audrą, jis nenustygsta, visur reiškiasi, taip stipriai kenkdamas savo įvaizdžiui kavinės *Grand* lankytojų akyse. Jis gausiai apdovanotas gamtos, valdinga asmenybė, vienas iš nedaugelio

įsakinėtojų. Stovėdamas tribūnoje vienu rankos mostu gali nutildyti kylantį švilpimą. Jo galvoje nuolat randasi naujos mintys, jų ten knibždėte knibžda; jis triuškinamai laimi ir šiurkščiai klysta, bet ir viena, ir kita daro su asmenybės ir dvasios jėga. Bjornsonas – vienintelis mūsų poetas, apdovanotas įkvėpimu, dieviškąja kibirkštimi. Įkvėpimas kyla tarsi javų šnaresys vasaros dieną, ir galiausiai nieko, nieko daugiau negirdėti, tik tas šnaresys, tik tas šnaresys; taip gimsta jo sielos viražai – genijaus viražai. Pavyzdžiui, Ibseno kūryba, palyginti su Bjornsono, tėra grynai mechaniškas kanceliarinis darbas. Ibsenui svarbiausia surimuoti taip, kad net aidas atlieptų; dauguma jo pjesių – ne kas kita kaip sudraminta celiuliozė. Velniai žino, kas norėta jomis pasakyti... Na, bet pakaks apie tai, verčiau išgerkime...

Antra valanda nakties. Minutis žiovauja. Apsnūdęs po darbo dienos, pavargęs nuo nesibaigiančių Nagelio šnekų, jis vėl pakyla išeiti. Tačiau kai atsisveikino ir nusigavo iki durų, kai kas vėl jį sulaikė, nedidelis apgaulus nutikimas, vėliau įgysiantis didžiulę svarbą: daktaras atsibunda, smarkiai mosteli ranka ir neprimatydamas nuverčia kelias taures; Nagelis, sėdėjęs arčiausiai daktaro, buvo aplietas šampanu. Jis pašoko, juokdamasis papurtė savo šlapią krūtinę ir iš visos gerklės sušuko „valio“.

Minutis tuoj pat atskubėjo padėti, puolė sausinti Nagelį su nosinėmis ir rankšluosčiais. Labiausiai nukentėjusi liemenė, jeigu jis nusirengtų ją trumpai valandėlei, žala bemat būtų atitaisyta! Bet Nagelis nesutiko nusivilkti liemenės. Nuo triukšmo pabudo advokatas ir taip pat pagavo rėkti „valio“, nors nežinojo, kas vyksta. Minutis dar kartą paprašė, kad Nagelis minutėlei atiduotų jam liemenę, bet šis tik papurtė galvą.

Staiga jis pažvelgia į Minutį, kažką sumąstęs akimoju atsistoja, nusivelka liemenę ir įteikia jam su dideliu įkarščiu.

– Prašom! – taria Nagelis. – Nusausinkite ją ir pasilaikykite sau. Taip, taip, pasilaikykite sau, juk neturite liemenės. Cit, jokių kalbų! Dovanoju jums ją iš visos širdies, mielas drauge.

Minučiui vis dar priešgyniaujant, Nagelis įbruko jam liemenę po pažastimi, atidarė duris ir draugiškai išstūmė jį lauk.

Ir Minutis išėjo.

Viskas įvyko taip greitai, kad tik Ejenas, sėdėjęs arčiausiai durų, tai pastebėjo.

Tuomet advokatas, nusiteikęs pašėlti, pasiūlė sudaužyti ir visas likusias taures. Nagelis neprieštaravo, ir keturi suaugę vyrai ėmė smagintis, į sieną svaidydami vieną taurę po kitos. Paskui jie maukė tiesiai iš butelių, šūkalojo kaip jūreiviai ir šoko ratu. Linksmybės baigėsi tik ketvirtą valandą ryto. Daktaras buvo girtutėlis. Jau eidamas pro duris studentas Ejenas atsisuko į Nagelį ir tarė:

– Bet juk tai, ką pasakėte apie Tolstojų, taip pat galima pasakyti apie Bjornsoną. Jūs nesate nuoseklus savo kalboje...

– Cha cha cha! – griausmingai nusijuokė daktaras. – Jis reikalauja nuoseklumo... tokiu paros metu!.. Ar galite ištarti „enciklopedininkai“, mielasis? O „idėjų asociacijos“? Eime, padėsiu jums parsigauti namo... Cha cha, tokiu paros metu!..

Lyti liovėsi. Dangus neišsiblaivė, bet oras buvo tykus, ir diena žadėjo būti maloni.

XIV

Ankstyvą kitos dienos rytą Minutis vėl pasirodė viešbutyje. Jis patyliukais įsėlino į Nagelio kambarį, ant stalo padėjo jo laikrodį, keletą popiergalių, buką pieštuką, mažąjį nuodų buteliuką ir jau ketino pasišalinti. Tačiau bemat nubudo Nagelis, ir jis buvo priverstas paaiškinti, ko atėjęs.

– Šiuos daiktus radau liemenės kišenėje, – tarė Minutis.

– Liemenės kišenėje? Ak taip, kad tave griausmas, teisybė! O kiek dabar valandų?

– Aštuonios. Bet jūsų laikrodis sustojęs, aš jo neužsukau.

– Tikiuosi, neišgėrėte cianido rūgšties?

Minutis šyptelėjo ir papurtė galvą.

– Ne, – atsakė jis.

– Net neparagavote? Buteliukas turi būti puspilnis, parodykite man.

Ir Minutis jam parodė, kad buteliukas vis dar puspilnis.

– Gerai! Sakėte, aštuonios valandos? Vadinasi, laikas keltis... Kol nepamiršau, Grėgorai, ar galite man laikinai parūpinti smuiką? Norėčiau pamėginti pramokti... Et, ką aš čia tauškiu! Tiesa tokia: aš ketinu *nupirkti* smuiką ir padovanoti jį vienam pažįstamam, man jo reikia ne sau. Taigi būtinai raskite man smuiką, nors iš žemės iškaskite.

Minutis pažadėjo stengtis kiek įmanydamas.

– Labai ačiū. Ir prašom vėl pas mane užsukti, kai tik panorėsite. Kelią žinote. Viso geriausio!

Po valandos Nagelis jau klaidžiojo po mišką šalia pastoriaus sodybos. Žemė tebebuvo šlapia nuo vakarykščio lietaus, saulė nekiek tešildė. Jis prisėdo ant akmens ir įsistebeilijo į kelią.

Ant minkšto žvyro pastebėjo porą pažįstamų pėdsakų, beveik neabejojo, kad tie pėdsakai Dagnės ir kad ji iškeliavo į miestą. Tuščiai pralaukęs netrumpą laiko tarpą, galų gale nusprendė eiti jos pasitikti ir pakilo nuo akmens.

Jis tikrai nesuklydo, sutiko ją pamiškėje. Ji nešėsi knygą, Skramo* „Gertrūdą Kolbjornsen".

Iš pradžių jie šnektelėjo apie tą knygą, paskui ji tarė:

– Ar galite įsivaizduoti... mūsų šuo nudvėsė.

– Nejaugi? – nusistebėjo jis.

– Prieš kelias dienas. Radome jau sustingusį. Nesuprantu, kaip tai galėjo nutikti.

– Beje, man jūsų šuo visada atrodė baisiai atgrasus. Dovanokite, bet negaliu pakęsti dogų suplotomis nosimis ir įžūliais žmogiškais snukiais. Kai jis žiūrėdavo į ką nors, jo nasrų kampučiai nukardavo, tarsi jį būtų slėgusi viso pasaulio širdgėla. Tiesą sakant, džiaugiuosi, kad jis nugaišo.

– Fu, kaip jums ne gėda...

Bet Nagelis nervingai pertraukė ją, kažkodėl norėdamas tuoj pat užbaigti pašnekesį apie šunį, ir nukreipė kalbą kitur. Jis puolė pasakoti apie kadaise sutiktą žmogų, kuris buvęs nepaprastai juokingas.

– Tas tipas šiek tiek m-mikčiojo ir to neslėpė, netgi tyčia stengėsi dar labiau m-mikčioti, kad paryškintų savo trūkumą. Apie moteris jis turėjo keisčiausių prietarų. Beje, mėgdavo Prisiminti vieną Meksikoje patirtą nutikimą, kuris papasakotas jo lūpomis tapdavo neapsakomai komiškas: buvo žiema, spigino baisūs šalčiai, net termometrai sproginėjo nuo speigo, o žmonės ištisomis paromis tūnojo namuose. Bet vieną dieną

* Erik Skram (1847–1923) – danų žurnalistas ir rašytojas.

jam prireikė nukakti į gretimą miestą, jis pėdino plynais laukais, tik šen bei ten išvysdamas kokią pirkią, o šaltas vėjas skaudžiai degino jam veidą. Taip jam besiplūkiant per tą žvėrišką šaltį iš vienos trobos išlekia pusnuogė moteriškė ir puola jam iš paskos; ji be paliovos šaukia: „Jums ant nosies pūslė! Saugokitės, jums ant nosies išvirto pūslė!“ Rankoje moteriškė laikė samtį, jos rankovės buvo paraitotos. Ji pamatė pro šalį einant nepažįstamą žmogų su nušalusia nosimi ir viską metusi išbėgo į lauką, kad perspėtų jį. Che che, ar esate girdėjusi didesnę kvailystę? Ir štai ji stovi paraitotomis rankovėmis pučiant lediniam vėjui, visas jos dešinys skruostas pamažu pabąla ir virsta viena didžiule pūsle! Che che, tiesiog neįtikima!.. Tačiau, nors ir žinodamas daugybę kitų moterų pasiaukojimo pavyzdžių, tas miknius turėjo savo nepalenkiamą nuomonę apie jas. „Moterys yra keisti ir nepasotinami padarai“, – kalbėjo man, nesiteikdamas paaiškinti, kodėl būtent keisti ir nepasotinami. „Tiesiog neįtikėtina, ką jos gali įsikalti į galvą“, – tvirtino jis. Ir štai ką papasakojo: „Vienas mano draugas įsimylėjo jauną damą, ši buvo vardu Klara. Jis nėrėsi iš kailio, kad laimėtų tos damos prielankumą, bet viskas veltui – Klara nenorėjo apie jį net girdėti, nors jis buvo išvaizdus ir tvarkingas jaunuolis. Tačiau ta pati Klara turėjo seserį, šleivą kreivą ir kuprotą būtybę, tikrą baisuolę, ir vieną dieną mano draugas jai pasipiršo. Vienas Dievas težino, kodėl jis taip pasielgė, gal dėl išskaičiavimo, o gal tikrai ją įsimylėjo, nors ir tokią negražią. Ir ką tuomet daro Klara? Ogi moteriška prigimtis iškart parodo savo nagus. Klara paleidžia gerklę, Klara sukelia tikrą skandalą: „Jis mane norėjo vesti! Mane! – šaukia ji. – Bet manęs jis negaus, aš netekėsiu už jo, nė už ką pasaulyje!“ Na, ir ką manote, ar jis gavo seserį, kurią vis dėlto buvo karštai įsimylėjęs? Štai čia ir

visas įdomumas – Klara nepanoro perleisti jo seseriai. Che che che. Tai jau ne, jeigu jaunikaitis iš tikrųjų ketino vesti ją pačią, gali pamiršti ir jos kuprotą seserį, nors ši niekam nebūtų buvusi per gera. Taigi mano draugas liko it musę kandęs..." Tai viena iš daugybės to mikniaus istorijų. Jis pasakodavo labai juokingai, nes smarkiai mikčiojo. Beje, tas žmogus buvo begal paslaptingas... Ar jums neatsibodo manęs klausytis?

– Ne, – atsakė Dagnė.

– Taigi – begal paslaptingas. Jis buvo toks godus, taip mėgo vagiliauti, jog lyg niekur nieko galėdavo nuplėšti odinius diržus nuo traukinio vagono langų ir parsivežti juos namo – o gal kur nors pravers. Jam tai nieko nereiškė. Vis dėlto žmonės kalba, jog kartą jis buvo pagautas už rankos. Tačiau jis nė trupučio negailėdavo pinigų, kai užeidavo ūpas paišlaidauti. Kartą jam tvokstelėjo mintis surengti įspūdingą pasivažinėjimą. Tame mieste jis nieko nepažinojo, taigi pats vienas išsinuomojo dvidešimt keturias karietas ir paleido jas važiuoti vieną paskui kitą. Dvidešimt trys karietos riedėjo visiškai tuščios, o paskutinėje, dvidešimt ketvirtojoje, sėdėjo jis pats, iš aukšto žvelgdamas į pėsčiuosius, išdidus kaip Dievas, kad ištaisė tokį didžiulį paradą...

Nagelis nesėkmingai puldinėjo nuo vienos temos prie kitos – Dagnė jo beveik nesiklausė. Tada jis nutilo ir susimąstė. Kurių velnių jis nuolat tauškia niekus ir elgiasi kaip paskutinis mulkis? Pristoti prie jaunos damos, netgi savo širdies damos, su paistalais apie nušalusias nosis ir dvidešimt keturias karietas! Staiga jis prisiminė, kaip jau kartą apsikvailino leptelėjęs lėkštą sąmojį apie eskimą ir aplanką laiškams. Nuo šio prisiminimo jam iškart užkaito žandai, jis nevalingai krūptelėjo ir beveik sustojo. Kodėl, po velniais, jis negali pasisaugoti? Ak,

kokia gėda! Tos akimirkos, kai jis taip paikai kažką sapalioja visų pajuokai, žemina jį ir nubraukia ne vienos savaitės, ne vieno mėnesio pastangas. Ką ji turėjo apie jį pagalvoti?

Jis paklausė:

– Tai kiek laiko liko iki to labdaringo vakaro?

Ji atsakė su šypsena:

– Kodėl jūs tiek kalbate? Kodėl toks nervingas?

Šis klausimas jį užklupo taip netikėtai, jog minutėlę jis tik žiūrėjo į ją sutrikęs. Atsakė slopiu balsu, kalančia širdimi:

– Panele Chelan, per paskutinį mūsų susitikimą aš jums pažadėjau, kad jeigu man bus leista dar kartą jus pamatyti, kalbėsiu apie bet ką, išskyrus tai, apie ką man uždrausta kalbėti. Tad stengiuosi laikytis savo pažado. Aš jo dar nesulaužiau.

– Taip, savo pažadus reikia tesėti, negalima laužyti pažadų, – pasakė ji veikiau sau pačiai nei jam.

– Dar iki jums ateinant nusprendžiau pamėginti. Žinojau, kad jus sutiksiu.

– Iš kur galėjote žinoti?

– Pamačiau jūsų pėdsakus ant kelio.

Ji dirstelėjo į jį ir nutylėjo.

Netrukus tarė:

– Jūsų ranka aprišta, jūs sužeistas?

– Taip, – atsakė jis, – jūsų šuo man įkando.

Abu sustojo ir pažvelgė vienas į kitą. Gniaužydamas rankas jis kalbėjo toliau kančios kupinu balsu:

– Kiekvieną mielą naktį atslinkdavau į šį mišką, kasnakt prieš miegą žvalgydavausi į jūsų langus. Prašau man dovanoti, juk tai ne nusikaltimas! Jūs uždraudėte man čia vaikščioti, bet aš nepaklusau, negaliu susiturėti. O šuo įkando kovodamas dėl savo gyvybės. Aš jį nugalabijau, sudaviau jam nuodų, nes

jis visada lodavo, kai ateidavau palinkėti labos nakties jūsų langams.

– Vadinasi, jūs nugalabijote šunį! – aiktelėjo ji.

– Taip, – atsakė jis.

Abu nutilo. Jie tebestovėjo vienoje vietoje ir žvelgė vienas į kitą; jo krūtinė smarkiai kilnojosi.

– Galėčiau įvykdyti kur kas kraupesnių dalykų, kad tik jus pamatyčiau, – vėl prašneko jis. – Jūs nė nenumanote, kaip aš kenčiu, dieną naktį apie jus galvoju; ne, jūs nė nenumanote. Aš bendrauju su žmonėmis, juokiuosi, netgi rengiu smagias išgertuves, – štai šiąnakt su svečiais ūžėme iki ketvirtos valandos ryto, kol galiausiai sukūlėme visas taures, – tačiau net gerdamas ir dainuodamas negaliu išmesti jūsų iš galvos, ir tai mane trikdo. Man niekas daugiau neberūpi, ir nežinau, kaip eisis toliau. Šiaip ar taip, atjauskite mane bent dvi minutes, turiu jums kai ką pasakyti. Tik nebijokite, negąsdinsiu jūsų ir neviliosiu, tiesiog man reikia su jumis pasikalbėti, kitaip negaliu...

– Nejau negalite elgtis protingai? – atžariai tarė ji. – Juk pažadėjote.

– Gal ir taip. Dabar nepamenu, bet visai įmanoma, kad pažadėjau elgtis protingai. Tik man nelabai išeina. Tiek to, aš elgsiuos protingai, galite būti rami. Tik kaip man tai padaryti, ar žinote? Išmokykite mane. Įsivaizduokite, vieną dieną vos neįsiveržiau į pastoriaus namus, norėjau atidaryti duris ir įžengti tiesiai pas jus, nors ir apsuptą žmonių! Tačiau taip pat iš visų jėgų stengiausi jums atsispirti, patikėkite, netgi apšmeižiau jus, mėginau išsivaduoti iš jūsų galios sumenkindamas jus kitų akyse. Pasielgiau taip ne iš keršto, ne, supraskite: man gresia prapultis. Tiesiog norėjau padrąsinti save, išmokyti

save sukąsti dantis, kad nesmukčiau pernelyg žemai savo akyse. Štai kodėl taip pasielgiau. Bet dorai nežinau, ar man tai į naudą. Taip pat bandžiau išvažiuoti, tikrai bandžiau, pradėjau krautis savo mantą, bet nebaigiau ir niekur neišvažiavau. Kaip aš galėčiau išvažiuoti! Verčiau leisčiausi paskui jus, jeigu jūs išvyktumėte. Ir net jeigu jūsų nerasčiau, vis tiek keliaučiau įkandin, be paliovos jūsų ieškočiau tikėdamasis kada nors surasti. Pamatęs, kad visos mano pastangos bergždžios, vilčiausi vis mažiau, o galiausiai būčiau labai dėkingas už galimybę išvysti žmogų, kadaise buvusį jums artimą, tarkime, draugę, kuri spaudė jums ranką ar buvo apdovanota jūsų šypsena laimingomis dienomis. Štai kaip viskas būtų. Tai kaip galiu iš čia išvažiuoti? Be to, dabar vasara, visas šis miškas – mano šventovė, ir paukščiai mane pažįsta, jie stebi mane kiekvieną rytą, kai ateinu, pakreipia galveles ir spokso į mane, o netrukus pragysta. Taip pat niekada nepamiršiu vėliavų, iškeltų jūsų garbei, tą pirmąjį vakarą, kai čia atvykau. Buvau tiesiog pakerėtas, mane užvaldė keistas palankumo jausmas. Vaikščiojau lyg apdujęs po laivo denį ir žiūrėjau į tas vėliavas, kol sumaniau išlipti į krantą. O, koks buvo vakaras!.. Bet ir vėliau daugybę kartų jaučiau palaimą. Kasdien vaikštau tais pačiais takais kaip ir jūs, retkarčiais man nusišypso laimė išvysti jūsų pėdsakus ant tako, kaip šiandien, ir tuomet laukiu jūsų, kol vėl praeisite pro šalį, pasislepiu miške, priglundu prie žemės už akmens ir laukiu jūsų. Nuo tada, kai paskutinį kartą kalbėjomės, mačiau jus du kartus, o sykį pralaukiau šešias valandas, kol jūs grįžote. Visas tas šešias valandas nesikeldamas pratūnojau už akmens, nes bijojau, kad jūs galite pasirodyti ir mane pastebėti. Dievas žino, kur taip ilgai užtrukote tą dieną...

– Buvau pas Andresenus, – staiga prabilo ji.

– Taip, gali būti, vis dėlto pagaliau pamačiau jus grįžtant. Jūs buvote ne viena, bet regėjau jus labai aiškiai ir tyliai pasisveikinau su jumis iš už akmens. Dievaižin, kokia mintis jus persmelkė tą akimirką, bet jūs pasukote galvą ir dirstelėjote į akmenį...

– Paklausykite... Jūs krūptelėjote, tarsi ketinčiau perskaityti jums mirties nuosprendį...

– Taip ir yra, puikiai viską suprantu, jūsų akys tapo ledinės.

– Bet tai išties turi liautis, pone Nageli! Viską permąstęs pats turėtumėte suprasti, kad ne itin gražiai elgiatės išvykusiojo atžvilgiu. Tiesa? Pamėginkite įsivaizduoti save jo vietoje... Negana to, verčiate mane nesmagiai jaustis. Ko jūs siekiate? Noriu jums pasakyti kartą ir visiems laikams: nelaužysiu savo pažado, *aš myliu jį*. Tikiuosi, pakankamai aišku. Tad elkitės kiek santūriau. Neketinu čia su jumis vaikščioti, jei neparodysite man nors trupučio pagarbos. Sakau jums tiesiai.

Dagnė buvo susijaudinusi, jos lūpos virpėjo, ir ji iš paskutiniųjų stengėsi nepravirkti. Kadangi Nagelis tylėjo, dar pridūrė:

– Jūs galite palydėti mane namo, iki pat namų, jei norite, su sąlyga, kad nedarysite nieko, dėl ko abu pasijustume nejaukiai. Jei ką nors man papasakotumėte, būčiau dėkinga. Man patinka jūsų klausytis.

– Gerai, – iškart atsiliepė jis skambiu, džiūgaujančiu balsu, tarsi būtų užleidęs vietą kitam šnekovui, – kad tik galėčiau eiti šalia! Aš pasistengsiu... Kai pykstate ant manęs, jaučiuosi kaip šaltu vandeniu perlietas, tiesiog kaip nesavas...

Jie ilgai kalbėjosi apie visai nereikšmingus dalykus. Ėjo mažais žingsneliais ir taip lėtai, jog beveik nejudėjo iš vietos.

– Kokie kvapai, kokie kvapai! – pasakė jis. – Kaip veša žolė ir gėlės po lietaus! Nežinau, ar nors kiek domitės medžiais? Keista, tačiau jaučiuosi susietas paslaptingais giminystės ryšiais su kiekvienu miško medžiu. Tarsi kadaise būčiau buvęs miško dalimi. Kai stoviu čia ir dairausi, visą mano esybę tarytum persmelkia koks prisiminimas. Ak, sustokite minutėlę! Įsiklausykite! Ar girdite, kaip skardžiai gieda paukščiai saulės atokaitoje? Jie visiškai apkvaitę, skrenda nežiūrėdami kur, vos ne mums į veidus.

Ir jie nužingsniavo toliau.

– Man prieš akis, – tarė ji, – vis dar iškyla tas puikus vaizdas, kurį nusakėte: laivė ir žydra šilkinė burė, iškirpta pusmėnuliu. Tai taip gražu. Kai dangus tikrai aukštas ir tolimas, man vaidenasi, kad pati supuosi ten, viršuje, ir meškerioju su sidabriniu kabliuku.

Nagelis labai apsidžiaugė, kad ji vis dar prisimena tą Joninių išvakarių nuotaiką, jo akys sudrėko, ir jis šiltai atsakė:

– Taip, teisybė, jums kur kas labiau pritiktų sėdėti tokioje laivėje nei man.

Kai jie nuėjo maždaug iki miško vidurio, ji neatsargiai leptelėjo:

– Kiek dar žadate čia pabūti?

Iškart pasigailėjo to paklaususi, mielai būtų atsiėmusi savo žodžius, bet labai greitai nusiramino, nes jis tik šyptelėjo ir išsisuko nuo tiesaus atsakymo. Ji buvo dėkinga jam už taktą, tikriausiai jis pastebėjo jos sumišimą.

– Aš juk būsiu ten, kur ir jūs... – atsakė jis. – Būsiu čia tol, kol nepristigs pinigų, – netrukus pasitaisė ir pridūrė: – Bet tai netruks baisiai ilgai.

Ji pažvelgė į jį, taip pat šyptelėjo ir paklausė:

– Netruks baisiai ilgai? O aš girdėjau, kad jūs turtingas.

Tuomet jo veidas įgavo jau pažįstamą paslaptingą išraišką, ir jis atsakė:

– Aš turtingas? Paklausykite, miestelyje sklando gandas, kad esu piniguočius, kad man, be kita ko, priklauso ūkis, kainuojantis didžiulius pinigus, – bet tai netiesa, prašau jus, netikėkite tuo, tai apgaulė. Aš neturiu jokio ūkio, tėra mažučiukas ūkelis, kuris netgi nepriklauso man vienam, valdome jį kartu su seseria. Be to, jis daug kartų įkeistas ir visiškai praskolintas. Gryna teisybė.

Ji nepatikliai nusijuokė.

– Juk jūs visada sakote tiesą, kai kalbate apie save.

– Jūs netikite manimi? Abejojate? Vis tiek leiskite jums papasakoti, nors mane tai žemina, vis tiek leiskite jums papasakoti, kaip viskas buvo iš tikrųjų: žinokite, kad pačią pirmą dieną, tik atvykęs į miestelį, pėsčiomis sukoriau penkiasdešimt kilometrų, nupėsčiavau į artimiausią miestelį ir iš ten išsiunčiau sau tris telegramas apie didelę sumą pinigų ir dvarą Suomijoje. Paskui keletą dienų laikiau tas telegramas atplėštas ant stalo savo kambaryje, kad galėtų perskaityti visi aliai vieno, kas sukiojasi viešbutyje. Ar dabar tikite manimi? Argi mano turtai nėra apgaulė?

– Jeigu tik vėl neapmelavote savęs.

– Vėl? Jūs klystate, panele. Prisiekiu Dievu aukštybėse, kad nemeluoju! Tai va!

Stojo pauzė.

– Bet kam jums to reikėjo, kodėl išsiuntėte sau tas telegramas?

– Matote, išeitų ilgokas pasakojimas, jei mėginčiau viską nuosekliai paaiškinti... Na, bet kalbant trumpai ir aiškiai,

norėjau pasipuikuoti, atkreipti į save miestelėnų dėmesį. Che che che, jeigu jau šnekame atvirai.

– Meluojate!

– Nemeluoju, kaip mane gyvą matote!

Vėl pauzė.

– Keistas jūs žmogus. Dievas žino, ko jūs siekiate. Vieną akimirką jūs... nesidrovite prisipažinti man karščiausių jausmų, bet kai keliais žodžiais paprašau jus elgtis protingai, tuoj persimainote ir imate vaizduoti paskutinį šarlataną, melagį ir apgaviką. Galėtumėte taip nesivarginti – nei viena, nei kita manęs nė trupučio neveikia. Aš perdėm paprastas žmogus, didžio genialumo mano galva neišneša.

Nei iš šio, nei iš to ji įsižeidė.

– Dabar visai nenorėjau rodyti jokio ypatingo genialumo. Šiaip ar taip, viskas prarasta, kodėl turėčiau stengtis?

– Tai kodėl kiekviena proga pasakojate man apie save šitas bjaurastis? – sušuko ji pyktelėjusi.

Iš lėto ir itin santūriai jis atsakė:

– Kad padaryčiau jums įspūdį, panele.

Abu vėl sustojo ir įsispitrėjo vienas į kitą. Jis kalbėjo toliau:

– Kartą jau turėjau malonumo glaustai išdėstyti jums savo metodą. Jums įdomu, kodėl aš išplepu net tas savo paslaptis, kurios man kenkia ir kurias galėčiau nuslėpti? Atsakau: toks mano taktinis ėjimas, viskas dėl išskaičiavimo. Mat įsivaizduoju tokią tikimybę, kad mano atvirumas vis dėlto daro jums šiokį tokį įspūdį, nors jūs tai ir neigiate. Bent jau galiu įsivaizduoti, kad pajusite savotišką pagarbą tam beatodairiškam abejingumui, su kuriuo save demaskuoju. Gali būti, kad apsiskaičiavau, tai visai įmanoma, tuomet nieko nepadarysi. Bet net jeigu apsiskaičiavau, jūs vis tiek prarasta, ir daugiau neturiu ko

prarasti. Galima pasiekti tokią būklę, tai neviltis, rizikingas lošimas. Aš pats padedu jums surinkti įkalčius prieš mane ir taip kukliomis jėgomis sustiprinu jūsų pasiryžimą mane atstumti, galutinai atstumti. Kodėl aš tai darau? Nes mano menkai sielai koktu kalbėti savo naudai ir tokiu nedoru būdu ką nors pelnyti, man net liežuvis neapsiverstų. Bet, pasakysite, suktybėmis ir užuolankomis mėginu laimėti tą patį, ko kiti siekia pigiu tiesumu? Ak... Na, bet neketinu gintis. Vadinkite tai apgaule, kodėl gi ne, žodis tinkamas ir taiklus. Nuo savęs dar pridurčiau: niekingiausia klasta. Gerai, vadinasi, tai apgaulė, aš ir nesiginu, jūs teisi, visa mano esybė – apgaulė. Tačiau visi žmonės daugiau ar mažiau sukčiauja, tad ar gali viena apgaulės rūšis būti geresnė už kitą, jei savo esme ji ne kas kita, tik apgaulė?.. Jaučiu, kad užsivedžiau, dar ilgai galėčiau postringauti... Na, bet verčiau liausiuos. Viešpatie, kaip man visa tai įsiėdė! Kartoju sau: tebūnie kaip yra, tebūnie, ir taškas... Kas, pavyzdžiui, galėtų pamanyti, kad daktaro Stenerseno namuose kas nors negerai? Aš ir netvirtinu, kad ten kažkas negerai, tik klausiu, ar kam galėtų ateiti į galvą kuo nors įtarti tokią garbingą šeimą. Joje tik du asmenys, vyras ir žmona, vaikų jie neturi, didelių rūpesčių – taip pat, ir vis dėlto rasi esama trečio žmogaus? Nežinia, bet galbūt vis dėlto yra dar vienas asmuo, be vyro ir žmonos, jaunas žmogus, pernelyg atsidavęs šeimos draugas, sekretorius Reinertas. Ką čia bepridursi? Tikriausiai abu ne be kaltės. Netgi gali būti, kad daktaras tai žino, tik nieko negali padaryti, šiaip ar taip, šiąnakt jis smarkiai gėrė ir buvo toks abejingas viskam, visam pasauliui, jog pasiūlė sunaikinti žmoniją cianido rūgštimi, viską paleisti velniop. Vargšelis!.. Tik vargu ar jis vienintelis, iki kelių įklimpęs apgaulėje, jau neskaitant manęs, Nagelio, prasmegusio iki juosmens. Pavyz-

džiui, kad ir Minutis: mielas žmogus, teisuolis, kankinys! Apie jį galima atsiliepti tik geru žodžiu, bet aš jį akylai stebiu. Sakau jums, man jis kažkoks įtartinas! Regis, nustebote? Išgąsdinau jus? Nenorėjau. Skubu jus nuraminti: Minučio niekas negali išvesti iš kelio, jis tikras teisuolis. Tai kodėl neišleidžiu jo iš akių, kodėl stebiu jį iš už namo kampo antrą valandą nakties, kai jis grįžta namo iš nekalto pasivaikščiojimo – antrą valandą nakties? Kodėl šniukštinėju iš visų pusių, kai jis tampo maišus ir sveikinasi su žmonėmis gatvėje? Tik šiaip sau, miela panele, tik šiaip sau! Tiesiog jis mane domina, aš myliu jį ir dabar džiaugiuosi galėdamas pristatyti jį kaip tyrą žmogų ir teisuolį tarp tiekos apgaulės. Juk dėl to apie jį ir užsiminiau, tikriausiai mane suprantate. Che che che... Bet tęsiant kalbą apie mane... Ak ne, visai nebenoriu kalbėti apie save, apie ką tik norite, tik ne apie save!

Šis paskutinis jo šūksnis buvo toks nuoširdus, toks sielvartingas, jog ji pajuto jam gailestį. Tą akimirką suvokė, kad priešais ją stovi labai nelaimingas ir kenčiantis žmogus. Tačiau kadangi jis tuoj pat pasistengė sugriauti tą įspūdį, nei iš šio, nei iš to šaltai nusijuokdamas ir dar kartą patikindamas, kad viskas tėra gryna apgaulė, jos draugiški jausmai iškart išgaravo. Ji atžariai tarė:

– Jūs paleidote keletą užuominų apie ponią Stenersen, tokių nešvankių, jog net dukart sušvelnintos jos būtų niekingos. O Minutį, nelaimingą luošį, pakėlėte į riterius. Kaip nedora, kaip žema!

Ji vėl ėmė žingsniuoti, Nagelis neatsiliko. Jis nieko neatsakė, pėdino nuleidęs galvą. Keletą kartų jo pečiai sutrūkčiojo, ir ji nustebo pamačiusi, kad jo skruostais nuriedėjo dvi didelės ašaros. Jis nusisuko ir pašvilpė paukšteliui, kad jas nuslėptų.

Porą minučių jie ėjo tylėdami. Dagnė susigraudino ir labai krimtosi dėl savo aštrių žodžių. Galbūt jis netgi kalbėjo tiesą. Ką ji gali žinoti? Rasi šis žmogus per kelias savaites pamatė daugiau nei ji per ilgus metus.

Jie vis dar žingsniavo nebylūs. Nagelis visiškai nusiramino ir abejingai žaidė su savo nosine. Po kelių minučių jie turėjo prieiti pastoriaus namą.

Staiga ji paklausė:

– Ar jūsų ranka labai sužeista? Galiu pažiūrėti?

Ar norėdama šitaip suteikti jam džiaugsmo, ar akimirką išties pajutusi jam prielankumą, tuos žodžius Dagnė ištarė nuoširdžiu, kone jaudulingu balsu; ji dargi sustojo.

Tuomet visa jo aistra išsiliejo per kraštus. Tą akimirką, kai ji palenkusi galvą prie jo rankos stovėjo taip arti, jog jis užuodė jos plaukų ir kaklo kvapą, ir nė katras nepratarė nė žodžio, jo meilė virto beprotybe, pamišimu. Jis prisitraukė ją prie savęs, iš pradžių viena ranka, o paskui, kai ji pabandė ištrūkti, abiem rankomis ir ilgai laikė karštai prispaudęs ją prie krūtinės, beveik pakėlęs nuo žemės. Jis pajuto, kad jos nugara išsirietė, ir ji pasidavė. Apsunkusi, minkšta glūdojo jo glėbyje, padūmavusiu žvilgsniu žvelgdama jam į akis. Jis kalbėjo jai, sakė, kad ji nuostabi, nuostabi, kad iki jo dienų galo būsianti jo meilių meilė. Vienas vyras dėl jos jau pasirinkęs mirtį, jis padarytų tą patį, tereikią mažiausios užuominos, vieno žodžio. O, kaip jis ją mylįs! Ir jis nepaliaudamas kartojo, vis švelniau glausdamas ją prie savęs: „Aš myliu tave, aš myliu tave!“

Ji nebesipriešino, jos galva kiek pasviro prie jo kairės rankos, ir jis apipylė Dagnę karštais bučiniais, kartkartėmis įterpdamas švelniausių žodžių. Jis aiškiai juto, kad ji pati glaudžiasi prie jo, o bučiuojama dar labiau prisimerkia.

– Ateik rytoj prie medžio, juk pameni tą medį, drebulę. Ateik susitikti su manimi, aš myliu tave, Dagne! Ar pažadi? Gali ateiti kada panorėjusi, tarkim, septintą valandą.

Į tai ji neatsakė, tik tarė:

– Paleiskite mane!

Ir pamažu išsivadavo iš jo glėbio.

Valandėlę Dagnė stovėjo ir žvalgėsi į šalis, jos veidas darėsi vis labiau sutrikęs, galiausiai jos lūpos bejėgiškai sutrūkčiojo, ji nusvyrino prie akmens šalikelėje ir atsisėdo. Ji verkė.

Nagelis pasilenkė prie jos ir ėmė patyliukais guosti. Praėjo pora minučių. Staiga ji pašoka sugniaužtais kumščiais, iš pykčio pabalusiu veidu ir prispaudusi rankas prie krūtinės tūžmingai išrėžia:

– Jūs niekingas žmogus, o Dieve, koks jūs niekingas! Nors jums pačiam galbūt taip neatrodo. Ir kaip jūs galėjote, kaip galėjote taip pasielgti?

Tuomet ji vėl pravirko.

Jis bandė ją raminti, bet veltui. Jie pusvalandį stoviniavo prie to akmens šalikelėje, nepajudėdami iš vietos.

– Jūs netgi norite, kad vėl su jumis susitikčiau, – prabilo ji. – Bet neketinu su jumis susitikinėti, akyse nenoriu jūsų matyti, jūs – niekšas!

Jis meldė atleidimo, puolė prieš ją ant kelių, bučiavo jos suknelę; bet ji vis kartojo, kad jis niekšas ir kad pasielgė niekingai. Ką jis su ja padaręs? Šalin, šalin! Jam draudžiama ją lydėti, daugiau nė žingsnio!

Ir ji pasuko namo.

Nagelis vis tiek žengė jai įkandin, bet ji sustabdė jį rankos mostu ir tarė:

– Nesiartinkite!

Jis stovėjo ir žvelgė jai pavymui, kol ji nuėjo dešimt–dvidešimt žingsnių, tuomet taip pat sugniaužė kumščius ir puolė jai iš paskos, nepaklusęs draudimui puolė iš paskos ir vėl privertė ją sustoti.

– Aš nenoriu jūsų nuskriausti, – pasakė jis, – nors truputį manęs pagailėkite! Štai stoviu priešais jus ir esu pasiruošęs pakelti prieš save ranką, kad tik išlaisvinčiau jus nuo savęs. Jums tereikia tarti vieną žodį. Tą patį pakartočiau rytoj, jeigu jus sutikčiau. Bet jūs galite gailiaširdiškai mane atjausti ir būti man teisinga. Supraskite, esu pavergtas iš jūsų sklindančios galios, kuri man nepavaldi. Ir ne vien mano kaltė, kad sutikau jus savo kelyje. Duok Dieve, kad jums niekada netektų patirti dabar mane draskančios kančios!

Tai taręs Nagelis nusisuko ir nuėjo.

Platūs pečiai be atvangos trūkčiojo, jo kresnai figūrai tolstant keliu. Jis nepastebėjo nė vieno sutikto žmogaus, neatpažino nė vieno veido ir atitoko tik tuomet, kai perėjęs per visą miestelį sustojo prie viešbučio laiptų.

XV

Kitas dvi tris dienas Nagelis buvo išvykęs. Jis išplaukė garlaiviu, ir jo kambarys viešbutyje buvo užrakintas. Niekas nežinojo, kur jis išsiruošė; aišku tik tiek, kad sėdo į laivą, plaukiantį šiaurėn. Gal nusprendė prasiblaškyti, ir tiek.

Jis grįžo ankstyvą rytmetį, miesteliui dar nesukilus ant kojų, atrodė išblyškęs ir neišsimiegojęs. Šiaip ar taip, nepasuko į

viešbutį, bet ilgokai vaikštinėjo po krantinę, o paskui patraukė naujutėlaičiu keliu į Invikeną, kur kaip tik iš garinio malūno kamino ėmė virsti dūmai.

Ten jis kaži kiek neužtruko, bastėsi, matyt, tenorėdamas prastumti porą valandų. Kai turgaus aikštė ėmė atgyti, jis jau buvo tenai; atsistojo prie pašto kampo ir įdėmiai stebėjo kiekvieną praeivį, o išvydęs žalią Martos Gudės sijoną, žengė artyn ir pasisveikino.

Jis atsiprašąs, galbūt panelė spėjusi jį pamiršti? Jo pavardė Nagelis, tai jis norėjęs pirkti kėdę, seną kėdę. Galbūt jau pardavusi ją?

Ne, nepardavusi.

Puiku. Reikia tikėtis, pas ją niekas daugiau nebuvo užsukęs ir neužkėlė kainos? Jokių kolekcininkų?

– Buvo, bet...

– Ką? Tikrai? Buvo dar kas nors atėjęs? Ką jūs sakote? Kažkokia dama? Ak tos nenaudėlės moteriškės, visur joms reikia kaišioti savo nosį! Vadinasi, ji sužinojo apie tą retą kėdę ir tuoj pat panoro ją paveržti. Boboms įprastas elgesys. Bet kiek ji pasiūlė, kiek kėlė kainą? Sakau jums, nė už ką nepaleisiu tos kėdės, tegu mane griausmas!

Martą suglumino toks jo įkarštis, ir ji skubiai atsakė:

– Ką jūs, aš mielai jums ją atiduosiu.

– Tai ar galėčiau ateiti pas jus šįvakar, apie aštuntą valandą, ir užbaigti šitą reikalą?

Na, gal ir galėtų. Bet ar nebūtų geriau, jeigu ji pati pristatytų kėdę į viešbutį? Ir viskas būtų baigta...

Oi ne, tikrai ne, jis jokiu būdu to neleisiąs. Prie tokio daikto reikią liestis atsargiai ir įgudusiomis rankomis; atvirai kalbant, jis nepageidaująs, kad koks nors pašalietis apžiūrinėtų jo

pirkinį. Aštuntą valandą jis būsiąs pas ją. Ir dar kai kas: tegu tik nesugalvojanti nuo kėdės šluostyti dulkių ar jos mazgoti, dėl Dievo meilės! Nė lašo vandens!..

Nagelis tuoj pat nudrožė į viešbutį, ten su visais drabužiais krito į lovą ir neprabusdamas, kietai ir ramiai išmiegojo iki vakaro.

Vos pavakarieniavęs jis patraukė krantinės link, prie Martos Gudės trobelės. Buvo aštuonios valandos; jis pabeldė ir įžengė vidun.

Kambarys buvo ką tik sutvarkytas, grindys išplautos, langai išblizginti; pati Marta netgi užsikabino karolius ant kaklo. Buvo matyti, kad ji laukė.

Jis pasilabino, atsisėdo ir tuoj pat pradėjo derybas. Ji ir dabar nenusileido nė per nago juodymą, atvirkščiai, buvo atkaklesnė nei seniau ir vis norėjo iškišti jam kėdę už dyką. Galiausiai jis įniršo, pagrasino tėkšti jai į veidą *penkis* šimtus kronų ir pabėgti su kėde. Ji to nusipelniusi! Jam gyvenime netekę susidurti su tokiu bukumu! Ir, trinktelėjęs kumščiu į stalą, paklausė, ar ji visai išsikraustė iš proto.

– Žinote ką, – tarė jis, įsmeigdamas į ją skvarbų žvilgsnį. – Jūsų pasipriešinimas man išties ima atrodyti įtartinas. Pasakykite man atvirai: ar kėdė įgyta sąžiningu būdu? Prisipažinsiu jums, man tenka bendrauti su įvairaus plauko žmonėmis, tad atsargumas gėdos nedaro. Jeigu ši kėdė jums atiteko per kokią nors suktybę ar nesusipratimą, turėsiu jos atsisakyti. Beje, prašau man atleisti, jeigu neteisingai supratau jūsų užsispyrimą.

Ir jis prisispyręs ėmė maldauti pasakyti jam tiesą.

Sutrikusi dėl tokio įtarimo, tiek išsigandusi, tiek įskaudinta, ji tuoj puolė teisintis: kėdę į namus parvežęs jos senelis, ir nuo to laiko ji šimtą metų priklausanti jos šeimai; jis neturįs manyti, kad ji ką nors slepianti. Jai akyse ėmė tvenktis ašaros.

Gerai, tokiu atveju jis išties norįs užbaigti tas niekų kalbas, ir taškas! Jis išsitraukė piniginę.

Ji žengė žingsnį artyn, kad dar kartą jį sustabdytų; bet jis nekreipdamas į ją domės padėjo ant stalo du raudonus banknotus ir vėl užvėrė piniginę.

– Prašom! – tarė jis.

– Bent jau neduokite man daugiau kaip penkiasdešimt kronų! – paprašė ji.

Ir tą akimirką buvo tokia sutrikusi, jog prašydama du kartus paglostė jam plaukus, kad palenktų jo širdį. Ji pati nesuvokė, ką daro; bet paglostė jam plaukus ir dar kartą paprašė apsiriboti penkiasdešimčia kronų. Tos neišmanėlės akyse vis dar tviskėjo ašaros.

Jis kilstelėjo galvą ir pažvelgė į ją. Ši žilaplaukė vargdienė, keturiasdešimtmetė mergina, kad ir juodomis degančiomis akimis, bet visa natūra primenanti vienuolę, tas savitas ir neįprastas grožis sujaudino jį, ir jis akimirką susvyravo. Paėmė jos ranką, patapšnojo ją ir tarė:

– Dieve mano, kokia jūs keista!

Bet tuoj pat skubiai pakilo nuo kėdės ir paleido jos ranką.

– Tikiuosi, neprieštarausite, jei dabar iškart pasiimsiu kėdę? – paklausė jis ir prisitraukė baldą artyn.

Marta akivaizdžiai liovėsi jo bijoti. Pamačiusi, kad palietęs seną rakandą jis išsitepė rankas, bemat išsiėmė iš kišenės nosinę ir padavė jam, kad nusivalytų.

Pinigai tebegulėjo ant stalo.

– Beje, – tarė jis, – norėčiau jus paklausti, ar nebūtų geriau, jei šį sandorį, kiek įmanoma, laikytumėte paslaptyje? Juk neverta apie tai skelbti visam miesteliui, tiesa?

– Gerai, – mąsliai atsakė ji.

– Jumis dėtas, tuoj pat paslėpčiau pinigus. Nors pirmiau, tiesą sakant, kuo nors uždengčiau langą. Paimkite aną sijoną!

– Ar nebus labai tamsu? – suabejojo ji, vis dėlto paėmė sijoną ir padedama Nagelio užkabino jį ant lango.

– Beje, mums iškart reikėjo tai padaryti, – tuomet pasakė jis. – Būtų negerai, jei žmonės mane čia pamatytų.

Ji nutylėjo. Paėmė nuo stalo pinigus, padavė jam ranką ir sukrutino lūpas, bet neišspaudė nė žodžio.

Vis dar nepaleisdamas jos rankos staiga jis taria:

– Paklausykite, ar galiu kai ko pasiteirauti? Jums turėtų būti nelengva gyventi, va taip, be pagalbos, be paramos... Nors turbūt gaunate kokią pašalpą?

– Taip, gaunu.

– Atleiskite, mieloji panele, kad klausinėju! Man dingtelėjo, kad jeigu žmonės suuos, kad turite šiokių tokių lėšų, tai jūs ne tik kad nebegausite pašalpos, bet ir jūsų pinigai bus nusavinti, tiesiog nusavinti. Dėl to taip svarbu niekam neprasitarti apie mūsų sandorį. Ar dabar suprantate? Tenoriu jums patarti kaip praktiškas žmogus. Ničniekam neužsiminkite, kad turėjome su jumis šį reikalą... Beje, man toptelėjo, jog turėčiau jums duoti smulkesnių pinigų, kad jums nereikėtų jų keisti.

Viską jis apgalvoja, kiekvieną atvejį. Jis vėl atsisėda ir atseikėja sumą smulkiais pinigais. Skaičiuoja apytikriai, atiduoda jai visus smulkius banknotus, kiek turi, paima iš akies ir susuka pinigų pluoštą į ritinėlį.

– O dabar paslėpkite juos! – paragina.

Ji nusigręžia, atsisagsto suknelę ties krūtine ir ten paslepia pinigus.

Bet jai atlikus šį darbą, jis dar nesistoja išeiti, lieka sėdėti ir lyg tarp kitko taria:

– Ką čia dar norėjau pasakyti... Ar jūs kartais nepažįstate Minučio?

Jis pastebėjo, kad jos veidas plykstelėjo raudoniu.

– Esu keletą kartų su juo susitikęs, – tęsė Nagelis, – jaučiu jam didelį prielankumą, jis patikimas, auksinis žmogus. Dabar esu jam pavedęs parūpinti man smuiką ir tikiuosi, kad jis manęs neapvils, kaip manote? Nors galbūt jūs jo nė nepažįstate?

– Pažįstu.

– Ak taip, teisybė, jis man minėjo pirkęs iš jūsų gėlių laidotuvėms, Karlseno laidotuvėms. Sakykite, galbūt jūs neblogai jį pažįstate? Kokia jūsų nuomonė apie jį? Šiaip ar taip, turbūt neabejojate, kad jis galės atlikti mano pavedimą? Kai bendrauji su tieka žmonių, kartais tenka pasiklausinėti. Sykį praradau sumelę pinigų kaip tik dėl to, jog aklai pasitikėjau vienu žmogumi, apie jį neišsiteiravęs; tai nutiko Hamburge.

Ir Nagelis kažkodėl leidžiasi pasakoti apie tą žmogų, per kurį prarado pinigų. Marta tebestovi priešais jį, atsirėmusi į stalą; ji nerimauja, galiausiai pratrūksta:

– Ne, ne, nekalbėkite apie jį!

– Apie ką man nekalbėti?

– Apie Juhanesą, apie Minutį.

– Ar Minučio vardas Juhanesas?

– Taip, Juhanesas.

– Ar tikrai jo vardas Juhanesas?

– Taip.

Nagelis nutyla. Ta paprasta žinia, kad Minučio vardas Juhanesas, išjudina jo mintis, netgi pakeičia jo veido išraišką. Valandėlę jis sėdi be žado, paskui paklausia:

– O kodėl *jūs* vadinate jį Juhanesu? Ne Grėgoru, ne Minučiu?

Ji atsako sumišusi, nudelbusi akis:

– Mes pažįstami nuo vaikystės...

Stoja pauzė.

Nagelis prabyla pusiau juokais, pabrėžtinai šaltu tonu:

– Žinote, koks man susidarė įspūdis? Kad Minutis įsimylėjęs jus iki ausų. Man tikrai taip pasirodė, nė kiek neperdedu. Ir manęs tai labai nestebina, nors turiu pripažinti, kad Minutis šiuo atveju kiek per drąsus. Argi ne? Visų pirma, jis jau nebe jaunuolis, be to, truputį luošas. Betgi, Dieve mano, moterys dažnai esti nenuspėjamos. Jeigu tik joms šauna į galvą, tai savo noru užsikabina vyriškiui ant kaklo, dargi su džiaugsmu, alpdamos iš susižavėjimo. Che che che, tokios jau tos moterys. Tūkstantis aštuoni šimtai aštuoniasdešimt šeštaisiais pačiam teko susidurti su tokia retenybe, kai jauna mano pažįstama dama ėmė ir ištekėjo už savo tėvo pasiuntinuko. Niekada nepamiršiu. Jis dirbo pagalbininku parduotuvėje, buvo dar vaikas, gal šešiolikos ar septyniolikos metų, net barzda jam nežėlė. Bet, reikia pripažinti, buvo dailus pažiūrėti, netgi labai išvaizdus. Taigi ji puolė ant to jauniklio su pašėlusia aistra ir patraukė su juo į užsienį. Po pusmečio ji grįžo, meilė buvo išgaravusi. Kad ir kaip liūdna, meilės nebeliko! Keletą mėnesių ji mirtinai nuobodžiavo, juk buvo ištekėjusi ir niekam nebeįdomi. Ką daryti? Staiga ji trenkia kumščiu į stalą, visiems parodo špygą ir išeina laukais, pradeda duotis su studentais bei prekybininkais ir netrukus įgyja pravardę Prielipa. Graudus atvejis!

Bet ji ir vėl nustebina žmones: taip puikiai pasismaginusi porą metelių, vieną gražią dieną ji pradeda rašyti noveles ir tampa rašytoja, kalbama, labai talentinga rašytoja. Toji dama buvo nepaprastai imli mokslams, per tuos dvejus metus studentų ir prekybininkų draugijoje gerokai subrendo ir išmoko rašymo meno. Nuo tol ji rašo puikiausią literatūrą. Che che che. Velnio nešta ir pamesta boba!.. Na, bet tokios jau tos moterys. Jūs juokiatės, bet nedrįstate ginčyti, bent jau atvirai. Septyniolikmetis pasiuntinukas nesunkiai gali sujaukti jums, moterims, protą. Esu įsitikinęs, kad ir Minučiui nebūtina vienam keliauti per gyvenimą, tereikia truputį pasistengti, šiek tiek pasitempti. Mat jis turi kai ką, kas gali sužavėti net vyrą, kad ir mane: jo širdis tokia neapsakomai tyra, o jo lūpos nemeluoja. Argi ne? Juk pažįstate jį kaip nuluptą ir žinote, kad kalbu tiesą. O ką būtų galima pasakyti apie jo dėdę, anglių prekiautoją? Senas sukčius, man pasirodė, nesimpatingas tipas. Toks įspūdis, kad visas jo verslas laikosi tik Minučio dėka. Tuomet kyla klausimas: kodėl Minutis negalėtų išlaikyti savo nuosavo verslo? Trumpai tariant, jis pajėgus aprūpinti šeimą, kada tik prireiktų... Jūs purtote galvą?

– Ne, nepurtau.

– A, štai kaip, jūs nebeturite kantrybės klausytis nuobodžių išvedžiojimų apie pašalinį žmogų, ir visai nenuostabu... Žinot, kai ką prisiminiau, tik prašau nepykti, tenoriu kiek galėdamas jums padėti: naktimis jums derėtų itin gerai užsirakinti! Jūs taip baimingai žvelgiate į mane. Mieloji panele, nebijokite ir niekuo manęs neįtarinėkite. Aš tik norėjau jums patarti niekuo per daug nepasitikėti, ypač dabar, kai pas jus atsirado pinigų. Nereiškia, kad būčiau girdėjęs, jog miestelyje nesaugu, bet atsarga gėdos nedaro. Apie antrą valandą nak-

ties čia aplinkui ganėtinai tamsu, o kaip tik apie antrą valandą girdėjau įtartiną triukšmą netgi prie savo langų. Taigi, tikiuosi, nesupyksite, kad daviau jums šį patarimą?.. Tad sudievu! Džiaugiuosi, kad pagaliau išplėšiau iš jūsų tą kėdę. Sudievu, mieloji panele!

Tada jis paspaudė jai ranką. Tarpduryje dar kartą atsisuko ir tarė:

– Žinote, geriau sakykite, kad daviau jums porą kronų už kėdę. Bet ne daugiau, nė šilingo daugiau, nes tuomet pinigai bus nusavinti, nepamirškite. Tikiuosi, galiu jums pasikliauti?

– Taip, – atsakė ji.

Jis išėjo išsinešdamas kėdę. Jo veidas švytėte švytėjo, jis krizeno ir garsiai juokėsi, tarsi būtų iškrėtęs gudrią išdaigą. Dieve, kokia ji dabar laiminga! – džiūgavo jis. Che che, kažin ar sudės šiąnakt bluostą, tapusi tokia turtinga!..

Grįžęs į viešbutį Nagelis rado jo laukiantį Minutį.

Minutis buvo ką tik iš repeticijos, po pažastimi laikė ritinį afišų. Regis, gyvieji paveikslai būsią itin nusisekę; jie, apšviesti įvairiaspalvių žibintų, vaizduosią keletą istorinių scenų; jam tekęs statisto vaidmuo.

O kada prasidėsianti ta labdaros mugė?

Atidarymas numatytas ketvirtadienį, liepos devintąją, per karalienės gimtadienį. Bet jau šįvakar Minutis turįs visur, kur tik įmanoma, iškabinėti afišas; netgi gautas leidimas vieną priklijuoti ant šventoriaus vartų... Beje, jis užėjęs pašnekėti dėl to smuiko. Jam nepavykę jo gauti; vienintelis pusėtinas smuikas, esantis miestelyje, neparduodamas, priklausąs vargonininkui, jis ketinąs juo griežti labdaros mugėje; atliksiąs porą kūrinių.

Ką gi, nieko nepadarysi.

Minutis susiruošia eiti. Kai jis jau stovi su kepure rankoje, Nagelis taria:

– Ar neišlenkus mums po taurelę? Šįvakar aš gerai nusiteikęs, man nusišypsojo laimė. Žinote, pagaliau didelėmis pastangomis man pavyko įsigyti baldą, kokio neturi joks kolekcininkas visoje šalyje, aš tuo neabejoju. Štai ta kėdė, pažvelkite į ją! Ar matote, jog tai perlas, nepakartojamas olandų meistro darbas? Neparduočiau jo už jokius turtus, kaip Dievą myliu! Ir ta proga norėčiau išgerti su jumis po taurelę, jeigu jūs neprieštaraujate. Ar paskambinti? Ne? Bet juk tas afišas galėsite iškabinti rytoj... Vis neatsidžiaugiu, kaip gerai man šiandien nuskilo! Tikriausiai jūs nežinote, kad esu šioks toks kolekcininkas ir čia apsistojęs tikiuosi sumedžioti vieną kitą retenybę! Gal nepasakojau ir apie savo barškalų kolekciją? O Viešpatie, tuomet jūs nė nenutuokiate, kas aš per žmogus. Žinoma, esu agronomas, tačiau man rūpi ir kiti dalykai, ne vien darbas. Jau surinkau du šimtus šešiasdešimt septynis karvių barškalus. Pradėjau rinkti prieš dešimt metų, ir štai dabar, ačiū Dievui, turiu pirmarūšę kolekciją. O ar žinote, kaip man pavyko nučiupti šią kėdę? Atsitiktinumas, velniška sėkmė! Vieną dieną žingsniuoju gatve, šalia krantinės pamatau nedidelę trobelę ir praeidamas pro šalį iš seno įpročio vogčiomis dirsteliu pro langą. Pastebėjęs kėdę ūmiai sustoju, išsyk sumetu, kiek ji verta. Pasibeldžiu ir įžengiu į vidų, mane pasitinka pagyvenusi žilaplaukė dama... kuo ten ji vardu? Na, bet koks skirtumas, gali būti, kad jūs jos nepažįstate; regis, panelė Gudė. Marta Gudė ar kažkaip panašiai... Tai va, ji nesutinka atsisveikinti su kėde, bet aš taip ilgai ją įkalbinėju, jog galiausiai išpešu iš jos tvirtą pažadą, kad perleis man kėdę, ir šiandien aš ją parsinešu.

Bet labiausiai džiaugiuosi, kad man ši kėdė nieko nekainavo, gavau ją veltui. Na, numečiau ant stalo porą kronų, kad ji paskui neimtų gailėtis, bet kėdė verta kelių šimtų. Tik prašau niekam nepasakoti – visai nenoriu, kad apie mane imtų sklisti blogos kalbos. O ir neturiu sau ko prikišti. Toji panelė nenusimano apie prekybą, o aš, kaip žinovas ir pirkėjas, neprivalėjau paisyti jos labo. Argi ne taip, juk nesu kvailas, turiu žiūrėti savo naudos, tai kova už būvį... Nejau atsisakysite išgerti taurę vyno išgirdęs, kokia proga?

Minutis ir toliau kartojo, kad jam reikia eiti.

– Kaip liūdna, – neatlyžo Nagelis. – Tikėjausi su jumis pasišnekėti. Šiame miestelyje esate vienintelis vyras, kurį pamatęs pajuntu susidomėjimą, vienintelis, kurį man rūpi sekti akies krašteliu. Che che, sekti akies krašteliu, taigi. O juk jūsų vardas Juhanesas? Mano mielas drauge, seniai tai žinojau, nors niekas iki šio vakaro man to nesakė... Nenoriu vėl jūsų išgąsdinti. Turiu tokią didelę bėdą, visada bauginu žmones. Taip, taip, neneikite, jūs tikrai pažiūrėjote į mane su siaubu, dar ir krūptelėjote, jei neklystu...

Minutis jau buvo nuslinkęs iki durų. Atrodė, kad jis nelinkęs leistis į kalbas ir nori kuo greičiau iš ten ištrūkti. O ir pašnekesys darėsi vis nemalonesnis.

– Ar šiandien liepos šeštoji? – staiga paklausia Nagelis.

– Taip, liepos šeštoji, – atsako Minutis ir suima durų rankeną.

Nagelis iš lėto žengia prie jo, prieina visai arti ir įsistebeilija jam į veidą, tuo pat metu susimesdamas rankas už nugaros. Stovėdamas tokia poza šnabždomis paklausia:

– O kur jūs buvote birželio šeštąją?

Minutis neatsako, neištaria nė žodžio. Išgąsdintas to įdė-

maus žvilgsnio ir paslaptingo šnabždesio, neįstengdamas suvokti to ūmaus klausimo apie konkrečią dieną prieš mėnesį, jis skubiai atidaro duris ir išsvyrina į koridorių. Valandėlę blaškosi nerasdamas laiptų, o Nagelis atsistoja tarpduryje ir ima šaukti:

– Ne, ne, be reikalo taip pasakiau, prašau pamiršti! Paaiškinsiu jums kitą kartą, kitą kartą...

Bet Minutis nieko negirdėjo. Jis jau buvo laiptų apačioje Nageliui dar nebaigus kalbėti, tada nesižvalgydamas nei į kairę, nei į dešinę nėrė lauk, per turgaus aikštę nuskuodė iki didelės vandens kolonėlės, ten įsuko į pirmą pasitaikiusį skersgatvį ir dingo iš akių.

Po valandos – dešimtą valandą – Nagelis prisidegė cigarą ir išėjo iš viešbučio. Miestelis dar nemiegojo; pakeliui prie pastoriaus sodybos jis sutiko daugybę žmonių, lėtu žingsniu vaikštinėjančių šen bei ten, o aplinkinėse gatvelėse tebeskardėjo žaidžiančių vaikų juokas ir klegesys. Moterys ir vyrai, džiaugdamiesi šiltu vakaru, sėdėjo lauke ant laiptų ir tyliai šnekučiavo; kada ne kada jie šūktelėdavo ką nors per gatvę kaimynams, šie draugiškai atsakydavo.

Nagelis patraukė prieplaukų link. Jis matė, kaip Minutis vaikšto ir klijuoja afišas ant pašto, banko, mokyklos ir kalėjimo sienų. Kaip kruopščiai ir sąžiningai jis dirba! Kaip geranoriškai pluša negailėdamas laiko, nors jam ne pro šalį būtų eiti poilsio! Prasilenkdamas su juo Nagelis linktelėjo, bet nesustojo.

Kai buvo nuėjęs beveik iki prieplaukos, už nugaros jį kažkas pašaukė; iš paskos atlapatuoja Marta Gudė ir prašnenka visa uždususi:

– Dovanokite! Jūs davėte man per daug pinigų.

– Labas vakaras! – atsako jis. – Ar jūs taip pat išėjote pasivaikščioti?

– Ne, buvau mieste, laukiau jūsų prie viešbučio. Jūs man davėte per daug pinigų.

– Nejau vėl pradėsime tą komediją?

– Bet jūs apsiskaičiavote! – nustėrusi sušunka ji. – Ten buvo daugiau kaip du šimtai kronų smulkiais banknotais.

– Ak, štai kas! Vadinasi, buvo kelios kronos viršaus, truputį daugiau nei du šimtai? Gerai, tuomet galite man grąžinti.

Ji pradeda sagstytis suknelės stuomenį, bet staiga sustoja, apsidairo ir nebežino, kaip toliau elgtis. Jai vėl teko atsiprašyti: aplinkui per daug žmonių, turbūt negalėsianti išsitraukti pinigų gatvėje, taip saugiai juos paslėpusi...

– Nereikia, – skubiai atsakė jis, – juk galiu užeiti jų paimti, jums leidus pas jus užeisiu.

Ir jie sykiu patraukė į jos namus. Sutikti žmonės varstė juos smalsiais žvilgsniais.

Kai juodu įžengė į trobelę, Nagelis atsisėdo į tą pačią vietą prie lango, kur vietoj užuolaidos tebekabojo sijonas. Kol Marta traukė pinigus, jis tylėjo; tik kai ji baigė krapštytis ir padavė jam saujelę smulkiųjų, keletą sutrintų ir nublukusių dešimtinių, kurios tebebuvo šiltos nuo jos krūtinės ir kurių jai sąžinė neleido pasilikti net per naktį, jis prakalbo ir paprašė pasilaikyti pinigus.

Bet dabar, regis, jai ir vėl, nebe pirmą kartą, kilo įtarimas dėl jo ketinimų; ji baugščiai pažvelgė į jį ir tarė:

– Ne... Aš jūsų nesuprantu...

Jis pašoko nuo kėdės.

– O aš kuo puikiausiai jus suprantu, – pasakė jis, – todėl atsistoju ir žengiu prie durų. Ar dabar jums ramiau?

– Taip... Ne, nestovėkite prie durų.

Ji netgi ištiesė abi rankas, tarsi norėdama jį sulaikyti. Ta keistuolė pernelyg bijojo kam nors neįtikti.

– Turiu vieną prašymą, – tuomet tarė Nagelis, vis dar stovėdamas. – Suteiktumėte man daug džiaugsmo... ir už tai aš jums kaip nors atsidėkosiu, taigi noriu jus paprašyti ateiti į labdaros mugę ketvirtadienio vakarą. Ar suteiksite man tą malonumą? Prasiblaškysite, ten bus daug žmonių, šviesos, muzikos, gyvųjų paveikslų. Labai prašau, tikrai nepasigailėsite! Jūs juokiatės, kodėl jūs juokiatės? Dieve mano, kokie balti jūsų dantys!

– Aš juk niekur negaliu eiti, – atsakė ji. – Kaip jūs tai įsivaizduojate? Ir kodėl turėčiau ten rodytis? Kam jums to reikia?

Jis atvirai ir nuoširdžiai jai viską paaiškino: jis taip sumanęs, ilgai apie tai galvojęs, ta mintis jam kilusi prieš porą savaičių, paskui ją pamiršęs ir tik dabar vėl prisiminęs. Ji turinti ateiti, privalanti ten dalyvauti, jis norįs ją ten matyti. Jeigu ji pageidausianti, jis jos net neužkalbinsiąs, neketinąs jos varginti, jokiu būdu. Tiesiog jam būtų džiugu nors kartą išvysti ją drauge su kitais, girdėti ją juokiantis, regėti atjaunėjusią. Ji būtinai turinti ateiti!

Jis pažvelgė į ją. Kaip krinta į akis jos žili plaukai ir tamsios akys! Viena ranka ji grabinėjo suknelės sagas, ir ta ranka, gležna ilgapirštė plaštaka, nors papilkusi ir galbūt nelabai švari, stebino savo nekaltybe. Riešu vingiavo dvi melsvos gyslos.

– Taip, – sutiko ji, – gal ir būtų smagu.

Tačiau ji neturinti net kuo apsirengti, jokios suknelės tokiam vakarui...

Jis pertraukė ją: dar likusios trys darbo dienos; iki ketvir-

tadienio būtų galima įsigyti viską, ko reikia. Laiko užtektinai! Tai ar sutarta?

Ir pamažu ji nusileido.

– Teisingai, nereikia savęs visai palaidoti, – pasakė jis. – Tai ne į gera.

Be to, turint tokias akis, tokius dantis kaip jos – ne, taip negalima! O tų smulkių pinigų, kurie guli ant stalo, užteks jai suknelei, taip, taip, jokių kalbų! Juo labiau, kad tai jo sumanymas, o ji turėjusi nugalėti save, kad jo paklausytų.

Nagelis atsisveikino kaip visada, trumpai drūtai, nesuteikdamas jai nė menkiausio pagrindo nerimauti. Bet išlydėjusi jį į priemenę Marta pati dar kartą padavė jam ranką ir padėkojo už tai, kad pakvietė ją į tą renginį. Jau daug daug metų ji niekur nesilankanti, atpratusi būti žmonėse. Tačiau pasistengsianti gražiai elgtis...

Tas didelis vaikas netgi pažadėjo gražiai elgtis, nors jis to neprašė.

XVI

Ketvirtadienį truputį lynojo, tačiau vakare, griaudint muzikai ir plūstant minioms žmonių, buvo atidaryta labdaros mugė. Susirinko visas miestelis, privažiavo liaudies ir iš kaimų – visi norėjo pasidžiaugti ta reta pramoga.

Kai apie devintą valandą Juhanas Nagelis įžengė į iškilmių salę, ši jau buvo sausakimša. Jis susirado vietelę prie pat durų ir ten prastovėjo keletą minučių klausydamasis kalbos. Atrodė

išblyškęs ir kaip visada vilkėjo savo geltoną eilutę. Tvarstį nuo rankos buvo nusirišęs; abi žaizdelės buvo beveik užgijusios.

Salės priekyje jis pamatė daktarą Stenerseną su žmona; kiek dešiniau stovėjo Minutis su kitais gyvųjų paveikslų aktoriais, bet Dagnės tarp jų nebuvo.

Nuo lempų ir daugybės susigrūdusių žmonių salėje tvyrojo toks karštis, jog Nagelis netrukus spruko lauk; tarpduryje jis susidūrė su asesoriumi Reinertu ir pasisveikino, bet šis tik vos vos linktelėjo. Nagelis atsistojo koridoriuje.

Tada jis pastebėjo kai ką, kas dar ilgai nėjo jam iš galvos ir žadino smalsumą: į kairę nuo jo buvo atvertos durys į gretimą patalpą, kur žiūrovai paliko savo viršutinius drabužius, ir ten lempos šviesoje Nagelis aiškiai išvydo Dagnę Chelan, čiupinėjančią jo ant gembės pakabintą apsiaustą. Jis negalėjo suklysti, daugiau nė vienas miestelio gyventojas neturėjo tokio geltono pavasarinio apsiausto; drabužis priklausė jam, be to, jis tiksliai prisiminė, kur jį pasikabino. Dagnė tiek ir teveikė, vaizdavo kažko ieškanti ir kur buvusi, kur nebuvusi vis perbraukdavo delnu jo apsiaustą. Jis akimirksniu nusigręžė, kad neužkluptų jos netikėtai.

Tas mažytis nutikimas jį sujaudino. Ko ji ieškojo ir kodėl jai užkliuvo jo apsiaustas? Jis be paliovos suko sau galvą, niekaip negalėjo nusiraminti. Dievas žino, gal ji norėjo patikrinti, ar kišenėje jis nesinešioja šaunamojo ginklo; gal laiko jį pamišėliu, iš kurio visko galima laukti. O ką, jeigu ji įkišo jam laiškelį?

Jam išties pavyko įsivaizduoti tą džiugią neįmanomybę. Ne, ne, tikriausiai ji tik ieškojo savo palto, visa tai – atsitiktinumas; kaip jam ir į galvą atėjo tokios beviltiškos fantazijos!.. Tačiau kiek vėliau, pamatęs Dagnę iriantis per salę, jis nieko nelaukęs puolė į drabužinę ir kalančia širdimi išnaršė savo ap-

siausto kišenes. Ten nebuvo jokio laiškelio, ničnieko, išskyrus jo pirštines ir nosinę.

Salėje sugriaudėjo plojimai, fogtas baigė atidarymo kalbą. Tuomet žiūrovai plūstelėjo į koridorius, į gretimas patalpas, kur tik buvo vėsiau, ir susėdę pasieniais ėmė gaivintis gėrimais. Kelios jaunos miestelio damos, persirengusios padavėjomis, užsirišusios baltas prijuostes ir per alkūnę persimetusios po servetėlę, lakstė su padėklais ir taurėmis abiejose rankose.

Nagelis ieškojo Dagnės, bet jos niekur nebuvo matyti. Jis pasisveikino su panele Andresen, kuri taip pat ryšėjo baltą prijuostę; jis paprašė vyno, o ji atnešė jam šampano.

Jis pažvelgė į ją nustebęs.

– Juk jūs nieko daugiau negeriate, – nusišypsojo panelė Andresen.

Nuo tokio dėmesio, tegu ir ne itin geranoriško, Nagelis atkuto. Jis pakvietė ją išgerti kartu, ir ji nesispyriodama prisėdo šalia, nors darbo turėjo per akis. Jis padėkojo jai už lipšnumą, pagyrė jos apdarą ir susižavėjo senovine sage, kurią ji segėjo ant apykaklės. Panelė Andresen atrodė puikiai; jos pailgas aristokratiškas veidas su didele nosimi buvo nepaprastai dailus, kone liguistai dailus, ir jis nesimainė, netrūkčiojo kaip nors nervingai. Ji kalbėjo santūriai ir ramiai, šalia jos galėjai jaustis saugus, tai buvo tikra dama, tikra moteris.

Kai ji pakilo, Nagelis pasakė:

– Šįvakar čia bus vienas žmogus, kuriam norėčiau parodyti truputį dėmesio. Tai panelė Gudė, Marta Gudė. Nežinau, ar ją pažįstate. Kiek girdėjau, ji turėtų čia būti. Negaliu apsakyti, kaip norėčiau kuo nors ją pradžiuginti. Ji tokia vieniša, Minutis man šiek tiek apie ją pasakojo. Kaip manote, panele, ar galėčiau ją paprašyti prie mūsų prieiti? Tikiuosi, jūs neprieštarausite?

– Anaiptol, anaiptol! – atsakė panelė Andresen. – Aš su malonumu tuoj pat nueisiu jos pakviesti. Mačiau, kur ji sėdi.

– O pati ar sugrįšite?

– Taip, mielai!

Kol Nagelis sėdėdamas laukė, pasirodė asesorius Reinertas, adjunktas ir Dagnė. Nagelis atsistojo ir pasisveikino. Dagnė taip pat atrodė išblyškusi, nors buvo karšta; ji vilkėjo gelsvą suknelę trumpomis rankovėmis, jos kaklą juosė stamboka auksinė grandinėlė. Tas papuošalas jai labai netiko. Dagnė trumpam stabtelėjo prie durų; vieną ranką ji laikė už nugaros ir čiupinėjo savo kasą.

Nagelis priėjo prie jos. Keliais karštais žodžiais atsiprašė už nedovanotinus penktadienio prasižengimus; daugiau tai nepasikartosią, niekada nepasikartosią; jai nebereikėsią jam nieko atleisti. Jis kalbėjo tyliai, pasakė, ką norėjo pasakyti, ir nutilo.

Dagnė jį išklausė, netgi pažiūrėjo į jį, o kai jis baigė, atsakė:

– Nebelabai žinau, apie ką jūs šnekate, aš viską pamiršau, *noriu* pamiršti.

Nužvelgė jį visiškai abejingu žvilgsniu ir nuėjo.

Aplinkui šurmuliavo žmonės, barkščiojo puodeliai, skimbčiojo taurės, poškėjo kamščiai, skardeno juokas ir šūksniai, o salėje kažką liurlino vietinis pučiamųjų orkestrėlis...

Panelė Andresen su Marta ateidamos atsivedė ir Minutį; visi įsitaisė prie Nagelio staliuko ir prasėdėjo ketvirtį valandos. Panelė Andresen retkarčiais apibėgdavo su padėklu tuos, kurie pageidaudavo kavos; galiausiai ji išvis pasišalino, nes nebespėjo suktis.

Dabar jie klausėsi įvairių programos numerių: padainavo kvartetas, studentas Ejenas galingu balsu padeklamavo savo

kūrybos eilėraštį, dvi damos paskambino pianinu, o vargonininkas smuiku pagriežė savo pirmąjį solo. Dagnė tebesėdėjo su tais pačiais dviem ponais. Galiausiai kažkas pasišaukė Minutį, prireikė jo pagalbos, kad būtų parūpinta daugiau taurių, puodelių ir sumuštinių, – visko buvo per mažai skaičiuota tokiai žmonių miniai, suplūdusiai iš viso miestelio.

Kai Nagelis su Marta liko vieni du, ji taip pat pakilo eiti. Negalėjo sėdėti dviese su juo, matė, kad asesorius jau laido pastabas, juokindamas panelę Chelan. Ne, verčiau pasitrauksianti.

Bet Nagelis įkalbėjo ją išgerti dar bent vieną nedidelę taurę. Marta buvo apsirengusi juodai; naujoji suknelė gražiai gulėjo, bet netiko prie jos savotiško gymio, sendino ją ir pernelyg išryškino pražilusius plaukus. Tik akys skaisčiai degė, o kai ji nusijuokdavo, jos aistringas veidas tapdavo nepaprastai gyvas.

Jis paklausė:

– Tai ar jums smagu? Ar gerai jaučiatės šįvakar?

– Taip, ačiū! – atsakė ji. – Jaučiuosi puikiai.

Jis be paliovos šnekino ją, taikėsi prie jos, papasakojo pramanytą istoriją, labai ją prajuokinusią, kaip jis įsigijo vieną iš vertingiausių savo barškalų. Lobis, neįkainojama seniena! Ant jo buvęs išraižytas karvės vardas, Eisteinas, tai, matyt, barškalas priklausęs jaučiui...

Marta prapliupo juoku. Ji užsimiršo, užmiršo kur esanti, kvatojo purtydama galvą kaip vaikas iš to nevykusio pokšto. Visa tiesiog švytėjo.

– Žinote, – tarė Nagelis, – manau, kad Minutis pavyduliauja.

– Negali būti, – dvejodama atsakė ji.

– Man taip pasirodė. Beje, ir man labiau patinka sėdėti čia su jumis dviese. Taip smagu girdėti jus juokiantis.

Ji nutylėjo ir nudelbė akis.

Juodu šnekučiavosi toliau. Jis visą laiką sėdėjo taip, kad galėtų dirsčioti į Dagnės staliuką.

Praėjo kelios minutės. Panelė Andresen trumpam sugrįžo, persimetė su jais pora žodžių, gurkštelėjo iš savo taurės ir vėl nubėgo.

Netikėtai Dagnė paliko savo vietą ir priėjo prie Nagelio staliuko.

– Kaip judviem čia linksma! – tarė ji kiek virpančiu balsu. – Labas vakaras, Marta! Iš ko taip juokiatės?

– Linksminamės iš širdies, – atsakė Nagelis. – Aš plepu nenustodamas, o panelė Gudė man nepaprastai maloni, vis juokiasi ir juokiasi... Gal galėtume jums pasiūlyti išgerti?

Dagnė prisėdo prie jų.

Kai salėje itin garsiai sugriaudėjo plojimai, Marta pasinaudojo proga atsistoti, kad pažiūrėtų, kas ten vyksta. Ji traukėsi vis tolyn; galiausiai atsisukusi šūktelėjo: „Tai fokusininkas, turiu pamatyti!“ Tada pranyko.

Stojo pauzė.

– Jūs palikote savo palydovus, – prabilo Nagelis ir žiojosi dar kažką sakyti, bet Dagnė bemat jį pertraukė:

– O jūsų palydovė paliko jus.

– Manau, ji grįš. Ar ne nuostabiai atrodo panelė Gudė? Šįvakar ji laiminga kaip vaikas.

Dagnė nieko į tai neatsakė, tik paklausė:

– Buvote išvykęs?

– Taip.

Vėl pauzė.

– Ar jums čia šįvakar tikrai taip linksma?

– Man? Aš net nežinau, kas čia vyksta, – atsakė jis. – Ne linksmintis atėjau.

– Tai ko jūs čia atėjote?

– Be abejo, kad vėl jus pamatyčiau. Žinoma, tik iš tolo, be žodžių...

– Štai kaip! Ir ta proga atsivedėte damą?

Nagelis kažko nesuprato. Jis pažvelgė į ją ir susimąstė.

– Ar turite omenyje panelę Gudę? Net nežinau, ką atsakyti. Daug buvau apie ją girdėjęs, ji metai iš metų tūno viena namuose, jos gyvenime nėra jokio džiaugsmo. Ne aš ją čia atlydėjau, tenorėjau truputį užimti, kad ji nenuobodžiautų, štai ir viskas. Panelė Andresen atsivedė ją prie šio staliuko. Dieve mano, kiek tai moteriai teko privargti! Ir plaukai be laiko pražilo...

– Tikiuosi, nemanote... juk neįsivaizduojate, kad aš pavyduliauju, ką? Jūs klystate! Prisimenu, ką pasakojote apie pamišėlį, važinėjusį dvidešimt keturiomis karietomis. Tas žmogus m-mikčiojo, kaip jūs sakėte, ir buvo įsimylėjęs merginą vardu Klara. O taip, aš viską ganėtinai gerai prisimenu. Klara nepanoro turėti nieko bendra su tuo žmogumi, bet taip pat nesutiko, kad jis vestų kuprotą jos seserį. Nesuprantu, kodėl jūs man visa tai pasakojote, pats geriau žinote, nors man tai nerūpi. Bet pavyduliauti manęs nepriversite, jeigu to siekėte šįvakar. Nei jūs, nei jūsų m-miknius!

– O Viešpatie! – apstulbo jis. – Negaliu patikėti, kad kalbate rimtai.

Pauzė.

– Taip, aš kalbu rimtai, – atsakė ji.

– Nejau manote, kad aš taip elgčiausi norėdamas sukelti

jums pavydą? Ateičiau su keturiasdešimtmete dama ir ramiausiai žiūrėčiau, kaip ji nueina, vos pasirodote jūs? Turbūt laikote mane kvailiu.

– Nebežinau, kuo jus laikyti, tik žinau, kad prisigavote prie manęs, kad per jus išgyvenau nemaloniausias valandas savo gyvenime ir kad savęs nebesuprantu. Nežinau, ar jūs kvailys, taip pat nežinau, ar jūs pamišėlis. Bet neketinu to aiškintis, man nerūpi, kas jūs toks.

– Taip, suprantama, – tarstelėjo jis.

– Ir kodėl man turėtų rūpėti? – tęsė ji, suirzusi dėl jo nuolaidumo. – Argi mane su jumis kas nors sieja? Jūs bjauriai elgėtės su manimi, tai nejau dabar dar turėčiau domėtis jūsų asmeniu? Vis dėlto porinate man istorijas, pilnas užuominų, aš įsitikinusi, kad ne veltui papasakojote man apie Klarą ir jos seserį, tikrai ne veltui! Bet kodėl jūs persekiojate mane? Ne, ne šiuo metu, dabar pati prie jūsų priėjau, bet apskritai, kodėl nepaliekate manęs ramybėje? O kadangi prisėdau čia valandėlę šnektelėti su jumis, dabar įsivaizduosite, kad man tai be galo svarbu, kad man to žūtbūtinai reikia...

– Miela panele, aš nepuoselėju jokių iliuzijų.

– Tikrai? Bet aš net nežinau, ar jūs sakote tiesą, visai nežinau. Aš abejoju jumis, nepasitikiu jumis ir galėčiau bet kuo jus įtarti. Gali būti, kad dabar elgiuosi su jumis neteisingai, bet tegu ir man nors sykį bus leista jus įskaudinti. Aš taip pavargau nuo visų jūsų užuominų ir ketinimų...

Jis nieko neatsakė, tik ant staliuko iš lėto sukiojo savo taurę. Kai ji pakartojo juo netikinti, tarstelėjo:

– Aš to nusipelniau.

– Taip, – neatlyžo ji, – aš jumis visai nepasitikiu. Netgi jūsų platūs pečiai man pasirodė įtartini, maniau, kad naudoja-

te vatos pakištes. Atvirai prisipažįstu: ką tik buvau drabužinėje ir apčiupinėjau jūsų apsiaustą norėdama patikrinti, ar nenešiojate petelių. Ir nors mano spėlionė nepasitvirtino – jūsų pečiai tikri, mano įtarumas niekur nedingo, negaliu nieko pakeisti. Pavyzdžiui, neabejoju, kad griebtumėtės bet kokios priemonės, kad tik atrodytumėte pora colių aukštesnis, juk esate nedidelio ūgio. Tikrai manau, kad išbandytumėte tokią priemonę, jeigu ji būtų sukurta. Dieve mano, kaipgi galima jumis pasitikėti? Kas jūs toks? Ir kodėl atvykote į šį miestelį? Juk net nuslėpėte tikrąją savo pavardę, iš tiesų jūs Simonsenas, tiesiog Simonsenas! Man pasakė žmonės iš viešbučio. Girdėjau, jus aplankė viena jūsų pažįstama ir pavadino jus Simonsenu, jums nespėjus jos nutildyti. Dieve, kaip tai juokinga ir žema! Miestelyje sklinda kalbos, kad pramogos dėlei duodate mažiems berniukams cigarų ir gatvėje keliate skandalą po skandalo. Maža to, kartą turgaus aikštėje pristojote prie vienos tarnaitės ir kažko ją klausinėjote girdint daugybei žmonių. Ir vis dėlto jums atrodo normalu prisipažinti man meilę ir nuolat šmėžuoti man prieš akis... Štai kas mane taip neapsakomai kamuoja, kad jūs drįstate...

Ji nutilo. Lūpos kelis kartus virptelėjo išduodamos jaudulį, kiekvienas ištartas žodis buvo stiprus ir nuoširdus, ji kalbėjo, ką galvojo, rėžė iš peties. Kiek patylėjęs jis atsakė:

– Taip, jūs teisi, aš sukėliau jums daug kančių... Žinoma, kai ištisą mėnesį, diena iš dienos stebi žmogų, įsidėmi visus jo žodžius ir poelgius, būtinai rasi prie ko prikibti. Kartais gali ką nors neteisingai suprasti, bet, pripažįstu, ne tai svarbiausia. Šis miestelis nedidelis, aš lengvai krintu į akis, visiems užkliūvu, kur tik pasirodau, esu stebimas kaip pro didinamąjį stiklą, to neišvengsi. Be to, ir nesu toks kaip visi žmonės.

– Viešpatie! – šaižiai šūktelėjo ji. – Taigi aišku, kad esate toks matomas todėl, kad miestelis mažutis, savaime suprantama. Didesniame mieste jūs nebūtumėte vienintelis, traukiantis žmonių dėmesį.

Šis šaltas ir perdėm teisingas atsakymas iš pradžių jį nuoširdžiai sužavėjo. Jis jau ketino ją už tai pagirti, bet persigalvojo. Dagnė buvo per daug sudirgusi, pernelyg priešiškai nusiteikusi, be to, gerokai jį nuvertino. Dėl to jis pasijuto truputį užgautas. Kuo Dagnė jį laiko? Visiškai eiliniu atvykėliu mažame miestelyje, žmogumi, kuris pastebimas tik todėl, kad yra prašalaitis ir dėvi geltoną eilutę? Jis tarė šiek tiek apmaudžiai:

– O ar nekalba žmonės, kad kartą užrašiau nešvankų posmelį ant vieno antkapio, ant Minos Mėk antkapio? Nejau niekas to nepastebėjo? Juk tai teisybė, gryna teisybė. Taip pat tiesa, kad užsukęs į šio miestelio, to paties miestelio, vaistinę paprašiau vaistų nuo vienos bjaurios ligos, kurios pavadinimą užrašiau ant popieriaus skiautės, bet tų vaistų taip ir negavau, nes neturėjau recepto. Ir kol nepamiršau: ar Minutis jums nepasakojo, kaip sykį mėginau jį papirkti dviem šimtais kronų, kad sutiktų prisiimti mano vaiko tėvystę? Tai irgi gryna tiesa, Minutis pats gali paliudyti. Ak, galėčiau dar išvardyti ne vieną keistybę...

– Ne, nereikia, jau ir taip pakanka, – aikštingai atšovė Dagnė.

Žvelgdama į jį šaltu, rūsčiu žvilgsniu, ji priminė jam suklastotas telegramas, turtus, kuriuos jis atsisiuntė telegrafu, smuiko dėklą, kurį jis visur tamposi, nors neturi smuiko ir net nemoka juo griežti, išvardijo vieną nuodėmę po kitos, visas jo apgavystes, taip pat nepamiršo medalio už skęstančiųjų gelbėjimą, irgi, sprendžiant iš jo paties žodžių, pelnyto ne pa-

čiu doriausiu būdu. Ji viską prisiminė ir jo negailėjo; kiekviena smulkmena nūnai įgavo jai prasmę, ir ji neslėpė dabar išties tikinti, kad jis iškrėtė visus tuos piktus pokštus, nors iš pradžių maniusi, kad jis save šmeižia. Taip, jis neabejotinai esąs įžūlios ir dviveidiškos natūros!

– Ir vis tiek stengiatės užklupti mane iš netyčių ir sudrumsti man ramybę, įvilioti mane į spąstus. Jūs neturite gėdos, jums niekas daugiau nerūpi, išskyrus save patį, jūs tik teisinatės ir teisinatės...

Tą akimirką ją pertraukė daktaras Stenersenas, ką tik atplūkęs iš salės. Jis buvo labai užsiėmęs mugės reikalais ir nėrėsi iš kailio, kad viskas pavyktų.

– Labas vakaras, pone Nageli! – sušuko jis. – Ačiū už vakarėlį! Pasismaginome tada iš širdies... Būkite pasirengusi, panele Chelan, netrukus prasidės gyvieji paveikslai.

Tai taręs daktaras vėl pranyko.

Prasidėjo dar vienas muzikinis numeris, salėje kilo bruzdesys. Dagnė pasilenkė ir žvilgtelėjo pro duris, tada atsisuko į Nagelį ir tarė:

– Marta grįžta.

Tyla.

– Negirdėjote, ką pasakiau?

– Girdėjau, – atsakė Nagelis paskendęs mintyse.

Jis net nepakėlė akių, tik vis suko ratu nenugertą taurę, beveik iki pat stalo nusvarinęs galvą.

– Cit! Vėl groja muzika, – nusišaipė ji. – Juk klausantis tokios muzikos geriau sėdėti kiek atokiau, gretimame kambaryje, delne suspaudus mylimo žmogaus ranką, – ar ne taip kadaise kalbėjote? Man regis, tai tas pats Lanerio valsas, o kai dabar ateis Marta...

Staiga, lyg apgailestaudama dėl savo pagiežingų žodžių, Dagnė užtilo, blykstelėjo akimis ir nervingai pasistūmė arčiau kėdės atkaltės. Nagelis vis dar sėdėjo nunarinęs galvą, ji tematė tankiai ir nevienodai kilnojantis jo krūtinę. Ji atsistojo, paėmė savo taurę ir ketino pabaigai pasakyti porą draugiškesnių žodžių, kurie jo neįskaudintų.

– Man jau reikia eiti, – išsižiojo ji.

Nagelis dirstelėjo į ją, taip pat atsistojo ir pakėlė savo taurę. Abu tylėdami išgėrė. Jis tvardėsi, kad jo ranka nedrebėtų, ji matė, kaip jis stengiasi nutaisyti ramų veidą. Tik staiga tas pats žmogus, kurį ji ką tik manė sunaikinusi, sužlugdžiusi savo pašaipa, labai mandagiai ir abejingai taria:

– Tiesa, panele, būkite tokia gera... tikriausiai jūsų nebepamatysiu... būkite tokia gera, kada nors ištaikiusi progą, kai rašysite savo sužadėtiniui, priminkite jam, kad prieš porą metų jis pažadėjo Minučiui atiduoti dvejus marškinius. Dovanokite, kad kišuosi ne į savo reikalus, darau tai tik dėl Minučio. Tikiuosi, atleisite man už įžūlumą. Pasakykite, kad jis pažadėjo dvejus vilnonius marškinius, turėtų prisiminti.

Kurį laiką ji buvo visiškai priblokšta, stovėjo išsižiojusi ir spoksojo į jį nesumesdama, ką atsakyti, pamiršusi net pastatyti taurę. Atsipeikėti prireikė visos minutės. Atgavusi savitvardą ji perliejo jį tūžmingu žvilgsniu, kupinu ją apėmusio sąmyšio, akimis metė jam triuškinamą atsaką ir ūmiai atsuko jam nugarą. Nueidama trinktelėjo taurę ant staliuko prie durų ir pranyko salėje.

Jai, regis, visai išėjo iš galvos, kad asesorius ir adjunktas vis dar sėdi toje pačioje vietoje ir jos laukia.

Nagelis atsisėdo. Jo pečiai vėl sutrūkčiojo, ir jis keliskart stvėrėsi už galvos. Sėdėjo visas susitraukęs. Bet kai grįžo Mar-

ta, jis pašoko, jo veidas nušvito iš dėkingumo, ir jis pristūmė jai kėdę.

– Kokia jūs miela, kokia jūs miela! – pratrūko jis. – Prašom sėstis, būsiu jums dėmesingas, papasakosiu visą kalną istorijų, jeigu tik panorėsite. Pamatysite, jums neteks nuobodžiauti, jei prisėsite. Na, tai prašom! Galėsite išeiti kada užsimaniusi ir, tikiuosi, leisite man jus palydėti? Aš jūsų niekada nenuskriausiu, niekada! Klausykite, gal išgersite dabar mažytę taurelę? Aš papasakosiu ką nors smagaus, kad jūs vėl juoktumėtės. Kaip aš džiaugiuosi, kad sugrįžote! Dieve, kokia palaima girdėti jus juokiantis, juk visada būnate tokia rimta! Salėje nebuvo labai įdomu, tiesa? Verčiau pabūkime čia valandėlę, ten baisiai karšta. Nagi, sėskitės!

Marta padvejojo, bet atsisėdo.

Nagelis tarška nesustodamas, vieną po kito skaldo linksmus anekdotus ir atsitikimus iš gyvenimo, pliurpia apie ką papuola, karštligiškai, paskubomis, bijodamas, kad ji nueis, jeigu jis nutils. Taip stengiasi, kad net įrausta, susipainiojęs bejėgiškai griebiasi už galvos, kad vėl užvestų save ant kelio, o Martai ir tuomet jis atrodo juokingas, ir ji vaikiškai nuoširdžiai kvatoja. Ji nenuobodžiauja, jos sudiržusi širdis atgyja, liežuvis atsiriša. Kokia ji savotiškai šilta ir naivi! Kad ir tada, kai jis pareiškė, kad gyvenimas baisiai apgailėtinas: „Už jį ir išgeriam!“ – atsakė ji, toji moteris, kuri metai iš metų pardavinėjo turguje kiaušinius vos galėdama sudurti galą su galu, esą gyvenimas... ne toks jau blogas, esą dažnai jis būna geras!

Dažnai gyvenimas būna geras, pasakė ji!

– Ką gi, jūs visiškai teisi! – tuomet tarė jis. – Na, bet dabar eime pasižiūrėti gyvųjų paveikslų! Atsistokime čia, tarp-

duryje, kad galėtume vėl atsisėsti, kai panorėsite. Ar gerai matote iš savo vietos? Jei ne, galėčiau jus pakelti.

Ji nusijuokė ir nepritariamai papurtė galvą.

Kai tik Nagelis ant scenos išvydo Dagnę, jo linksmumas iš-syk priblėso, žvilgsnis sustingo, ir jis nieko daugiau neregėjo, tik ją. Jis pasekė, kur link krypsta jos akys, nužiūrinėjo ją nuo galvos iki kojų, stebėjo jos veido išraišką, matė, kaip kilnojasi rožė ant jos krūtinės, aukštyn žemyn, aukštyn žemyn. Ji stovėjo pačiame glaudaus žmonių būrelio užnugaryje, buvo lengvai atpažįstama, nors ir kruopščiai persirengusi. Panelė Andresen sėdėjo viduryje vaizduodama karalienę. Scena buvo apšviesta raudonai, žmonių sustatymas priminė rebusą, neapsieita ir be šarvų, kuriuos per didelį vargą ir pasiaukojimą parūpino daktaras.

– Kaip gražu! – sušnabždėjo Marta.

– Taip... Kas būtent? – paklausė jis.

– Kas ant scenos. Ar jūs nematote? Į ką žiūrite?

– Taip, tikrai gražu.

Ir tam, kad nesukeltų jai įtarimo, jog jis težiūri į vieną plotelį, vienintelį visumos tašką, jis ėmė ją klausinėti apie kiekvieną iš aktorių, tačiau beveik negirdėjo, ką ji atsako. Jie nesitraukė iš savo vietos, kol raudona šviesa ėmė gesti ir nusileido uždanga.

Su kelių minučių pertraukėlėmis vienas po kito buvo parodyti penki gyvieji paveikslai; dvyliktą valandą Marta su Nageliu tebestovėjo tarpduryje stebėdami paskutinį vaizdelį. Kai šis pagaliau baigėsi ir vėl suskambo muzika, jie grįžo prie savo staliuko ir ėmė šnekučiuotis. Dėl savo gerumo ji vis labiau atsileido ir nebesakė norinti išeiti.

Pora jaunų damų vaikščiojo su užrašų knygelėmis rankose

ir pardavinėjo loterijos bilietus, su kuriais galima buvo išlošti lėlių, supamųjų kėdžių, siuvinėtų rankdarbių, arbatos servizą ir netgi stalinį laikrodį. Aplinkui šurmuliavo žmonės, visi buvo atsipalaidavę ir garsiai kalbėjo, salėje ir gretutiniuose kambariuose nelyginant biržoje ūžė galybė balsų. Mugė turėjo užsidaryti tik antrą valandą nakties.

Panelė Andresen vėl prisėdo prie Nagelio staliuko. O, kokia ji pavargusi, kokia pavargusi! Taip, labai ačiū, mielai išgersianti vieną taurę, pusę taurės! Ar jai nepakvietus Dagnės?

Ir ji nubėgo atsivesti Dagnės. Sykiu atėjo ir Minutis.

Tada atsitinka štai kas: netoliese nuvirsta staliukas, ant grindų nukrinta keletas puodelių ir taurių, o Dagnė šūkteli ir nervingai įsitveria Martai į ranką.

Paskui ji pati iš savęs pasijuokė ir atsiprašė iš jaudulio paraudusiais veidais. Atrodė nepaprastai sudirgusi, kikeno trūksmingu juoku, o jos akys ryškiai spindėjo. Ji buvo apsivilkusi paltą ir susiruošusi eiti namo, tik laukė adjunkto, kuris kaip visada turėjo ją parlydėti.

Tačiau adjunktas tebesėdėjo su asesoriumi, jis daugiau kaip valandą nebuvo pasikėlęs nuo kėdės ir jau buvo gerokai įkaušęs.

– Ponas Nagelis galės tave palydėti, Dagne, – tarė panelė Andresen.

Dagnė nusikvatojo. Panelė Andresen nustebusi pažvelgė į ją.

– Ne, – atsakė Dagnė, – su ponu Nageliu man nebedrąsu vaikščioti! Jo galva pilna keisčiausių idėjų. Tarp mūsų šnekant, sykį jis netgi pakvietė mane į pasimatymą. Tikra teisybė! Po medžiu, pasakė, po didele drebule, ši auganti ten ir ten! Ne, ponas Nagelis man per daug nenuspėjamas! Štai visai neseniai

jis teisuoliškai pareikalavo iš manęs poros marškinių, kuriuos mano mylimasis kadaise pažadėjęs Grėgorui. O pats Grėgoras apie tai nieko nėra girdėjęs! Tiesa, Grėgorai? Cha cha cha, tiesiog neįtikima!

Tai tarusi ji skubiai pakilo, vis dar juokdamasi, ir priėjusi prie adjunkto šnektelėjo su juo. Akivaizdžiai įkalbinėjo jį išeiti drauge.

Minutis labai susijaudino. Mėgino kažką pasakyti, pasiaiškinti, bet susipainiojęs nutilo ir baugščiomis akimis žvilgčiojo tai į vieną, tai į kitą. Net Marta nustebo ir išsigando; Nagelis pašnekino ją, sukuždėjo keletą raminamų žodžių ir ėmė pildyti taures. Panelė Andresen tuoj pat prakalbo apie labdaros mugę: kokia daugybė žmonių, nors ir lyja! Ko gera, jie uždirbsią nemažai pinigų, išlaidos nebuvusios baisiai didelės...

– Kas toji graži dama, kuri skambino arfa? – pasidomėjo Nagelis. – Ta su Bairono lūpomis ir sidabrine smeige plaukuose?

– Ji nevietinė, tik trumpam atvyko į miestelį. Nejau ji tokia graži?

Taip, jam pasirodžiusi graži. Ir jis dar paklausinėjo apie tą damą, nors visi matė, kad jo mintys užimtos kitkuo. Apie ką jis galvojo? Kodėl jo kaktoje staiga įsirėžė ta skaudi raukšlė? Jis iš lėto sukiojo savo taurę.

Dagnė sugrįžo ir vėl stabtelėjo prie jų. Stovėdama už panelės Andresen kėdės ir sagstydamasi pirštinaites iš naujo prabyla ir taria savo puikiu, skaidriu balsu:

– O ką iš tikrųjų turėjote mintyse pakviesdamas mane į tą pasimatymą, pone Nageli? Kokie buvo jūsų ketinimai? Prašau man paaiškinti.

– Dagne, liaukis! – sušnabžda panelė Andresen ir atsistoja.

Minutis irgi pašoko nuo kėdės. Visi pasijuto labai nejaukiai. Nagelis pakėlė akis, jo veidas neišdavė didelio jaudulio, bet visi pastebėjo, kad jis pastatė savo taurę, pagrąžė rankas ir ėmė tankiau alsuoti. Ką jis ketino daryti? Kodėl šyptelėjo ir tuoj vėl surimtėjo? Visų nuostabai, jis atsakė ramiu balsu:

– Kodėl pakviečiau jus į tą pasimatymą? Ar nemanote, panele Chelan, kad būtų geriau, jei apsaugočiau jus nuo to paaiškinimo? Jau ir taip sukėliau jums daugybę nemalonumų. Apgailestauju dėl to ir dievaži padaryčiau bet ką, kad tik atitaisyčiau savo klaidas. O kodėl tąsyk pakviečiau jus susitikti, tikriausiai pati suprantate, buvau su jumis atviras, nors galbūt be reikalo. Tad būkite man maloninga. Nieko daugiau negaliu sakyti...

Jis nutilo. Dagnė taip pat nebepratarė nė žodžio, matyt, tikėjosi iš jo kitokio atsakymo. Pagaliau atsvyrino adjunktas, pačiu laiku nutraukdamas tą nejaukią tylą; jis buvo kaip reikiant įšilęs ir sunkiai pastovėjo ant kojų.

Dagnė įsikibo jam į parankę ir kartu su juo išėjo pro duris.

Tuomet prie staliuko likusi nedidelė draugija atkuto, visi lengviau atsikvėpė. Marta dėl menko nieko džiaugsmingai kvatojo ir plojo delnais. Retkarčiais, kai imdavo juoktis pernelyg dažnai, ji parausdavo ir nutildavo, apvesdavo visus žvilgsniu, ar kas nepastebėjo. Tas vis besikartojantis nuostabus sumišimas pakerėjo Nagelį, ir jis nesiliovė kvailiojęs, kad tik jai būtų linksma. Jis netgi sumanė dantyse įsikandęs kamštį pagroti „Senelį Nojų".

Prie jų prisidėjo ir ponia Stenersen. Ji tvirtino nepajudėsianti iš vietos, kol viskas nesibaigsią; likęs dar vienas numeris, dviejų gimnastų pasirodymas, kurį ji būtinai norinti pamatyti. Ji visada ištverianti iki galo, naktis tokia ilga, ją visada apnin-

kantis liūdesys, kai ji grįžtanti namo ir liekanti viena. Kodėl jiems visiems sykiu nenuėjus pasižiūrėti tų dviejų gimnastų?

Ir visi patraukė į salę.

Jiems susėdus, tarp žiūrovų eilių žengia aukštas barzdotas vyras. Rankoje jis nešasi smuiko dėklą. Tai vargonininkas, atlikęs savo numerius ir susiruošęs eiti namo. Jis sustoja, pasisveikina ir tuoj pat pradeda kalbėtis su Nageliu apie smuiką. Minutis išties lankęsis pas jį ir prašęs smuiką parduoti, bet tai esą neįmanoma, instrumentas paveldėtas ir jam be galo brangus, nelyginant artimas žmogutis. Jis netgi papuoštas jo inicialais, taigi akivaizdu, jog tai ne šiaip sau smuikas... Ir vargonininkas atsargiai atidaro dėklą.

Ten guli dailus tamsrudis instrumentas, kruopščiai įvyniotas į rausvą šilką, vata apklotomis stygomis.

Argi jis ne puikus? O trys raidės iš smulkučių rubinų štai čia, postygio viršuje, reiškiančios „Gustavas Adolfas Kristensenas". Ne, būtų gaila parduoti tokį daiktą; kas gi pradžiugintų širdį dienoms prailgus? Nebent jis pageidautų trumpai pagriežti, porą kartų pertraukti stryku per stygas...

Ne, Nagelis neketinąs griežti.

Vis dėlto vargonininkas ištraukė instrumentą iš dėklo ir, gimnastams atliekant paskutinius šuolius, o žiūrovams plojant katučių, toliau liaupsino puikųjį smuiką, kurį paveldėjusios jau trys kartos.

– Jis lengvutis it plunksna, pats pajauskite, galite jį palaikyti...

Nagelis pritarė, kad smuikas lengvutis it plunksna. Paėmęs jį į rankas pasukinėjo, palietė stygas. Nutaisęs žinovo išraišką tarė: „Kaip matau, tai Mitelvalderis." Kad Mitelvalderis, kiekvienas galėjo nesunkiai pamatyti, nes pavadinimas buvo at-

spaustas ant lipduko smuiko apačioje. Tai kam ta žinovo išraiška? Kai gimnastai nulipo nuo scenos ir plojimai liovėsi, Nagelis atsistojo; netaręs nė žodžio jis ištiesė ranką paimti stryko. Po akimirkos, žiūrovams pradėjus kilti iš savo vietų ir judėti durų link, netylant triukšmui ir garsioms kalboms, staiga jis užgriežia, ir salė pamažu nuščiūva. Tas kresnas plačiapetis vyriškis su rėksmingai geltonu apdaru, išniręs salės viduryje, visus apstulbino. Ir ką jis griežė? Liaudies dainą, barkarolę, kažkokį šokį, vieną iš Bramso vengrų šokių, – aistringą popuri, nenudailintą ir pulsuojančią melodiją, kuri smelkė kiaurai. Jis nulenkė galvą į šoną, visa atrodė kone mistiškai: jo netikėtas pasirodymas pasibaigus programai, ir dargi salės viduryje, kur buvo ganėtinai tamsu, į akis krintanti išorė ir pašėliškas pirštų miklumas, kuris sutrikdė žmones ir pakišo jiems mintį apie burtininką. Nagelis griežė kelias minutes, o žiūrovai sėdėjo lyg prikaustyti prie kėdžių; paskui jis užgrojo garsiau, su didžiuliu, galingu patosu ir fanfarų jėga, stovėjo nejudėdamas, tik ranka lakstė, galva tebebuvo nulenkta į šoną. Kadangi išdygo taip nelauktai, nustebindamas net pačius mugės rengėjus, jis akimirksniu pakerėjo visus tuos paprastus miestelėnus ir kaimiečius; jie klausėsi išsižioję, griežimas jiems atrodė kur kas geresnis nei buvo iš tikrųjų, geresnis už bet ką, taip puikiai skambėjo, nors grojo jis nerūpestingai veržliai. Bet po keturių penkių minučių staiga pasigirdo keli šiurpūs akordai, nuskardėjo nevilties kupinas staugsmas, toks skausmingas ir širdį veriantis skundas, jog niekas nebežinojo, kuo tai baigsis; išgavęs tris keturis tokius akordus jis ūmiai liovėsi griežęs. Nuleido nuo pasmakrės smuiką ir sustingo.

Praėjo visa minutė, kol žmonės atitoko; pagaliau nuaidėjo ilgi, griausmingi plojimai, žiūrovai šaukė „bravo“, lipo ant

kėdžių ir šaukė „bravo". Vargonininkas žemai nusilenkdamas paėmė savo smuiką, pačiupinėjo jį ir atsargiai paguldė į dėklą; paskui paspaudė Nageliui ranką ir keletą kartų jam padėkojo. Visa salė ūžė, uždusęs atlėkė daktaras Stenersenas ir nutvėręs Nageliui už alkūnės sušuko:

– Kad jus kur griausmas, brolau, tai vis dėlto jūs griežiate... jūs griežiate!

Panelė Andresen, sėdinti arčiausiai Nagelio ir vis dar stebeilijanti į jį su didžiausia nuostaba, tarė:

– Juk jūs tvirtinote, kad nemokate griežti smuiku!

– Aš ir nemoku, – atsakė jis, – beveik nemoku, nėra net ką kalbėti, atvirai pripažįstu. Kad jūs žinotumėte, kaip aš kliurkinau, kaip nepataikiau į natą! Bet skambėjo labai įtikinamai, tiesa? Che che che, pasaulį reikia stebinti, ko čia varžytis!.. Gal grįžkime prie savo taurių? Pakvieskite panelę Gudę eiti su mumis!

Ir jie grįžo į gretimą patalpą su staliukais. Visi tik ir tekalbėjo apie paslaptingąjį žmogų, sukėlusį tokį furorą; net asesorius Reinertas stabtelėjo praeidamas pro šalį ir tarė Nageliui:

– Noriu padėkoti, kad pakvietėte mane į viengungių pobūvį aną vakarą. Buvau užsiėmęs, tad negalėjau ateiti, bet labai jums dėkoju, pamaloninote mane.

– Kodėl užbaigėte tokiais šiurpiais akordais? – pasidomėjo panelė Andresen.

– Nežinau, – atsakė Nagelis, – taip jau išėjo. Norėjau velniui priminti uodegą.

Pribėgęs daktaras Stenersenas pasakė dar vieną komplimentą, o Nagelis vėl ėmė aiškinti, kad jo griežimas – tik komedija ir apgaulė su pigiais efektais; kad jie žinotų, kaip prastai jis griežęs! Trelės buvusios nešvarios, daugumoje vietų jis

mažumėlę klydęs, pats girdėjęs, bet pasitaisyti neįstengęs, mat labai seniai neturėjęs rankose smuiko.

Prie staliuko vis kas nors prieidavo, jie sėdėjo ten iki paskutinės minutės, pakilo tik tada, kai žmonės beveik išsiskirstė ir salėje kažkas ėmė gesinti šviesas. Buvo pusė trijų.

Nagelis pasilenkė prie Martos ir sušnabždėjo:

– Ar leisite palydėti jus namo? Turiu jums kai ką pasakyti.

Jis skubomis apmokėjo savo sąskaitą, palinkėjo labos nakties panelei Andresen ir išsekė paskui Martą. Ji neturėjo apsiausto, buvo pasiėmusi tik skylėtą skėtį, kurį stengėsi slėpti nuo akių. Eidamas pro duris Nagelis pastebėjo, kad Minutis nulydi juos ilgu, skausmingu žvilgsniu. Jo veidas neišpasakytai persikreipė.

Jie nudrožė tiesiai prie Martos namų. Nagelis apsižvalgė, aplink nebuvo nė gyvos dvasios.

– Jeigu išdrįstumėte mane trumpam įsileisti, būčiau labai dėkingas, – tarė jis.

Marta padvejojusi atsakė:

– Labai vėlus metas.

– Jūs žinote, kad aš pažadėjau niekada jūsų nenuskriausti. Man *reikia* su jums pakalbėti.

Ji atidarė duris.

Kai jie įėjo į vidų, ji puolė žiebti šviesą, o jis vėl kažkuo uždengė langą. Jis patylėjo, kol ji baigė, tuomet paklausė:

– Ar truputį pasilinksminote šįvakar?

– Taip, ačiū, – atsakė ji.

– Puiku, bet ne apie tai norėjau su jumis pasikalbėti. Slinkitės artėliau. Jums visai nereikia manęs gąsdintis, ar pažadate nebijoti? Gerai, duokit paspausti jums ranką.

Ji padavė jam savo ranką, ir Nagelis jos nebepaleido.

– Juk nemanote, kad sakau netiesą, kad noriu jus apgauti, ar ne? Ketinu jums kai ką pasakyti; taigi nemanote, kad jums meluosiu?

– Ne.

– Tuomet pamažėliais pabandysiu jums viską paaiškinti... Bet kiek jūs manimi tikite? Turiu omenyje, iki kokios ribos? Niekai! Na, ir nusišneku! Matote, tai truputį sudėtinga. Ar patikėsite manimi, jei, pavyzdžiui, pasakysiu, kad aš labai... išties labai jus myliu? Juk ir pati turėjote pastebėti. Bet jeigu dabar žengsiu toliau, tai yra... Suprantate, aš tiesiog noriu jus paprašyti tapti mano žmona. Taip, mano žmona, štai ir pasakiau. Ne vien mano mylimąja, bet mano žmona... O Dieve, kaip jūs susijaudinote! Ne, ne, neištraukite rankos; aš viską žmoniškai paaiškinsiu, kad jūs geriau suprastumėte. Dabar įsivaizduokite tokią galimybę, kad klausa jūsų neapgauna: kad aš atvirai, be užuolankų jums peršuosi ir kiekvienas mano žodis išties nuoširdus. Iš pradžių įsivaizduokite tokią galimybę, tada leiskite man tęsti. Puiku! Kiek jums metų? Na, man netyčia išsprūdo tas klausimas; man dvidešimt devyneri, tad jau išaugau iš vėjavaikiško amžiaus, jūs – kokiais ketveriais penkeriais metais vyresnė, tai niekis...

– Aš dvylika metų vyresnė, – įterpia ji.

– Dvylika metų vyresnė! – sušunka jis apsidžiaugęs, kad ji viską girdi ir dar ne visai pametė galvą. – Vadinasi, dvylika metų vyresnė? Puiku, tiesiog nuostabu! Nejau manote, kad dvylika metų – tai kliūtis? Jums turbūt pasimaišė! Štai ką jums pasakysiu: man nesvarbu, net jeigu metų skirtumas būtų triskart dvylika, aš jus pamilau, ir kiekvienas mano žodis eina iš širdies. Ilgai apie tai mąsčiau, na, gal ne taip jau ilgai, bet kelias dienas tai tikrai, aš nemeluoju, dėl Dievo, patikėkite

manimi, meldžiu jus. Galvojau apie tai nemažai dienų, nemiegojau naktimis. Jūsų tokios nuostabios akys, jos pakerėjo mane iš karto, vos tik jus pamačiau. Paskui porą akių galėčiau sekti į pasaulio kraštą. Kadaise vienas senukas pusę nakties vedžiojo mane po mišką vien savo žvilgsniu. Jis buvo pamišęs... Na, bet tai kita istorija! O jūsų akys paveikė mane. Prisimenate, kaip sykį stovėjote čia, kambario vidury, ir žiūrėjote į mane, praeinantį gatve? Jūs nepasukote galvos, tik nulydėjote mane akimis, niekada to nepamiršiu. Bet kai vėliau jus sutikau ir persimečiau su jumis keliais žodžiais, mane sujaudino jūsų šypsena. Nepamenu, kad būčiau matęs ką nors taip širdingai juokiantis. Tik jūs pati to nežinote, tai ir yra nuostabiausia, kad pati to nežinote... Paistau visiškus niekus, pats girdžiu. Bet manęs neapleidžia jausmas, kad turiu kalbėti nesustodamas, kitaip jūs manimi nepatikėsite, ir tai mane trikdo. Bet jeigu nesėdėtumėte tokia įsitempusi, tarsi bet kurią akimirką galėtumėte atsistoti ir nueiti, man labai palengvėtų. Leiskite vėl paimti jus už rankos, labai prašau, tuomet pasistengsiu kalbėti aiškiau. Štai taip, ačiū!.. Supraskite, aš tikrai nesiekiu nieko daugiau, išskyrus tai, ko prašau; neturiu jokių slaptų kėslų. Ir kas jus taip stulbina mano žodžiuose? Jūs stebitės, kaip man į galvą šovė tokia beprotiška mintis, negalite suvokti, kad aš – aš – to noriu, ir jums tai atrodo neįmanoma? Juk apie tai galvojate, ar ne?

– Taip... Liaukitės, dėl Dievo!

– Bet paklausykite: aš nenusipelniau, kad įtarinėtumėte mane klasta...

– Ne, – taria Marta staiga susigėdusi, – aš niekuo jūsų neįtarinėju. Bet tai, ko jūs prašote, neįmanoma.

– Kodėl neįmanoma? Ar esate pasižadėjusi kitam?

– Ne, ne.

– Tikrai? Nes jeigu esate pasižadėjusi kitam – na, tarkime, kad ir Minučiui...

– Ne! – garsiai sušunka ji ir netgi spusteli jam ranką.

– Ne? Ką gi, tokiu atveju kliūčių kaip ir nėra. Leiskite man tęsti. Nemanykite, kad mano padėtis tiek aukštesnė už jūsiškę, jog dėl to mūsų santuoka būtų neįmanoma. Nieko nuo jūsų neslėpsiu, daugeliu atžvilgių esu ne toks, koks turėčiau būti. Juk pati šįvakar girdėjote, ką pasakė panelė Chelan. Galbūt jūsų ausis pasiekė ir kitų miestelėnų šnekos, kad aš ir šioks ir toks. Kai kada jie truputį perdeda, bet iš esmės žmonės teisūs: esu labai ydingas žmogus. Taigi su savo tyra siela ir gražiomis vaikiškomis mintimis jūs visa galva lenkiate mane, o ne atvirkščiai. Bet aš pažadėčiau visada būti jums geras, galite manimi pasikliauti, man nebūtų sunku, būtų didžiausias džiaugsmas padaryti jus laimingą... Ir dar vienas dalykas: galbūt šiek tiek nerimaujate, ką pasakys miestelio žmonės? Na, visų pirma jie turės susitaikyti, kad jūs – mano žmona, susituokti galėtume ir vietinėje bažnyčioje, jei pageidautumėte. Antra, miestelis jau ir taip turi užtektinai peno kalboms. Vargu ar liko nepastebėta, kad buvau susitikęs su jumis porą kartų seniau ir kad šįvakar palaikiau jums draugiją labdaros mugėje. Taigi daug blogiau jau būti negali. Viešpatie, ir koks gi skirtumas? Jums turėtų būti visiškai nesvarbu, ką pamanys žmonės... Jūs verkiate? Mieloji, ar jums skaudu, kad šįvakar suteikiau pagrindo apkalboms apie jus?

– Ne, ne dėl to verkiu.

– Tai dėl ko?

Ji nieko neatsako.

Jam kai kas dingteli, ir jis paklausia:

– Ar jums atrodo, kad blogai su jumis elgiuosi? Prisipažin-

kite, turbūt ne ką teišgėrėte to šampano? Tikriausiai nebus nė dviejų taurių? Galbūt jums susidarė įspūdis, kad dabar bandysiu pasinaudoti tuo, jog paragavote gurkšnelį vyno, tikėdamasis, kad būsite sukalbamesnė? Ar dėl to verkiate?

– Ne, visai ne dėl to.

– Tai kas jums yra?

– Nežinau.

– Bent jau nemanote, kad rezgu kokią nors klastą? Kaip Dievą myliu, esu visiškai sąžiningas, patikėkite manimi!

– Aš jumis tikiu. Tik kažko nesuprantu, man taip keista. Jūs negalite... to norėti.

O kaipgi, jis norįs! Ir Nagelis vėl ima išsamiai viską dėstyti, delne laikydamas jos gležną ranką, į lango stiklą barbenant lietui. Jis kalba labai iš lėto, prisitaikydamas prie jos nuovokos, kai kada prabildamas primityviai vaikiškai. Jiems viskas pavyksią! Jie išvažiuosią, toli toli, dievažin kur; jie pasislėpsią, ir niekas nesužinosiąs, kur jie pradingę. Taip ir padarysią, ar ne? Paskui jie nusipirksią nedidelę trobelę ir lopinėlį žemės miške, puikiame miške, ar kitoje vietoje; tai būsianti jų nuosavybė, ir savo sodybą jie pavadinsią Edenu, jis dirbsiąs žemę, dar ir kaip dirbsiąs! Tik retkarčiais jam galbūt pasidarysią truputį liūdna; mieloji, tai gali nutikti; galbūt kas smilktelėsią į galvą, prisiminimas, koks nors apmaudus išgyvenimas iš praeities; visko galį nutikti! Tuomet ji pasistengsianti būti kantri, tiesa? Bet jis nevarginsiąs jos savo bloga nuotaika, niekada, galįs pažadėti. Tenorėsiąs ramiai pasėdėti su savo mintimis arba išeisiąs paklajoti po mišką ir po kiek laiko grįšiąs. Ne, jų trobelėje niekada nebūsiąs pakeltas balsas! Ir jie papuošią savo namus gražiausiais laukiniais augalais, samanomis ir akmenimis, kurių pririnksiantys patys; grindis jie nubarstysią

kadagių šakelėmis, pats parnešiąs jų į namus. O prieš Kalėdas jie niekada nepamiršią pastatyti javų pėdo paukšteliams. Galinti įsivaizduoti, kaip jie leisią laiką ir kokie būsią laimingi! Jie visuomet būsią drauge, tik trumpai kur išbėgsią, ir niekada nesiskirsią; vasaromis daug keliausią pėsčiomis ir stebėsią, kaip metai iš metų virpėdami viršun stiebiasi medžiai ir žolė. Viešpatie, kokie jie būsią dosnūs nepažįstamiesiems, galbūt keliausiantiems pro jų namus. Jie laikysią ir keletą gyvulių, didelių ir žvilgančių, išmokysią juos ėsti iš rankų, ir kol jis kasiąs, kapliuosiąs ir arsiąs žemę, ji prižiūrėsianti gyvulius...

– Taip, – iškvėpė Marta.

Ji nevalingai pasakė „taip", Nagelis nepraleido to pro ausis. Jis gražbyliavo toliau: per savaitę jie pasiimsią vieną ar du laisvadienius, drauge eisią medžioti ir žvejoti, abudu, ranka rankon, ji – trumpa suknele, juosmenį apsijuosusi diržu, jis – apsivilkęs palaidinę, apsiavęs batus su sagtimis. Jie dainuosią, garsiai kalbėsią ir šūkausią taip, jog visas miškas aidėsiąs! Ranka rankon, ar ne?

– Taip, – vėl atitarė Marta.

Pamažu ji įsitraukė; jis taip vaizdžiai pasakojo, buvo viską apgalvojęs, numatęs kiekvieną smulkmeną. Netgi paminėjo, kad svarbu rasti vietą arti vandens. Bet jis tuo pasirūpinsiąs, viskuo pasirūpinsiąs; tik ji turinti juo pasitikėti. O taip, jis pajėgsiąs įrengti tuos namus vidury tankaus miško, turįs dvi rankas, pati matanti!.. Ir šypsodamasis jis sulygino jos smulkutę vaikišką rankelę su savo letena.

Ji pakentė, kad Nagelis išdarinėja su ja ką tinkamas; netgi kai patapšnojo jai skruostą, Marta ramiai sėdėjo ir žiūrėjo į jį. Paskui jis tiesiai paklausė ją, prikišęs lūpas prie pat ausies, ar ji išdrįsianti, ar sutiksianti. Ir ji vėl atsakė „taip", atsakė mąsliai

ir svajingai, pašnibždomis. Bet netrukus susvyravo: ne, geriau pamąsčius, vis dėlto tai neįmanoma. Kaip jis galįs to norėti! Kas ji tokia?

Ir vėl Nagelis ėmė įtikinėti ją, kad jis to nori, trokšta iš visos širdies. Jai neteksią vargti, net jei kurį laiką jiems nesisektų; jis plušėsiąs už du, jai nesą ko bijoti. Jis kalbėjo ištisą valandą ir po truputį įveikė jos pasipriešinimą. Per tą laiką ji du kartus bandė spyriotis, užsidengusi rankomis veidą šaukė „ne, ne", tačiau pamažėle nusileido, įdėmiai įsižiūrėjo jam į veidą ir suprato, kad jis nesiekia vien trumpos pergalės. Tebūnie, jeigu jis taip labai trokštąs! Ji buvo nugalėta, nebeliko prasmės priešintis. Galiausiai ji tvirtai pasakė jam „taip".

Žvakė sudegė iki pat butelio kakliuko; jie tebesėdėjo kiekvienas ant savo kėdės, laikėsi už rankų ir šnekučiavo. Ji buvo nepaprastai susijaudinusi, jai akyse vis tvenkėsi ašaros, bet ji šypsojo.

Jis tarė:

– Beje, dėl Minučio: esu įsitikinęs, kad mugėje jis pavyduliavo.

– Gal ir pavyduliavo, – atsakė ji. – Bet tai nieko nekeičia.

– Tikra teisybė, juk nieko nekeičia!.. Paklausyk, aš taip norėčiau tave šįvakar kuo nors pradžiuginti, kas tai galėtų būti? Kaip norėčiau, kad iš susižavėjimo griebtumeis už krūtinės! Tark žodį, paprašyk ko nors! Ak, tu pernelyg gera, drauguže mano, tu niekada nieko neprašai! Taigi, Marta, prisimink, ką dabar pasakysiu: aš globosiu tave, stengsiuos atspėti tavo norus ir būti tau rūpestingas iki paskutinio savo atodūsio. Mieloji, prisimink tai, gerai? Tu niekada negalėsi man prikišti, kad pamiršau savo pažadą.

Buvo keturios valandos.

Abu atsistojo; ji žengė žingsnį artyn, ir jis priglaudė ją prie savo krūtinės. Ji apsivijo rankomis jo kaklą, ir jie valandėlę taip pastovėjo; jos baugšti, tyra vienuolės širdis smarkiai plastėjo prie jo delno, jis tai pajuto ir ramindamas paglostė jai plaukus. Jie dėl visko sutarė.

Ji prašneko pirmoji:

– Visą naktį gulėsiu nesumerkdama akių ir galvosiu. Galbūt rytoj pasimatysime? Jei norėsi.

– Taip, rytoj. Žinoma, norėsiu! Kuriuo metu? Ar galiu ateiti aštuntą valandą?

– Taip... Ar man būti su ta pačia suknele?

Tas jaudinantis klausimas, jos virpančios lūpos, tiedvi plačiai atmerktos akys, žvelgiančios į jį, sujaudino Nagelį iki širdies gelmių. Jis atsakė:

– Mano mielas vaikuti, kaip tu tik nori! Kokia tu puiki!.. Ne, nebūdrauk šiąnakt, nereikia! Pagalvok apie mane, palinkėk man labos nakties ir užmik. Tikiuosi, tau nebaisu čia vienai?

– Ne... Tu sušlapsi, kol pareisi namo.

Ir apie tai ji pagalvojo, kad jis sušlaps!

– Neliūdėk ir saldžių sapnų! – palinkėjo Nagelis.

Tačiau nuėjęs iki priemenės kažką prisiminė, atsisuko į ją ir pasakė:

– Pamiršau dar vieną dalyką: aš nesu turtuolis. Galbūt pamanei, kad aš turtingas?

– Aš to nežinau, – atsakė ji purtydama galvą.

– Ne, aš nesu turtingas. Bet nupirksiu mums namus ir visa kita, ko mums prireiks, tiek išgalėsiu. O vėliau, laikui bėgant, viskuo pasirūpinsiu, pakelsiu bet kokią naštą, taigi turiu rankas... Tikiuosi, nenusivylei, kad nesu turtingas?

Ji atsakė „ne“ ir suėmusi jo rankas dar kartą jas paspaudė. Galiausiai jis paprašė ją gerai užsirakinti ir išžengė į gatvę.

Pliaupė lietus ir buvo labai tamsu.

Į viešbutį jis negrįžo, patraukė keliu į mišką, pastoriaus sodybos link. Žingsniavo gal ketvirtį valandos, per tirštą tamsą sunkiai ką nors įžiūrėdamas. Pagaliau jis sulėtino žingsnį, išsuko iš kelio ir susirado didelį medį. Tai buvo drebulė. Čia jis sustojo.

Virš miško švilpia vėjas, be atvangos pila lietus, daugiau visa aplinkui apmirę. Jis porą kartų sušnabžda tą patį žodį, vieną vardą, ištaria „Dagne, Dagne“, patyli ir ištaria vėl. Stovi stačias prie medžio vis kartodamas vardą. Netrukus prašnenka garsiau, paskui iš visos gerklės sušunka: „Dagne!“ Šįvakar ji įžeidė jį, išliejo ant jo visą savo panieką, krūtinėje jis tebejaučia kiekvieną jos mestą žodį, vis tiek negali jos neminėti. Jis atsiklaupia prie medžio, išsitraukia kišeninį peiliuką ir tamsoje ant kamieno ima raižyti jos vardą. Taip pluša keletą minučių, apgraibomis, įpjauna, užčiuopia ir taip toliau, kol baigia...

Jis visą laiką dirbo nusiėmęs kepurę.

Išėjęs į kelią Nagelis staiga sustojo, kažką pasvarstė ir vėl apsisuko. Jis aklomis nusigavo iki medžio ir pirštais grabinėdamas kamieną susirado raides. Dar kartą atsiklaupė ir pasilenkęs išbučiavo tą vardą, raidę po raidės, lyg atsisveikindamas su visu, paskui atsistojo ir nuskubėjo tolyn.

Kai grįžo į viešbutį, buvo penkta valanda ryto.

XVII

Ir kitą dieną tas pats lietus, ta pati tamsa, ta pati dargana. Rodės, tam srautui vandens, kuris be paliovos kliokė latakais ir plakė langų stiklus, niekada nebus galo. Slinko valanda po valandos, atėjo pusiaudienis, o dangus vis nesiblaivė. Sodelyje už viešbučio viskas buvo nulankstyta ir išlaužyta, visi lapai priplakti prie žemės, prislėgti šlapio dirvožemio.

Nagelis ištisą dieną tūnojo savo kambaryje, kažką skaitinėjo, kaip įprastai žingsniuodamas nuo sienos prie sienos, ir nuolat dirsčiojo į laikrodį. Diena atrodė begalinė! Su didžiausiu nekantrumu jis laukė, kada ateis vakaras.

Kai išmušė aštunta valanda, Nagelis tuoj pat išskubėjo pas Martą. Jis nieko bloga nenujautė, tačiau ji pasitiko jį užverktomis akimis, kančios perkreiptu veidu. Kalbinama atsakinėjo trumpai, puse lūpų ir nežiūrėjo į jį. Keletą kartų paprašė jai atleisti ir nepykti.

Kai jis paėmė ją už rankos, ji sudrebėjo ir norėjo atsitraukti, bet galiausiai vis dėlto pritūpė ant kėdės šalia jo. Prasėdėjo ten maždaug valandą, kol jis vėl išėjo. Kas atsitiko? Jis kamantinėjo ją, prašė paaiškinti, bet ji ne ką tegalėjo atsakyti.

Ne, ji neserganti. Tiesiog viską apmąsčiusi...

Ar tai reiškia, kad ji atsiimanti savo pažadą, kad negalėsianti jo pamilti?

Na, taip... Bet tegu jis atleidžiąs ir nepykstąs! Ji galvojusi apie tai per visą kiaurą naktį ir kuo daugiau galvojusi, tuo aiškiau supratusi, kad tai neįmanoma. Taip pat atsiklaususi savo širdies ir bijanti, kad nepamilsianti jo taip, kaip derėtų.

Ak, štai kaip!.. Tyla... Bet ar ji nemananti, kad galbūt ga-

lėsianti jį pamilti vėliau? Jis taip tikėjęsis pradėti naują gyvenimą. Būsiąs jai labai geras!

Šie žodžiai ją sujaudino, ji prispaudė prie krūtinės delną, bet tebesėdėjo nudelbusi akis ir tylėjo.

Ar ji nemananti, kad galėsianti jį pamilti vėliau, kai jie pagyvensią kartu?

Ji sušnabždėjo „ne". Nuo jos ilgų blakstienų kaptelėjo pora ašarų.

Vėl stojo tyla. Jis visas tirtėjo, jo melsvos smilkinių gyslos išpampo.

Ką gi, mieloji, tuomet nieko nepadarysi! Tuomet ji nebeturinti dėl to lieti ašarų. Nieko tuo nepakeisianti. Jis prašąs atleisti, kad lindęs prie jos su savo prašymais. Jo ketinimai buvę patys geriausi...

Ji staigiai pačiupo jo ranką ir nepaleido. Kiek nustebęs dėl tokio ūmaus įkarščio jis paklausė:

Ar ją atstumiantis koks nors jo būdo bruožas? Jis pasitaisysiąs, išpirksiąs savo kaltę, jei tai būsią jo valioje. Galbūt jai nepatinka, kad jis...

Marta pertraukė jį:

– Ne, nieko panašaus, nieko panašaus! Bet viskas taip neįtikėtina, pavyzdžiui, net nežinau, kas jūs toks. Na, aš neabejoju, kad linkite man gero, nesupraskite manęs klaidingai...

– Net nežinote, kas aš toks, – pakartojo jis ir pažvelgė į ją.

Nagelį išsyk persmelkia nuojauta, jis supranta, kad kažkas pakirto Martos pasitikėjimą juo, kažkokia priešiška jėga, įsibrovusi tarp jos ir jo.

– Ar šiandien pas jus kas nors lankėsi? – paklausia.

Ji neatsako.

– Dovanokite, nėra jokio skirtumo, neturiu teisės daugiau jūsų tardyti.

– O, kokia aš šiąnakt buvau laiminga! – taria ji. – Viešpatie, kaip laukiau, kol išauš rytas, ir kaip laukiau jūsų! Bet šiandien sudvejojau, ir tiek.

– Pasakykite man tik vieną dalyką: vadinasi, jūs netikite, kad buvau su jumis nuoširdus, vis tiek kažkuo mane įtarinėjate?

– Ne, ne visada. Mielasis, nepykite ant manęs! Jūs čia visai svetimas, aš nieko apie jus nežinau, išskyrus tai, ką pats man atskleidžiate. Galbūt dabar jūs kalbate nuoširdžiai, bet vėliau imsite gailėtis. Aš nežinau, ką galvosite vėliau.

Stoja pauzė.

Tada jis suima ją už smakro, kilsteli jos galvą ir paklausia:

– O ką dar sakė panelė Chelan?

Ji sutriko, metė į jį baugštų žvilgsnį, kuris išdavė jos išgąstį, ir sušuko:

– Aš to nesakiau, nejau išsitariau? Ne, aš to nesakiau!

– Taip, taip, jūs to nesakėte.

Jis susimąstė, jo akys spoksojo į vieną tašką nieko nematydamos.

– Taip, jūs nepasakėte, kad tai ji, jūs nepaminėjote jos vardo, galite būti rami... Pasirodo, panelės Chelan tikrai čia lankytasi, ji įžengė štai pro tas duris ir užbaigusi reikalą vėl pro jas išėjo. Tas reikalas jai buvo toks svarbus, jog ji nepabūgo lįsti lauk per tokį orą. Kaip keista!.. Mieloji, geroji Marta, širdele, klaupiuosi prieš jus ant kelių, kokia jūs gera! Vis tiek patikėkite manimi, patikėkite tik šįvakar, o vėliau aš jums įrodysiu, kad net minties neturėjau jūsų apgauti. Neatsiimkite dabar savo pažado. Viską permąstykite dar kartą, gerai? Pagalvokite iki rytdienos ir tada susitikime...

– Tai kad aš nežinau, – pertarė ji.

– Nežinote? Vadinasi, šįvakar pageidautumėte manęs atsikratyti kartą ir visiems laikams? Ką gi.

– Geriau atvyksiu pas jus kada nors vėliau, kai jūs... na, kai būsite vedęs ir baigęs statyti... namą... noriu pasakyti, kai... Man labiau pritiktų pas jus tarnauti. Taip, labiau pritiktų.

Tyla. Jos nepasitikėjimas juo jau buvo giliai suleidęs šaknis, jis nebegalėjo jo užgniaužti, nebevaliojo vėl jos nuraminti kaip anksčiau. Ir jis skausmingai jautė, kad kuo daugiau kalba, tuo labiau ji tolsta nuo jo. Bet kodėl ji verkia? Kas ją kamuoja? Ir kodėl nepaleidžia jo rankos? Jis dar kartą prašneko apie Minutį; tai buvo išbandymas; jis norėjo, kad ji paskirtų jam pasimatymą rytoj, kai bus iš naujo viską pergalvojusi.

– Dovanokite, bet dar paskutinį kartą užsiminsiu jums apie Minutį, – tarė. – Nesijaudinkite, aš turiu savų priežasčių kalbėti taip, kaip kalbu. Apie tą žmogų nenoriu pasakyti nieko bloga, atvirkščiai, turėtumėte prisiminti, kad jums girdint atsiliepiau apie jį geriausiais žodžiais. Numaniau, kad jis gali pastoti man kelią į jūsų širdį, todėl šnekėjau su jumis apie jį, be kita ko, tvirtinau, kad jis galėtų išlaikyti šeimą taip pat puikiai kaip bet kuris kitas, ir tebemanau, kad galėtų, jeigu tik iš pradžių jam kas padėtų atsistoti vėžėn. Bet jūs nenorėjote nieko apie tai girdėti, Minutis jums nieko nereiškiąs, jūs netgi paprašėte apie jį daugiau nekalbėti. Na, ir puiku! Vis dėlto negaliu visiškai atsikratyti įtarimo, jūs manęs neįtikinote, taigi vėl klausiu: ar tarp judviejų su Minučiu kas nors mezgasi? Jei taip, aš tuoj pat atsitrauksiu. Jūs purtote galvą. Bet aš niekaip nesuprantu, kodėl atsisakote iki rytdienos viską pergalvoti ir tada man duoti atsakymą. To reikalauja paprasčiausias teisingumas. O juk jūs tokia gera!

Tuomet ji nusileido, netgi atsistojo, nebegalėdama suvaldyti savo susijaudinimo, ir šypsodamasi pro ašaras paglostė jam galvą, kaip kartą jau buvo glosčiusi. Susitiksianti su juo rytoj, su mielu noru, tik jis turįs ateiti ankstėliau, ketvirtą ar penktą valandą, kol dar šviesu, kad niekas negalėtų nieko prikišti. O dabar jam laikas išeiti, tuojau pat. Taip, pasimatysią rytoj, ji būsianti namie ir lauksianti...

Kokia keistai vaikiška toji sena mergelė! Dėl vieno žodžio, pusės sakinio jos širdis vėl suliepsnojo, ją užliejo švelnumas, lūpose pražydo šypsena. Ji nepaleido jo rankos, kol jis išėjo, tebelaikydama už rankos palydėjo jį iki durų. Prie laiptų labai garsiai palinkėjo jam labos nakties, lyg šalia būtų stovėjęs kas nors, kam ji norėjo pasipriešinti.

Lietus liovėsi, pagaliau beveik liovėsi; šen bei ten tarp drumzlinų debesų jau švietėsi giedras dangus, ir tik kada ne kada ant šlapios žemės dar nukrisdavo koks lašelis lietaus.

Nagelis lengviau atsikvėpė. Taip, jam vėl pavyks pelnyti jos pasitikėjimą, kodėl turėtų nepavykti? Jis negrįžo į viešbutį, bet patraukė palei prieplaukas, jūros pakrante, praėjo kraštinius miestelio namus ir įsuko į kelią, vedantį pastoriaus sodybos link. Aplinkui nebuvo nė gyvos dvasios.

Jam paėjėjus vos keletą žingsnių, staiga nuo šalikelės pakyla kažkokia žmogysta ir nužingsniuoja priešais. Ji atpažino Dagnę; ant lietpalčio nugaros kadaravo šviesi kasa.

Jis visas sudrebėjo ir akimirką beveik sustojo; buvo nepaprastai nustebęs. Ar ji šįvakar neturėjo būti labdaros mugėje? Ar tik ištrūko trumpam pasivaikščioti, prieš prasidedant gyviesiems paveikslams? Ji ėjo koja už kojos, porą kartų net stabtelėjo, akimis nulydėdama paukščius, kurie vėl pradėjo skraidyti tarp medžių. Ar Dagnė jį pastebėjo? Ketino jį išban-

dyti? Galbūt jam priartėjus pakilo vien tam, kad dar kartą įsitikintų, ar jis išdrįs ją užkalbinti?

Ji gali nebesijaudinti, jis niekada nebedrums jai ramybės! Staiga jį suima pyktis, aklas ir bukas pyktis tam žmogui, kuris galbūt dar bandys sugundyti jį pasielgti neapgalvotai, vien tam, kad vėliau su pasitenkinimu galėtų jį pažeminti. Jai nieko nereikštų dar kartą mugėje visiems apskelbti, kad jis bandė su ja susitikti. Argi ji ką tik nesilankė pas Martą, kad ir ten sugriautų jo laimę? Nejaugi ji nesiliaus, nejaugi ir toliau ketina jam kenkti? Suprantama, norėjo atlyginti jam pagal nuopelnus, bet atseikėjo daugiau nei reikia.

Jie abu slenka vienodai lėtai, vienas paskui kitą, juos tebeskiria pusšimtis žingsnių. Tai tęsiasi keletą minučių. Staiga nukrinta jos nosinaitė. Jis mato, kaip ji nuslysta pašone, nuplevena palei jos lietpaltį ir lieka gulėti ant kelio. Ar ji žino pametusi nosinaitę?

Nagelis taria sau, kad Dagnė nori jį išbandyti, tebeniršta ant jo, tikisi, kad jis pakels tą nosinaitę ir atneš jai, kad ji galėtų pažiūrėti jam į veidą ir pasidžiaugti jo nesėkme su Marta. Jam sukyla pyktis, jis suspaudžia lūpas ir suraukia kaktą, kurioje įsirėžia gili raukšlė. Che che, o kaipgi, jis būtinai jai prisistatys, parodys jai savo veidą ir leisis išjuokiamas! Žiū žiū, ji pametė savo nosinaitę, kuri štai guli ant kelio, vidury kelio, balta ir tokia daili, netgi nėriniuota; būtų galima pasilenkti ir ją pakelti...

Jis šliaužė taip pat lėtai, prisiartinęs prie nosinaitės užmynė ant jos ir nupėdino toliau.

Jie dar kelias minutes taip žingsniavo; staiga ji dirstelėjo į savo laikrodį ir iškart apsisuko. Ji žengė jam priešpriešiais. Gal pasigedo savo nosinaitės? Tuomet jis taip pat apsigręžė ir iš lėto

pajudėjo ta pačia kryptimi. Vėl priėjęs prie nosinaitės antrą kartą ant jos užmynė, prie jos akių. Jis slinko toliau. Jautė, kad ji čia pat, jam ant kulnų, tačiau nespartino žingsnio. Taip jie priėjo iki miestelio.

Dagnė išties pasuko keliu į labdaros mugę; jis grįžo į savo kambarį viešbutyje.

Jis atidarė langą ir alkūnėmis atsirėmė į palangę, palaužtas, sugniuždytas jaudulio. Jo pyktis atslūgo, jis susigūžė ir ėmė kūkčioti, kūkčiojo pasidėjęs galvą ant rankų, be garso, sausomis akimis, tirtėdamas visu kūnu. Štai kaip išėjo! O, kaip jis gailėjosi, kaip troško, kad to nebūtų atsitikę! Ji pametė nosinaitę, galbūt tyčia, galbūt norėdama jį pažeminti. Na, ir kas? Jis būtų galėjęs ją pakelti, paglemžti ir visą gyvenimą laikyti paslėptą prie krūtinės. Nosinaitė buvo balta kaip sniegas, o jis įmynė ją į kelio purvą! Galbūt, jei nosinaitė būtų atsidūrusi jo rankose, Dagnė nė nebūtų bandžiusi jos atimti, gal būtų leidusi ją pasilaikyti; vienas Dievas težino! Bet jeigu ji vis dėlto būtų ištiesusi delną jos paimti, jis būtų puolęs ant kelių ir iškeltomis rankomis meldęs nosinaitės kaip atminimo, kaip malonės. Na, ir kas, jeigu ji vėl būtų iš jo pasišaipiusi?

Staiga jis pašoka, dviem šuoliais įveikia laiptus, išlekia į gatvę, per porą minučių perbėga visą miestelį ir vėl įsuka į kelią, vedantį prie pastoriaus sodybos. Galbūt jis dar ras nosinaitę! Ir tikrai, Dagnė paliko ją numestą, nors jis neabejojo, kad ji matė, kaip jis užmynė ant jos antrąjį kartą. Kaip vis dėlto jam pasisekė! Dėkui Dievui! Besidaužančia širdimi jis įsikiša nosinaitę užantin, parskubėjęs namo išplauna ją, daugybę kartų perskalauja ir atsargiai ištiesia. Nosinaitė subjaurota, vienas kamputis net įplėštas jo bato kulno, bet tai niekai! O, koks jis laimingas ją radęs!

Tik vėl atsisėdęs prie lango Nagelis sumetė, kad ką tik lakstė po miestelį vienplaukis. Jis beprotis, beprotis! O ką, jeigu ji pamatė? Ji norėjo jį išbandyti, ir galų gale jis vėl susimovė. Ne, ilgiau taip tęstis negali! Jis turi įstengti žiūrėti į ją ramia širdimi, su pakelta galva ir šaltomis akimis, neišsiduodamas. O taip, jis stengsis iš paskutiniųjų! Išvažiuos iš čia ir išsiveš Martą. Ši jam per gera; ak, bet jis taps jos vertas; niekada nesiilsės, neturės nė valandos poilsio, kol taps jos vertas.

Oras vis labiau šilo, pro jo kambario langą švelniai padvelkė šlapia žole ir drėgna žeme, ir pamažu jis ėmė atsigauti. Rytoj vėl nueis pas Martą ir nuolankiai paprašys ją nusileisti...

Tačiau jau kitos dienos rytą jo viltys galutinai žlugo.

XVIII

Iš pradžių pasirodė daktaras Stenersenas; Nagelis dar nebuvo spėjęs atsikelti. Daktaras atsiprašė: dieną naktį paskendęs rūpesčiuose dėl tos prakeiktos mugės. Atėjęs su reikalu, pavedimu: turįs įkalbėti jį, Nagelį, šįvakar vėl pagriežti labdaros mugėje. Apie jo griežimą sklindantys nuostabiausi atsiliepimai, miestelėnai netveriantys smalsumu; tikra teisybė!

– Kaip matau, skaitote laikraščius? Ak, ta politika! Ar atkreipėte dėmesį į pastarąjį aukštųjų valdininkų skyrimą?! Apskritai rinkimai susiklostė ne taip, kaip reikia, švedams nebuvo suduotas antausis... Mano galva, jūs gan ilgai vartotės lovoje.

Jau dešimt valandų. O kokia giedra už lango, šiluma tiesiog virpa ore! Jums vertėtų išeiti pasivaikščioti.

Taip, Nagelis jau ketinęs keltis.

Tai ką jam perduoti mugės valdybai?

Ne, Nagelis negriešiąs.

Ne? Bet juk tai esąs visuotinės svarbos reikalas; ar jis turįs teisę atsisakyti prašomas tokios nedidelės paslaugos?

Jis negalįs.

Viešpatie, dabar visi taip susidomėję, damos vakar vakare tiesiog apgulusios daktarą, meldusios imtis žygių. Ir panelė Andresen nedavusi jam ramybės, o panelė Chelan netgi pasivedėjusi jį į šalį ir paprašiusi jokiu būdu nepaleisti Nagelio, kol šis nepažadėsiąs ateiti.

Bet juk panelė Chelan nė nenutuokianti, kaip jis griežiąs. Ji niekada negirdėjusi jo griežiant.

Taip, bet ji buvusi pati atkakliausia, netgi pasisiūliusi jam akompanuoti... Galiausiai pasakiusi: „Perduokite, kad mes visi prašome..."

– Negi jums sunku dešimt–dvylika kartų perbraukti per stygas stryku ir taip mus pradžiuginti?

Ne, jis negalįs, niekaip negalįs!

Na, pakaks išsisukinėti, juk ketvirtadienio vakarą jis galėjęs?

Nagelis kiek pasimuistė: tarkime, jis temokąs tą apgailėtiną fragmentėlį, tą vieną padriką popuri, kiek įmanoma pramokęs tuos porą šokių, kad kurį vakarą nustebintų publiką! Be to, klaikiai nepataikąs į natą; pats negalįs savęs klausytis, dievaži negalįs!

– Taip, bet...

– Daktare, aš negriešiu!

– Bet jei ne šįvakar, tai gal rytoj vakare? Rytoj sekmadienis, paskutinė mugės diena, tad tikimės sulaukti daugybės žmonių.

– Dovanokite man, bet ir rytoj vakare aš negriešiu. Išvis neverta net liesti smuiko, kai tiek tesugebi. Labai keista, kad *jūs* nieko nepastebėjote!

Šie žodžiai daktarą paveikė.

– Kaipgi, – atsakė jis, – pastebėjau, kad vietomis truputį klydote, bet, velniai griebtų, juk ir mes nesame tobuli.

Pastangos buvo perniek, daktaras jo neperkalbėjo ir galiausiai turėjo išeiti.

Nagelis ėmė rengtis. Tik pamanyk, net Dagnė užsidegė jį prisikviesti, dargi būtų jam akompanavusi! Nauji spąstai, ką? Vakar vakare jai nieko neišdegė, tad dabar nori atsigriebti tokiu būdu?.. Viešpatie, galbūt jis be reikalo ją įtarinėja, galbūt ji nebejaučia jam neapykantos ir ketina palikti jį ramybėje! Mintyse jis atsiprašė jos už įtarumą. Tada pažvelgė pro langą į turgaus aikštę; giedrame danguje skaisčiai spindėjo saulė. Jis užniūniavo.

Kai Nagelis beveik susiruošė išbėgti, Sara pro duris įkišo jam laišką; šis atėjo ne paštu, bet per pasiuntinį. Laiškas buvo nuo Martos, jį sudarė vos kelios eilutės: vis dėlto tegu jis neinąs pas ją šįvakar, ji išvykusi. Už viską jai teatleidžiąs ir daugiau pas ją lai nesirodąs, dėl Dievo; jai būtų skaudu vėl jį matyti. Sudievu. Laiško apačioje, po savo vardu, ji pridūrė niekada jo nepamiršianti. „Niekada jūsų nepamiršiu“, – parašė. Visas trijų keturių eilučių laiškelis buvo persmelktas liūdesio, net raidės atrodė prislėgtos ir niūrios.

Jis susmuko ant kėdės. Viskas prarasta, prarasta! Net ir ten jis atstumtas! Kaip vis dėlto keista, tarsi visi būtų prieš jį susimokę!

Ar jo ketinimai kada nors yra buvę doresni ir sąžiningesni nei dabar? Ir vis tiek, vis tiek nepavyko! Jis kelias minutes sėdi sustingęs.

Staiga pašoka nuo kėdės; pažiūri į laikrodį – vienuolika valandų; galbūt, jeigu suskubs, dar spės susitikti su Marta prieš jai išvykstant! Jis bemat nuskuodžia prie jos namų; trobelė užrakinta, tuščia. Jis pažvelgia į vidų pro abiejų kambarių langus, ten – nė gyvos dvasios.

Sukrėstas ir nebylus pasuka atgal į viešbutį nematydamas, kur eina, nepakeldamas akių nuo gatvės. Kaip ji galėjo taip pasielgti? Kaip galėjo taip pasielgti? Jis tik būtų su ja atsisveikinęs ir palinkėjęs jai viso, viso, kas geriausia, kad ir kur ji išsiruošė. Būtų puolęs prieš ją ant kelių dėl jos gerumo, nes jos tokia tyra širdis, ir ji nebūtų pakėlusi, kad jis klūpo. Ką gi, nieko nepadarysi!

Koridoriuje sutikęs Sarą jis sužinojo, kad laišką atnešė pasiuntinys iš pastoriaus sodybos. Vadinasi, ir vėl nagus prikišo Dagnė, ji viską sutvarkė, tiksliai apskaičiavo ir staigiai smogė. Ne, ji niekada jam nebeatleis!

Kiaurą dieną Nagelis blaškėsi po miestelį, po savo kambarį, po mišką, – visur, nė valandėlės nenustygo vietoje. Vis dūlinėjo nuleidęs galvą, plačiai atmerkęs nieko nereginčias akis.

Kita diena praėjo taip pat. Buvo sekmadienis, iš kaimų privažiavo aibė žmonių, kad nepraleistų paskutinės progos aplankyti labdaros mugę ir pamatyti gyvuosius paveikslus; Nagelis sulaukė dar vieno prašymo atlikti vienintelį numerį, šįkart į jį kreipėsi kitas valdybos narys, konsulas Andresenas, Fredrikės tėvas, bet jis vėl atsisakė. Ištisas keturias dienas klaidžiojo aplink it pamišęs, apimtas keistos išsiblaškymo būsenos, tarsi užvaldytas tik vienos minties, vieno jausmo. Jis kasdien po

kelis kartus nueidavo prie Martos trobelės pažiūrėti, ar ji dar negrįžusi. Kažin, kur ji iškeliavo? Bet net jeigu jis ją rastų, tai negelbėtų; niekas nebegelbėtų!

Vieną vakarą jis vos nesusidūrė su Dagne. Ji išėjo iš parduotuvės ir nedaug trūko, kad būtų kliudžiusi jo alkūnę. Lyg ketindama jį užkalbinti sukrutino lūpas, bet staiga paraudo ir nieko nepasakė. Jis ne iškart ją pažino, suglumęs valandėlę stovėjo ir žiūrėjo į ją, tada ūmiai nusisuko ir nudrožė tolyn. Ji nusekė jam iš paskos, jis girdėjo vis tankiau kaukšint jos batelius; pamanė, jog ji nori jį pasivyti, ir paspartino žingsnį, kad paspruktų, kad pasislėptų nuo jos; jis bijojo Dagnės, ji ir vėl atneštų jam kokią nors nelaimę! Pagaliau jis rado priebėgą viešbutyje, įpuolęs vidun nuskubėjo į savo kambarį apimtas didžiausio nerimo. Dėkui Dievui, jis išgelbėtas!

Buvo liepos keturioliktoji, antradienis...

Iš ryto jis, regis, nusprendė ko nors imtis. Jo veidas per tas kelias dienas labai pasikeitė, papilkėjo ir sustingo, akys atrodė negyvos. Vis dažniau nutikdavo taip, kad tik paėjėjęs gerą galą gatve susivokdavo kepurę palikęs viešbutyje. Tokiais atvejais kartodavo sau, kad ilgiau taip tęstis negali, tai turi liautis; ir sulig tais žodžiais stipriai sugniaužgdavo kumščius.

Trečiadienio rytą atsikėlęs iš lovos jis iš pradžių apžiūrėjo nuodų buteliuką, kurį nešiojosi liemenės kišenėje, papurtė jį, pauostė ir vėl paslėpė. Rengdamasis senu įpročiu ėmė narplioti ilgas, padrikas minčių virtines, kurios nuolat kaustė jo dėmesį ir niekuomet nedavė jo pavargusiai galvai pailsėti. Smegenys dirbo didžiuliu, beprotišku greičiu; jis buvo sudirgęs ir toks nusiminęs, jog jam sunkiai sekėsi tramdyti ašaras, maža to, ramybės nedavė šimtai dalykų.

Dėkui Dievui, buteliukas sveikas! Skystimas skaidrus kaip

vanduo ir kvepia migdolais. O taip, labai greitai jam jo prireiks, labai greitai, kai neliks kitos išeities. Tai vis dėlto priartėjo galas. Kodėl gi ne? Jis taip tuščiagarbiškai puoselėjo gražias svajones apie didžius darbus šioje žemėje, apie ką nors reikšminga, apie žygdarbius, kurie priverstų mėsėdžius žegnotis, – tačiau nepavyko; tos užduoties jis neįveikė. Kodėl gi jam nepanaudojus skystimo? Belieka per daug nesiraukant nuryti. Ką gi, jis taip ir padarys, kai ateis laikas, kai išmuš jo valanda.

Ir bus Dagnės viršus...

Kokia vis dėlto galinga toji mergina, o atrodo niekuo neišsiskirianti, nuovoki ilgakasė, ir tiek! Jis suprato tą nelaimėlį, kuris nenorėjo be jos gyventi, tą, kuris paliko raštelį apie plieną ir paskutinį atsaką „ne". Jis nebesistebėjo, kad vargšelis pasidarė sau galą, kas jam beliko?.. Kaip žėrės jos mėlynos aksominės akys, kai ir aš iškeliausiu ten pat! Bet aš myliu tave, myliu tave ir už tai, ne vien už tavo dorybes, bet ir už tavo piktą širdį. Tik tu mane per daug kankini savo atlaidumu; kodėl pakenti, kad turiu daugiau negu vieną akį? Turėtum atimti iš manęs antrąją, o gal net abi akis; tau nederėtų susitaikyti, kad galiu ramiai vaikščioti gatvėmis, kad virš galvos turiu stogą. Tu atplėšei nuo manęs Martą, ir vis tiek tave myliu, tu žinai, kad vis tiek tave myliu, ir iš to kikeni, myliu tave ir dėl to, kad kikeni. Ar gali reikalauti daugiau? Ar to negana? Tavo ilgas baltas plaštakas, tavo balsą, tavo šviesius plaukus, tavo alsavimą ir tavo sielą myliu labiau už viską, ir nėra man išsigelbėjimo, nebesu sau pavaldus, tepadeda man Viešpats! Gali dar labiau mane niekinti, gali iš manęs juoktis, argi tai ką nors reiškia, Dagne, kai aš tave myliu? Man visiškai jokio skirtumo; dėl manęs gali daryti, kas tik tau šaus į galvą, mano akyse liksi tokia pat graži ir miela, noriai tai pripažįstu. Kažkuo

tave nuvyliau, laikai mane nenaudėliu, nevidonu, manai, kad galėčiau ryžtis bet kokiai nedorybei. Jeigu kokia nors apgaule galėčiau pasididinti savo žemą ūgį, aš taip ir padaryčiau. Na, ir kas? Kaip pasakysi, taip ir bus, man nesvarbu, patikinu tave: kad ir ką sakytum, mano širdis dainuoja iš meilės. Net kai niekinamai žiūri į mane, atsuki man nugarą neatsakydama į mano klausimą ar mėgini pasivyti mane gatvėje, kad pažemintum, ir tuomet mano širdis virpa iš meilės tau. Noriu, kad suprastum, dabar neapgaudinėju nei tavęs, nei savęs; man nesvarbu, jei ir vėl pasijuoksi, tai nepakeis mano jausmų; taip jau yra. Ir jeigu kada nors rasčiau deimantą, pavadinčiau jį Dagne, nes vien tavo vardas džiaugsmu sušildo man krūtinę. Maža to, galėčiau klausytis tavo vardo be paliovos, girdėti, kaip jį kartoja visi žmonės ir žvėrys, visi kalnai ir visos žvaigždės, būčiau kurčias visiems kitiems garsams, ir tik tavo vardas skambėtų man ausyse dieną naktį, visą mano gyvenimą. Galėčiau įvesti naują priesaiką tavo garbei, priesaiką, kurią duotų visos žemės tautos, vien tavo garbei. Ir jeigu tai būtų nuodėmė ir Dievas perspėtų mane to nedaryti, aš jam atsakyčiau: įtrauk į mano sąskaitą, užrašyk, sumokėsiu savo siela, kai ateis laikas, kai išmuš manoji valanda...

Kaip viskas keista! Sustojau, ir nė iš vietos, nors esu vis dar toks pat pajėgus, toks pat gyvybingas. Man atviros tos pačios galimybės kaip anksčiau, galėčiau nuveikti tuos pačius žygius; tai kodėl sustojau ir kodėl staiga visos galimybės man tapo neįmanomos? Ar aš pats dėl to kaltas? Nežinau kuo. Mano jutimai nesutrikę, neturiu žalingų įpročių, nesu pasidavęs nė vienai ydai, taip pat nepuolu aklai į pavojų. Mąstau kaip seniau, jaučiu kaip seniau, valdau savo judesius kaip seniau ir netgi žmones vertinu kaip seniau. Ateinu pas Martą, žinau,

kad ji mano išganymas, ji tyraširdė, mano gerasis angelas. Ji išsigandusi, ji labai bijo, bet galiausiai panorsta to paties, ko noriu aš, ir mes susitariame. Puiku! Aš svajoju apie gyvenimą palaimingoje ramybėje; mes pasitraukiame į vienumą, gyvename trobelėje prie šaltinio, klajojame po miškus, ji – trumpa suknele, aš – apsiavęs batus su sagtimis, – visai taip, kaip trokšta jos jausminga, gera širdis. Kodėl gi ne? Mahometas ateina pas kalną! Ir Marta su manimi, ji pripildo mano dienas tyrumo, naktis – poilsio, ir Viešpats žvelgia į mus iš aukštybių. Bet štai pasaulis sumano įsikišti, pasaulis šoka piestu, pasauliui tai atrodo beprotybė. Pasaulis sako, kad joks protingas vyras ir jokia protinga moteris taip nesielgtų, vadinasi, taip elgtis – beprotybė. O aš stoviu prieš visus vienas kaip pirštas, trepsiu koja ir tvirtinu, kad tai protinga! Ką žino pasaulis? Nieko! Prie kiekvieno dalyko tiesiog pripranti, priimi jį ir pripažįsti, nes iki tavęs jį pripažino tavo mokytojas, visa tėra prielaida, net laikas, erdvė, judėjimas ir materija. Pasaulis nieko nežino, jis tik pripažįsta...

Nagelis trumpam užsidengė delnu akis ir palingavo galva, lyg svaiguliuotų. Jis stovėjo vidury kambario.

Apie ką aš čia galvojau?.. Aha, ji prisibijo manęs, bet mes susitariame. Ir aš savo širdimi jaučiu, kad visada darysiu jai tik gera. Ketinu nutraukti saitus su pasauliu, išsiunčiu jam žiedą atgal; šėliojau kaip kvailys tarp kitų kvailių, prikrėčiau negerų išdaigų, taip pat griežiau smuiku, ir publika man šaukė: „Gerai riaumoji, liūte!" Man koktus tas neapsakomai primityvus triumfas, kai girdi mėsėdžius plojant katučių; nebesivaržau su telegrafininku iš Kabelvogo, žengiu į ramybės slėnį ir tampu taikiausia miško būtybe, garbinu savo dievą, niūniuoju smagias daineles, pasidarau prietaringas, skutuosi barzdą tik per jūros

potvynį ir sėju grūdus išgirdęs tam tikrų paukščių klyksmą. O kai pavargstu nuo darbo, mano žmona moja man iš tarpdurio, aš laiminu ją ir dėkoju jai už kiekvieną meilią šypseną... Marta, juk mes sutarėme, argi ne? Ir tu taip tvirtai pažadėjai, juk galiausiai, kai viską paaiškinau, pati to panorai. Vis dėlto nieko neišėjo. Tu buvai pagrobta, užklupta iš netyčių ir pagrobta, ne tavo, bet mano pragaiščiai...

Dagne, aš tavęs nemyliu, tu užkirtai man visus kelius, nemyliu tavo vardo, jis mane erzina, aš jį kraipau, vadinu tave Dangne ir rodau tau liežuvį; išgirsk mane, dėl Dievo! Aš ateisiu pas tave, kai man išmuš paskutinioji ir būsiu nebegyvas, vaidensiuos tau ant ugniasienės kryžių valeto veidu ir persekiosiu tave negyvėlio griaučių pavidalu, šoksiu aplink tave ant vienos kojos ir sustingdysiu tau rankas savo gniaužtais. Taip ir padarysiu, taip ir padarysiu! Viešpats tesaugo mane nuo tavęs dabar ir per amžius, tai yra eik po velnių, linkiu iš visos širdies...

Ir kas iš to? Galų gale, kas iš to? Aš vis tiek tave myliu, Dagne, puikiai žinai, kad vis tiek tave myliu ir gailiuosi dėl visų savo karčių žodžių. Bet kas iš to? Kokia man paguoda? Be to, kas žino, ar ne taip geriausia? Jeigu sakai, kad taip geriausia, vadinasi, taip ir yra, jaučiu tą patį, ką ir tu, esu sustabdytas keliautojas. Net jei būtum norėjusi, nutraukusi ryšius su visais kitais ir susiejusi savo gyvenimą su manimi – aš to nenusipelniau, bet tarkime, – kur tai būtų nuvedę? Tu būtum norėjusi man padėti įvykdyti savo žygdarbius, atlikti savo misiją šiame pasaulyje, – sakau tau, man dėl to gėda, man širdis stingsta iš gėdos, kai apie tai pagalvoju. Aš būčiau daręs tai, ko būtum norėjusi tu, nes myliu tave, bet savo sieloje būčiau dėl to kentėjęs... Bet kam, po galais, reikia įsivaizduoti, ko nėra,

dėlioti neįmanomus išeities taškus? Tu nepanorai nutraukti ryšių su visais kitais ir susieti savo gyvenimo su manimi, atsakei „ačiū, ne“, išjuokei mane, pasityčiojai iš manęs; tai ko aš dar svaičioju apie tave? Taškas.

Pauzė. Tada su įkarščiu:

Beje, taip ir žinok, štai išgersiu šią didelę stiklinę vandens ir pasiųsiu tave po velnių. Neapsakomai kvaila manyti, kad aš tave myliu, kam man tas vargas dabar, kai paskutinė valanda taip arti? Aš bjauriuosi tavo miesčionišku gyvenimu, jis toks išpuoselėtas, sušukuotas ir tuščias. Bjauriuosi juo, dievaži, ir jaučiu apmaudą, nelyginant šventosios dvasios alsavimą, kai galvoju apie tave. Kuo tu būtum mane pavertusi? Che che, galiu prisiekti, kad būtum pavertusi mane didžiu žmogumi. Che che, mandagiai elkis su pastoriais! Širdyje man gėda dėl tavo didžių žmonių...

Didis žmogus! Kiek didžių žmonių yra pasaulyje? Visų pirma didūs norvegai, jie patys didžiausi. Paskui – didžiažmogiai iš Prancūzijos, Hugo ir kitų poetų šalies. Dar reikėtų paminėti Barnumo* karalystės didžiaūgius. Ir visi tie dideli žmonės kažkaip išsitenka planetoje, kurios dydis, palyginti su Sirijumi, teprilygsta utėlės nugarai. Bet didis žmogus – tai ne mažas žmogus, didis žmogus ne gyvena Paryžiuje, o apgyvena Paryžių. Didis žmogus iškilęs taip aukštai, jog gali pažvelgti sau virš galvos; Lavuazjė** paprašė atidėti jo giljotinavimą, kol jis atliks vieną cheminį tyrimą, tai yra: „Netrukdykite man dirbti!“ – pasakė. Che che, na ir komedija! Jeigu net Euklidas su savo aksiomomis, net jis bemaž nieko nepridėjo prie pamatinių ver-

* Phineas Taylor Barnum (1810–1891) – amerikiečių pramogų verslo atstovas, pramintas „apgaulės karaliumi“.

** Antoine Laurent de Lavoisier (1743–1794) – prancūzų chemikas.

tybių! O, kiek daug Viešpaties žemėje menkystės, kuklumo ir kiek mažai išdidybės!

Imame ir sukuriame didžius žmones iš pirmų pasitaikiusių profesionalų, kurie netyčia patobulina akumuliatorių ar atsitiktinai turi ganėtinai raumenų jėgos, kad dviračiu perkirstų Švediją. Maža to, didūs žmonės skatinami rašyti knygas, kad būtų garbinami dar labiau! Che che, smagus pokštas, nors mirk iš juoko! Galiausiai kiekvienas valsčius įsigeis turėti po didį žmogų: kokį nors teisės mokslų diplomantą, romanistą ar neregėto masto poliarininką. Ir Žemė taps tobulai plokščia, lygi ir aprėpiama vienu žvilgsniu...

Dagne, dabar mano eilė: stumiu tave šalin, šaipausi ir tyčiojuosi iš tavęs. Argi tau verta su manimi prasidėti? Aš niekada nebūsiu didis žmogus...

Bet tarkime, kad yra devynios galybės didžių žmonių, ištisa armija tokio ir tokio masto genijų. Kodėl negalėtume tarti? Tik kas iš to? Nejau skaičius padarytų man įspūdį? Atvirkščiai – kuo jų daugiau, tuo mažiau jie stebina! Ar turėčiau elgtis kaip kad elgiasi visas pasaulis? Pasaulis visuomet lieka sau ištikimas, jis ir šiuo atveju pripažįsta, ką pripažino senesnės kartos, pasaulis žavisi didžiais žmonėmis, puola prieš juos ant kelių, bėga jiems iš paskos plyšaudamas „valio". Nejau ir aš turėčiau taip elgtis? Komedija, tikra komedija! Didis žmogus eina gatve, vienas praeivis kumšteli kitam į pašonę ir taria: „Štai eina toks ir toks didis žmogus!" Didis žmogus sėdi teatre, viena mokytoja įgnybia kitai mokytojai į suvytusią šlaunį ir sušnabžda: „Ana ten, šoninėje ložėje, sėdi toks ir toks didis žmogus!" Che che. O ką tas didis žmogus? Jis renka dividendus! O kaipgi. Jo manymu, žmogeliai teisūs, jų dėmesio ženklus jis priima lyg niekur nieko, nesivaržydamas ir nerau-

donuodamas. Ir kodėl turėtų raudonuoti? Argi jis ne didis žmogus?

Čia jaunasis studentas Ejenas paprieštarautų. Jis pats ketina tapti didžiu žmogumi, per atostogas rašo romaną. Jis vėl prikištų man nuoseklumo stoką: „Pone Nageli, jums stinga nuoseklumo, pagrįskite savo nuomonę!“

Ir aš pagrįsčiau savo nuomonę.

Bet jaunasis Ejenas tuo nepasitenkintų, jis paklaustų: „Vadinasi, iš tikrųjų nėra jokių didžių žmonių?“

Taip ir paklaustų, man jau paaiškinus savo nuomonę! Che che, jam taip susidėtų. Na, bet pasistengčiau vėl kuo aiškiau jam atsakyti, apie tai galėčiau kalbėti ir kalbėti, atsakyčiau: „Taigi didžių žmonių yra ištisa armija. Ar dabar girdite, ką sakau? Jų ištisa armija! O *didžiausių* žmonių visai visai nedaug. Štai kur skirtumas. Netrukus kiekvienas valsčius turės po didį žmogų, bet didžiausių žmonių kaži ar kada atsiras bent po vieną per tūkstantmetį. Didžiu žmogumi pasaulis laiko talentą, genijų, o taigi genijus, Dieve tu mano, labai plati sąvoka: kasdien suvalgant tiek ir tiek svarų jautienos, trečioje, ketvirtoje, penktoje ar dešimtoje kartoje gimsta genijus. Plačiausiai paplitusia prasme genijus nėra kas nors neregėta, genijus tėra žmogiškasis priedėlis; pamatęs jį stabteli, bet neprarandi amo. Įsivaizduokite: žvaigždėtą vakarą stovite observatorijoje ir pro teleskopą stebite Šienpjovių žvaigždyną. Staiga išgirstate Fernlio* balsą: „Labas vakaras, labas vakaras!“ Jūs atsisukate, Fernlis žemai nusilenkia, pro duris įžengė didis žmogus, genijus, ponas iš šoninės ložės. O jūs šyptelite pats sau ir vėl nukreipiate žvilgsnį į Šienpjovių žvaigždyną,

* Carl Frederik Fearnley (1818–1890) – norvegų astronomas.

argi ne? Man yra taip nutikę... Ar supratote mano mintį? Noriu pasakyti štai ką: užuot žavėjęsis eiliniais didžiais žmonėmis, kuriuos išvydę žmogeliai kumščioja vienas kitam į pašonę apimti pagarbios baimės, atiduodu pirmenybę mažiems nežinomiems genijams, jaunikliams, kurie miršta dar neišėję į žmones, nes sudega, tiems dailučiams švytintiems jonvabaliams, kuriuos reikia pažinti, kol jie dar gyvi, kad žinotum tokius buvus. Tai atitinka mano skonį. Bet pirmučiausia noriu pasakyti štai ką: iškiliausią genijų būtina atskirti nuo iškilaus, kilstelėti iškiliausiąjį tiek, kad jis nepaskęstų genijų proletariate. Neeilinį talentą noriu matyti deramoje vietoje; tad atsirinkite gi, priverskite mane pagarbiai atsitraukti, apsaugokite mane nuo vietinio masto genijų, tereikia rasti didžiausiąjį, Jo Prakilnybę Didžiausiąjį..."

Tada jaunasis Ejenas pasakys – taip, aš jį pažįstu, jis pasakys: „Bet iš tikrųjų tai tik teorija, paradoksai."

Tačiau aš negaliu sutikti, kad tai tik teorija, dievaži negaliu, taip pragaištingai mano vertinimai skiriasi nuo kitų žmonių vertinimų. Ar aš čia kuo nors dėtas? Turiu omeny, ar asmeniškai esu dėl to kaltas? Aš prašalaitis, svetimšalis šioje būtyje, Dievo užgaida, galite mane vadinti kaip tinkami...

Su didėjančiu įkarščiu:

Ir sakau jums: man vis vien, kaip jūs mane pavadinsite; aš nepasiduosiu, niekada gyvenime nepasiduosiu. Sukandu dantis ir sukietinu savo širdį, nes aš teisus; stovėsiu vienui vienas prieš visą pasaulį ir nepasiduosiu! Žinau tai, ką žinau, savo širdyje aš teisus; kartais, tam tikromis akimirkomis, jaučiu begalinį visa ko ryšį. Dar kai ką pamiršau pridurti, aš nenusileisiu: sugriausiu visas jūsų kvailas prielaidas apie didžius žmones. Jaunasis Ejenas tvirtina, kad mano nuomonė – tik

teorija. Ką gi, jeigu mano nuomonė – tik teorija, aš ją atmesiu ir pateiksiu kitą, dar geresnę; aš nieko nebijau. Ir sakau... palūkėkite, esu įsitikinęs, kad galiu pasakyti kai ką dar geriau, nes mano širdis pilna teisumo; sakau: aš niekinu ir pašiepiu didį žmogų iš šoninės ložės, mano širdžiai jis juokdarys ir kvailys, mano lūpos persikreipia iš paniekos, kai pamatau jo išpūstą krūtinę ir pergalingą veido išraišką. Ar didis žmogus pats išsikovojo genialumą? Ar šis nėra įgimtas? Tai kodėl jam reikia šaukti „valio"?

Jaunasis Ejenas paklausia: „Bet juk pats norite matyti Jo Prakilnybę Didžiausiąjį deramoje vietoje, juk žavitės neeiliniu talentu, kuris irgi pats neišsikovojo genialumo?

Ir jaunasis Ejenas vėl manosi nutvėręs mane nenuosekliai protaujant, jam taip atrodo! Bet aš vėl jam atšaunu užvaldytas švento teisingumo: „Aš taip pat nesižaviu neeiliniu talentu, prireikus galiu net sutriuškinti Jo Prakilnybę Didžiausiąjį, nušluoti jį nuo žemės paviršiaus. Neeiliniu talentu žavimasi dėl jo didybės, dėl aukščiausio genialumo laipsnio, – lyg genialumas būtų paties neeilinio talento nuopelnas, lyg genialumas nepriklausytų visai žmonijai ir tiesiogine prasme nebūtų materijos savybė! Neeilinis talentas nekaltas dėl to, kad atsitiktinai perėmė dalį savo prosenelio, senelio ir tėvo, savo sūnaus, anūko ir proanūkio genialumo, šimtmečiams nusiaubdamas savo giminę. Jis surado savyje genialumą, suprato jo paskirtį ir jį panaudojo... Teorija? Ne, tai *nėra* teorija; žinokite, tokia mano nuoširdi nuomonė! Bet jeigu ir tai teorija, tuomet pasukęs smegeninę rasiu dar vieną išeitį, sugalvosiu trečią, ketvirtą ir penktą triuškinamą atkirtį, stengsiuos kiek įmanydamas, nepasiduosiu.

Tačiau jaunasis Ejenas taip pat nepasiduoda, mat jį palaiko

visas pasaulis, ir jis taria: „Vadinasi, jūs niekuo nesižavite, jokiu didžiu žmogumi, jokiu genijumi!“

Ir aš atsakau, pamažu vis labiau jį suerzindamas, nes jis pats ketina tapti didžiu žmogumi. Atsakydamas vėl šliūkšteliu jam šalto vandens: „Ne, aš nesižaviu genijumi. Bet mane nepaprastai žavi genijaus veiklos rezultatas pasaulyje, veiklos, kuriai didis žmogus reikalingas tik kaip niekingas įrankis, taip tariant, tik apgailėtina yla skylei pradurti... Ar dabar aišku? Ar pagaliau supratote mane?“

Staiga į priekį ištiestomis rankomis:

Štai ir vėl išvydau begalinį visa ko ryšį! Kaip nušvito, kaip nušvito! Didis apreiškimas aplankė mane dabar, šią akimirką, bestovintį vidury kambario! Man neliko jokių paslapčių, viską permačiau kiaurai. Kaip nušvito, kaip nušvito!

Pauzė.

Taip, taip, taip, taip, taip, taip! Aš svetimas tarp žmonių, ir netrukus išmuš manoji valanda. Taigi... Beje, kas man darbo tie didūs žmonės! Tai jau tikrai! Juolab kad didžių žmonių garbinimas – komedija, apgaulė ir akių dūmimas. Štai taip! Bet ar ne viskas tėra komedija, apgaulė ir akių dūmimas? Žinoma, žinoma, viskas tėra apgaulė. Kama, Minutis, visi žmonės, meilė ir gyvenimas – apgaulė; visa, ką matau, girdžiu ir juntu, – apgaulė, net dangaus žydrynė tėra ozonas, nuodai, klastingi nuodai... O kai dangus būna visiškai giedras ir žydras, tuomet iš lėto plaukioju ten, viršuje, su savo laiveliu vagoju žydrą apgaulingą ozoną. Mano laivelis iš kvapnaus medžio, o burė...

Dagnė pati pasakė, kad labai gražu. Dagne, tu taip pasakei; kad ir kaip būtų, ačiū, kad taip pasakei ir suteikei man tąsyk tiek laimės, jog net sudrebėjau iš džiaugsmo. Prisimenu visus

žodžius iki vieno ir nešiojuosi juos mintyse, kai klaidžioju keliais ir mąstau apie visokiausius dalykus, niekuomet jų nepamiršiu... O dabar, kai išmuš manoji valanda, tu laimėsi. Aš nebepersekiosiu tavęs. Ir nesivaidensiu tau ant ugniasienės; privalai man atleisti už tai, ką kalbėjau kerštaudamas. Ateisiu pas tave miegančią ir vėduosiu baltais sparnais, vaikščiosiu paskui tave, kai atsikelsi, ir šnabždėsiu švelnius žodžius. Galbūt tu nusišypsosi juos išgirdusi, taip, galbūt nusišypsosi, jei panorėsi. O jeigu pats neturėsiu baltų sparnų, jeigu mano sparnai nebus labai balti, tuomet paprašysiu Dievo angelą, kad mane pavaduotų, pats neisiu prie tavęs, pasislėpsiu kamputyje ir žiūrėsiu, kaip tu jam galbūt nusišypsosi. Aš taip padarysiu, jei tik galėsiu, ir atitaisysiu bent dalį skriaudos, kurią dėl manęs patyrei. O, aš toks laimingas, kai apie tai galvoju, ir nekantrauju kuo greičiau pradėti. Galbūt galėsiu tave pradžiuginti ir kitais nuostabiais būdais. Mielai giedosiu tau virš galvos kiekvieną sekmadienio rytą, kai eisi į bažnyčią, ir to paties paprašysiu angelą. Bet jeigu jis nesutiks manęs pavaduoti ir man nepavyks jo prikalbinti, tuomet pulsiu prieš jį ant kelių ir melsiu jį vis labiau nusižeminęs, kol jis išklausys mano maldą. Už tai aš jam pažadėsiu kokių nors gėrybių, ką nors jam dovanosiu ir padarysiu daugybę paslaugų, jeigu jis bus toks geras... Taip, taip, aš viską sutvarkysiu ir jau nekantrauju pradėti, netveriu džiaugsmu, kai apie tai pagalvoju. Bet dabar jau neilgai liko laukti, kol ateis ta valanda, aš pats pagreitinsiu laiką ir jau džiaugiuosi... Įsivaizduok, kai visas rūkas išsisklaidys, lia lia lia lia...

Laimingas ir kupinas susižavėjimo Nagelis nubėgo laiptais žemyn ir įžengė į valgomąjį. Jis vis dar dainavo. Tačiau netrukus menka smulkmena nutraukė jo džiūgavimą ir kelioms valandoms subjurino nuotaiką. Jis vis niūniavo ir skubomis pusryčia-

vo, stovėdamas prie stalo, nors valgomajame buvo ne vienas. Pamatęs, kad kiti du viešbučio svečiai piktai į jį žiūri, staiga puolė atsiprašinėti: jeigu jis būtų anksčiau juos pastebėjęs, būtų elgęsis tyliau. Tokiomis dienomis jis nieko nematąs ir negirdįs; argi ne puikus rytas? Ir musės jau dūzgiančios!

Bet jis nesulaukė atsakymo; tuodu nepažįstamieji atrodė tokie pat paniurę, jie oriai kalbėjosi apie politiką. Nagelis išsyk prarado ūpą. Jis nutilo ir be žodžių išslinko iš valgomojo. Gatvėje užsukęs į krautuvėlę apsirūpino cigarais, paskui kaip įprastai patraukė į mišką. Buvo pusė dvylikos.

Taigi, žmonės visada lieka sau ištikimi! Tuodu advokatai, prekybos agentai ar žemvaldžiai, kad ir kas jie būtų, sėdintys valgomajame ir šnekučiuojantys apie politiką, atrodė tokie pikti ir pagiežingi tik todėl, kad jis iš džiaugsmo truputį paniūniavo jiems girdint. Jie kramtė savo pusryčius baisiai protingomis išraiškomis nepakęsdami, kad jiems kas trukdytų. Che che, abudu nukarusiais pilvais ir putliais, riebiais pirštais; po smakrais pasikišę servetėles. Jam derėtų grįžti į viešbutį ir trūktelėti juos per dantį. Kas per netašyti ponai! Prekiautojai kruopomis, amerikinėmis odomis, o gal, kas ten žino, paprastais molinukais. O taip, išties yra prieš ką nukelti kepurę! Ir vis tiek per vieną akimirką jie apkartino jo linksmas mintis. Net jų išvaizda neįspūdinga! Tiesa, vienas atrodė kiek geriau, bet kitas – prekiaujantis odomis – turėjo kreivą burną, kuri buvo praverta tik vienoje pusėje, tad panėšėjo į sagos kilpą. Jam iš ausų kyšojo kuokštai žilų plaukų. Fu, jis baisus kaip velnias. Tik nemėgink uždainuoti iš džiaugsmo, kai tas žmogus atsisėdo papusti.

Taip, žmonės tikrai lieka sau ištikimi. Ponai aptarinėja politiką, ponai atkreipia dėmesį į pastarąjį aukštųjų valdininkų

skyrimą; dėkui Dievui, Biuskeriude konservatoriai dar gali įgyti persvarą! Che che, tikras smagumėlis stebėti jų pasipūtėliškas minas, kai jie tai sako. Tarsi norvegiška politika būtų kas nors daugiau nei prėska išmintis su valstietišku raugu! Aš, Listerbiu Ula Ulsenas, sutinku sumokėti šimto septyniasdešimt penkių kronų kompensaciją našlei iš Nordlando mainais gaudamas vieškelį už tris šimtus kronų Fjerės parapijoje, Riu apskrityje. Che che, valstietiškas raugas.

Tik, velniai griebtų, neuždainuok džiaugsmingos dainelės, netrukdyk Stortingo deputatui Ulai dirbti! Kitaip užsitrauksi nelaimę. Tad elkis tyliai: Ula mąsto, Ula į kažką gilinasi. Dėl ko jis suka galvą? Kokiu klausimu rytoj pateiks politinį siūlymą? Che che che, patikėtinis Norvegijos pasaulėlyje, išrinktas tautos išberti savo tekstą karalystės komedijoje, apsitaisęs šventais tautiniais apdarais iš ožkos vilnos, su rūkstančia pypke, prikimšta kramtomojo tabako, su popierine marškinių apykakle, permirkusia ištikimo ir sąžiningo tautos atstovo prakaitu. Visi iš kelio, kai eina išrinktasis, traukitės į šoną, po velniais, kad jam būtų kur pasisukti!

O, gerasis Dieve, kaip apvalūs, nusipenėję nuliai išpučia skaičių!..

Beje, taškas. Velniop tuos nulius! Kada nors apgaulė taip atsibosta, kad nebesinori prie jos kišti nagų. Nueini į mišką ir atsiguli po atviru dangumi, kur didesnė erdvė, daugiau vietos prašalaičiui ir skraidantiems paukščiams... Susirandi guolį šlapumoje, atsiguli kniūbsčias ant drėgno pelkės pakloto ir mėgaujiesi, kai tave visą persmelkia drėgmė. Įkniaubi galvą į nendres ir patižusius lapus, vabalai, kirmėlės ir minkšti driežiukai drabužiais rėplioja tau prie veido ir dirsčioja į tave žaliomis šilkinėmis akutėmis, aplinkui ošia tykus miškas ir tvyro

ramuma, o Viešpats sėdi aukštybėse ir spokso į tave kaip į didžiausią savo užgaidą. Oho, kaip pakyla ūpas, apima retas ir neįprastas velnioniškas džiaugsmas, kokio dar neteko patirti; kreti visokias išdaigas, kokios tik gali šauti į galvą, nebeskiri gėrio nuo blogio, apverti pasaulį aukštyn kojomis ir trini delnus, lyg atlikęs pagirtiną darbą. Kodėl gi ne? Tave veikia keistos jėgos, ir tu joms pasiduodi, leidiesi užvaldomas linksmumo ir netramdomo džiaugsmo. Visa, iš ko seniau šaipeisi, dabar panūsti išaukštinti, iškelti į padanges: pasijunti pajėgus nedideliam mūšiui už amžinąją taiką, manai sudaryti komisiją laiškanešių avalynės tobulinimo klausimu, geru žodžiu užtari Pontusą Viknerį* ir apskritai stoji ginti visatos ir Dievo. Velniop tikrąjį visa ko ryšį, jis tau neberūpi, kriokte užkrioki ir numoji į jį ranka. Oi lylia lylia, saulelė teka tyliai! Truputį atleidi varžtus, argi ne, suderini savo arfą ir imi dainuoti dainas, giedoti giesmes – toks grožis, jog neįmanoma apsakyti!

Kitaip tariant, paleidi savo sielą pasroviui, ir ji atsiduria didžiausios beprotystės valioje. Lai plaukia, lai plaukia, malonu pasiduoti nesipriešinant. Ir kodėl reikėtų priešintis? Che che, juk sustabdytas keliautojas turi teisę savo paskutines akimirkas praleisti taip, kaip jam pačiam norisi? Taip ar ne? Taškas. Ir leidi savo paskutines akimirkas taip, kaip pačiam norisi.

Dar galėtum šį tą nuveikti: pasitarnauti krikščioniškajai misijai, Japonijos menui ar Halingsdalo geležinkeliui, – bet kam, kad tik paliktum savo pėdsaką, padėtum kam nors atsistoti ant kojų. Tau dingteli, kad toks žmogus kaip J. Hansenas, didžiai gerbiamas siuvėjas, iš kurio kadaise nupirkai durtinį Mi-

* Pontus Wikner (1837–1888) – švedų kilmės filosofijos profesorius Kristianijos universitete.

nučiui, yra nepaprastai nusipelnęs kaip pilietis ir kaip žmogus; iš pradžių pajunti jam didžiulę pagarbą, o galiausiai tavo širdis prisipildo meilės jam. Kodėl jį myli? Iš užgaidos, iš užsispyrimo, iš netramdomo džiaugsmo, nes esi sujaudintas ir tave veikia tam tikros keistos jėgos. Sušnabždi jam į ausį, kaip juo žaviesi, nuoširdžiai palinki jam avinų ir jaučių be jokio skaičiaus, o nueidamas, ir sugalvok tu man, įbruki į delną savo medalį už skęstančiųjų gelbėjimą. Kodėl negalėtum taip pasielgti, jeigu jau esi veikiamas neaiškių jėgų? Maža to, imi gailėtis kažkada nepagarbiai atsiliepęs apie Stortingo deputatą Ulą. Tada išties atsiduodi saldžiausiai beprotystei, oho, kaip atsiduodi:

Ir ko tik Stortingo deputatas Ula nenuveikė Riu apskrities ir valstybės labui! Pamažu suvoki, kokia ištikima ir sąžininga jo tarnystė, ir tau suminkštėja širdis. Apimtas gerumo priepuolio verki pasikūkčiodamas iš užuojautos jam ir prisieki sau, kad suteiksi jam dvigubą, trigubą satisfakciją. Vos pagalvoji apie tą senolį iš kovojančios ir kenčiančios liaudies, vyrą su kukliais vilnoniais apdarais, tave užlieja palaiminga, pašėliška gailestingumo banga, ir negali sulaikyti raudos. Kad atsilygintum Ulai, apjuodini visus kitus ir visą pasaulį, su malonumu atimi iš kitų ir atiduodi jam, ieškai pačių puikiausių ir prašmatniausių žodžių, kad jį išaukštintum. Sakai tiesiai šviesiai, kad Ula nuveikė didumą to, kas apskritai nuveikta šiame pasaulyje, kad jis parašė vienintelį vertą dėmesio veikalą apie spektro analizę, kad iš tikrųjų pats vienas tūkstantis septyni šimtai devynioliktaisiais metais suarė visas Amerikos prerijas, išrado telegrafą, net pabuvojo Saturne ir penkis kartus kalbėjosi su Dievu. Puikiai žinai, kad *viso* to Ula nenuveikė, bet iš desperatiško gerumo vis tiek tvirtini, kad jis tai *padarė*, jis tai *padarė*, ir verki pasisriūbaudamas, prisiekinėji, lengvabūdiškai pasmerkdamas

save baisiausioms pragaro kančioms, kad tai padarė būtent Ula, niekas kitas. Kodėl taip elgiesi? Iš gerumo, kad daugeriopai atsilygintum Ulai! Ir tu užgiedi giesmę, kad suteiktum jam visišką satisfakciją, giedi aistringai ir šventvagiškai, esą pasaulį sukūrė Ula, tai jis pakabino danguje saulę ir žvaigždes ir nuo tol viską saugo, o paskui dar priduri ilgą virtinę šiurpių priesaikų, jog tai tiesa. Trumpai tariant, tavo protas įsitraukia į rečiausią ir žavingiausią nesaikingumą geraširdystės vardan, delikačiausią ištvirkavimą su priesaikomis ir niekšybėmis. Ir kaskart, kai sugalvoji ką nors išties neįtikima, parieti po savimi kojas ir patyliukais kikeni iš džiaugsmo, kad pagaliau Ula gaus tinkamą satisfakciją. Taip, Ulai nieko negaila, Ula to nusipelnė, nes kadaise atsiliepei apie jį nepagarbiai ir dabar dėl to gailiesi.

Pauzė.

Kaip ten buvo, ar nepasakiau kartą didžiausios vulgarybės apie kūną, kuris... kuris mirė... pala, turėjau omeny jauną merginą, ji mirė ir padėkojo Dievui už tai, kad šis paskolino jai kūną, kuriuo ji taip ir nepasinaudojo. Stop, ta mergina – Mina Mėk, dabar prisiminiau, ir man baisiai gėda. Kas nors netyčia išsprūsta, o paskui gailiesi ir inkšti iš gėdos, net apmiršti prisiminęs ir taip pasidaro gėda, nors kauk! Tiesa, apie tą posmelį žino tik Minutis, bet man gėda prieš save. Jau nekalbant apie dar gėdingesnį atvejį, niekada nepamiršiu, kaip leptelėjau apie eskimą ir aplanką laiškams. Fu, geriau neprisiminti, o Dieve, nors skradžiai žemę prasmek!.. Ramiau, nepasiduok, velniop tuos skrupulus! Įsivaizduok, kai kada nors visi išganytieji susirinks dangaus puikybėje, dangaus puikybėje, tu būsi vienas iš jų! O Viešpatie, kaip visa tai nuobodu...

Įžengęs į mišką Nagelis griuvo ant pirmos pasitaikiusios

kalvelės, apžėlusios viržiais, ir rankomis susiėmė galvą. Koks sąmyšis jo galvoje, koks knibždynas nepakenčiamų minčių! Netrukus jis užmigo. Vos prieš keturias valandas atsikėlė iš lovos ir vis tiek užmigo, mirtinai pavargęs ir išsekęs.

Kai Nagelis pabudo, jau vakarėjo. Jis apsidairė: saulė leidosi už garinio malūno Invikene, paukšteliai čiulbėdami purpčiojo nuo medžio ant medžio. Jo protas nuskaidrėjo, neliko sujauktų minčių, jokio apmaudo, jis jautėsi visiškai ramus. Jis atsišliejo į medžio kamieną ir susimąstė. Ar jam tai padaryti dabar? Koks skirtumas kada? Ne, pirmiau reikia sutvarkyti keletą reikalų, parašyti laišką seseriai, palikti Martai voką su nedidele dovanėle; šįvakar jis negali numirti. O ir viešbučio sąskaita neapmokėta; Minučio irgi nevalia pamiršti...

Lėtu žingsniu jis patraukė atgal į viešbutį. Bet rytoj vakare tai įvyks, apie pusiaunaktį, be jokių ceremonijų, greitai ir lengvai, greitai ir lengvai!

Trečią valandą ryto Nagelis tebestovėjo prie savo kambario lango ir žvelgė į turgaus aikštę.

XIX

Kitą naktį, apie dvyliktą valandą, Nagelis pagaliau pajudėjo iš viešbučio. Jis nesutvarkė jokių reikalų, tik parašė seseriai ir į voką įdėjo nedidelę sumelę Martai. Jo lagaminai, smuiko dėklas ir įsigytoji senovinė kėdė stovėjo savo vietose, ant stalo

mėtėsi kelios knygos. Ir sąskaitos jis neapmokėjo, visai iškrito iš galvos. Prieš išeidamas paprašė Sarą iki jam sugrįžtant nuvalyti langus, ir Sara pažadėjo tai padaryti, nors buvo vidurys nakties; pats kruopščiai nusiprausė veidą ir rankas, tada paliko savo kambarį.

Jis visą laiką buvo ramus, beveik apatiškas. Viešpatie, ko gi čia pūstis ir kelti triukšmą! Metais anksčiau ar vėliau, jokio skirtumo, be to, šią mintį jis puoselėjo ilgai. Jau visiškai pavargo nuo savo nusivylimų, daugybės nepasiteisinusių vilčių, nuo apgaulės kiekviename žingsnyje, tos rafinuotos kasdienės jį supančių žmonių klastos. Jis vėl prisiminė Minutį, kuriam taip pat paliko voką, nors nesiliovė įtarinėjęs to vargšo luošo neūžaugos. Pagalvojo apie ponią Stenersen, paliegusią astmininkę, kuri apgaudinėja savo vyrą prie jo akių ir niekada neišsiduoda; ir apie Kamą, tą pinigų godžią pupytę, kuri tiesia į jį savo klastingas rankas, kad ir kur jis išvažiuotų, ir nuolat lenda į jo kišenes norėdama daugiau, vis daugiau. Rytuose ir Vakaruose, gimtoje šalyje ir užsienyje, – visur sutikti žmonės vienodi; viskas niekinga, netikra ir gėdingai išdavikiška, pradedant elgeta, kuris vaikšto sutvarstyta sveika ranka, baigiant žydru dangumi, pilnu ozono. O jis pats ar geresnis? Ne, ne geresnis! Bet jam jau greit galas.

Jis pasuko palei prieplaukas, kad dar kartą pamatytų laivus, o eidamas pro paskutinę staiga nusimovė nuo piršto geležinį žiedą ir švystelėjo jį į jūrą. Jis matė, kaip žiedas įkrito į vandenį toli nuo kranto. Štai, paskutinę akimirką vis dėlto pamėginai išsilaisvinti iš apgaulės!

Prie Martos Gudės trobelės jis stabtelėjo ir paskutinį kartą pažvelgė pro langus. Viduje viskas buvo kaip įprastai, ramu tylu ir nė gyvos dvasios.

– Sudievu! – pasakė jis ir nužingsniavo toliau.

Pats nepajuto, kaip kojos atvedė prie pastoriaus namo. Pastebėjo, kaip toli nuėjęs, tik tada, kai pro medžius nelyginant miško aikštelė prasišvietė sodybos kiemas. Jis sustojo. Kur jis susiruošė? Ko jam čia reikia? Paskutinis žvilgsnis į tuodu langus antrame aukšte, tuščia viltis išvysti veidą, kuris nė karto, nė karto taip ir nepasirodė, – ne, ten geriau neiti! Teisybė, jis visą laiką ketindavo tai padaryti, bet nesiryždavo! Jis dar kiek pastovėjo, nukreipęs ilgesingą žvilgsnį į pastoriaus sodybos kiemą, jis dvejojo, mintyse maldavo...

– Sudievu! – vėl pasakė.

Tuomet ūmiai apsisuko ir patraukė šalutiniu keliuku, vedančiu į miško gilumą.

Dabar tereikia paėjėti nosies tiesumu ir įsitaisyti pirmoje pasitaikiusioje vietoje. Svarbiausia – jokio išskaičiavimo ir jokių sentimentų; ko tik neprisigalvojo Karlsenas iš juokingos savo nevilties! Tarsi dėl tokio menko reikalo būtų verta tiek ceremonytis!.. Pastebėjęs, kad atsimezgė bato raištelis, sustoja, pastato koją ant kupsto ir jį užsiriša. Netrukus atsisėda.

Jis atsisėdo nevalingai, nejučiomis. Apsidairė: aukštos pušys, visur aukštos pušys, vienas kitas kadagių guotas, žemėtas viržynas. Gerai, gerai!

Tuomet jis išsiima piniginę ir įdeda į ją laiškus, skirtus Martai ir Minučiui. Atskirame skyrelyje – į popierių susukta Dagnės nosinaitė; jis ją ištraukia, klūpodamas visą išbučiuoja ir iš lėto ima plėšyti į skutelius. Ilgą laiką taip darbuojasi; išmuša pirma valanda, pusė dviejų, o jis vis plėšo ir plėšo nosinaitę į mažučius skutelius. Pagaliau, kai ji tampa visai neatpažįstama ir lieka beveik vien siūlgaliai, jis atsistoja ir pakiša likučius po akmeniu, kruopščiai paslepia, kad niekas nerastų, ir vėl

atsisėda. Tai turbūt ir viskas? Jis perkrato atmintį, bet nieko daugiau neprisimena. Tada prisuka laikrodį, kaip kiekvieną vakarą prieš eidamas miegoti.

Jis apsižvalgo: miške gan tamsu, bet nematyti nieko įtartina. Sulaikęs kvapą įsiklauso: negirdėti nė garso, paukščiai nebylūs, naktis šilta ir tyki. Tada jis įkiša pirštus į liemenės kišenę ir išsitraukia mažąjį buteliuką.

Buteliukas su stikliniu kamšteliu, kamštelis aptrauktas trigubu popieriniu gobtuvėliu, kuris užveržtas mėlyna vaistinės gumele. Jis nuima gumelę ir atkemša buteliuką. Skystimas skaidrus kaip vanduo, truputį dvelkia migdolais! Jis pakelia buteliuką prie akių, šis puspilnis. Staiga tolumoje pasigirsta pora skambių dūžių: miestelyje išmušė bažnyčios laikrodis. Jis sušnabžda: „Išmušė manoji valanda!" Tada skubiai pakelia buteliuką prie lūpų ir jį susiverčia.

Pirmas akimirkas jis tebesėdėjo tiesia nugara, užmerktomis akimis, vienoje rankoje sugniaužęs tuščią buteliuką, kitoje – kamštelį. Viskas įvyko taip greitai, jog jis nespėjo susivokti. Paskui galvoje vėl pamažu ėmė sruventi mintys, jis atsimerkė ir sutrikęs apsidairė. Šių medžių, šio dangaus, šios žemės, – viso to jis nebematys. Kaip keista! Nuodai jau dirbo savo darbą, smelkėsi pro plonyčius audinius, skynėsi mėlyną kelią į jo gyslas; netrukus jį sutrauks mėšlungis, tada sukaustys stingulys.

Jis aiškiai junta burnoje kartumą, ir jam vis labiau sutraukia liežuvį. Tada jis beprasmiškai sumostaguoja rankomis, kad pažiūrėtų, kiek jau miręs, pradeda skaičiuoti medžius, bet suskaičiavęs iki dešimties sustoja. Ar jis tikrai mirs, tikrai mirs šią naktį? Nejaugi? Ne, tik ne šiąnakt! Kaip keista!

Taip, jis mirs, juk labai aiškiai jaučia, kaip rūgštis plinta jo

viduriuose. Bet kodėl dabar, kodėl tuojau? Viešpatie, tik ne dabar! Nejaugi tai pabaiga? Kaip jam aptemo akyse! Kaip ošia miškas, nors nėra jokio vėjo! Kodėl virš medžių viršūnių ėmė plaukti raudoni debesys?.. Ak, tik ne tuoj, ne tuoj! Ne! Ar girdi? Ne! Ką man daryti? Aš nenoriu! Dangiškasis Tėve, ką man daryti?

Ir staiga su pašėlusia jėga jį užplūsta visas spiečius minčių. Jis dar nepasirengęs, jam reikia sutvarkyti tūkstantį reikalų; regis, tuoj sprogs galva – tiek visko dar nepadaryta. Liko neapmokėta viešbučio sąskaita, jis pamiršo, dievaži kaltas užmaršumas, tą klaidą jis ištaisysiąs! Kad nors išgyvenus šią naktį, meldžiąs pasigailėti, dar bent valandą, truputį daugiau nei valandą! Gerasis Dieve, jis taip pat pamiršo parašyti dar vieną laišką, dar vieną, porą eilučių vienam žmogui Suomijoje, tai dėl sesers, dėl viso jos turto!.. Kad ir paskendęs neviltyje, jis buvo toks sąmoningas, jo smegenys dirbo taip stebėtinai įtemptai, jog jis netgi prisiminė krūvą užsiprenumeruotų laikraščių. Taip, jis ir prenumeratos neatšaukė, laikraščiai eis kaip ėję, niekada nesiliaus, visas jo kambarys bus užverstas jais nuo grindų iki lubų. Ko jam dabar griebtis? Juk jis jau kone pusmiris!

Jis abiem rankomis rauna viržius, apsiverčia ant pilvo ir mėgina išvemti nuodus, į gerklę susikiša pirštą, bet viskas veltui. Ne, jis nenori mirti, ne šiąnakt, ir ne rytoj, jis visai nenori mirti, trokšta gyventi, dar amžinybę regėti saulę. To šlakelio nuodų neturi likti jo kūne, tegu jie eina lauk, kol jo dar nenužudė, lauk, lauk, kad juos kur velniai, tegu eina lauk!

Paklaikęs iš baimės jis pašoka ant kojų ir ima blaškytis po mišką ieškodamas vandens. Šūkauja: „Vandens! Vandens!“ – ir tolumoje atsiliepia aidas. Keletą minučių taip šėlsta, puldinėdamas į visas puses, atsitrenkdamas į medžius, strykčio-

damas per kadagius ir garsiai vaitodamas. Tačiau vandens jis neranda. Galiausiai už kažko užkliūva, kniūbsčias išsitiesia ant žemės, rankomis praardamas viržyną, ir pajunta nestiprų skausmą viename skruoste. Dar nori pasijudinti, pakilti, bet apsvaigęs nuo kryčio vėl susmunka, pamažu jį apleidžia jėgos, ir jis lieka gulėti.

Ką gi, vadinasi, nieko nepadarysi! Dieve gailestingasis, tai vis dėlto jam lemta mirti! Galbūt, jeigu jam būtų užtekę jėgų rasti vandens, jis būtų išgelbėtas! O, koks liūdnas jo laukia galas, viskas susiklostė ne taip, kaip jis kadaise tikėjosi. Dabar jis mirs nuo nuodų po atviru dangumi! Bet kodėl jis dar nesustingęs? Jis dar gali pajudinti pirštus, pakelti vokus; kaip ilgai viskas trunka, kaip ilgai!

Jis persibraukia ranka veidą, šaltą ir prakaituotą. Kaip pargriuvo kniūbsčias, nosimi į žemę, taip ir liko tysoti, nepaisydamas nieko. Jo galūnės tebevirpa; iš pradrėksto skruosto teka kraujas, bet jis nieko nedaro. Kaip ilgai viskas trunka, kaip ilgai! Jis kantriai guli ir laukia. Vėl išgirsta varpo dūžius, bažnyčios laikrodis išmuša tris kartus. Jis apstulbsta: nejau išgėrus nuodų ištisą valandą galima išbūti gyvam? Jis pasikelia ant alkūnės ir pažiūri į savo laikrodį; na taip, trys valandos. Vis dėlto kaip ilgai reikia laukti!

Na, ir gerai, kad dabar jis numirs! Ir staiga prisiminęs Dagnę, kaip giedosiąs jai kiekvieną sekmadienio rytą ir padarysiąs tiek gero, jis susitaikė su lemtimi, ir jam akyse ištryško ašaros. Įsijausminęs, kalbėdamas maldas ir be garso verkdamas jis ėmė rikiuoti mintyse, ką padarysiąs dėl Dagnės. O, kaip saugosiąs ją nuo viso blogio! Gal jau rytoj galėsiąs pas ją atskristi ir būti šalia, o Dieve, kaip būtų puiku, jeigu jau rytoj tai įvyktų ir ji pabustų visa švytėdama! Jam turėtų būti gėda, kad

dar prieš akimirką jis nenorėjo mirti, nors ir žinojo galėsiąs ją pradžiuginti; jis apgailestaująs dėl to ir prašąs atleidimo; pats nesuprantąs, kas jam tada užėję. Bet dabar ji galinti juo pasikliauti, jis nekantraująs atpleventi pas ją į kambarį ir atsistoti priešais jos lovą. Po kelių valandų, o gal jau po valandos jis būsiąs ten, taip, būsiąs ten. Ir tikriausiai prikalbinsiąs Dievo angelą jį pavaduoti, jeigu pats negalėtų; pažadėsiąs jam už tai gerai atsilyginti. Tarsiąs: „Aš ne baltas, o tu gali mane pavaduoti, nes esi baltas, ir už tai daryk su manimi ką tinkamas. Žiūri į mane, nes esu juodas? Žinoma, aš juodas, ir kam čia spiginti akimis? Bet galiu pažadėti dar ilgai ilgai būti juodas, jei suteiksi man malonę, kurios prašau. Sutinku būti juodas milijoną metų viršaus ir daug juodesnis nei dabar, jei pageidausi, o už kiekvieną sekmadienį, kai jai giedosi, galiu pridėti dar po milijoną metų, tau tereikia panorėti. Aš nemeluoju, sugalvosiu daugybę būdų tau atsilyginti, nieko nepagailėsiu, tik išklausyk mane! Tau nereikės skristi vienam, aš skrisiu drauge, nešiu tave ir plasnosiu už mus abu, darysiu tai su džiaugsmu ir nesutepsiu tavęs, nors ir esu juodas. Pats viską nuveiksiu, tu galėsi vien tik ilsėtis. Dievaži, gal taip pat galėsiu tau ką nors dovanoti, maža kas gali praversti; ir jei pats gausiu iš ko nors dovanų, visada tave prisiminsiu; gal man gerai seksis ir galėsiu tau daug visko pelnyti, negali žinoti...“

Taip, galiausiai jis prikalbėsiąs Dievo angelą jį pavaduoti, dėl to neabejojąs...

Vėl suskamba bažnyčios laikrodis. Jis kiek išsiblaškęs suskaičiuoja keturis dūžius ir iškart pamiršta. Svarbu apsišarvuoti kantrybe. Jis suneria rankas ir ima melstis, kad jam būtų leista greičiau numirti, jau po kelių minučių; tuomet jis galbūt dar suskubtų pas Dagnę prieš jai nubundant. Už tai jis visiems

dėkotų ir visus šlovintų; jam būtų suteikta didžiulė malonė, ir toks jo karščiausias troškimas...

Tada jis užsimerkė ir užmigo.

Nagelis išmiegojo tris valandas. Kai atsibudo, danguje švietė saulė, ir visas miškas gaudė nuo skardaus paukščių čiulbesio. Jis atsisėdo ir apsidairė; staiga atmintyje iškilo visa, kas nutiko naktį; buteliukas tebesimėtė šalia, ir jis taip pat prisiminė, kaip karštai galop meldė Dievą, kad leistų jam greičiau numirti. O jis vis dar gyvas! Jam vėl sutrukdė kažkokia netikėta nelemta aplinkybė! Jis nieko nesuprato, veltui suko galvą, tik jautė, kad dar nemiręs!

Jis atsistojo, pasiėmė buteliuką ir žengė kelis žingsnius. Amžinai jam kelią pastoja kliūtys, kad ir ko imtųsi! Kodėl nesuveikė nuodai? Ten buvo grynas ciano vandenilis, daktaras patvirtino, kad tiek pakanka, daugiau nei pakanka; ir pastoriaus šuniui užteko šlakelio, kad pakratytų kojas. Buteliukas tas pats, buvo pusiaupilnis, jis savo akimis tai matė prieš išgerdamas. To buteliuko niekas daugiau neturėjo rankose, jis visada nešiojosi jį liemenės kišenėje. Na, kokios slaptos klastingos jėgos persekioja jį kiekviename žingsnyje?

Staiga jam tvyksteli, kad buteliukas vis dėlto buvo patekęs į svetimas rankas. Jis sustoja ir nevalingai suspragsi pirštais. Nekyla jokių abejonių, Minutis turėjo jį visą naktį. Per pobūvį, kurį pats surengė viešbutyje, jis atidavė Minučiui savo liemenę; buteliukas, laikrodis ir keletas popierių liko kišenėse; anksti iš ryto Minutis grąžino daiktus. Ak tas senas kvailas luošys, ir vėl jis prilindo su savo pasalūnišku gerumu! Kokia suktybė, kokia vylinga išdaiga!

Nagelis iš apmaudo sukando dantis. Ką jis pasakė tą naktį savo kambaryje? Argi pabrėžtinai nepareiškė, kad jam neužtektų drąsos išgerti nuodų? O šalia ant kėdės sėdėjo tas veidmainis supuvęs išgama, niekuo neišsiduodamas, kad netiki nė vienu jo žodžiu! Koks niekšas, koks slapukas! Parbėgo namo, išpylė iš buteliuko nuodus, gal net kruopščiai jį išskalavo, paskui iki pusės pripildė vandens. O po tokio kilnaus poelgio atsigulė į lovą ir ramiai užmigo!

Nagelis pajudėjo miestelio link. Kiek pailsėjusioje jo galvoje sukosi blaivios ir karčios mintys apie tai, kas nutiko. Po nakties įvykių jis jautėsi pažemintas ir apsijuokęs savo akyse. Tik pamanyk, jam netgi pasivaideno, kad tas vanduo kvepia migdolais, kad nuo jo sutraukia liežuvį ir apima mirties pojūtis! O kaip jis davėsi po mišką, liuoksėjo it patrakęs nuo to gurkšnelio paprasčiausio šulinio vandens, krikšto vandens! Įpykęs ir nukaitęs iš gėdos jis sustojo ir suriko nesavu balsu; bet netrukus apsižvalgė išsigandęs, kad kas nors galėjo jį išgirsti, ir lyg niekur nieko uždainavo.

Kuo ilgiau jis ėjo, tuo smagiau jį nuteikė šiltas, spinduliuojantis rytas ir nepaliaujamas paukščių čiulbėjimas. Priešpriešiais atriedėjo dviratis vežimas, vadeliotojas pasisveikino, Nagelis jam atsakė; iš paskos bėgantis šuva pavizgino uodegą ir pažvelgė jam į veidą... Bet kodėl jam šiąnakt nepavyko dorai ir garbingai numirti? Jis vis dar krimtosi dėl to; juk atsigulė poilsio kupinas palaimos, kad viskas baigta, ir išgyveno skaidrų džiaugsmą iki pat užsimerkdamas ir užmigdamas. Dagnė jau atsikėlė, gal ir iš namų spėjo išeiti, o jis niekuo negalėjo jos pradžiuginti. Kaip skaudžiai jis pasijuto apgautas! Minutis pridėjo dar vieną gerą darbą prie virtinės kitų savo geradarysčių, jis padarė jam paslaugą, išgelbėjo gyvybę – visai tokią pat

paslaugą, kokią jis pats kadaise suteikė nepažįstamam žmogui, nelaimėliui, nepanorusiam išlipti Hamburge. Už tai pelnė savo medalį už skęstančiųjų gelbėjimą, che che, *pelnė* savo medalį! Taigi, gelbėji žmones, kai kada nemąstydamas darai gerus darbus ir drąsiai trauki žmones iš mirties gniaužtų!

Gėdydamasis pats savęs jis nusėlino į savo viešbučio numerį ir atsisėdo ant kėdės. Kambaryje buvo švaru ir jauku, langai blizgėjo, ant jų kabojo ką tik išlygintos užuolaidos. Ant stalo stovėjo puokštė lauko gėlių. Dar niekada čia nebuvo gėlių, ta staigmena jį maloniai nustebino, ir jis pasitrynė delnus. Kaip tyčia tokią dieną! Koks mielas vargšės viešbučio kambarinės sumanymas! Geras žmogus toji Sara! Išties žavingas rytas. Net visi tie veidai turgaus aikštėje atrodė džiaugsmingi; gipsinių figūrėlių pardavėjas sėdėjo už prekystalio ir su pasimėgavimu rūkė molinę pypkę, nors dar ničnieko nebuvo pardavęs. Galgi ne taip ir blogai, kad žlugo beprotiškas praėjusios nakties planas! Jis su siaubu prisiminė baimę, kurią patyrė blaškydamasis po mišką ir ieškodamas vandens, net sudrebėjo apie tai pagalvojęs, ir tą valandėlę, saugiai įsitaisęs šviesiame, smagiame kambaryje, užlietame saulės, išgyveno nuostabų jausmą, kad jis išgelbėtas nuo viso pikto. Galų gale liko viena gera, tikra priemonė, kurios jis dar neišbandė! Būna, kad pirmą kartą mažumėlę nepasiseka, atsikeli vis dar gyvas; bet yra, pavyzdžiui, toks patikimas nedidukas šešių užtaisų revolveris, kurį kada tik prireikus galima įsigyti pirmoje pasitaikiusioje ginklų parduotuvėje. Atidėti nereiškia išsižadėti...

Į duris pabeldė Sara. Ji išgirdo, kad jis sugrįžo, ir atbėgo pranešti, jog pusryčiai paruošti. Nagelis pasišaukė ją benueinančią ir paklausė, ar gėlės nuo jos.

Taip, nuo jos, nesą už ką dėkoti.

Vis dėlto jis paspaudė jai ranką.

Ji šypsodamasi paklausė:

– Kur buvote visą naktį? Juk nenakvojote savo kambaryje!

– Paklausykite, – pasakė jis, – labai miela, kad pamerkėte man gėlių. Taip pat spėjote nuvalyti langus ir pakabinti naujas užuolaidas. Negaliu apsakyti, kaip mane pradžiuginote, ir už tai noriu jums palinkėti viso, kas geriausia.

Staiga pasidavęs vienai iš tų beprotybės akimirkų, kai jį visą užvaldo kokia nors nuotaika, kokia nors nenuspėjama užgaida, jis taria:

– Paklausykite, čia atvykdamas aš atsivežiau kailinius. Dievas žino, kur jie dabar nukišti, bet aš tikrai atsivežiau kailinius ir dabar noriu jums juos dovanoti. Taip, taip, tegu tai bus mano dėkingumo dovana, tvirtai nuspręsta – kailiniai jūsų.

Sara garsiai, iš širdies nusikvatojo. Kam jai kailiniai?

Na taip, ji teisi; jos reikalas, kur dėsianti kailinius; tik tegu suteikianti jam džiaugsmo ir priimanti dovaną... Užsikrėtęs gaiviu jos juoku jis taip pat sukvatojo ir ėmė pokštauti. Dievuliau, kokie dailūs jos pečiai! Bet ar ji patikėsianti, jog kartą jis regėjęs kiek daugiau jos grožybių, nei ji pati numananti? Taip, ji stovėjusi ant stalo valgomajame ir plovusi lubas, jis pamatęs ją pro durų plyšį; jos suknelė buvusi aukštai pakaišyta, ir jis įžiūrėjęs koją, dalį blauzdos, tikrai įžiūrėjęs pusę uolekčio puikios blauzdos. Che che che. Šiaip ar taip, dar neatėjus vakarui, po poros valandų, jis padovanosiąs jai apyrankę; ji galinti neabejoti. Ir neturinti pamiršti, kad kailiniai priklausantys jai...

Na, ir pamišėlis, ar jis visai išprotėjo? Sara juokėsi, bet jai ėmė darytis truputį baugu dėl daugybės jo keistų užmojų. Užvakar jis gerokai permokėjo moteriškei, atnešusiai jam skalbi-

nius; šiandien sumanė padovanoti jai savo kailinius. Ir miestelyje apie jį sklando visokių kalbų.

XX

Taip, jis pamišęs, tikrai pamišęs. Kitaip ir būti negali, nes Sara siūlė jam kavos, pieno, arbatos, net alaus siūlė – visko, kas tik įmanoma, o jis pakilo nuo pusryčių stalo, nors ką tik buvo atsisėdęs, ir išėjo palikęs nepaliestą valgį. Jis staiga prisiminė, kad kaip tik tokiu metu Marta pasirodydavo turguje su kiaušiniais; galbūt ji jau grįžo; būtų nuostabus sutapimas, jeigu šiandien jis vėl ją pamatytų, būtent šiandien. Jis užlipa laiptais į savo kambarį ir įsitaiso prie lango.

Priešais jį atsiveria visa turgaus aikštė; bet Martos niekur nematyti. Jis palaukia pusvalandį, valandą, įdėmiai žvalgydamas kiekvieną užkaborį, tik veltui. Galop jo dėmesį patraukia sujudimas prie pašto laiptų, kur susirinkęs būrys smalsuolių: viduryje smėlėtos gatvės, žmonių apsuptyje pasistrykčiodamas šoka Minutis. Jis be durtinio, taip pat nusiavęs batus; šoka ir be atvangos braukia prakaitą, o baigęs pasirodymą surenka iš žiūrovų eres. Taigi, Minutis ėmėsi senosios veiklos, vėl pradėjo šokti.

Nagelis palaukia, kol smalsuoliai išsiskirsto, tada nusiunčia žmogų jo pakviesti. Ir Minutis prisistato, kaip visada pagarbus, nuleista galva ir nudelbtomis akimis.

– Turiu jums laišką, – pasako Nagelis.

Jis paduoda jam voką, pats įkiša jį į Minučio durtinio kišenę ir užveda kalbą:

– Jūs įstūmėte mane į labai keblią padėtį, mano drauge, jūs apmulkinote mane, apvyniojote mane apie pirštą, tačiau negaliu nesižavėti ta jūsų suktybe, nors ji mane ir supykdė. Ar turite laisvo laiko? Pamenate, kažkada žadėjau jums kai ką paaiškinti? Tai va, dabar ir noriu tai padaryti, man atrodo, kad atėjo tinkamas laikas. Bet pirmiau leiskite paklausti: ar girdėjote, ką apie mane miestelyje kalba žmonės? Esą aš pamišęs! Noriu jus nuraminti – aš nesu pamišęs, jūs ir pats tai suprantate, ar ne? Pripažįstu, pastaruoju metu buvau kiek sutrikęs, mano gyvenime nutiko nemažai įvykių, ir ne visi jie buvo malonūs, taip jau lėmė likimas. Bet dabar aš vėl jaučiuosi atsigavęs, man viskas gerai. Prašau tai prisiminti... Turbūt neverta jums siūlyti ko nors išgerti?

Ne, Minutis nieko negersiąs.

– Aš taip ir žinojau... Trumpai tariant, jūs keliate man nepasitikėjimą, Grėgorai. Tikriausiai suprantate, ką turiu omenyje. Jūs apmovėte mane taip smarkiai, jog nebeketinu apsimetinėti, kad nieko neįvyko. Apdūmėte man akis itin svarbiame reikale, tegu iš nesavanaudiškų paskatų ir širdies gerumo, bet tai nieko nekeičia. Ar jūs laikėte savo rankose šį buteliuką?

Minutis dėbteli į buteliuką ir neatsako.

– Jame buvo nuodai, bet kažkas juos išpylė ir buteliuką iki pusės pripildė vandens. Šiąnakt jame buvo tik vanduo.

Minutis ir toliau tyli.

– Iš tikrųjų neįvykdytas joks blogas darbas. Tas, kuris tai padarė, turėjo kilnių tikslų, kaip tik siekė užkirsti kelią blogiui. Tai padarėte jūs.

Tyla.

– Ar ne?

– Taip, – pagaliau atsako Minutis.

– Taigi. Ir jūsų akimis pasielgta teisingai, bet mano akimis viskas atrodo kitaip. Kodėl jūs tai padarėte?

– Pamaniau, kad galbūt jūs...

Pauzė.

– Štai, matote! Bet jūs apsirikote, Grėgorai, jūsų geroji širdis jus suklaidino. Argi tą naktį, kai išsinešėte nuodus, pabrėžtinai aiškiai nepasakiau, kad man neužtektų drąsos imti jų į burną?

– Vis tiek bijojau, kad galite išgerti. Ir dabar juk išgėrėte.

– Išgėriau? Ką jūs šnekate? Che che, jūs pats apsigavote, gerasis žmogau. Tiesa, šiąnakt aš ištuštinau buteliuką, bet įsidėmėkite: pats neragavau to skystimo.

Minutis nustebęs pažvelgia į jį.

– Na štai, gavote ilgą nosį! Tarkim, išeinate naktį pasivaikščioti, prieinate prieplauką ir pamatote katę, kuri blaškosi po visą krantinę raitydamasi iš skausmo ir kęsdama baisiausias kančias. Sustojęs pažiūrite, kas atsitiko tai katei, ogi gerklėje jai kažkas užstrigę, ji prarijo meškerės kabliuką, vargšelė krenkščia ir visaip muistosi, bet kabliukas nė iš vietos, o jai iš burnos teka kraujas. Ką gi, sugaunate tą katę ir pamėginate ištraukti kabliuką, bet iš skausmo ji nenustygsta vietoje, persiverčia ant nugaros, įniršusi kerta nagais ir viens du pradrėskia jums skruostą, tarkim, taip, kaip pradrėkstas mano skruostas. Katė jau ima dūsti, o jai iš gerklės vis teka kraujas. Ką daryti? Kol svarstote, bažnyčios laikrodis išmuša dvi valandas; taigi per vėlu kviestis ką nors į pagalbą, juk antra valanda nakties. Staiga prisimenate, kad liemenės kišenėje nešiojatės išganingą nuodų buteliuką; nusprendžiate nutraukti gyvuliuko kančias ir pražiodęs sugirdote jam nuodų. Katė pamano prarijusi kažką

baisiai pavojinga, ji susigūžia ir apsidairo paklaikusiomis akimis, tada pašoka it apsėsta, ištrūksta ir vėl ima blaškytis po krantinę. Ir ką? Ogi buteliuke tik vanduo, jis negali numarinti, gali tik dar labiau padidinti kančias, ir katė toliau vaikšto su kabliuku gerklėje, kraujuodama ir sunkiai gaudydama orą. Anksčiau ar vėliau ji nukraujuos arba tyliai, siaubingai uždus viena prisiglaudus kokiam kamputy.

– Mano ketinimai buvo patys geriausi, – taria Minutis.

– O kaipgi! Jūsų ketinimai kitokie ir nebūna, tik patys geriausi ir sąžiningiausi. Jūsų tiesiog neįmanoma sugauti nukrypstant nuo doros kelio, tad iš esmės ta rafinuota kilniadvasiška suktybė su mano nuodais jums jokia naujiena. Štai dabar jūs ką tik šokote turgaus aikštėje. Stovėjau prie lango ir žiūrėjau į jus. Neketinu dėl nieko jums priekaištauti, tik noriu paklausti: kodėl nusiavėte batus? Juk dabar jūs su batais, tai kodėl šokote basas?

– Kad nenuplėščiau batų.

– Kaip ir tikėjausi! Žinojau, kad taip atsakysite, todėl ir paklausiau. Jūs esate įsikūnijęs taurumas su pora batų, teisingiausias žmogus visame miestelyje. Viskas jumyse dora ir kilnu, be dėmelės ir be raukšlelės. Kadaise norėjau jus išbandyti ir siūliausi sumokėti, kad prisiimtumėte svetimo vaiko tėvystę. Tačiau nors gyvenate vargingai ir tie pinigai jums būtų labai pravertę, jūs tuoj pat atmetėte mano pasiūlymą. Jūsų sieloje kilo sąmyšis vien nuo minties apie tokį nešvarų sandėrį, ir aš likau it musę kandęs, nors siūliau jums net du šimtus kronų. Jeigu būčiau žinojęs tai, ką žinau dabar, nebūčiau taip šiurkščiai jūsų įžeidęs. Tada dar aiškiai neįsivaizdavau, koks jūs žmogus, užtat dabar žinau, kad priešais jus reikia raginti ir susyk stabdyti savo žirgą. Na, ir puiku! Betgi grįžkime prie to, apie ką

kalbėjome... Jūs nusiaunate batus ir šokate basas, nesistengdamas atkreipti į tai žmonių dėmesio, nepaisydamas skausmo ir nesiskųsdamas, – tokia jūsų charakterio ypatybė. Jūs neaimanuojate, nesakote, pavyzdžiui: „Žiūrėkite, aš nusiaunu batus, kad jų nenuplėščiau, neturiu kitos išeities, aš toks vargšas!“ Ne, jūs veikiate, jei galima taip pasakyti, nebyliai. Jūs nuosekliai laikotės principo niekada nieko neprašyti, tačiau pasiekiate viską, ko norite, nors pats nepraveriate burnos. Jūs visiškai nepriekaištingas tiek kitų žmonių, tiek savo akyse, savo sąmonėje. Aš įvardiju šį jūsų charakterio bruožą ir einu toliau; turėkite kantrybės, galų gale paaiškinsiu, ką žadėjęs... Sykį jūs kai ką pasakėte apie panelę Gudę, dažnai prisimenu tuos jūsų žodžius; jūs pasakėte, kad galbūt ji nėra tokia jau neprieinama, tereikia gražiai elgtis, bent jau jūs buvote nemažai pasiekęs...

– Betgi...

– Matote, aš viską prisimenu. Prasitarėte man tą vakarą, kai mudu sėdėjome čia ir gėrėme, tiksliau, aš gėriau, o jūs žiūrėjote. Sakėte, kad Marta... Taip, vadinote ją tiesiog Marta ir taip pat užsiminėte, kad ji visada kreipiasi į jus vardu, ar ne? Aš nemeluoju, juk ji vadina jus Juhanesu? Matote, ir šitai prisimenu. Tai va, jūs sakėte, kad Marta jums leidusi viską su ja daryti, ir sulig tais žodžiais parodėte išties nepadorų gestą su smiliumi...

Minutis pašoka užkaitusiu veidu ir sušunka pertraukdamas Nagelį:

– Aš to niekada nesakiau! Niekada nesakiau!

– Nesakėte? Kaip taip gali būti? Ar tikrai nesakėte? O ką, jeigu pakviesčiau Sarą ir paprašyčiau ją paliudyti, kad per mūsų pokalbį ji tūnojo gretutiniame kambaryje ir viską nusiklausė pro šias plonas sienas? Tokių plonų man dar neteko matyti!

Na, bet dabar jūs viską sugadinote išsigindamas savo žodžių. Mielai būčiau jus dar pakamantinėjęs, man buvo smalsu, dažnai apie tai pagalvodavau; bet jeigu neigiate tai sakęs, tada tiek to! Beje, prašau jus vėl atsisėsti, neišlėkite galvotrūkčiais kaip aną kartą. Be to, durys užrakintos, aš jas užrakinau.

Nagelis prisidega cigarą ir staiga visas nustėrsta.

– O švenčiausiasis! – šūkteli jis. – Dieve tu mano, kaip aš suklydau! Pone Grėgorai, labai prašau man atleisti. Jūs kalbate tiesą, tikrai to nesakėte! Pamirškite, ką jums prišnekėjau, mielas drauge, tai pasakė kitas žmogus, ne jūs, dabar prisiminiau, išgirdau prieš porą savaičių. Kaip galėjau bent akimirką patikėti, kad jūs išdrįstumėte šitaip sukompromituoti damą – ir visų pirma susikompromituoti pats! Nesuprantu, kaip man galėjo šauti į galvą, turbūt esu gerokai pamišęs... Beje, įsidėmėkite: aš pripažįstu suklydęs ir tuoj pat atsiprašau, vadinasi, nesu pamišęs, ar ne? Nors kalbu kiek nerišliai, kiek karštakošiškai, nemanykite, kad darau tai tyčia, nenoriu užkalbėti jums dantų, nemanykite. Juk tai ir neįmanoma, kai jūs pats beveik nepratariate nė žodžio. Kalbu taip keistai, taip neapgalvotai, nes šią akimirką tokia mano nuotaika, tai ir visa priežastis. Atleiskite, aš vėl nukrypau nuo temos. Galbūt jūs nekantraujate ir laukiate nesulaukiate mano paaiškinimo?

Minutis neatsako. Nagelis pašoka iš vietos ir ima nervingai žingsniuoti nuo lango prie durų ir vėl atgal. Staiga sustoja ir taria, lyg viskas jam būtų įsiėdę iki gyvo kaulo:

– Tikrai nebeturiu noro su jumis žaisti, atvirai pasakysiu jums savo nuomonę! Taip, iki pat šios akimirkos aš tyčia mėginau jus supainioti, kad ką nors iš jūsų išpeščiau. Išbandžiau visus įmanomus būdus, bet nieko nepasiekiau, ir aš jau pavargau. Ką gi, o dabar, Grėgorai, lauktasis paaiškinimas!

Giliai širdyje manau, kad jūs esate užsislaptinęs sukčius. Taip, užsislaptinęs sukčius.

Minutis vėl sudrebėjo, jo baugščios akys bejėgiškai lakstė į visas puses, o Nagelis tęsė:

– Jūs nesakote nė žodžio, puikiai tvardotės. Man nepavyksta jūsų pajudinti nė per nago juodymą, jumyse slypi labai retos rūšies nebyli jėga; žaviuosi jumis, keliate man didžiulį susidomėjimą. Pamenate, kaip visą vakarą kalbėjau su jumis, nenuleisdamas nuo jūsų akių, ir vis tvirtinau, kad jūs krūpčiojate? Taip bandžiau pasistūmėti į priekį. Stebėjau jus ir įvairiais būdais mėginau prie jūsų prisikasti, beveik visada nesėkmingai, aš tai pripažįstu, mat jums neįmanoma nieko prikišti. Tačiau nė akimirkos neabejojau, kad esate koks nors slaptas nuodėmiautojas, pažiūrėti toks romus ir šventuoliškas. Neturiu prieš jus jokių įrodymų, deja, aš jų stokoju, tad jums nėra ko nerimauti, visa tai liks tik tarp mūsų. Bet ar suprantate, kaip galiu būti toks įsitikinęs savo teisumu, nors neturiu jokių įrodymų? Va ir nesuprantate. Ir vis tiek kažkaip savotiškai nunarinate galvą, kai mudu apie ką nors šnekamės; ir jūsų akių tokia ypatinga išraiška, visada sumirksite tardamas tam tikrus žodžius arba kai mes paliečiame tam tikrus klausimus; be to, jūsų balsui būdingas savos rūšies šniokštimas, o, koks balsas! Bet apskritai jūsų asmuo man kelia antipatiją, kažką pajuntu ore jums priartėjus, ir mano sielą tuoj ima purtyti iš koktumo. Jūs nesuprantate? Aš irgi nesuprantu, bet taip jau yra. Dievaži, vis dar jaučiuosi įsitikinęs, kad einu teisinga kryptimi, bet negaliu jūsų prigriebti, nes neturiu įrodymų. Kai lankėtės čia paskutinį kartą, paklausiau jūsų, kur buvote birželio šeštąją. Ar norite sužinoti, kodėl paklausiau? Mat birželio šeštoji – Karlseno mirties diena, o iki tol maniau, kad jūs nužudėte Karlseną.

– Kad aš nužudžiau Karlseną! – priblokštas pakartoja Minutis ir vėl nutyla.

– Aha, iki tol taip maniau. Įtarinėjau, kad tai jūsų darbas. Štai iki ko mane privedė nuojauta, kad esate vienoks ar kitoks sukčius. Dabar aš taip nebemanau, pripažįstu, kad suklydau, perlenkiau lazdą, ir prašau man atleisti. Norite tikėkite, norite ne, bet labai nusiminiau supratęs, kad taip neteisingai jus įtarinėjau, ir vakarais likęs vienas melsdavau jūsų man dovanoti. Ir nors šiuo atveju smarkiai suklydau, vis tiek neabejoju, kad jūs – nedoras ir slidus žmogus, tenubaudžia mane Dievas, jūs toks esate! Širdies gilumoje jaučiu, dabar stovėdamas ir žiūrėdamas į jus, kaip Dievą myliu, jūs toks esate! Kodėl aš toks įsitikinęs? Atkreipkite dėmesį: iš pradžių galvojau apie jus tik labai gerai, ir visi vėlesni jūsų poelgiai ir žodžiai buvo dori ir teisingi, net kilnūs. O kartą jūs man nepaprastai gražiai prisisapnavote: buvote plynoje pelkėje ir baisiai kentėjote, nes aš jus kankinau, ir vis tiek man dėkojote parpuolęs ant kelių, kad nesuteikiau jums dar didesnių kančių ir dar labiau jūsų nenuskriaudžiau. Štai kaip jus sapnavau, labai gražus sapnas. Ir miestelyje nėra nė vieno žmogaus, manančio, kad galėtumėte padaryti kokią nors nedorybę, visi apie jus kuo puikiausios nuomonės, visi jaučia jums simpatiją, taip sugebate slapukauti. Ir vis dėlto, mano sielos akimis, jūs esate bailus, pataikūniškas Dievo angelas, apie kiekvieną atsiliepiantis geru žodžiu ir kasdien padarantis po gerą darbą. O ar kada apšmeižėte mane, ar iškrėtėte man kokią niekšybę, ar išdavėte mano paslaptis? Ne, ne, nieku gyvu, ir tai susiję būtent su jūsų gebėjimu laviruoti, jūs su visais geras, niekada niekuo nenusikalstate, jūs šventas, nepriekaištingas ir be jokios nuodėmės prieš žmones. Ir pasauliui to užtenka, tik man neužtenka, ir aš

toliau jus įtarinėju. Kai pirmą kartą jus sutikau, man nutiko šis tas keista. Jau dvi dienos gyvenau šiame miestelyje, buvo antra valanda nakties. Pamačiau jus prie Martos Gudės trobelės, šalia krantinės. Staiga išdygote vidury gatvės, bet nepastebėjau, iš kur atėjote; jūs palaukėte, leidote man praeiti, o kai susigretinome, pašnairavote į mane. Tuomet aš jūsų dar nepažinojau, bet vidinis balsas man šnipštelėjo atkreipti į jus dėmesį ir pasakė, kad jūsų vardas Juhanesas. Net mirdamas galėčiau ištarti: man širdis pakuždėjo, kad jūs vardu Juhanesas ir kad turiu atkreipti į jus dėmesį. Tik daug vėliau sužinojau, kad jūsų tikrai toks vardas. Nuo tos nakties neišleidžiu jūsų iš akiračio, bet jums nuolat pavyksta nuo manęs paspukti, niekaip nepriremiu jūsų prie sienos. Galiausiai netgi ėmėte ir suklastojote paskutinį šlakelį mano nuodų vien iš doringos ir kilniadvasiškos baimės, kad nesugalvočiau jų išgerti. Kaip man jums paaiškinti, ką po viso to jaučiu? Jūsų tyrumas mane siutina, jūsų gražūs žodžiai ir poelgiai tik atitolina mane nuo tikslo – pričiupti jus. Noriu nuplėšti jums kaukę ir priversti jus išduoti savo tikrąją prigimtį. Kaskart, kai pamatau jūsų žydras melagingas akis, iš antipatijos mane net nupurto, susigūžiu priešais jus ir jauste jaučiu, kad sieloje esate sukčius. Net šią akimirką man dingojas, kad mintyse šaipotės iš manęs ir, nors atrodote nusiminęs ir sugniuždytas, paslapčia bjauriai kikenate, nes neturiu jokių įrodymų ir nieko negaliu jums padaryti.

Ir dabar Minutis neprataria nė žodžio. Nagelis neatlyžta:

– Jūs, žinoma, laikote mane baisiu nenaudėliu ir storžieviu, jei galiu mesti jums tokius kaltinimus tiesiai į veidą? Tiek to, man tai nerūpi, galite manyti apie mane ką tinkamas. Šią akimirką širdies gilumoje suvokiate, kad aš pagriebiau jus už pakarpos, ir man to pakanka. Bet kodėl jūs pakenčiate tokį

mano elgesį? Kodėl neatsistojate, nespjaunate man į veidą ir neišeinate?

Minutis tarytum atsikvošėjęs pakelia akis ir taria:

– Juk jūs užrakinote duris.

– Tik pažiūrėkite, kas atsibudo! – šūkteli Nagelis. – Nejau mėginsite man įteigti, esą jūs tikite, kad durys užrakintos? Durys atdaros, pažvelkite, dabar aš jas atlapojau! Pasakiau, kad jos užrakintos, norėdamas jus išbandyti, paspendžiau jums spąstus. Iš tikrųjų visą laiką žinojote, kad durys neužrakintos, tik apsimetėte to nežinąs vien tam, kad galėtumėte čia sėdėti kaip visada nutaisęs tyrą, nekaltą veidą ir leistis skriaudžiamas. Jūs neišėjote iš kambario, ne, jūs net nepajudėjote. Kai tik užsiminiau, kad kai kuo jus įtariu, ištempėte ausis, jums magėjo sužinoti, kiek aš žinau, kiek galiu būti pavojingas. Dievaži, taip ir yra, galite neigti, jei norite, man vis vien... Ir kodėl aš dabar su jumis aiškinuosi? Jūs teisėtai galite mane to paklausti, nes, atrodytų, visa tai ne mano reikalas. Mielas drauge, vis dėlto tai mano reikalas, ir visų pirma noriu jus perspėti. Patikėkite, dabar kalbu nuoširdžiai. Vienaip ar kitaip, jūs gyvenate slaptą sukčiaus gyvenimą, ir tai įmanoma tik tam tikrą laiką. Vieną gražią dieną viskas išplauks į šviesą, ir bet kas galės jus trypti. Tai pirma. Antra, nors ir atkakliai ginatės, nuojauta man sako, kad su panele Gude jus sieja artimesni santykiai, nei norite parodyti. O kaipgi aš susijęs su panele Gude? Jūs vėl teisus. Į tokį klausimą neturiu ko atsakyti – panelė Gudė man turėtų rūpėti mažiau nei bet kas kitas. Bet apskritai turiu teisę krimstis, nes jūs bendraudamas su panele Gude galite užkrėsti ją savo šventuolišku ydingumu. Štai kodėl nusprendžiau su jumis pasiaiškinti.

Nagelis vėl prisidega cigarą ir taria:

– Dabar jau baigiau, o durys neužrakintos. Ar jaučiatės nuskriaustas? Galite tylėti, galite atsakyti – elkitės, kaip jums patinka. Bet jeigu nuspręsite atsakyti, tegu už jus kalba jūsų vidinis balsas. Mielas drauge, kol dar neišėjote, pasakysiu jums dar kai ką: aš nelinkiu jums nieko bloga.

Tyla.

Minutis atsistoja, įkiša ranką į durtinio kišenę ir ištraukia voką. Tada pareiškia:

– Dabar negaliu jo paimti.

Nagelis nesitikėjo tokio akibrokšto, voką jau buvo pamiršęs.

– Nejau nepaimsite? Kodėl?

– Negaliu paimti, ir tiek.

Minutis padeda voką ant stalo ir žengia prie durų. Nagelis su voku rankoje nuseka jam iš paskos, jo akys pritvinksta ašarų, o balsas staiga sudreba.

– Vis tiek paimkite jį, Grėgorai!

– Ne! – atšauna Minutis. Jis atidaro duris.

Nagelis vėl jas užstumia ir dar kartą paprašo:

– Paimkite, paimkite! Verčiau laikykite mane pamišėliu, išmeskite iš galvos, ką šiandien prišnekėjau. Aš visai pamišęs, neverta kreipti dėmesio, kad ištisą valandą svaičiojau ir taukiau niekus. Turbūt pats suprantate, kad negalima paisyti mano žodžių, jei jau man pasimaišė protas, ar ne? Tik paimkite voką, nelinkiu jums nieko bloga, kad ir koks būčiau pakrikęs. Paimkite jį, dėl Dievo, ten visai nedaug, patikėkite, tik menkniekis. Norėjau galiausiai palikti jums laišką, nuolat mąsčiau apie tai, kad paliksiu jums laišką, kas, kad beveik tuščią. Ten tik mažmožis. Matot, esu jums labai dėkingas.

Sulig tais žodžiais jis įbruko voką Minučiui į ranką ir nubėgo

prie lango, kad nereikėtų paimti jo atgal. Bet Minutis nenusileido, jis padėjo laišką ant stalo ir papurtė galvą.

Jis išėjo.

XXI

Jį persekiojo nesėkmės. Ar lindėtų savo kambaryje, ar vaikštinėtų gatvėmis, Nagelis niekur negalėjo rasti ramybės; jo galvoje sukosi tūkstančiai minčių, ir kiekviena iš jų kėlė savitą buką skausmą. Kodėl jam taip nesiseka? Jis negalėjo to suprasti; jautėsi užspeistas iš visų pusių. Jam netgi nepavyko įkalbėti Minučio paimti laiškelio, kurį norėjo jam palikti.

Viskas atrodė rūškana ir beviltiška. Maža to, jį apniko kažkokia nervinga baimė, lyg iš pasalų jo tykotų koks slaptas pavojus. Jis dažnai krūptelėdavo pagautas neaiškaus išgąsčio, vos ant langų suplazdendavo užuolaidos. Ką dar jam teks iškęsti? Griežtoki jo veido bruožai, niekada nebuvę gražūs, tapo dar nepatrauklesni, nes smakras ir skruostai apžėlė tamsiais barzdaplaukiais. Jam taip pat pasirodė, kad paausiai dar labiau pražilo.

Na, ir kas? Argi nešviečia saulė, argi jis nesijaučia laimingas dėl to, kad dar gyvena ir gali eiti kur panorėjęs? Argi jam uždraustos kokios nors grožybės? Virš turgaus aikštės ir jūros spindi saulė, išpuoselėtuose sodeliuose prie kiekvieno namo čiulba paukščiai, purpsėdami nuo šakos ant šakos; viskas užlieta auksu, jame maudosi žvyruotos gatvės, o ant bažnyčios bokšto smaigalio kybo sidabruotas bumbulas ir švyti it milžiniškas deimantas dangaus fone.

Jį pagauna nežabotas džiaugsmas, toks stiprus ir nevaldomas susižavėjimas, kad jis akimoju persisveria per langą ir numeta keletą sidabrinių vaikams, žaidžiantiems prie viešbučio laiptų.

– Būkite geručiai! – susijaudinęs šiaip ne taip pralemena.

Ko jam bijoti? Ir atrodo jis ne prasčiau nei visada; be to, kas jam trukdo nusiskusti barzdą ir susitvarkyti? Tai jo paties valioje. Ir jis nudrožia pas barzdaskutį.

Dar prisimena, kad jam reikia kai ko nusipirkti; taip pat negalima pamiršti apyrankės, kurią pažadėjo Sarai. Ir smagiai niūniuodamas, nerūpestingai kaip viskuo patenkintas vaikas jis imasi reikalų. Jam tik pasivaideno, kad reikia kažko bijoti.

Gera nuotaika jo neapleidžia, ir jis pasineria į šviesias mintis. Ką tik jis griežtai aiškinosi su Minučiu, bet pokalbis jau beveik išgaravo jam iš galvos, liko tik miglotas prisiminimas, lyg iš sapno. Minutis atsisakė paimti iš jo voką; bet juk ir Martai yra paruoštas vokas. Nekantraudamas pasidalyti savo trykštančiu džiaugsmu su kitais jis pasišauna kaip nors jį perduoti. Kaip jam derėtų pasielgti? Jis atidaro savo piniginę ir suranda laišką. Turbūt neišdrįs slapta nusiųsti jo Dagnei? Ne, neišdrįs. Jis susimąsto, būtinai nori tuoj pat išsiųsti laišką; toks ten ir laiškas, tik pora banknotų, nė vieno žodžio; galbūt galėtų paprašyti daktarą Stenerseną jį perduoti? Sumanymas jam patinka, ir jis patraukia pas daktarą Stenerseną.

Buvo šešta valanda.

Jis pabeldžia į daktaro kabineto duris; jos užrakintos. Jis įžengia į kiemą ketindamas pasiteirauti virtuvėje, bet staiga iš sodo jį pašaukia ponia Stenersen.

Ten susėdę prie plataus akmeninio stalo šeimininkai geria kavą. Su jais keletas svečių – pora damų, pora ponų; taip

pat Dagnė Chelan baltutėle skrybėle, apjuosta smulkių šviesių gėlyčių pyne.

Nagelis ketindamas pasišalinti sulemena:

– Ėjau pas daktarą...

O Dieve, ar jis nesusirgęs?

Ne, ne, sveikata nesiskundžiąs.

Na, tokiu atveju niekas neleisiąs jam išeiti.

Ir ponia Stenersen patraukė jį už rankos. Dagnė pakilo norėdama užleisti jam savo kėdę. Jis pažvelgė į ją, jie pažvelgė vienas į kitą. Ji net atsistojo dėl jo ir tyliai pratarė: „Prašom, štai jums kėdė!“

Bet jis surado laisvą vietą šalia daktaro ir atsisėdo tenai.

Toks sutikimas jį šiek tiek suglumino. Dagnė žvelgė į jį meiliu žvilgsniu, ji ką tik norėjo užleisti jam savo kėdę. Jo širdis smarkiai plakė; gal vis dėlto galima jai patikėti voką, skirtą Martai?

Netrukus į jo sielą grįžo ramybė. Jie nepaprastai gyvai šnekučiavo tai apie viena, tai apie kita; jį vėl užvaldė tas skaidrus džiaugsmas, nuo kurio ima virpėti balsas. Juk jis gyvas, dar nemirė ir nemirs. Aplink stalą, užtiestą balta staltiese ir nustatytą blizgančiais sidabriniais indais, žaliame vešliame sode sėdi būrelis linksmų žmonių, jie juokiasi ir šaudo akimis; tai ar yra dėl ko nukabinti nosį?

– Kodėl jums mūsų nepamaloninus, nepaėmus savo smuiko ir mums nepagriežus? – tarė ponia Stenersen.

Kaip jai ir į galvą atėjusi tokia mintis!

Kadangi ir kiti ėmė prašyti, jis garsiai nusijuokė ir pasakė:

– Betgi aš neturiu smuiko!

Jie nusiųsią ką nors pas vargonininką, smuikas būsiąs pristatytas po akimirkos.

Ne, neverta, jis neimsiąs jo į rankas. Be to, vargonininko smuikas sugadintas rubinų, kuriais nusagstytas jo postygis, skambesys pasidaręs kaip stiklo, į tą vietą tikrai nereikėję dėti jokių puošmenų, neįmanoma klausytis. Beje, jis nebemokąs vedžioti stryko, tiesą sakant, niekada nemokėjęs; juk niekas negalįs žinoti to geriau už jį patį, ar ne?.. Ir jis papasakojo, ką jam teko išgyventi, kai jo griežimas pirmą ir paskutinį kartą buvo aptartas viešai. Tas įvykis turėjęs kone simbolinę reikšmę. Jis gavęs laikraštį vakare ir perskaitęs jį jau gulėdamas lovoje; tada buvęs dar labai jaunas, gyvenęs su tėvais, o straipsnelis apie jį pasirodęs vietiniame laikraštyje. O, kiek jam buvę džiaugsmo! Jis perskaitęs tą straipsnelį daug kartų ir užmigęs, bet pamiršęs užpūsti žvakes. Naktį jis pabudęs, vis dar užsimiegojęs, žvakės sudegusios, kambaryje tamsu; bet ant grindų įžiūrėjęs kažką baltuojant, ir kadangi jo kambaryje stovėjusi balta spjaudyklė, pamanęs: štai kur spjaudyklė! Gėda sakyti, bet jis nusispjovęs ir išgirdęs, kad pataikęs. O kadangi taip puikiai pataikęs pirmąjį kartą, spjovęs dar kartą ir vėl pataikęs. Tada vėl atsigulęs miegoti. Iš ryto taigi pamatęs, kad jo spjaudyta ant brangiojo laikraščio, ant itin palankios viešosios nuomonės apie jį. Che che, buvę labai liūdna!

Pasakojimas visus pralinksmino, ir nuotaika prie stalo pagyvėjo. Vis dėlto ponia Stenersen pasakė:

– O jūs išties atrodote kiek labiau pablyškęs nei įprastai.

– Ak, tai nieko nereiškia, man viskas gerai, – atsakė Nagelis ir garsiai nusijuokė iš būgštavimų dėl jo sveikatos.

Staiga jo skruostai nukaista, jis pakyla nuo suolo ir pareiškia, kad vis dėlto jam ne viskas gerai. Pats nesuprantąs, kas darosi, bet jo nepaliekanti nuojauta, kad jį užklups kažkas netikėta, jam truputį baisu. Che che, ir sugalvok tu man! Juk

tai juokinga ir nieko nereiškia, tiesa? Jau turėjęs keistos patirties.

Visi ėmė jį prašyti papasakoti.

Ar verta? Tai nereikšminga, kvaila istorija, kam jis gaišinsiąs jų laiką? Nenorintis, kad draugija nuobodžiautų.

Jie tikrai nenuobodžiausią.

Taip, bet pasakoti teksią ilgai. Viskas prasidėję dar San Franciske, tuokart, kai jis rūkęs opijų...

– Opijų? Dieve, kaip įdomu!

– Ne, ponia, tai veikiau nemalonu, nes dabar vidury baltos dienos mane kamuoja kažkokia baimė. Tik nepamanykite, kad opijų rūkau kiekvieną dieną: rūkiau tik du kartus, ir antras kartas buvo visai neįdomus. Bet pirmąjį sykį patyriau išties kai ką neįprasta, tai tiesa. Pakliuvau į tokią landynę. Kaip aš ten patekau? Visai atsitiktinai! Retkarčiais vaikštinėju gatvėmis ir stebiu žmones, išsirinkęs kokį vieną paseku per atstumą ir žiūriu, kur tas žmogus galiausiai pranyks. Aš nebijau užeiti į namą ir palypėti laiptais, kad pamatyčiau, už kurių durų jis pasislėps. Dideliuose miestuose nepaprastai įdomu taip bastytis naktimis, gali užmegzti keisčiausių pažinčių. Na, bet ne apie tai kalba! Taigi esu San Franciske ir klaidžioju gatvėmis. Naktis, priešais mane žingsniuoja aukšta, liesa moteris, nenuleidžiu nuo jos akių; praeiname pro dujinius žibintus, ir jų šviesoje įžiūriu, kad ji plonai apsirengusi, ant kaklo pasikabinusi kryželį iš žalių akmenukų. Kur ji susiruošė? Moteris pereina keletą kvartalų, pasuka už gatvės kampo ir žengia toliau, vis toliau, o aš stengiuosi neatsilikti. Pagaliau atsiduriame kinų kvartale, ji nulipa į rūsį, aš nuseku iš paskos; ji žengia ilgu koridoriumi, aš – taip pat. Mums iš dešinės mūrinė siena, iš kairės – kavinės, kirpyklos ir skalbyklos. Moteris sustoja prie

vienų durų ir pabeldžia, pro durų langelį pažvelgia įkypos akys, ir ji įleidžiama į vidų. Aš truputį palaukiu, ramiai pastoviu, tada irgi pabeldžiu, durys vėl atsiveria, ir aš įsmunku vidun.

Patalpoje daug dūmų, kažkas garsiai kalba. Šalia prekystalio stovi liesoji moteris ir aiškinasi su kinu, vilkinčiu mėlyną palaidinę, užleistą ant kelnių. Prieinu kiek arčiau ir išgirstu, kad ji pageidauja už kažkiek užstatyti savo kryželį, bet nesutinka jo atiduoti, nori jį pasilaikyti. Tuomet iš jos du doleriai, o pridėjus skolą iš seniau – trys doleriai. Ką gi, moteris pabėdoja, nubraukia ašarėlę kitą ir pagrąžo rankas; ji mane labai sudomina. Įdomus pasirodo ir kinas su palaidine, jis nesileidžia į jokias kalbas, kol jam nebus atiduotas kryželis; pinigai arba užstatas!

– Prisėsiu čia ir truputį palauksiu, – taria moteris. – Žinau, kad galų gale nusileisiu, kad galų gale su viskuo sutiksiu. Bet neturėčiau to daryti!

Tada ji sukūkčioja kinui prie veido ir pagrąžo rankas.

– Ko neturėtumėte daryti? – paklausiu.

Tačiau ji išgirsta, kad aš užsienietis, ir man neatsako.

Ji mane nepaprastai sudomina, ir aš nusprendžiu jai padėti. Galėčiau paskolinti jai tuos pinigus, kad pamatyčiau, kas iš to bus. Padarau tai vien iš smalsumo, paskui kyšteliu jai dar vieną dolerį, kad pažiūrėčiau, ką ji veiks su juo. Turėtų būti smagi pramoga.

Ji išpučia akis ir man padėkoja, nieko nesako, tik daug kartų palinksi galva įsmeigusi į mane ašarotą žvilgsnį, o juk padėjau jai vien iš smalsumo. Ką gi, ji susimoka prie prekystalio ir tuoj pat pareikalauja kambario. Atidavė visus pinigus, kiek turėjo.

Ji išeina, aš nuseku iš paskos. Mes vėl žengiame ilgu kori-

doriumi su numeruotais kambariais iš abiejų pusių, moteris įsmunka į vieną iš tų kambarių ir uždaro duris. Aš valandėlę palaukiu, bet ji negrįžta; trūkteliu durų rankeną – užrakinta.

Tada įeinu į gretimą kambarį ir imu laukti. Ten pastatyta raudona kušetė ir įtaisytas skambutis, kambarį apšviečia sieninė lempa. Atsigulu ant kušetės, laikas slenka lėtai, man nuobodu. Neturėdamas ko veikti nuspaudžiu skambučio mygtuką. Nieko nenoriu, bet paskambinu.

Pasirodo jaunas kinas, jis pažvelgia į mane ir vėl pranyksta. Praeina kelios minutės. „Sugrįžk, leisk man dar kartą į tave pažiūrėti! – tariu pats sau norėdamas prastumti laiką. – Kur pradingai?!“ Ir vėl paskambinu.

Tuomet vaikinukas grįžta, be garso, nelyginant dvasia, slysdamas veltinėmis šlepetėmis. Jis nieko nesako, aš irgi nieko nesakau; jis paduoda man mažytę porcelianinę pypkę su ilgu, plonu kandikliu, aš paimu ją. Tada jis prikiša man žariją, ir aš užsirūkau. Neprašiau pypkės, bet rūkau. Netrukus man ima spengti ausyse...

Paskui nieko nepamenu, tik po kurio laiko pajuntu, kad aš kažkur aukštai, kad pradedu kilti, kad sklendžiu oru. Aplink mane neapsakomai šviesu, o debesys, plaukiantys į mane, balti. Kas aš esu ir kur skrendu? Bandau prisiminti – veltui, bet pakylu neapsakomai aukštai. Tolumoje regiu žalias pievas, mėlynus ežerus, slėnius ir kalnus, nutviekstus auksinės žaros; girdžiu žvaigždžių muziką, ir erdvė aplink mane banguoja nuo melodijų. Bet didžiausią malonumą man teikia balti debesys, jie plaukia kiaurai manęs, ir man ima dingotis, kad mirsiu nuo tos palaimos. Tai trunka amžinybę, aš prarandu laiko pojūtį ir pamirštu, kas esąs. Staiga man per širdį perbėga kažkoks žemiškas prisiminimas, ir iškart imu kristi.

Aš krintu, krintu, šviesa priblėsta, aplink mane darosi vis tamsiau, apačioje pamatau žemę ir imu susivokti, ten, žemai, – miestai, vėjas ir dūmai. Tuomet sustoju. Apsidairau – mane supa jūra. Nebesijaučiu laimingas, kliuvinėju už akmenų, man šalta. Po mano kojomis baltas smėlėtas dugnas, o viršuje nematyti nieko daugiau, tik vanduo. Leidžiuosi plaukti, praneriu pro daugybę keistų augalų storais žaliais lapais ir jūros gėles, linguojančias ant liaunų stiebelių, – esu nebyliame pasaulyje, kur negirdėti nė garso, bet viskas gyva ir judru. Dar keli rankų mostai, ir aš priplaukiu koralų rifą. Koralų ten nebėra, rifas nusiaubtas, bet tariu sau: „Kažkas čia jau buvo!“ Ir nebesijaučiu toks vienišas, nes kažkas čia buvo iki manęs. Plaukiu toliau, noriu pasiekti krantą, bet šįsyk sustoju vos po dviejų yrių. Sustoju, nes priešais ant dugno matau gulint žmogų; tai moteris, ji aukšta ir liesa, visa susidraskiusi tyso ant akmens. Paliečiu ją ir suvokiu, kad mes pažįstami; ji negyva, bet aš nesuprantu, kad ji negyva, o atpažįstu ją iš kryželio su žaliais akmenukais. Tai ta pati moteris, paskui kurią neseniai atsekiau ilgu koridoriumi iki numeruotų kambarių. Jau ketinu plaukti toliau, bet sustoju ir paguldau ją kitaip; ji guli išdrikusi ant didelio akmens, ir tas vaizdas mane nemaloniai paveikė. Ji plačiai atsimerkusi, bet aš nutempiu ją ant balto smėlio, o kryželį, kabantį jai ant kaklo, pakišu po suknele, kad žuvys jo neatimtų. Tada nuplaukiu tolyn...

Iš ryto sužinojau, kad naktį moteris nusižudė. Ji įšoko į jūrą netoli kinų kvartalo; jos kūnas buvo rastas auštant. Labai keista, bet ji mirė. „Galbūt galėčiau vėl ją pamatyti, jei pasistengčiau!“ – pamaniau. Ir dar sykį parūkiau opijaus tikėdamasis ją sutikti, bet ji nepasirodė.

Kaip keista! Bet paskiau vėl kai kas nutiko. Buvau grįžęs į

Europą, gyvenau savo namuose. Vieną šiltą naktį išėjau pasivaikščioti, nuklydau iki uosto, prie siurblių, ir ten kurį laiką sukinėjausi klausydamasis, ką laivuose šneka žmonės. Aplinkui tvyrojo tyla, siurbliai neveikė. Galiausiai aš pavargau, tačiau nenorėjau eiti namo, nes buvo labai šilta. Užlipau ant vieno iš siurblių ir ten atsisėdau. Bet naktis buvo tokia rami ir šilta, jog akys pačios užsimerkė, ir aš kietai užmigau.

Mane kažkas pašaukia, ir aš pabundu, pažvelgiu žemyn: apačioje ant akmenų stovi moteris. Ji aukšta ir liesa; plykstelėjus dujiniam žibintui pamatau, kad ji labai plonai apsirengusi.

Aš pasisveikinu.

– Lyja, – taria ji.

Ką gi, tokiu atveju reikia kur nors pasislėpti, nors nejaučiu, kad lytų. Ir aš nulipu žemėn. Tą pačią akimirką kažkas subilda, švysteli viena mentė, paskui kita, ir siurbliai pradeda veikti. Jei nebūčiau laiku pasitraukęs, iš manęs būtų likusi šlapia vieta. Iš karto sumečiau.

Apsižvalgau – išties pradeda lynoti; moteris ima tolti, matau ją prieš save ir gerai žinau, kas ji tokia, ir šįkart ji su kryželiu. Atpažinau ją vos pamatęs, tik apsimečiau, kad nepažįstu. Dabar užsimanau ją pavyti ir kiek įkabindamas pasileidžiu jai iš paskos, bet taip ir nepasiveju. Ji nekilnoja kojų, nejudėdama nuslysta pažeme, pasuka už gatvės kampo ir dingsta man iš akių.

Tai nutiko prieš ketverius metus.

Nagelis nutyla. Daktarui sunkiai sekasi tramdyti juoką, tačiau kiek įmanydamas rimčiau jis paklausia:

– Ir nuo to laiko jos nebematėte?

– Vėl pamačiau ją šiandien. Štai kodėl mane tarpais suima baimė. Stovėjau prie lango savo kambaryje, žiūrėjau į gatvę ir

staiga išvydau ją artėjant tiesiai į mane, skersai turgaus aikštės, tarytum nuo prieplaukų ir jūros. Ji sustojo po mano langais ir pažvelgė aukštyn. Nebuvau įsitikinęs, ar jos žvilgsnis nukreiptas į mane, tad perėjau prie kito lango, ir ji pasuko akis į tą pačią pusę. Tada nusilenkiau jai, bet tai pamačiusi ji skubiai nusigręžė ir vėl nusklendė per turgaus aikštę prieplaukų link. Šunytis Jakobsenas visas pasišiaušęs galvotrūkčiais išpuolė iš viešbučio ir ėmė loti. Man tai padarė nemenką įspūdį. Per tiek laiko buvau ją beveik pamiršęs, o šiandien ji vėl pasirodė. Galbūt norėjo perspėti mane dėl ko nors.

Daktaras neišlaikė ir prapliupo juoku.

– O kaipgi, ji norėjo jus perspėti, kad neitumėte pas mus, – pasakė jis.

– Taip, žinoma, šįkart ji suklydo, nėra ko bijoti. Bet praėjusį kartą manęs vos nesumaitojo siurblio mentės. Taigi truputį išsigandau. Ką gi, vadinasi, tai nieko nereiškia, ar ne? Che che, kas čia būtų, jei imtume tikėti tokiais dalykais. Juokinga visa tai.

– Nervai ir prietarai! – nukirto daktaras.

Tada ir kiti vienas per kitą pradėjo pasakoti įvairius nutikimus, o laikrodis vis mušė valandas; diena vakarėjo. Nagelis daugiau nepravėrė burnos; jį ėmė krėsti šaltis. Galų gale jis pakilo eiti. Gal vis dėlto neverta varginti Dagnės dėl to laiško, kaip nors išsivers; rytoj galbūt susitiks su daktaru ir paprašys jo paslaugos. Nagelio džiaugsminga nuotaika visiškai išgaravo.

Jis labai nustebo, kad jam susiruošus palikti draugiją Dagnė taip pat atsistojo. Ji tarė:

– Jūs pripasakojote tiek baisybių, jog ir man pasidarė baugu. Noriu grįžti namo, kol dar labiau nesutemo.

Ir jie drauge išėjo iš sodo. Iš džiaugsmo Nagelis net iškaito;

taip, dabar jis galės paprašyti ją perduoti laišką! Geresnės progos nerasi.

– Ar jūs nenorėjote pasikalbėti su manimi? – sušuko daktaras jam pavymui.

– Ne, tiesą sakant, ne, – atsakė Nagelis kiek sutrikęs. – Tiesiog norėjau susitikti su jumis ir... Ilgokai nesimatėme. Sudievu.

Žingsniuodami gatve abu nerimastavo, Dagnė taip pat, ne jis vienas. Ji prašneko apie orą; koks šiltas nūnai vakaras!

– Taip, ramus ir šiltas!

Jis taip pat nieko negalėjo pasakyti, ėjo ir žiūrėjo į ją. Tos pačios aksominės akys ir ta pati gelsva kasa ant nugaros; visi jo širdies jausmai atgijo iš naujo, jos artumas jį apsvaigino, ir jis persibraukė ranka per akis. Kaskart, kai jie susitinka, ji atrodo vis puikesnė, vis puikesnė! Jis pamiršo viską: pamiršo jos patyčias, pamiršo, kad ji paslėpė nuo jo Martą ir negailestingai bandė jį su nosinaite. Jis turėjo nusisukti, kad vėl nepasiduotų aistros protrūkiui. Ne, šįsyk privalo susivaldyti, jau du kartus buvo ne juokais ją supykdęs; juk pagaliau jis vyras! Ir kone sulaikydamas kvėpavimą jis suėmė save į rankas.

Jie įsuko į pagrindinę gatvę; viešbutis stovėjo dešiniau. Atrodė, lyg ji norėtų kažką pasakyti. Jis žengė greta tylėdamas. Galbūt galėtų palydėti ją per mišką? Staiga ji pažvelgė į jį ir tarė:

– Ačiū už jūsų pasakojimą! Ar jums vis dar baisu? Nebijokite!

Taip, šiandien ji lipšni ir gera; jis nusprendė iškart užsiminti jai apie laišką.

– Norėčiau paprašyti jus vienos paslaugos, – prabilo jis. – Tik nežinau, ar išdrįsiu, juk vargiai sutiksite padaryti man paslaugą?

– Padėsiu jums su mielu noru, – atsiliepė ji.

Pasakė padėsianti jam su mielu noru! Jis įkišo ranką į kišenę, kad ištrauktų voką.

– Noriu jus paprašyti perduoti šį laišką. Tai tik žinutė, kai kas... Nieko svarbaus, bet... Šis laiškas skirtas panelei Gudei. Tikriausiai žinote, kur yra panelė Gudė? Ji kažkur išvyko.

Dagnė sustojo. Jos mėlynos akys keistai apsiblausė, ir valandėlę ji stovėjo kaip įbesta.

– Panelei Gudei? – perklausė.

– Taip. Jei būsite tokia maloni. Galima šiek tiek ir palaukti, tai neskubu...

– Taip, žinoma! – staiga atitoko ji. – Duokite šen tą laišką, perduosiu jį panelei Gudei.

Įsikišusi voką į kišenę netikėtai linktelėjo ir pasakė:

– Ką gi, ačiū už draugiją. Man metas eiti.

Tai tarusi dar kartą į jį žvilgtelėjo ir nuėjo.

Jis liko vienas. Kodėl ji taip greitai pabėgo? Juk nueidama nepažvelgė į jį piktai, anaiptol. Ir vis tiek pasišalino taip staigiai! Štai įsuka į kelią, vedantį pastoriaus sodybos link... dabar išnyksta...

Kai ji pradingo iš akių, jis patraukė į viešbutį. Ji buvo su sniego baltumo skrybėlaite. Ir taip keistai žiūrėjo į jį...

XXII

Kokiu blausiu žvilgsniu ji pažiūrėjo į jį! Jis nesuprato kodėl. Bet kai kitą kartą ją sutiks, pasistengs atpirkti savo kaltę, jeigu

ir vėl ją supykdė. Kokia sunki pasidarė galva! Bet jam visiškai nėra ko bijoti, dėkui Dievui, bent tiek aišku.

Jis atsisėdo ant sofos ir pavartė knygą, bet jos neskaitė. Atsistojęs nerimastingu žingsniu nuėjo prie lango. Nors sau to neprisipažino, beveik nedrįso pažvelgti į gatvę, nes bijojo vėl išvysti kokį nors neįprastą reginį. Jo keliai ėmė virpėti; kas jam darosi? Jis vėl atsisėdo ant sofos ir numetė knygą ant grindų. Galva braškėjo, jis jautėsi visiškas ligonis. Nė neabejojo, kad karščiuoja; tos dvi naktys iš eilės, praleistos miške, neišėjo į gera, drėgmė jį persmelkė nuo galvos iki kojų. Dar būnant daktaro sode jį ėmė krėsti šaltis.

Na, bet praeis! Jis ne iš tų, kurie ištyžta nuo nedidelio peršalimo; rytoj vėl bus sveikas! Jis paskambino ir užsisakė konjako, bet konjakas nė kiek jo nepaveikė, jis net neapsvaigo, veltui išmaukė kelias pilnas taures. Blogiausia, kad ir galva sustreikavo, jis nebeįstengė aiškiai mąstyti.

Kaip jam pablogėjo per kokią valandą! Kas tai, kodėl taip neramiai plazda užuolaidos? Juk nėra jokio vėjo? Ar tai ką nors reiškia? Jis vėl atsistojo ir pažvelgė į veidrodį, atrodė labai sutrikęs ir išėjęs iš veido. Tikrai, plaukai dar labiau pražilę, akys paraudusios... Ar jums vis dar baisu? Nebijokite. Puikioji Dagnė! Tik pamanyk, baltutė skrybėlaitė...

Pasigirsta beldimas į duris, ir į kambarį įžengia viešbučio šeimininkas. Pagaliau jis atneša jam sąskaitą, ilgiausią sąskaitą ant dviejų lapų. Šeimininkas šypsosi, jis nepaprastai mandagus.

Nagelis tuoj pat paima piniginę ir pradeda ją vartyti, dar pasiklausia, apimtas baimingos nuojautos, kiek esąs skolingas, ir šeimininkas atsako. Beje, galįs palaukti iki rytojaus ar kitos dienos, tai neskubu.

Dievas žino, ar jis galės susimokėti; o jeigu negalės? Nagelis

neranda pinigų. Ką, baigėsi pinigai? Numeta piniginę ant stalo ir ima naršyti po kišenes, jis visiškai sutrikęs ir iš nevilties išrausia viską, galiausiai iškrato net kelnių kišenes, ištraukia iš ten keletą smulkių banknotų ir taria:

– Turiu čia truputį pinigų, bet turbūt neužteks, ne, matyt, neužteks, suskaičiuokite pats.

– Taip, – atitaria šeimininkas, – neužteks.

Nagelio kaktą išmuša prakaitas, kol kas jis atiduoda šeimininkui bent tas kelias kronas ir apieško net savo liemenę, gal kišenėse bus užsilikę smulkmės. Ir ten nieko nėra. Bet turbūt jis galėsiąs šiek tiek pasiskolinti, kas nors padarysiąs jam paslaugą ir truputį paskolinsiąs! Juk kas nors dievaži jam padėsiąs, jeigu jis paprašysiąs!

Šeimininkas paniūra, dingsta netgi jo mandagumas, jis paima Nagelio piniginę, kuri tebesimėto ant stalo, ir pats ima ją vartyti.

– Štai, prašom! – pasako Nagelis. – Pats matote, ten tik popieriai. Aš nesuprantu.

Bet šeimininkas atsega vidurinį skyrelį ir iškart paleidžia piniginę iš rankų; jo nustebusiame veide nušvinta plati šypsena.

– Štai kur jie! – taria jis. – Čia tūkstančiai! Vadinasi, pokštavote, norėjote pažiūrėti, ar aš suprantu juokus?

Nagelis apsidžiaugia kaip vaikas ir sutinka su tokiu paaiškinimu. Su didžiuliu palengvėjimu atsidūsta ir taria:

– Na taip, aš pajuokavau, sumaniau truputį papokštauti. Ačiū Dievui, turiu dar daug pinigų. Pažiūrėkite, jūs tik pažiūrėkite!

Piniginėje buvo visas pluoštas stambių banknotų, didžiulė suma tūkstančio kronų kupiūromis; šeimininkui teko nubėgti

išsikeisti pinigus, kad galėtų atsiimti savo dalį. Bet kai jis išėjo, Nagelis dar ilgai braukė nuo kaktos prakaitą ir drebėjo iš susijaudinimo. Kaip jis sutriko ir kaip nykiai spengia galvoje!

Po valandėlės jis atsigulė ant sofos ir užsnūdo, per miegus neramiai vartėsi, garsiai kalbėjo, dainavo, užsisakė konjako ir gėrė jį pusmiegis, degdamas karščiu. Sara vis užsukdavo į jo kambarį, jis beveik visą laiką su ja šnekėjo, tik ji mažai ką suprato. Jis gulėjo užsimerkęs.

Ne, jis neketinąs nusirengti; kas jai šovę į galvą? Kur tai matyta vidury dienos? Jis dar aiškiai girdįs paukščių čiulbesį. Ir tegu nesugalvojanti kviesti daktaro. Ne, daktaras tik duotų jam dviejų rūšių tepalo, geltono ir balto, paskui jis supainiotų juos, užsiteptų ne to, kurio reikia, ir vietoje kristų negyvas. Karlsenas nuo to miręs; ji turbūt prisimenanti Karlseną? Taip, jis nuo to miręs. Kad ir kaip būtų, Karlsenui gerklėje užstrigo meškerės kabliukas, o kai daktaras atėjo su savo vaistais, pasirodė, kad jis užduso išgėręs buteliuką paprasčiausio krikšto vandens iš šulinio. Che che che, nors nederėtų iš to juoktis... Sara, tik nemanykite, kad aš girtas, gerai? „Idėjų asociacijos“, ar girdite? Galiu ištarti „enciklopedininkai“ ir visa kita. Pažiūrėkite atidžiau, Sara, ir pasakykite, ar aš girtas... Paklausykite, ūžia malūnai, miestelio malūnai! Dieve, kokiame užkampyje jūs gyvenate, Sara; galėčiau išlaisvinti jus iš priešininkų rankų, kaip kad parašyta. Eikite velniop, eikite velniop! Beje, kas jūs tokia? Visi jūs apsimelavę, ir aš kiekvieną iš jūsų priremsiu prie sienos. Netikite? Oi, kaip jus stebėjau! Neabejoju, kad leitenantas Hansenas pažadėjo Minučiui dvejus vilnonius marškinius, bet pažiūrėkite, ar jis juos gavo! Manote, Minutis išdrįso tai patvirtinti? Leiskite atverti man jums akis, Minutis *neišdrįso* to patvirtinti, jis išsisuko nuo at-

sakymo; tikiuosi, dabar aišku! Jei neklystu, pone Grėgorai, jūs vėl sėdite pasislėpęs už laikraščio ir piktdžiugiškai krizenate? Ne? Na, man jokio skirtumo... Ar jūs dar čia, Sara? Puiku! Jei pasėdėsite čia dar penkias minutes, kai ką jums papasakosiu. Sutarta? Bet iš pradžių įsivaizduokite žmogų, kuriam pamažu slenka antakiai. Ar galite mintyse nusipiešti? Žmogų, kuriam slenka antakiai. Dabar leiskite paklausti, ar jums kada nors yra tekę gulėti girgždančioje lovoje. Gerai pagalvokite ir atsakykite, ar esate tai dariusi. Jūs man labai įtartina. Tarp kitko, visus miestelio žmones stebėjau kaip įtariamuosius. Tarp kitko. Ir aš puikiai atlikau savo darbą, padovanojau jums dvi dešimtis neišsemiamų pokalbio temų ir suardžiau nusistovėjusią jūsų gyvenimo tvarką, paįvairindamas beviltiškai užakusį jūsų būtį ne viena audringa scena. Oho, kaip ūžia malūnai, kaip ūžia malūnai! O dabar, gerbiamoji kambarine Sara Kavininkaite Jusefo, patariu jums srėbti mėsos sultinį, kol šiltas, nes kai atvės, tada dievaži neliks nieko daugiau, tik vanduo... Dar konjako, Sara, man skauda galvą, smilkiniuose ir pakaušyje. Labai keistai skauda...

– Ar nenorite išgerti kokio karštimo? – paklausia Sara.

Kokio karštimo? Ką ji vėl sumaniusi? Visas miestelis akimirksniu sužinos, kad jis gėrė karštimo. Prašom įsidėmėti: jis neturįs tikslo piktinti žmones, norįs elgtis kaip doras miestelėnas, tvarkingai vaikščioti keliu, vedančiu į pastoriaus sodybą, ir niekada neišsišokti su kitiems nepriimtinais pareiškimais; galįs prisiekti... Jai nesą ko nerimauti. Jam išties truputį skauda šen bei ten; dėl to jis ir nenusirengiąs, taip greičiau praeisią. Pleištą pleištu...

Jam darėsi vis blogiau, ir Sara sėdėjo kaip ant adatų. Mielai būtų išsinešdinusi, bet kai tik pabandydavo atsistoti, jis iškart

pajusdavo ir paklausdavo, ar ji norinti jį palikti. Sara laukė, kol jis kietai įmigs, pavargęs nuo savo kliedesių. Jis gulėjo užsimerkęs, įkaitusiu karščiuojančiu veidu ir vis klejojo. Išmąstė naują būdą, kaip nuo amaro apsaugoti ponios Stenersen serbentus: vieną gražią dieną nueisiąs į parduotuvę ir nupirksiąs skardinę parafino, tada patrauksiąs į turgaus aikštę, nusiausiąs batus ir supilsiąs į juos parafiną. Vėliau padegsiąs, iš pradžių vieną batą, paskui kitą, o galiausiai šoksiąs aplink batus vienomis kojinėmis ir dainuosiąs. Būtinai padarysiąs tai kokį rytą, kai tik pasveiksiąs. Surengsiąs tikrą cirką, kaubojišką pasirodymą, dargi papliauškinsiąs botagu.

Paskui jis įniko pravardžiuoti savo pažįstamus visokiais keistais, juokingais vardais ir titulais. Tarkim, asesorių Reinertą praminė Bilge ir tvirtino, esą Bilgė – tai titulas. Ponas Reinertas, didžiai gerbiamas mūsų miesto Bilgė, kalbėjo jis. Galop ėmė svaičioti, kokio aukščio galėtų būti konsulo Andreseno buto lubos. Trys su puse uolekčio, trys su puse uolekčio! – vis šūkčiojo. Trys su puse uolekčio, iš akies; argi aš ne teisus? O kalbant rimtai, tai jam gerklėje užstrigęs meškerės kabliukas, jis nemeluojąs, žaizda kraujuojanti, skausmas didžiulis...

Pagaliau į vakarą jis kietai įmigo.

Apie dešimtą valandą Nagelis vėl nubudo. Jis buvo vienas ir tebegulėjo ant sofos. Pledas, kuriuo jį apklojo Sara, voliojosi ant grindų, bet jis nesušalo. Sara taip pat uždarė langus, jis vėl juos atlapojo. Galva atrodė prašviesėjusi, tik buvo silpna ir krėtė drebulys. Jį vėl ėmė kamuoti neaiški baimė, kuri įsismelkdavo iki kaulų smegenų, vos subraškėdavo sienos arba kas nors šūktelėdavo gatvėje. Galbūt, jeigu jis atsiguls į lovą ir išmiegos iki ryto, viskas praeis. Ir jis nusimetė drabužius.

Tačiau miegas neėmė. Jis gulėjo ir mąstė apie tai, ką išgyveno per praėjusią parą, nuo vakar vakaro, kai išėjo į mišką ir išgėrė buteliuką su vandeniu, iki dabar, kai visas nusilpęs ir karščiuojantis tyso savo kambaryje. Kokia ilga buvo toji para! O baimė nesitraukė, jo neapleido neaiški, paslaptinga nuojauta, kad čia pat tyko pavojus, nelaimė. Ką jis padarė ne taip? Kaip šnabždena kažkas aplink jo lovą! Kambarys prisipildė šnypščiamo murmesio. Jis sunėrė ant krūtinės rankas ir pamanė, kad užmigo...

Staiga jis pažvelgia į savo pirštus ir pastebi, kad nebėra žiedo. Jo širdis ūmiai suplasta; jis pažiūri atidžiau: ant piršto žymi neryškus tamsėlesnis ruoželis, bet žiedas dingęs! Gerasis Dieve, nebėra žiedo, pats ir išmetė jį į jūrą, juk nemanė, kad jo dar prireiks, kai susiruošė mirti, tada ir išmetė. Dabar žiedo nebėra, nebėra!

Pašokęs iš lovos jis paskubomis apsirengia ir kaip pamišėlis ima puldinėti po kambarį. Dabar dešimta valanda, iki pusiaunakčio žiedas turi būti surastas, pamano jis, iki nuaidint dvyliktam laikrodžio dūžiui, žiedas, žiedas...

Jis nulekia laiptais žemyn, išpuola į gatvę ir pasileidžia prieplaukos link. Iš viešbučio į jį nukrypsta smalsios akys, o jam nė motais. Vėl apima silpnumas, jam linksta kojos, bet jis ir to nepaiso. Pagaliau supranta, kodėl visą dieną jį persekiojo ta slogi baimė, – jis nebeturi geležinio žiedo! Ir moteris su kryželiu jam pasirodė.

Paklaikęs iš baimės jis įšoka į pirmą pasitaikiusią valtį, plūduriuojančią prie krantinės. Bet valtis prirakinta, ir jis negali įveikti spynos. Nagelis pašaukia kažkokį žmogų ir paprašo padėti, o šis atsako nedrįstąs nieko judinti, tai ne jo valtis. Taip, bet Nagelis prisiimąs visą atsakomybę, jam reikia rasti

žiedą, jis nupirksiąs tą valtį. Bet argi jis nematąs, kad valtis prirakinta? Argi nematąs geležinės grandinės? Ką gi, tuomet jis paimsiąs kitą valtį.

Ir Nagelis peršoka į kitą valtį.

– Kur jūs susiruošėte? – klausia vyriškis.

– Ieškoti žiedo. Turbūt žinote, kas aš toks? Turėjau žiedą, pats matote žymę, taigi nemeluoju. Aš išmečiau žiedą į jūrą, jis turi ten kažkur būti.

Vyras tik trauko pečiais.

– Ketinate ieškoti žiedo jūros dugne? – perklausia jis.

– Taip, būtent! – atsako Nagelis. – Kaip girdžiu, jūs supratote. Aš privalau susigrąžinti savo žiedą, turbūt nereikia nieko daugiau aiškinti. Eikšekit, sėskitės prie irklų.

Vyriškis vėl paklausia:

– Ketinate ieškoti žiedelio, kurį išmetėte į jūrą?

– Taip, taip, paskubėkite! Aš jums gerai sumokėsiu.

– Dieve saugok, meskite tai iš galvos! Nejau tikitės ištraukti jį ranka?

– Kad ir ranka, man vis vien. Kai reikia, galiu plaukti kaip ungurys. O gal galėtume sugalvoti, kaip kitaip jį ištraukti?

Ir nepažįstamasis išties įlipa į valtį. Jis sėda aptarti reikalo, bet vis suka veidą į šoną. Kvailystė būtų leistis į tokias paieškas. Jeigu reiktų surasti inkarą ar grandinę, dar būtų prasmės, o čia – žiedelis! Ir dargi tiksliai nežinant, kur jis įkrito!

Nagelis ir pats ima suvokti, koks beviltiškas jo sumanymas. Bet tuomet jam nėra išsigelbėjimo, tuomet jis žuvęs! Jo akys pastėrsta, jis dreba apimtas karštligės ir baimės. Taikosi iššokti iš valties, bet vyriškis jį sulaiko; Nagelis tuojau susmunka, išglebęs, mirtinai pavargęs, pernelyg silpnas, kad galėtų su kuo nors galynėtis. Dangiškasis Tėve, kaip viskas eina blogyn! Žie-

das prarastas, netrukus dvylikta valanda, o žiedas prarastas! Ir ženklas jam buvo duotas.

Staiga jo sąmonę nušviečia trumpas blyksnis, ir per tas kelias akimirkas jis spėja permąstyti aibę įvairiausių dalykų. Jis taip pat prisimena, ką iki tol buvo pamiršęs, kad dar vakar vakare parašė seseriai atsisveikinimo laišką ir įmetė jį į pašto dėžutę. Jis vis dar gyvas, o laiškas jau išsiųstas, jo nesustabdysi, jis jau toli nukeliavęs ir galų gale pasieks kelionės tikslą. O kai sesuo gaus laišką, jis jau tikrai bus negyvas. Dabar, kai prapuolė žiedas, nebėra ko viltis...

Nagelis sukalena dantimis ir bejėgiškai apsidairo – nuo jūros jį skiria tik nedidelis šuolis. Jis pašnairuoja į žmogų, sėdintį valties priekyje, tas vis suka veidą į šoną, bet akylai jį stebi, pasiruošęs bet kurią akimirką šokti jo gelbėti. Tik kodėl visąlaik slepia veidą?

– Leiskite padėti jums išlipti, – taria vyriškis, suima Nagelį už pažastų ir ištempia ant kranto.

– Labanakt! – atsisveikina Nagelis ir nusisukęs nueina.

Bet vyriškis įtariai nuseka iš paskos, slapta stebėdamas kiekvieną jo judesį. Nagelis įpykęs atsigręžia ir dar kartą palinki jam labos nakties; tada vėl taikosi nušokti nuo krantinės.

Ir šįsyk vyriškis jį sulaiko.

– Jums nepavyks, – pasako jis Nageliui į ausį. – Jūs pernelyg gerai mokate plaukti, išsikapanosite.

Nagelis nustoja muistytis ir susimąsto. Teisybė, jis pernelyg gerai moka plaukti, gal tikrai nenuskęstų, išsikapanotų. Jis pažvelgia į vyrą, įbeda žvilgsnį jam į veidą; kokia bjauri fizionomija – juk tai Minutis.

Ir vėl Minutis, eilinį kartą Minutis.

– Eik po velnių, tu niekingas, pataikūniškas sukčiau! – surinka Nagelis ir tekinas pasileidžia tolyn.

Svirduliuoja kaip girtas, už kažko užkliūva, pargriūva ir vėl atsikelia; aplink viskas skrieja ratu, o jis vis bėga, bėga miestelio link. Minutis jau antrą kartą sužlugdė jo planus! Saugok Dieve, ką jis dar sumanys? Kaip viskas sukasi prieš akis! Koks ūžesys virš miestelio! Jis vėl pargriūva.

Pakilęs ant kelių skausmingai palinguoja galva. Tik paklausyk, kažkas šaukia nuo jūros! Tuoj dvylika valandų, o žiedas nesurastas. Ir jis girdi, kaip kažkoks padaras alsuoja jam į nugarą, perkaręs skujuotis, šliaužiantis pažeme ir paliekantis šlapią šliūžę, – šiurpus hieroglifas, kuriam iš galvos auga čiuptuvai, ant nosies styro geltonos žnyplės. Šalin, šalin! Vėl kažkas pašaukia nuo jūros, ir Nagelis klykdamas delnais užsidengia ausis, kad negirdėtų.

Jis vėl pašoka. Dar ne viskas prarasta, neišbandyta paskutinė priemonė, patikimas šešių užtaisų revolveris, geriausias daiktas pasaulyje! Ir jis apsiverkia iš dėkingumo, skuodžia kiek įkabindamas ir verkia iš dėkingumo už naują viltį. Staiga prisimena, kad dabar naktis, jis negali įsigyti jokio revolverio, visos parduotuvės uždarytos. Tą pačią akimirką jis parkrinta įveiktas nevilties ir kakta atsitrenkia į žemę, neišleisdamas jokio garso.

Kaip tik tuo metu iš viešbučio išbėgo šeimininkas su dar pora žmonių pažiūrėti, kur jis prapuolė...

Tada Nagelis atsibudo ir išpūtęs akis apsidairė – jis visa tai susapnavo. Vis dėlto jam pavyko užmigti. Dėkui Dievui, tai tik sapnas; jis nebuvo išlipęs iš lovos.

Valandėlę jis guli ir mąsto. Pažvelgia į savo ranką – žiedo nėra; dirsteli į laikrodį – pusiaunaktis, be kelių minučių dvylikta valanda. Gal jis išvengė pavojaus, gal vis dėlto jis išgelbėtas! Bet jo širdis daužosi kaip pašėlusi, purto drebulys. Galbūt, galbūt išmuš dvylikta valanda, ir nieko nenutiks? Jis paima laikrodį į delną, ranka virpa; jis skaičiuoja minutes... sekundes...

Staiga laikrodis nukrinta ant grindų, ir jis strykteli iš lovos. „Kažkas šaukia!“ – sušnabžda ir išplėstomis akimis pažvelgia pro langą. Jis paskubomis užsimeta keletą drabužių, atidaro duris ir išbėga į gatvę. Apsižvalgo – niekas jo nestebi. Tada pasileidžia tekinas uosto link, švysčiodamas balta liemenės nugara. Jis pasiekia prieplauką, nubėga keliu iki krantinės galo ir beregint šoka į jūrą.

Pakyla keli kunkulai.

XXIII

Šių metų balandį, vėlyvą naktį, Dagnė su Marta drauge ėjo per miestelį; jos keliavo namo iš pobūvio. Buvo tamsu, gatvėse šen bei ten dar laikėsi ledas, todėl jos žengė labai iš lėto.

– Vis galvoju apie tai, kas šįvakar buvo pasakyta apie Nagelį, – tarė Dagnė. – Daug kas man buvo nauja.

– Aš negirdėjau, – atsiliepė Marta, – buvau išbėgusi.

– Bet vieno dalyko jie nežino, – pridūrė Dagnė. – Nagelis dar pernai vasarą man pasakė, kad Minučio laukia liūdnas galas. Nesuprantu, kaip jis galėjo jau tada tai numatyti. Kalbėjo

apie tai daug daug anksčiau, negu tu man atskleidei, ką tau padarė Minutis.

– Tikrai?

– Aha.

Jos įsuko į kelią, vedantį pastoriaus sodybos link. Aplink plytėjo tamsus ir nebylus miškas; nebuvo girdėti nė garso, tik jų žingsniai ant kietos žemės.

Po ilgos pauzės Dagnė vėl prabilo:

– Jis visada čia vaikščiodavo.

– Kas? – paklausė Marta. – Kelias slidus, ar nenori įsikibti man į parankę?

– Verčiau tu įsikibk.

Ir jos tylėdamos nuėjo toliau, susikabinusios už parankių, stipriai susiglaudusios.

Hamsun, Knut

Ha224 Misterijos : romanas / Knut Hamsun ; iš norvegų kalbos vertė Eglė Išganaitytė. – Vilnius : Tyto alba, 2009. – 331, [5] p.

ISBN 978-9986-16-709-9

Knutas Hamsunas (1859–1952), tikroji pavardė Knutas Pedersenas – vienas žymiausių norvegų rašytojų. Garsiausi, kultiniais tapę jo romanai „Badas“, „Panas“, „Viktorija“ padarė didžiulę įtaką europinei XX a. literatūrai. Už romaną „Žemės syvai“ Hamsunui 1920 m. buvo suteikta Nobelio premija. „Misterijos“ – vienas svarbiausių autoriaus kūrinių. Knyga iš pirmo žvilgsnio atrodo kaip realistinis romanas, kur veiksmas rutuliojasi sklandžiai ir nuosekliai. Tik truputėlį paslaptingai: į mažą Norvegijos miestelį atvyksta keistas žmogus Juhanas Nagelis, savo išvaizda, kalbomis ir veiksmais trikdantis ramią vietos žmonių gyvenimo tėkmę... Visa, kas nutinka per Nagelio viešnagę – paslaptinga, sunkiai paaiškinama ir keista. Kaip ir tai, kuo baigiasi keistojo prašalaičio apsilankymas.

UDK 839.6-3

Knut Hamsun

MISTERIJOS

Romanas

Iš norvegų kalbos vertė *Eglė Išganaitytė*
Viršelio dailininkė *Ilona Kukenytė*

Tiražas 2000 egz.
SL 1686. 2009 06 19. 13,20 apsk. l. l.
Išleido „Tyto alba“, J. Jasinskio g. 10, LT-01112 Vilnius,
tel. 2497598, info@tytoalba.lt
Spausdino UAB „Logotipas“, Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

Pernai vidurvasarį mažą Norvegijos pajūrio miestelį sujudino itin neįprasti įvykiai.

Knutas Hamsunas (1859–1952), tikroji pavardė Knutas Pedersenas – vienas žymiausių norvegų rašytojų. Garsiausi, kultiniais tapę jo romanai „Badas", „Panas", „Viktorija" padarė didžiulę įtaką europinei XX a. literatūrai. Prieštaringo likimo autoriui už romaną „Žemės syvai" 1920 m. buvo suteikta Nobelio premija.

„Misterijos" – vienas svarbiausių autoriaus kūrinių. Knyga iš pirmo žvilgsnio atrodo kaip realistinis romanas, kur veiksmas rutuliojasi sklandžiai ir nuosekliai. Tik truputėlį paslaptingai: į mažą Norvegijos miestelį atvyksta keistas žmogus Juhanas Nagelis, savo išvaizda, kalbomis ir veiksmais trikdantis ramią vietos žmonių gyvenimo tėkmę... Visa, kas nutinka per Nagelio viešnagę – paslaptinga, sunkiai paaiškinama ir keista. Kaip ir tai, kuo baigiasi keistojo prašalaičio apsilankymas.

Tačiau iš tiesų romanas yra psichologinis; vienas pagrindinių veikėjų yra žmogaus pasąmonė, ji yra misterija, iracionali ir nepaaiškinama, ji valdo žmogaus sąmonę. Juhanas Nagelis atvyksta nežinia iš kur ir nežinia ko, jis prieštaringo charakterio, nenuoseklus ir nestabilios psichikos. Jis – tipiškas Hamsuno herojus. Rašytojui neegzistuoja jokia norma, o asmenybės suskilimas ir nenuoseklumas yra visiškai natūrali būsena. Pasakojimas atveria vidines herojaus bedugnes, nuoseklų vyksmą keičia „sąmonės srautas", sapnai, vizijos ir pasąmonės balsas; pagrindinis veikėjas – tikras nervingo mūsų amžiaus žmogaus paveikslas. Žmogaus, kurį kankina ir jo sujaukta sąmonė, ir nesuvokta pasąmonė.

Pasakydamas tik tiek, kiek būtina, Hamsunas palieka skaitytoją klaidžioti žmogiškosios misterijos labirinte, pilname nutylėjimų, užuominų ir keistų neatitikimų.

ISBN 978-9986-16-709-9

TYTO ALBA
www.tytoalba.lt